Analiza perspektywicznego rynku docelowego – Afryki, wraz z analizą określenia potencjalnych partnerów handlowych

Opracowano przez DC CENTRUM Sp. z o.o.

Poznań, październik 2022

Fundusze Europejskie Program Regionalny
Rzeczpospolita Polska
Samorząd Województwa Wielkopolskiego
Unia Europejska Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego

Spis treści

Wprowadzenie 4
1. Polecane kierunki współpracy 5
Algieria 5
Egipt 16
Kenia 26
Maroko 35
Nigeria 43
Republika Południowej Afryki 54
2. Afryka Północna 66
Libia 68
Sudan 70
Sudan południowy 73
Tunezja 74
3. Afryka Zachodnia 78
Benin 80
Burkina Faso 84
Gambia 87
Ghana 90
Gwinea 93
Gwinea Bissau 96
Liberia 98
Mali 102
Mauretania 104
Niger 107
Republika Zielonego Przylądka 109
Senegal 113
Sierra Leone 116
Togo 117
Wybrzeże Kości Słoniowej 118
4. Afryka Środkowa 121
Czad 123
Demokratyczna Republika Konga 125
Gabon 127
Gwinea Równikowa 128
Kamerun 130

Kongo 131
Republika Środkowoafrykańska 132
Wyspa św. Tomasza i Książęca 133
5. Afryka Wschodnia 134
Burundi 136
Dżibuti 137
Erytrea 138
Etiopia 140
Komory 142
Madagaskar 143
Mauritius 145
Rwanda 147
Seszele 149
Somalia 151
Tanzania 152
Uganda 154
6. Afryka Południowa 156
Angola 158
Botswana 160
Eswatini 162
Lesotho 164
Malawi 166
Mozambik 168
Namibia 170
Zambia 172
Zimbabwe 174
7. Zestawienie kluczowych konkurentów oraz wyselekcjonowanych potencjalnych partnerów 175
Podsumowanie 181

Wprowadzenie

Przedmiotowa analiza pn. „*Analiza perspektywicznego rynku docelowego – Afryki, wraz z analizą określenia potencjalnych partnerów handlowych*” ma na celu określenie uwarunkowań gospodarczych prowadzenia działalności eksportowej i inwestycyjnej w Afryce dla przedsiębiorstw z powiatu pilskiego, w tym w szczególności prowadzących działalność w obszarach Inteligentnych Specjalizacji dla Wielkopolski.

Niniejszy dokument zawiera niezbędne informacje dedykowane przedsiębiorcom chcącym podjąć współpracę gospodarczą z wybranym państwem Afryki. Dane obejmują zarówno podstawowe wiadomości nt. poszczególnych krajów, jak również pogłębione analizy danego rynku.

Szczególnie rozbudowaną analizą objęto sześć państw: Algierię, Egipt, Kenię, Maroko, Nigerię oraz Republikę Południowej Afryki. Konieczność dokładniejszego przyjrzenia się właśnie tym krajom wynika z faktu, że ich potrzeby importowe w znacznym stopniu odpowiadają obszarom Inteligentnych Specjalizacji dla Wielkopolski. Ponadto, posiadają one najwyższą, wśród państw afrykańskich, wartość produktu krajowego brutto za rok 2021. Świadczy to o rozwoju tych społeczeństw oraz o większej stabilności ich gospodarek – są to czynniki istotne przy wyborze potencjalnych kierunków międzynarodowych działań biznesowych.

Wszystkie pozostałe państwa Afryki zostały również omówione, w podziale na położenie geograficzne na terenie kontynentu. Poszczególne rozdziały dokumentu zostały zatem podzielone na następujące części: Afryka Północna (Libia, Sudan, Sudan Południowy, Tunezja); Afryka Zachodnia (Benin, Burkina Faso, Gambia, Ghana, Gwinea, Gwinea Bissau, Liberia, Mali, Mauretania, Niger, Republika Zielonego Przylądka, Senegal, Sierra Leone, Togo, Wybrzeże Kości Słoniowej); Afryka Środkowa (Czad, Demokratyczna Republika Konga, Gabon, Gwinea Równikowa, Kamerun, Kongo, Republika Środkowoafrykańska, Wyspa św. Tomasza i Książęca); Afryka Wschodnia (Burundi, Dżibuti, Erytrea, Etiopia, Komory, Madagaskar, Mauritius, Rwanda, Seszele, Somalia, Tanzania, Uganda); Afryka Południowa (Angola, Botswana, Eswatini, Lesotho, Malawi, Mozambik, Namibia, Zambia, Zimbabwe).

1. Polecane kierunki współpracy

W ramach niniejszego rozdziału przedstawiono sześć państw o największym potencjale pod względem nawiązywania współpracy biznesowej i realizacji działań inwestycyjnych. Przy ich wyborze brano pod uwagę sytuację gospodarczą kraju oraz jego potencjał rozwojowy, otwartość na podejmowanie dwustronnych kooperacji, nie zaś tylko na napływ kapitału zagranicznego, bezpieczeństwo, co w przypadku państw afrykańskich jest niezwykle istotne oraz co bardzo ważne powiązanie z inteligentnymi specjalizacjami województwa wielkopolskiego. Dokonana analiza pozwoliła wyłonić te kraje, które w pierwszej kolejności warto mieć na uwadze przy planowaniu współpracy/działalności na terytorium kontynentu jakim jest Afryka.

Algieria

Stolica	Algier (Algiers)
Język urzędowy	arabski
Liczba ludności	43 851 043
Powierzchnia	2 381 741 km^2
Waluta	dinar algierski (DZD)
Produkt krajowy brutto (w mld USD)	164,56

Algieria pod względem powierzchni jest największym państwem na kontynencie, jednak około 80% jej obszaru zajmuje pustynia Sahara. Państwo to posiada granicę lądową z Marokiem, Mauretanią, Mali, Nigrem, Libią i Tunezją, przy czym otwarta jest jedynie granica lądowa z Tunezją i Mauretanią. Algieria jest jednym z najzamożniejszych krajów Afryki. Wzrost gospodarczy w dużej mierze opiera się na wydobyciu ropy naftowej i gazu ziemnego. Algieria ma wysokie ambicje w zakresie rozwoju innych gałęzi gospodarki, przyciągania inwestycji zagranicznych i wzmacniania konkurencyjności krajowych przedsiębiorstw na rynkach światowych

Analiza rynku

Algierska gospodarka jest gospodarką centralnie sterowaną pomimo występowania znacznego potencjału prywatnych spółek. W okresie w którym na świecie panował kryzys finansowo-gospodarczy Algieria nie odczuła jego negatywnych skutków, uchroniło ją od tego słabe powiązanie ze światowym rynkiem walutowym, a przede wszystkim brak zadłużenia zewnętrznego. Do 2014 roku, Algierii sprzyjał wysoki poziom cen ropy naftowej i gazu, który umożliwił istotne zasilenie Funduszu Regulacji Przychodów utworzonego w 2000 roku w celu gromadzenia nadwyżek z tytułu sprzedaży węglowodorów, będącego jednocześnie źródłem częściowego pokrycia deficytu budżetowego. W kolejnych latach deficyt płatniczy w wymianie handlowej pokrywany był z nagromadzonych rezerw dewizowych, wynoszących 79,88 mld $ (w 2018) które w 2019 spadły do poziomu około 63,8 mld$ a prognoza na koniec 2020 wskazywała na dalsze obniżenie do 51,6 mld$.

Zawirowania polityczne w 2019, aresztowania wysokich urzędników administracji państwowej i lokalnej, zatrzymania przedsiębiorców mających powiązania z poprzednią grupą rządzącą, procesy korupcyjne spowodowały znaczne zakłócenia w funkcjonowaniu gospodarki. Praktycznie przez trzy kwartały 2019 trwał paraliż decyzyjny, wstrzymane zostały inwestycje publiczne, wiele spółek z sektora budownictwa upadło. Pomimo nadzwyczajnej sytuacji już w kolejnym roku podjęto liczne działania mające na celu uspokoić chwilowe zachwianie, tak aby algierska gospodarka tak jak do tej pory była silna i długotrwale stabilna. W projekcie ustawy budżetowej 2020, rząd przedstawił propozycje istotnych zmian, które powinny przyczynić się do dywersyfikacji gospodarki oraz zwiększenia poziomu bezpośrednich inwestycji zagranicznych.

Zalety opisywanego rynku są następujące:

- Algieria to jedna z największych gospodarek Afryki,

- rynek wciąż jest mało nasycony towarami i usługami,

- w 2020 roku Algieria została przyjęta jako kraj członkowski Europejskiego Banku Odbudowy i Rozwoju,

- duża populacja oraz stosunkowo wysoki dochód na mieszkańca,

- wysokie zapotrzebowanie na importowaną żywność,

- istniejące związki z Polską i dobry wizerunek Polaków w kraju.

Wady algierskiego rynku:

- duże bariery wejścia na rynek, w tym ograniczenia w imporcie,

- zachwianie w ostatnich latach stabilności politycznej,

- duża zależność od rynku surowców (ok. 90% eksportu Algierii stanowią surowce energetyczne).

Poniżej przedstawiono główne sektory gospodarki Algierii.

- Sektor węglowodorów

Monopolistą w Algierii i jednym z największych potentatów na rynku światowym jest państwowa spółka SONATRACH, która poprzez spółki zależne prowadzi poszukiwania, wydobycie, przesył i międzynarodowy obrót węglowodorami oraz paliwami płynnymi. Inwestycje w badania prospekcyjne oraz infrastrukturę umożliwiły wzrost produkcji oleju ekwiwalentnego (TOE). Rozpoznano również olbrzymie złoża gazu łupkowego plasujące Algierię na trzecim miejscu na świecie. SONATRACH poszukuje doświadczonych partnerów do niekonwencjonalnej eksploatacji tych złóż. Prowadzone są również badania złóż węglowodorów zlokalizowanych na wodach terytorialnych Morza Śródziemnego w okolicach portów w Oranie i Bejaia. Inwestycje modernizacyjne skoncentrowane są również na obniżeniu poniżej 1% spalanych gazów produkcyjnych, które obłożone są podatkiem. Aż 55% wpływów podatkowych z tego tytułu zasila Państwową Kasę OZE odpowiedzialną za projekty pozyskiwania energii z „czystych źródeł". Pomimo olbrzymich nakładów na inwestycje, udział algierskich spółek je realizujących jest nieznaczny, wynosi około 40% i dotyczy wyłącznie robót budowlanych. Pozostałe 60% przejmują spółki zagraniczne. Wysokie 93% krajowego eksportu realizowane jest przez Spółki grupy SONATRACH. Algierski gaz dostarczany jest do Europy poprzez trzy gazociągi: Enrico Mattei

przebiegający przez Tunezję do włoskiej Sycylii, Pedro Duran Farell przez Maroko do Hiszpanii oraz podmorski Medgaz (przepustowość: 8 mld m^3 rocznie) łączący bezpośrednio Algierię z Hiszpanią. Brak inwestycji w poszukiwania i eksploatację złóż gazu oraz stały wzrost zapotrzebowania wewnętrznego, może przyczynić się do całkowitego wstrzymania eksportu gazu w najbliższych latach. Perspektywa niedoboru gazu, wykorzystywanego głównie do produkcji elektryczności, zmusiła rząd do poszukiwania alternatywnych źródeł energii. Realizowane są pilotażowe projekty wykorzystania energii słonecznej i wiatrowej, której potencjał w Algierii jest olbrzymi i dotychczas nie eksploatowany na skalę przemysłową. Według badań ilości dni słonecznych, która w niektórych regionach przekracza liczbę 300 dni, Algieria ma możliwość pozyskania energii na poziomie około 4600 MW rocznie. Prowadzone są rozmowy z różnymi partnerami oferującymi technologie i urządzenia do pozyskiwania energii ze źródeł odnawialnych.

- Przemysł

Pomimo ambitnych planów inwestycyjnych kolejnych rządów nie osiągnięto zamierzonej dywersyfikacji przemysłu, nadal niewielki jest udział produkcyjnych MŚP, które powinny przyczynić się do zmniejszenia importu dóbr konsumpcyjnych. Obecna sytuacja jest wynikiem nieskutecznej, realizowanej od końca lat 90-tych prywatyzacji (około 400 przedsiębiorstw) oraz niewielkiego udziału sektora prywatnego MŚP. Ich liczba oscyluje wokół 550 tys. Dominują one w sektorach: budownictwa (35%), handlu i dystrybucji (17%) oraz transporcie i komunikacji (9%). Wytwarzają 85% PKB poza sektorem węglowodorów lecz oprócz oficjalnych deklaracji o priorytetowym traktowaniu, nie otrzymują właściwego wsparcia rządu.

- Rolnictwo

Algierski sektor rolno-spożywczy nie zapewnia samowystarczalności żywnościowej kraju. Główne uprawy to pszenica, owies, jęczmień, cytrusy, winogrona, oliwki, daktyle. Algieria zalicza się do grona głównych producentów naturalnego korka. Pomimo barier ograniczających import żywności jego wartość wynosi około 10 mld USD. Plasuje to Algierię na pierwszym miejscu wśród afrykańskich importerów żywności . Struktura tego importu jest niezmienna od wielu lat - większość to zboża, mleko w proszku i cukier. Sektor rolno-spożywczy charakteryzuje niski poziom inwestycji, duże rozproszenie, brak przetwórstwa i generalnie brak zorganizowanego łańcucha produkcyjnego, przechowalnictwa i dystrybucji. Od roku 2017 rozwijana jest produkcja rolno-spożywcza na płaskowyżu i na terenach pustynnych, co zapewniło pokrycie zapotrzebowania krajowego w ziemniaki i inne warzywa i przeznaczenia nadwyżek na eksport. Na południu rozwinięto również uprawy owoców (truskawki, melony, arbuzy) jak i hodowlę ryb i krewetek.

- Budownictwo i roboty publiczne

Jest to sektor, który wymusił rozwój lokalnej produkcji cementu i prętów zbrojeniowych, dzięki czemu w roku 2016 Algieria zaprzestała importu tych podstawowych materiałów budowlanych. Terytorium państwa do 2019 roku było jednym wielkim placem budowy zdominowanym przez inwestycje infrastrukturalne i budownictwo mieszkaniowe. Realizowane są końcowe etapy budowy istotnych autostrad. Spółki chińskie realizują w Algierii większość dużych projektów osiedli mieszkaniowych finansowanych z budżetu państwa w ramach programu rządowego zapewnienia mieszkania każdej ubogiej rodzinie. Rozpoczęte w minionych latach inwestycje mieszkaniowe zawieszono w 2019 co spowodowało poważne problemy dla spółek MŚP, realizujących podwykonawstwo. Brak terminowej realizacji płatności doprowadził do bankructwa wiele spółek

budowlanych. W 2017 rząd podjął działania mające na celu uporządkowanie przestrzeni architektonicznej i urbanistycznej, w wyniku prowadzonych kontroli właściciele nieruchomości zobowiązani zostali do ukończenia inwestycji natomiast obiekty wybudowane bez stosownych zostały przeznaczone do rozbiórki.

- Usługi

W Algierii dominuje przestarzały państwowy system bankowy (90% rynku), a władze nie są zainteresowane utratą kontroli nad sektorem. Funkcjonuje 26 banków i instytucji finansowych, w tym 17 prywatnych, głównie francuskich. Jednak wciąż na jeden oddział bankowy przypada średnio 26.400 mieszkańców. Obok państwowego ubezpieczyciela SAA (Société Algérienne d'Assurance) pojawiły się towarzystwa międzynarodowe, jak AXA, Groupama, AGF. Otwarcie na konkurencję pozwoliło w szybkim tempie rozrosnąć się telekomunikacji. Wiodącymi operatorami są państwowy Algerie Telecom, Mobilis i Djezzy oraz kuwejcki Ooredoo. Rozbudowa sieci przekaźników umożliwia zapewnienie pokrycia praktycznie w całym terytorium oraz udostępnienie transmisji danych w 4G. Sieć handlowa zdominowana jest przez małe i mikro markety oferujące podstawowe artykuły spożywcze i przemysłowe. Brak jest dużych specjalistycznych hurtowni gwarantujących regularną dostępność towarów.

- Turystyka

Algieria posiada bardzo zróżnicowane krajobrazowo regiony, jednakże eksploatuje je turystycznie jedynie w znikomym zakresie. Generalnym remontom poddano sieć państwowych hoteli w atrakcyjnie położonych miejscowościach. Algieria dysponuje jednymi z najlepiej zachowanych i odrestaurowanych fragmentów miast z okresu Cesarstwa Rzymskiego zlokalizowanych w Timgad i Djamila. Innym bogactwem naturalnym są różne źródła gorących wód leczniczych, które również nie są profesjonalnie eksploatowane. Liczne i różnorodne parki naturalne pozbawione są podstawowej infrastruktury turystycznej. Generalny brak bazy noclegowej, infrastruktury turystycznej i specjalistycznych agencji oferujących usługi na wysokim poziomie jest przyczyną praktycznie zerowej obecności turystów zagranicznych. Również turyści algierscy częściej korzystają z oferty sąsiedniej Tunezji. Rządowe plany aktywizacji turystyki ograniczają się do deklaracji o konieczności rozwoju tego sektora, tworzone są lokalne strefy turystyczne w których docelowo mają powstawać ośrodki turystyczne. Władze lokalne zachęcają do inwestowania w budowę hoteli, które jednak bez odpowiednio przygotowanego otoczenia oraz braku przeszkolonych kadr nie gwarantują w krótkim okresie powstania realnej bazy turystycznej zapewniającej turystom wysoki poziom usług.

W zakresie handlu zagranicznego wspomnieć należy o tym, że wymiana handlowa oparta jest na dwóch porozumieniach wielostronnych tj. Umowie Stowarzyszeniowej z UE oraz GZALE (Grande zone arabe de libre- échange czyli wielka arabska strefa wolnego handlu). Rozpoczęta jest procedura ratyfikacyjna utworzenia afrykańskiej strefy wolnego handlu, która na wzór UE będzie regulatorem wymiany handlowej pomiędzy państwami Afryki i reszty świata. Eksport Algierii z dominującą pozycją węglowodorów ma istotne znaczenie dla bilansu płatniczego i stanu finansów państwa. Kolejne pozycję stanowią pół produkty/surowce (fosforyty i pochodne), następnie towary spożywcze (daktyle, cukier) oraz ułamkowe procenty urządzeń przemysłowych i dóbr konsumpcyjnych nie spożywczych. Struktura importu jest bardziej zrównoważona i opiera się na czterech grupach towarowych: pojazdy i maszyny, urządzenia i materiały do produkcji, towary spożywcze (zboża,

mleko w proszku i pochodne), towary konsumpcyjne nie spożywcze. W styczniu 2020 bilans płatniczy był ujemny i wyniósł 791,7 mln $ i był niższy o 8,16% w stosunku do deficytu stycznia 2019. Przyczynił się do tego spadek cen węglowodorów oraz ograniczenia importowe.

Import towarów i usług w znacznej części pochodzi z pięciu państw i jest zdominowany przez Chiny, Francję, Włochy, Hiszpanię oraz Niemcy.

Analiza trendów

Algieria importowała dotychczas z Polski głównie następujące grupy produktów:

- produkty mleczarskie i jaja ptasie,

- pojazdy drogowe,

- tytoń i wyroby tytoniowe,

- maszyny ogólnego zastosowania przemysłowego,

- wyroby z metali.

Biorąc pod uwagę ogólny import, rynek algierski zaopatruje się w innych państwach w szczególności w:

- maszyny ogólnego zastosowania przemysłowego,

- żeliwo i stal,

- pojazdy drogowe,

- zboża i przetwory zbożowe

- maszyny specjalistyczne dla przemysłu.

Rynek Algierii można uznać za perspektywiczny przede wszystkich dla następujących branż:

- branża spożywcza – rynek w dużej mierze zależny od importu produktów spożywczych, szczególnie tych o długiej dacie przydatności,

- branża węglowodorów – sektor ten jest mocno rozwinięty w Algierii, a władze dążą do jego dalszego wzrostu,

- branża maszyn rolniczych i przemysłowych – w związku z postępującą mechanizacją i industrializacją kraju, pożądane są projekty, w których następuje nie tylko eksport komponentów czy gotowych maszyn ale też transfer technologii i wiedzy,

- branża medyczna – w związku z modernizacją służby zdrowia dla potrzeb stale powiększającej się populacji, szanse na zaistnienie na rynku algierskim mają wszelkie innowacyjne produkty medyczne. W przypadku tej branży wskazany jest kontakt z agencjami rządowymi lub ministerstwem zdrowia,

- branża motoryzacyjna – nieustannie poszukiwani są w Algierii producenci zespołów do samochodowych instalacji LPG.

Badając algierski rynek oraz branże, które w jego ramach można uznać za perspektywiczne stwierdzić należy, że może on być szczególnie interesujący dla polskich przedsiębiorstw działających w ramach niżej wskazanych inteligentnych specjalizacji województwa wielkopolskiego.

- Biosurowce i żywność dla świadomych konsumentów – Algieria zajmuje pierwsze miejsce wśród krajów afrykańskich pod względem importu żywności, ze względu na liczną populację oraz niski poziom samowystarczalności pod względem produkcji pożywienia, rynek ten można uznać za bardzo atrakcyjny dla firm zajmujących się uprawą roli, chowem i hodowlą zwierząt oraz produkujących artykuły spożywcze.

- Przemysł jutra – niniejsza inteligentna specjalizacja może być bardzo wartościowa w Algierii po pierwsze w ramach produkcji maszyn i urządzeń oraz produkcji pojazdów samochodowych, a po drugie w kontekście sektora węglowodorów. Warto zaznaczyć, że podregion pilski wśród swoich specjalizacji podregionalnych posiada technologie wodorowe, które w sposób bezpośredni wpisują się w algierską, silną i nieustannie rozwijającą się branżę węglowodorów. W ramach przemysłu jutro, poza eksportem materialnych towarów, bardzo istotny jest również transfer wiedzy.

- Nowoczesne technologie medyczne – Algieria nastawiona jest na modernizację służby zdrowia w związku z czym otwiera się na zagraniczne rozwiązania medyczne. W szczególności atrakcyjne może to być dla producentów podstawowych substancji farmaceutycznych oraz leków i pozostałych wyrobów farmaceutycznych.

W poniższej tabeli zamieszczono wykaz instytucji otoczenia biznesu funkcjonujących w Algierii, każda z nich odpowiada poszczególnej inteligentnej specjalizacji województwa wielkopolskiego.

Branża	Nazwa IOB	Strona internetowa	Adres e-mail	Numer kontaktowy	Adres
Biosurowce i żywność dla świadomych konsumentów	Center for Development of Advanced Technologies	http://www.cdta.dz	lacom@cdta.dz	+213 23 35 22 68	Cité 20 août 1956 Baba Hassen, Alger, Algérie
Wnętrza przyszłości	Caisse Nationale du Logement	https://cnl.gov.dz	info@cnl.gov.dz	+213 49 35 15 50	Algeria, Cité 50 Villas, cité ouest., Adrar 10000
Przemysł jutra	Renewable Energy Development Center	https://www.cder.dz	lacom@cder.dz	+213 23 18 90 51	Algeria, BP 62 Rte de l'Observatoire, Bouzareah
Wyspecjalizowane procesy logistyczne	Gomycode	https://gomycode.com/DZ-EN/home	dz@gomycode.com	+213 982 40 06 90	Algeria, Q26F+HRW, Bd du 11 Decembre 1960, El Biar 16000
Rozwój oparty na ICT	Annaba Innovation Center	https://www.linkedin.com/company/annaba-innovation-center	contact@aic.com.dz	+213 44 14 68 77	Algeria, El Bouni
Nowoczesne technologie medyczne	Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit (GIZ) GmbH	https://www.giz.de/en/worldwide/309.html	info@giz.de	+213 21 23 73 46	Algeria, 23Rue des Frères Meslem 16000

Aspekty dostępu do rynku oraz procedury w zakresie podejmowania działalności inwestycyjnej

Zasady handlu pomiędzy Polską a Algierią reguluje Umowa Stowarzyszeniowa UE – Algieria, która obowiązuje od 1 września 2005 r. Określa ona zasady i kalendarz stopniowego obniżania obciążeń taryfowych (cła i innych tego typu opłat) we wzajemnym handlu, aż do ich całkowitego zniesienia, które miało nastąpić w 2017 r. wraz z rozpoczęciem funkcjonowania euro-śródziemnomorskiej strefy wolnego handlu. Ze względu na spadek cen ropy i gazu jaki wystąpił w roku 2014, Algieria nie tylko wystąpiła o przedłużenie okresu przejściowego do 2020 r. lecz jednostronnie wprowadziła wiele barier celnych i kontyngentowych na towary pochodzące z UE. W styczniu 2018 Ministerstwo Handlu ogłosiło listę około 900 pozycji towarowych objętych całkowitym zakazem importu. Ograniczając import wyrobów gotowych rząd zachęca jednocześnie do inwestowania w produkcję miejscową oferując zniżki i zwolnienia podatkowe o charakterze centralnym i lokalnym. Inwestorzy zagraniczni mogą również uzyskać zwolnienia z opłat celnych produkcyjnego majątku trwałego stanowiącego rzeczowy aport kapitałowy. W celu zwiększenia kontroli przepływów dewiz i realizowanych transakcji handlowych wprowadzono obowiązek rozliczania transakcji handlowych z zagranicą jedynie na podstawie kredytu dokumentowego (L/C - CREDOC). Polskie spółki eksportowe a także operatorzy algierscy nie mają doświadczenia w rozliczaniu akredytyw na tak powszechną skalę. Akredytywa (aktualnie jej termin płatności nie może przekroczyć 60 dni) generuje dodatkowe koszty, a każda kolejna zmiana w przypadku scentralizowanego systemu bankowego Algierii to opóźnienie transakcji o kolejne 3 do 4 tygodni. Ponadto, banki algierskie nie mają swoich korespondentów w Polsce i stąd przy realizacji transakcji handlowej niezbędny jest udział jednego lub kilku banków pośrednich co także obciąża rentowność zamówienia. Państwowy sektor przemysłowy realizuje zamówienia poprzez otwarte lub zamknięte przetargi międzynarodowe adresowane do referencyjnej listy dostawców. Obszerne i często złożone procedury przetargowe, wymagające wcześniejszej rejestracji referencyjnej, brak transportu bezpośredniego pomiędzy Polską i Algierią, stanowią formalne bariery dla polskich przedsiębiorców. Ponadto brak wiedzy na temat rynku i jego specyfiki powoduje tworzenie klimatu nieufności pogłębionego przez brak możliwości bezpośredniej komunikacji w języku francuskim jaki obowiązuje w Algierii, a który nie jest w powszechnym użytkowaniu przez polskich przedsiębiorców. Budowanie relacji handlowych wymaga spotkań i stałego kontaktu z potencjalnym partnerem, którego trzeba przekonać do rzetelności oferowanych warunków współpracy. Ograniczeniem jest również brak umowy dwustronnej o ochronie inwestycji i unikaniu podwójnego opodatkowania. Wprowadzono zakaz odstępowania zagranicznym podmiotom nieruchomości przejętych lub znacjonalizowanych przez państwo. Państwo korzystać też ma z prawa pierwokupu aktywów scedowanych w ramach wcześniejszej prywatyzacji, czy zmieniających obecnie właściciela. Utrudnieniem w dostępie do rynku są również często zmieniane zasady importu oraz wprowadzane bez okresu ochronnego dodatkowe dokumenty (atesty, zaświadczenia, itp.) mające teoretycznie ograniczyć nadużycia i szarą strefę a w rzeczywistości stanowią biurokratyczne bariery.

Procedury w zakresie uzyskiwania zezwoleń na pracę przez cudzoziemców, w tym obywateli RP, w Algierii są porównywalne ze stosowanymi w innych państwach, ale jednocześnie uwzględniają algierskie potrzeby i specyfikę. Inspiracją dla wszystkich działań w tym zakresie jest realizacja polityki ochrony krajowego rynku pracy. Jej kardynalną zasadą wynikającą z przepisów z 1981 r. jest założenie, iż pracownicy z zagranicy mogą wykonywać pracę w Algierii wyłącznie w przypadku posiadania poszerzonego wykształcenia średniego i braku tego rodzaju specjalistów wśród Algierczyków. Z drugiej jednak strony algierskie potrzeby w zakresie zagranicznych pracowników

różnych specjalności na poziomie operacyjnym/wykonawczym są ogromne. Podkreślają to same władze Algierii przyznając, że bez zaangażowania siły roboczej z zagranicy kraj nie podoła realizowanemu procesowi przebudowy, modernizacji i rozwoju społeczno-gospodarczego praktycznie wszystkich dziedzin państwa. Obecnie w Algierii oficjalnie zatrudnionych jest łącznie kilkadziesiąt tysięcy zagranicznych pracowników. Trudności przy uzyskiwaniu zezwoleń na pracę są spowodowane biurokracją i powolnością procedur. Wartość usług zewnętrznych kształtuje się średnio na poziome około 10 mld eur i stanowi około 25% wartości importu.

Obcokrajowcy nie mają prawa do nabywania nieruchomości w Algierii. Ceny gruntu jak i wynajmu nieruchomości na rynku uzależnione są od lokalizacji oraz charakteru nieruchomości. Bum budowlany w latach 2015 – 2018 spowodował dużą podaż na rynku nieruchomości natomiast zawirowania polityczne mające miejsce w roku 2019 przyczyniły się do spadku zapotrzebowania i w konsekwencji odnotowano relatywne obniżenie poziomu opłat za wynajem. W przypadku zawierania transakcji za pośrednictwem agencji nieruchomości, należy uwzględnić dodatkowe koszty, stanowiące jej prowizję, najczęściej w wysokości kwoty odpowiadającej miesięcznemu czynszowi (w przypadku wynajmu) lub od 1,5% do 3% wartości umowy przy zakupie. Zważywszy na skomplikowaną procedurę i mnogość przepisów zaleca się korzystanie z pośrednictwa autoryzowanych biur przy zawieraniu umów najmu. Częstym problemem jest uzyskanie dzierżawy gruntu pod realizację projektu inwestycyjnego, co stanowi jedną z głównych barier w szerszym napływie bezpośrednich inwestycji zagranicznych do Algierii.

W poniższej tabeli zamieszczono informacje o podstawowych podatkach obowiązujących w Algierii.

Rodzaj podatku	Obowiązki podatnika	Stawki
IBS - podatek od dochodów przedsiębiorstw (fr. Impôt sur le bénéfice des sociétés)	Z zasady, opodatkowaniu IBS podlega dochód z działalności gospodarczej, uzyskany na terytorium Algierii przez spółkę kapitałową posiadającą w tym państwie stałe miejsce prowadzenia działalności gospodarczej. Odliczeniu od przychodu podlegają zdefiniowane i uzasadnione koszty związane z normalną działalnością spółki, takie jak m.in. koszty zakupu usług, koszty płac, daniny publiczne (poza samym IBS), koszty ubezpieczenia czy odpisy amortyzacyjne. Wprzypadku prowadzenia różnych form działalności gospodarczej, opodatkowanych różnymi stawkami podatku IBS, konieczne jest ich oddzielne księgowanie. Wprzeciwnym razie, zastosowanie znajdzie stawka 26%. Roczna deklaracja podatkowa na potrzeby IBS składana jest do dnia 30	Stawka podatku zależy od rodzaju prowadzonej działalności gospodarczej: - produkcja dóbr (z wyłączeniem działalności wydobywczej): 19% - budownictwo, roboty publiczne, prace hydrauliczne, działalność turystyczna (z wyłączeniem biur podróży): 23% - Pozostałe rodzaje działalności: 26%

	kwietnia roku następującego po roku, którego dotyczy. Okres przechowywania dokumentacji księgowej na potrzeby podatku IBS wynosi 10 lat.	
TAP – podatek od działalności zawodowej (fr. Taxe sur l'activité professionnelle)	TAP jest podatkiem, z którego środki przekazywane są w całości do budżetów właściwych terytorialnie władz lokalnych. Z zasady, opodatkowaniu TAP podlegają osiągnięte przez spółkę przychody (dla podmiotów będących podatnikami VAT: z wyłączeniem wartości podatku VAT). Od tej zasady istnieją jednak pewne wyjątki, dotyczące m.in. sprzedaży hurtowej. Zazwyczaj deklaracja podatkowa na potrzeby TAP jest składana w okresach miesięcznych. Wtedy również następuje płatność podatku. Ponadto, do 30 kwietnia każdego roku spółka zobowiązana jest złożyć deklarację o uzyskanych w danym roku przychodach podlegających opodatkowaniu.	Stawka podatku zależy od rodzaju prowadzonej działalności gospodarczej: - produkcja dóbr: 1% - budownictwo, roboty publiczne, prace hydrauliczne: 2% (z 25% pomniejszeniem) - transport węglowodorów w instalacji rurociągowej: 3% - pozostałe rodzaje działalności: 2%
TVA – podatek od wartości dodanej (fr. Taxe sur la valeur ajoutée)	Opodatkowaniu TVA podlega dostawa lub import towarów i świadczenie usług na terytorium Algierii. Algierskie prawo podatkowe przewiduje szereg zwolnień z opodatkowania TVA. Zwolnienia te dotyczą m.in. wyrobów farmaceutycznych. Deklarację składa się do 20 dnia każdego miesiąca lub kwartalnie.	Podstawowa stawka podatku wynosi 19%, stawka obniżona zaś: 9%

Od listopada 2016 roku na podstawie dwustronnego porozumienia zniesiony został obowiązek wizowy dla posiadaczy paszportów dyplomatycznych i służbowych. Posiadacze innych paszportów podlegają obowiązkowi wizowemu. Przy wjeździe na terytorium Algierii wymagany jest paszport (z minimalnym terminem ważności 6 miesięcy) i wiza wydawana przez Konsula ARLD w Warszawie. Okres pobytu nie może przekroczyć 90 dni, a skumulowany 180 dni w roku. Podstawą ubiegania się o wizę biznesową jest pisemne zaproszenie/potwierdzenie miejscowego partnera. W przypadku wizy turystycznej należy przedłożyć potwierdzenie wykupionej usługi turystycznej w lokalnej agencji lub zaproszenie osoby prywatnej.

W niżej umieszczonej tabeli zaprezentowano informacje na temat najważniejszych wydarzeń targowych właściwych dla inteligentnych specjalizacji województwa wielkopolskiego.

Branża	Nazwa wydarzenia	Strona internetowa	Adres e-mail	Numer kontaktowy	Adres targów
Biosurowce i żywność dla świadomych konsumentów	SIMA-SIPSA ALGÉRIE	https://www.sipsa-filaha.com/	bensemmane@ expovet-dz.net	+33 (0)1 76 77 11 11	Algeria, Pins Maritimes, Alger, 16000
Wnętrza przyszłości	ALGERIA WOODTECH	https://www.algeriawood.com/	contact@algeria wood.com	+213 41 745 563	Algeria, Pins Maritimes, Alger, 16000
Przemysł jutra	EQUIP AUTO ALGERIA	https://www.equipauto-algeria.net/	promopol@ promosalons.pl	+48 22 815 64 55	Algeria, Pins Maritimes, Alger, 16000
Wyspecjalizowane procesy logistyczne	Hassi Messaoud Expo	http://www.hassi-messaoud-expo.com/	contact@ hassi-messaoud-expo.com	+213 (0) 550 46 88 98	Algeria, Ouargla Algérie
Rozwój oparty na ICT	ICT MAGHREB	https://www.ictmaghreb.com/	commercial@ ictmaghreb.com	+213 550 54 98 79	Algeria, QV9V+MGH, Wilaya de ALGER، Route de Chéraga, Aïn Benian
Nowoczesne technologie medyczne	MAGHREB PHARMA EXPO	https://www.maghrebpharma.com/fr/	contact@ maghrebpharma.com	+213 (0) 550 85 30 33	Algeria, QV9V+MGH, Wilaya de ALGER، Route de Chéraga, Aïn Benian

Analiza konkurencji oraz potencjalnych partnerów handlowych/kontrahentów

W dwóch poniższych tabelach zamieszczono kolejno wykaz kluczowych konkurentów istotnych dla przedsiębiorstw działających w ramach inteligentnych specjalizacji województwa wielkopolskiego oraz wykaz wyselekcjonowanych potencjalnych partnerów handlowych/kontrahentów również dla przedsiębiorstw działających w ramach inteligentnych specjalizacji województwa wielkopolskiego.

Kluczowi konkurenci					
Branża	**Nazwa konkurenta**	**Strona internetowa**	**Adres e-mail**	**Numer kontaktowy**	**Adres**
Biosurowce i żywność dla świadomych konsumentów	INAMED Production	https://inamed-dz.com/	contact@ inamed-dz.com	+213 23 57 01 24	Algeria, JQMM+F7W, Chemin des vaches Sidi Bouzid, Koléa
Wnętrza przyszłości	Kesa créateur	http://www.kesadz.com/	info@ kesadz.com	+213 550 59 43 94	Algeria, QX7P+6MM, Unnamed Road, Dely Ibrahim
Przemysł jutra	Say Metal Rayonnage	https://www.saymetal-dz.com/	contact@ saymetal-dz.com	+213 25 24 42 87	Algeria, El Nadjah، 18 Cité, Chiffa 09010
Wyspecjalizowane procesy logistyczne	EMS Champion Post Algeria	https://www.ems.dz/	contact@ ems.dz	+213 23 59 34 34	Algeria, 47 Mohamed 5 Blvd, El Djazair 16000

Rozwój oparty na ICT	WELTINFO	https://weltinfodz.com/	contact@ weltinfodz.com	+213 23 49 87 90	Algeria, 107 Rue A. Hocine, Alger Ctre 16000
Nowoczesne technologie medyczne	EL KENDI Pharmaceutical Co.	https://www.mspharma.com/fr/algerie	Pharmacovigilance@ mspharma.com	+213 23 07 73 30	Algeria, N° 19 zone d'activité El Boustane, commune de Rahmania 16121, Alger

Potencjalni partnerzy					
Branża	**Nazwa partnera**	**Strona internetowa**	**Adres e-mail**	**Numer kontaktowy**	**Adres**
Biosurowce i żywność dla świadomych konsumentów	La Vague DISTRIBUTION	https://www.facebook.com/Vague.VDPA?_rdc=1&_rdr	vague.vdpa@ gmail.com	+213 23 10 86 29	Algeria, Zone industrielle N° 33 & 34, Ain Benian
Wnętrza przyszłości	EURL A.I.D	https://eurl-aid.com/	eurl_a.i.d@ hotmail.fr	+213 21 56 39 19	Algeria, 34 Ain Soltan, les oliviers, Kouba
Przemysł jutra	EURL ALUDAI DISTRIBUTION	http://www.aludai.com/index.php	contact@ aludai.com	+213 555 07 19 57	Algeria, Micro Zone, Ouled Moussa 35011
Wyspecjalizowane procesy logistyczne	TIBA International Algérie SARL	https://www.tibagroup.com/dz/transitaires-alger	info@ tiba.com.dz	+213 23 59 93 01	Algeria, Cité Salam 02, Lot nº 115 Ferme Taherbouchet, 16029
Rozwój oparty na ICT	COMPNET	https://www.compnet.com/	commercial@ compnet.com	+213 23 79 57 04	Algeria, P5P5+C9G, Mohammadia
Nowoczesne technologie medyczne	SOMEPHARM Alger	https://somepharm.com/	info@ somepharm.com	+213 770 08 10 10	Algeria, Birkhadem

Egipt

Stolica	Kair (Cairo)
Język urzędowy	arabski
Liczba ludności	102 334 403
Powierzchnia	1 001 450 km^2
Waluta	funt egipski (EGP)
Produkt krajowy brutto (w mld USD)	402,84

Egipt położony jest w północno-wschodniej części Afryki na powierzchni ponad 1 mln km^2, z czego jedynie 5% terytorium jest zamieszkałe i nadaje się pod uprawy. Egipt graniczy z Izraelem i Palestyną (Strefą Gazy) na północnych wschodzie, Sudanem na południu i Libią na zachodzie. Od północy rozpościera się Morze Śródziemne, a na wschodzie Morze Czerwone. Egipt to atrakcyjny partner gospodarczy ze względu na dynamicznie rozwijającą się gospodarkę i strategiczne położenie geograficzne, korzystne szczególnie dla handlu drogą morską. Rynek konsumencki powiększa się dzięki młodej i szybko rosnącej populacji. Egipt konsekwentnie realizuje program liberalizacji gospodarki.

Analiza rynku

Głównymi filarami gospodarki i zarazem źródłem dochodów kraju są: eksport ropy naftowej i gazu ziemnego, opłaty za korzystanie z Kanału Sueskiego, turystyka oraz przekazy pieniężne od egipskiej emigracji zarobkowej, głównie z regionu Zatoki Perskiej. Nieustannie istotną dziedziną gospodarki pozostaje również rolnictwo. Egipt osiąga samowystarczalność w produkcji wielu artykułów rolnych oraz sezonowo dysponuje nadwyżkami eksportowymi. Jednocześnie jednak jest importerem około 60% konsumowanych artykułów spożywczych (w tym np. pszenicy). Egipska gospodarka, dzięki zdecydowanym krokom podjętym przez rząd celem ograniczenia wydatków publicznych, odzyskała zaufanie międzynarodowych instytucji finansowych. W 2019 roku zakończono realizację porozumienia z Międzynarodowym Funduszem Walutowym w sprawie kredytu w wysokości 12 miliardów USD, przeznaczonym na wsparcie rządowego programu reform gospodarczych w takich obszarach jak ograniczenie subsydiowania paliw i energii, konsolidacja polityki fiskalnej, rozwój konkurencyjności. Władze kraju podjęły natychmiastowe i zdecydowane działania mające na celu zahamowanie rozwoju pandemii COVID-19. Szybka rekcja rządu przyczyniła się do ograniczenia negatywnych skutków pandemii w obszarze gospodarczym. Prowadzona polityka władz wpłynęła na to, że Egipt jako jedyny kraj w regionie odnotował w roku fiskalnym 2019-2020 dodatni wzrost gospodarczy (3,8%). Jest to niżej niż pierwotnie planował rząd (5,6%), ale biorąc pod uwagę fakt, iż w drugim kwartale 2020 r. prawie cała gospodarka została zamknięta, osiągnięty wynik należy uznać za sukces. Warto podkreślić, iż było to możliwe dzięki działaniom samego rządu (programy wspierające przedsiębiorców i stymulujące gospodarkę), jak i pomocy zagranicznej (dwa pakiety kredytowe od MFW w wysokości 2,8 mld i 5,2 mld USD). Obecną sytuację gospodarczą kraju należy

ocenić jako stabilną. W roku fiskalnym 2020-2021 osiągnięto wzrost rzędu 3,3%. Rząd spodziewa się, że w kolejnym gospodarka będzie rozwijać się na poziomie 5%.

Zalety opisywanego rynku są następujące:

- jedna z największych gospodarek Afryki,

- strategiczne położenie na styku Afryki i Azji, kontrola nad Kanałem Sueskim,

- młoda, ponad 100-milionowa populacja z dodatnim przyrostem naturalnym,

- bogactwo złóż surowców – największe pole gazowe na Morzu Śródziemnym oraz bogate złoża m.in. złota i miedzi nad Morzem Czerwonym.

Zdefiniowano następujące wady rynku egipskiego:

- długotrwały proces rejestracji dla eksportera w celu dopuszczenia produktów na rynek,

- udział szarej strefy w PKB to ok. 40%,

- ubóstwo obejmujące dużą część społeczeństwa.

Poniżej przedstawiono główne sektory gospodarki Egiptu.

- Rolnictwo

Rolnictwo stanowi bardzo ważny sektor egipskiej gospodarki. Skoncentrowane jest w obszarze żyznej delty Nilu, gdzie uprawy bawełny są najbardziej opłacalne. Według rządowych planów, w ciągu najbliższych lat Egipt ma stać się w 75% samowystarczalny w produkcji pszenicy. Innym ambitnym planem jest projekt zwiększenia obszaru gruntów rolnych o 6 mln hektarów w zachodniej, pustynnej części kraju. Rolnictwo Egiptu jest zdominowane przez małe gospodarstwa, niejednokrotnie korzystające z tradycyjnych i mniej efektywnych technologii uprawnych.

- Przemysł wydobywczy i energetyka

Baza surowców mineralnych i energetycznych Egiptu składa się w większości z ropy naftowej i gazu ziemnego, rudy żelaza, fosforanów i złota. Nowe odkrycia złóż ropy naftowej i gazu ziemnego, których dokonano kilka lat temu na dnie Morza Śródziemnego, przyczyniły się do dynamicznego rozwoju tego sektora gospodarki. Co najmniej od 3 lat przyciąga on najwięcej inwestycji zagranicznych. Na rynku egipskim obecne są najważniejsze międzynarodowe koncerny naftowe m.in. Apache, BP, Eni, ExxonMobil, Halliburton, Noble Energy, Shell, Schlumberger. Najwięcej projektów wydobywczych realizowanych jest na Morzu Śródziemnym, Morzu Czerwonym i w Delcie Nilu. Dzięki odkryciom nowych złóż Egipt od 2019 roku zaspokaja swoje potrzeby energetyczne wyłącznie w oparciu o produkcję krajową. 90,5% energii wytwarzanej w Egipcie pochodzi z gazu ziemnego i ropy naftowej, 7,3% z elektrowni wodnych, a 2,2% z innych źródeł odnawialnych. Pomimo obecnie niewielkiego udziału źródeł odnawialnych w generowaniu energii, Egipt posiada duży potencjał rozwoju tego sektora. Władze kraju zapowiedziały, że do 2035 roku, 42% energii będzie pochodzić ze źródeł odnawialnych. Egipt, ze względu na wysokie nasłonecznienie i korzystne wiatry, szczególnie nad Morzem Czerwonym, cieszy się dużym zainteresowaniem zagranicznych inwestorów rozwijających energetykę ze źródeł odnawialnych.

- Usługi

Sektor usług jest zdecydowanie największym i dynamicznie rozwijającym się w gospodarce egipskiej, wytwarza koło 50% PKB. Turystyka, handel, usługi bankowe i żeglugowe na Kanale Sueskim stanowią główne źródła dochodów w tym sektorze. Egipt nadal jest gospodarką opartą na gotówce, niemniej widoczny jest szybki rozwój bankowości mobilnej. Rząd od kilku lat dąży do upowszechnienia zasięgu usług bankowych i popularyzowania transakcji bezgotówkowych. Dzięki temu Egipt jest obecnie drugim co do wielkości rynkiem w zakresie wydawania kart kredytowych i debetowych na Bliskim Wschodzie. Dynamiczny wzrost liczby posiadaczy kart płatniczych doprowadził do nawiązania współpracy między rządem a firmą MasterCard oraz realizacji programu Digital National ID, łączącym krajowe karty identyfikacyjne z systemem płatności mobilnych.

Główne kierunki eksportu: Zjednoczone Emiraty Arabskie, Arabia Saudyjska, Turcja, USA, Włochy, Indie oraz Hiszpania. Struktura towarowa: produkty naftowe, warzywa i owoce, nawozy sztuczne, produkty chemiczne, tekstylia. Natomiast dotychczasowymi głównymi krajami importu były: Chiny, USA, Arabia Saudyjska, Niemcy, Turcja, Włochy, Rosja. Struktura towarowa: paliwa, maszyny i urządzenia, zboża, samochody, urządzenia elektryczne, produkty ze stali i żelaza, artykuły żywnościowe

Analiza trendów

Egipt importował dotychczas z Polski głównie następujące grupy produktów:

- pojazdy drogowe,

- warzywa i owoce,

- urządzenia elektryczne,

- wyroby z metali,

- papier i tektura, artykuły z papieru.

Biorąc pod uwagę ogólny import, rynek egipski zaopatruje się w innych państwach w szczególności w:

- ropa naftowa, produkty naftowe,

- zboża i przetwory zbożowe,

- pojazdy drogowe,

- maszyny ogólnego zastosowania przemysłowego,

- przędza włókiennicza, tkaniny, gotowe artykuły.

Analizując rynek egipski zdefiniować można występowanie na nim następujących perspektyw:

- Władze Egiptu wspierają napływ inwestycji zagranicznych, szczególnie w sektorze produkcyjnym. Poszukiwane są przede wszystkim technologie i know-how.

- Realizacja projektów infrastrukturalnych i budownictwa mieszkaniowego zwiększa popyt na materiały budowlane i wykończeniowe.

- Istnieją szanse m.in. w sektorze rolno-spożywczym z naciskiem na przetwórstwo.

- Rozwój sektora bankowego i zwiększenie popularności płatności bezgotówkowych generuje zapotrzebowanie na technologie informatyczne.

Badając egipski rynek oraz branże, które w jego ramach można uznać za perspektywiczne stwierdzić należy, że może on być szczególnie interesujący dla polskich przedsiębiorstw działających w ramach niżej wskazanych inteligentnych specjalizacji województwa wielkopolskiego.

- Biosurowce i żywność dla świadomych konsumentów – pomimo silnie rozwiniętego rolnictwa Egipt importuje około 60% konsumowanych artykułów spożywczych. Wynika to m.in. z faktu, że niewielka część jego terytorium nadaje się pod uprawy, jest to czynnik, którego władze egipskie nie są w stanie wyeliminować pomimo podejmowania wielu działań wspierających produkcję żywności. Fakt ten wraz z licznym społeczeństwem o dodatnim wzroście naturalnym sprawia, że Egipt jest bardzo atrakcyjnym rynkiem na zawiązywanie długotrwałych współprac dla producentów artykułów spożywczych.

- Rozwój oparty na ICT – Egipt jest państwem dynamicznie rozwijającym się pod względem cyfryzacji w tym usług bankowych oraz wprowadzania płatności bezgotówkowej. W związku z tym jest to rynek na którym znaleźć można zapotrzebowanie na infrastrukturę informatyczną oraz związanym z nią know-how.

- Przemysł jutra – w Egipcie bardzo ważny jest sektor wydobywczy i energetyczny, nowo odkrywane złoża surowców sprawiają, że zwiększa się zapotrzebowanie na odpowiednią infrastrukturę, a także technologie i wiedzę. Dodatkowo, przy tak rozbudowanym sektorze istotne jest kontrolowanie i konserwacja systemów wydobywczych. W ramach specjalizacji podregionalnych dla podregionu pilskiego znajduje się przemysł jutra a w nim m.in. naprawa, konserwacja i instalowanie maszyn i urządzeń.

W poniższej tabeli zamieszczono wykaz instytucji otoczenia biznesu funkcjonujących w Egipcie, każda z nich odpowiada poszczególnej inteligentnej specjalizacji województwa wielkopolskiego.

Branża	Nazwa IOB	Strona internetowa	Adres e-mail	Numer kontaktowy	Adres
Biosurowce i żywność dla świadomych konsumentów	VALORIZEN	https://valorizen.com/	info@ valorizen.com	+202 25 73 42 50	Egypt, 571, Unit, Cairo Governorate
Wnętrza przyszłości	ASU Eng iHub	http://ihub.asu.edu.eg/	contact@ ihub.asu.edu.eg	+202 69 53 48 55	Egypt, Credit Building, Ahmed Fouad Abd Al Aziz Al Sarayat Sabekaa, As Sarayat, El Weili, Cairo Governorate
Przemysł jutra	CGC Egypt	https://cgcegypt.com/	info@cgcegypt.com	+202 37 62 66 64	Egypt, 92 El Tahrir, Ad Doqi, Dokki, Giza Governorate 12311

Wyspecjalizowane procesy logistyczne	Egyptian Company For Factoring	https://www.egyptfactors.com/	info@ egyptfactors.com	+202 26 72 07 87	Egypt, Free Zone, Al Wafaa WA Al Amal, Nasr City, Cairo Governorate 4441122
Rozwój oparty na ICT	BlackNGreen - The Innovation Hub	http://www.blackngreen.com/	info@ blackngreen.com	+202 24 80 06 42	Egypt, City Stars Complex Tower 2A, Omar Ibn El-Khattab Street Heliopolis, Cairo Governorate 11765
Nowoczesne technologie medyczne	Care Egypt Foundation	https://care.org.eg/	contact@ care.org.eg	+202 24 17 19 93	Egypt, 25 Asmaa Fahmi, Al Golf, Nasr City, Cairo Governorate 11586

Aspekty dostępu do rynku oraz procedury w zakresie podejmowania działalności inestycyjnej

Uwarunkowania w dostępie do rynku Egiptu – taryfowe i pozataryfowe – dla polskich produktów są identyczne jak stosowane wobec produktów innych państw Unii Europejskiej. Dostęp do rynku Egiptu dla towarów produkowanych w krajach UE jest uwarunkowany zapisami Umowy Stowarzyszeniowej Unii Europejskiej z Egiptem z 2001 roku, obowiązującej od 2004 roku. Na mocy Umowy Stowarzyszeniowej wszystkie egipskie towary przemysłowe uzyskały bezcłowy dostęp do rynku unijnego. Ostatnia kategoria unijnych produktów (samochodów i części samochodowych) została zwolniona z cła 2 stycznia 2019 roku.

Każdy towar może być przedmiotem importu do Egiptu pod warunkiem, że nie jest on objęty zakazem importowym lub jego przywóz do Egiptu nie jest regulowany dodatkowymi przepisami sanitarnymi, zdrowotnymi lub innymi ograniczeniami. W imporcie do Egiptu wiele pozycji towarowych jest objętych obowiązkiem kontroli jakości przed zezwoleniem na ich wwóz na egipski obszar celny. Dla dokonania importu towarowego do Egiptu wymagane są: list przewozowy – konosament, świadectwo pochodzenia, faktura handlowa, deklaracja celna importowa, specyfikacja towarowa – lista załadowcza, certyfikat techniczny lub zdrowotny/sanitarny dla eksportu lub raport inspekcji importowej. Przykładem towarów objętych ograniczeniami pozataryfowymi są specjalistyczne i dietetyczne produkty żywnościowe, witaminy i farmaceutyki oraz pasze zwierzęce, które muszą być poddane procedurze uzyskania specjalnego zezwolenia wydawanego przez Ministerstw Zdrowia lub National Food Safety Authority, ważnego zazwyczaj do 5 lat. Import towarowy do Egiptu może być dokonywany wyłącznie przez firmę egipską, zarejestrowaną w Generalnej Organizacji Kontroli Importu i Eksportu (General Organization for Import and Export Controls – GOIEC).

Od 1 sierpnia 2021 roku władze Egiptu wprowadziły obowiązek certyfikacji wszystkich produktów mięsnych, drobiowych, suplementów żywności i lekarstw z udziałem komponentów zwierzęcych. Ten sam wymóg od dnia 1 października 2021 rok obowiązuje również dla wszystkich produktów mlecznych i nabiału. Firma IS EG Halal jest jedynym podmiotem uprawnionym przez władze Egiptu

do wydawania certyfikatów *halal*. Wszelkie firmy/instytucje funkcjonujące do tej pory za granicą wydające tego typu certyfikaty tracą na ważności. Certyfikaty *halal* będą wydawane w oparciu o to, co jedzą/piją ubite zwierzęta lub co jedzą/piją krowy produkujące mleko. Produkty, które co do zasady nie mogą być *halal* (np. wieprzowina, alkohol) nie będą objęte certyfikacją. Podmioty zainteresowane uzyskaniem certyfikatów *halal* powinny skontaktować się mailowo z firmą IS EG Halal (proponowane jest użycie formularza kontaktowego: https://www.iseghalal.com/#section-five). Po dostarczeniu niezbędnych dokumentów IS EG przeprowadzi kontrolę przedsiębiorstwa. Certyfikaty udzielone na podstawie inspekcji online będą ważne 6 miesięcy, natomiast w przypadku inspekcji terenowej – 3 lata. Opłata za wydanie certyfikatu *halal* za jeden kontener wynosi 1500 USD (1050 USD jest pokrywanych przez importera, a 450 USD – przez dostawcę). Kwestii wprowadzenia nowych zasad nadawania certyfikatów *halal* od początku towarzyszy wiele kontrowersji. Dostawcy zagraniczni zarzucają stronie egipskiej brak uprzedniej notyfikacji w WTO oraz sporządzenia pisemnej informacji dotyczącej procedury przyznawania certyfikatów. Formalnie Egipt zgłosił nowe wymogi w zakresie certyfikatów *halal* dopiero 1 grudnia 2021 roku. O wielu zasadach operatorzy zagraniczni dowiadują się indywidualnie po skontaktowaniu się z firmą IS EG Halal. Nowe regulacje w zakresie certyfikacji należy uznać za bardzo poważną barierę w dostępie do rynku. Koszty ich wprowadzenia uderzą z jednej strony w zagranicznych dostawców (ceny ich produktów wzrosną, na czym skorzystają lokalni producenci) i egipskich konsumentów, którzy często preferują importowane produkty.

Od 1 października 2021 roku wszystkie dokumenty przewozowe i celne dotyczące produktów eksportowanych do Egiptu są obsługiwane jedynie za pośrednictwem nowego systemu elektronicznego – Advance Cargo Information (ACI). Administratorem systemu jest egipska firma Misr Technology Services (MTS), a twórcą oprogramowania słoweńska firma CargoX. System ACI, choć docelowo powinien przyczynić się do ułatwienia w wymianie towarowej dla obu stron, zarówno dostawców, jak i importerów, w początkowym etapie może generować trudności i komplikacje. Bez wątpienia jego wprowadzenie przyczyniło się do wzrostu kosztów ponoszonych przez eksporterów (usługa jest odpłatna) i w konsekwencji wzrostu cen towarów importowanych. Osoby zainteresowane uzyskaniem szczegółowych informacji dotyczących obsługi systemu ACI mogą zapoznać się z poradnikiem przygotowanym przez firmę CargoX: https://help.cargox.digital/en/user-manual/ lub informatorem dostępnym na rządowym portalu Nafeza (National Single Window for Foreign Trade): https://www.nafeza.gov.eg/en/faq/list. W przypadku braku uzyskania poszukiwanych informacji pod wskazanymi linkami warto kontaktować się z Ambasadą RP w Kairze (cairo.secretariat@msz.gov.pl).

W Egipcie utworzone zostały specjalne strefy ekonomiczne (SEZ) oferujące ułatwienia podatkowe dla podmiotów zagranicznych podejmujących działalność gospodarczą w SEZ. Utworzone zostały także strefy bezcłowe (Free Zones), najczęściej w pobliżu lotnisk i portów, wobec których nie mają zastosowania ograniczenia w zakresie importu pod warunkiem eksportu ponad 50% produkcji firm.

Zgodnie z Kodeksem Pracy zagraniczni pracownicy mogą pracować w Egipcie tylko na zasadzie wzajemności. Ponadto cudzoziemcy muszą otrzymać pozwolenie na pobyt i pracę, a wiza wjazdowa do Egiptu musi być wizą otrzymaną w celach pracy. Prawo pracy stanowi, że liczba pracowników zagranicznych (nie-Egipcjan) nie może przekraczać 10% całkowitej siły roboczej pracowników niewykwalifikowanych lub pół-wykwalifikowanych. Limit zagranicznej siły roboczej dla

pracowników wykwalifikowanych wynosi 25%. Suma wynagrodzeń pracowników zagranicznych nie może przekroczyć 35% całości wynagrodzeń danego przedsiębiorstwa.

Administracja podatkowa w Egipcie leży w kompetencji dwóch organów tj. Egyptian Tax Authority oraz Egyptian Customs Authority. W poniższej tabeli zamieszczono informacje o podstawowych rodzajach podatków występujących w Egipcie.

Rodzaj podatku	Obowiązki podatnika	Stawki
VAT	Podlegają mu wszystkie lokalne oraz importowane towary i usługi. Rejestracja do VAT jest obowiązkowa dla wszystkich osób fizycznych i prawnych sprzedających towary lub usługi wytwarzane lokalnie lub importowane jeśli wartość ich sprzedaży w ciągu 12 miesięcy przekracza 500 000 EGP. Osoba fizyczna lub prawna jest zobowiązana do zarejestrowania się w Egyptian Tax Authority (ETA) w ciągu 30 dni od osiągniecia tego progu. Zeznania podatkowe należy składać w formie elektronicznej w ciągu 2 miesięcy od zakończenia okresu rozliczeniowego, z wyjątkiem zeznania kwietniowego, które należy złożyć do 15 czerwca.	14% stawka podstawowa 5% stawka od maszyn i urządzeń używanych do produkcji towarów lub świadczenia usług (z wyjątkiem autobusów i samochodów osobowych) 0% stawja od eksportowanych towarów i usług Zwolnieniu podlega 57 towarów i usług m.in. chleb, kawa, herbata, cukier, mleko, lokalne warzywa i owoce, czyste złoto i srebro, media, edukacja, usługi bankowe i reklamowe, leki i usługi zdrowotne, sprzedaż i dzierżawa gruntów. Nieliczne wybrane produkty mają własną specyficzną stawkę VAT.
CŁO	Cła są pobierane od importu i eksportu. Każdy produkt jest indywidualnie wyceniony na podstawie grupy produktów do której przynależy pod kodem HS (tzw. HS Code). Zgodnie z Umową stowarzyszeniową między UE a Egiptem z 2004 roku na większość produktów i usług pochodzących z UE obowiązuje zerowa stawka celna.	Stawki od 0% do 60%, z wyjątkiem alkoholi, gdzie stawka wynosi od 600% do 3000%.
Podatek dochodowy	Podstawową formą opodatkowania dochodów jest: - obowiązek podatkowy (opłata podatków od całości uzyskanych dochodów) - podatek od wynagrodzeń (zgodnie z ostatnią nowelizacją ustawy 26/2020).	22,5% - przedsiębiorstwa w ramach podatku od zysku Pracownicy (bez względu na narodowość) podlegają podatkowi od wynagrodzeń według następujących stawek rocznych: - do 15 000 EGP/r – zwolnienie z podatku,

		- od 15 000 do 30 000 EGP/r – stawka 2,5%, - od 30 000 do 45 000 EGP/r – stawka 10%, - od 45 000 do 60 000 EGP/r – stawka 15%, - od 60 000 do 200 000 EGP/r – stawka 20%, - od 200 000 do 400 000 EGP/r – stawka 22,5%, - powyżej 400 000 EGP/r – stawka 25%.
Podatek znaczkowy	Podatek ustalony z góry najczęściej na różnego rodzaju dokumenty niezależnie od ich wartości. Podatek procentowy nakładany na wartości niektórych transakcji.	0,1% - stawka od transakcji bankowych 0,4% - stawka od kredytów bankowych 20% - stawka od reklam

W kontekście kultury biznesowej Egiptu warto pamiętać o poniższych kwestiach:

- piątek i sobota to dni weekendowe – w Egipcie pracuje się od niedzieli do czwartku,

- język urzędowym w Egipcie jest arabski a mówionym dialekt egipski, jednak większość ludzi zaangażowanych w działania biznesowe posługuje się językiem angielskim,

- bardzo możliwe jest nieuzyskanie odpowiedzi na e-maile, preferowany jest kontakt bezpośredni telefoniczny lub za pośrednictwem komunikatorów (WhatsApp, Viber).

W niżej umieszczonej tabeli zaprezentowano informacje na temat najważniejszych wydarzeń targowych właściwych dla inteligentnych specjalizacji województwa wielkopolskiego.

Branża	**Nazwa wydarzenia**	**Strona internetowa**	**Adres e-mail**	**Numer kontaktowy**	**Adres targów**
Biosurowce i żywność dla świadomych konsumentów	FOOD AFRICA CAIRO	https://foodafrica-expo.com/	info@ ifpegypt.com	+202 25 28 31 01	Egypt, 38 Corniche al Nil – Alia Tower 15th floor– Maadi
Wnętrza przyszłości	CAIRO WOOD SHOW	http://www.woodshowglobal.com/cairo	info@ woodshowglobal .com	+971 56 188 98 59	Egypt, Cairo International Convention Centre
Przemysł jutra	MACTECH EGYPT	https://mactech-eg.com/	info@ ifg-eg.com	+202 25 24 79 96	Egypt, 10 Fok, El Motawaset, Osman Towers, Maadi, Cairo
Wyspecjalizowane procesy logistyczne	TRANSPO-TECH	https://www.transpotech-eg.com/	info@ ifg-eg.com	+202 25 26 44 99	Egypt, 10 Fok, El Motawaset, Osman Towers, Maadi, Cairo

Rozwój oparty na ICT	CAIRO ICT	https://cairoict.com/	inquiries@ cairoict.com	+202 26 91 07 92	Egypt, 24 Menof, Heliopolis, Cairo Governorate
Nowoczesne technologie medyczne	CHEM LAB	https://www.chemlabexpo.com/	chemlab.sales@ dmgevents.com	+971 42 48 32 32	Egypt, Cairo International Convention Centre

Analiza konkurencji oraz potencjalnych partnerów handlowych/kontrahentów

W dwóch poniższych tabelach zamieszczono kolejno wykaz kluczowych konkurentów istotnych dla przedsiębiorstw działających w ramach inteligentnych specjalizacji województwa wielkopolskiego oraz wykaz wyselekcjonowanych potencjalnych partnerów handlowych/kontrahentów również dla przedsiębiorstw działających w ramach inteligentnych specjalizacji województwa wielkopolskiego.

Kluczowi konkurenci					
Branża	**Nazwa konkurenta**	**Strona internetowa**	**Adres e-mail**	**Numer kontaktowy**	**Adres**
Biosurowce i żywność dla świadomych konsumentów	Silo Foods Industries • NSPO	http://www.nspo.com.eg/ nspo/madenaE.html#	nspo@ nspo.com.eg	+202 23 42 69 29	Egypt, El Sadat City Desert, Menofia Governorate
Wnętrza przyszłości	Egypt Forming	https://www.nabolia.com/en	info@ nabolia.com	+205 52 64 19 95	Egypt, Next To Abaza Factory, Inshas Road Off Cairo-Belbeis Road, Road, Ash Sharqia Governorate
Przemysł jutra	France Metal	https://www.francemetal.net	info@ francemetal.net	+202 22 55 21 77	Egypt, Cairo Governorate 11341
Wyspecjalizowane procesy logistyczne	Middle East Courier Services	http://www.mecs-eg.com	info@ mecs-eg.com	+202 27 76 29 54	Egypt, 1 Safeer Sq., El-Nozha, Heliopolis, Cairo Governorate 4470126
Rozwój oparty na ICT	EMAK for Computer Manufacturing	http://www.emak-co.com	info@emak-co.com	+201 066 67 20 69	Egypt, El-Obour City, Industrial zone A , lot 14 , block 12006, Street 118
Nowoczesne technologie medyczne	Copad pharma Factory	https://copadpharma.com	Info@ copadpharma.com	+202 46 65 24 45	Egypt, Al Obour, Cairo Governorate 6360131

Potencjalni partnerzy					
Branża	**Nazwa partnera**	**Strona internetowa**	**Adres e-mail**	**Numer kontaktowy**	**Adres**
Biosurowce i żywność dla świadomych konsumentów	AMFoods Group Co.	https://amfoodsgroup.com	amf-info@ amfoodsgroup.com	+200 21 64 46	Egypt, 3 Taha Hussein, Mohammed Mazhar, Zamalek, Giza Governorate 4271140
Wnętrza przyszłości	Tektōn Furniture & Design House	https://tekton-house.com	contact@ tekton-house.com	+201 211 02 24 64	Egypt, 711, Industrial Area, New Cairo 3, Cairo Governorate 11865
Przemysł jutra	Younesta Metal Trading	https://younesta.com	info@ younesta.com	+201 003 90 39 03	Egypt, 73 Al Sabteya St, Al Qolali, Al Azbakeya, Cairo Governorate
Wyspecjalizowane procesy logistyczne	Alfa Logistics Warehouse	http://www.alfa-logistics.com	sabry.hashem@ alfa-logistics.com	+201 026 64 43 04	Egypt, 6th of October City (2), Giza Governorate 3220501
Rozwój oparty na ICT	Abu El Kher Distribution	https://abuelkher.com	e-commerce@ abuelkher.com	+202 24 51 96 97	Egypt, Al Ghabarti, Mansheya El-Bakry, Heliopolis, Cairo Governorate 4460040
Nowoczesne technologie medyczne	Ali Ben Ali Medical Equipment	https://alibenalimedical.com	sales@ alibenalimedical.com	+201 212 33 33 28	Egypt, Al Kasr Al Aini, El Sayeda Zeinab, Cairo Governorate 11617

Kenia

Stolica	Nairobi (Nairobi)
Język urzędowy	angielski, suahili
Liczba ludności	53 771 300
Powierzchnia	580 367 km^2
Waluta	szyling kenijski (KES)
Produkt krajowy brutto (w mld USD)	109,8

Kenia położona jest w Afryce Wschodniej, nad Oceanem Indyjskim, na równiku, przebiega przez nią Wielki Rów Wschodni. Kenia graniczy od północy z Somalią, Etiopią i Sudanem Południowym, od zachodu z Ugandą, a od południa z Tanzanią. Kenia jest regionalnym centrum finansowym oraz węzłem handlowym i transportowym dzięki usytuowaniu na strategicznych szlakach lotniczych i morskich. Posiada dobrze wykształconą, anglojęzyczną i produktywną siłę roboczą, która tworzy chłonny rynek wewnętrzny. Kenijski rząd prowadzi politykę prorynkową i konsekwentnie przeprowadza kolejne reformy.

Analiza rynku

Kenia jest największą gospodarką Afryki Wschodniej, regionalnym węzłem handlowym i transportowym. Stanowi również jeden z najbardziej uprzemysłowionych krajów regionu. Około 12,5% powierzchni Kenii zajmują rezerwaty i parki narodowe. Turystyka to jedna z najważniejszy gałęzi gospodarki wraz z powiązanymi sektorami usług przynosząca prawie 50% dochodu narodowego. Jednakże, ok. 75% mieszkańców utrzymuje się z rolnictwa. Produkcja rolna obejmuje uprawę kawy, herbaty, agawy sizalowej, trzciny cukrowej, kukurydzy, ryżu, ananasów, bananów, palmy kokosowej, pszenicy, orzeszków ziemnych i bawełny. Ważną rolę ogrywa także hodowla zwierząt na mięso, skóry, mleko i jaja, szczególnie na prowincji. Degradacja terenów leśnych zmniejszyła produkcję w leśnictwie. Rybołówstwo ma lokalne znaczenie i z uwagi na zanieczyszczenie wód, przełowienie i używanie niedozwolonych technik posiada niewykorzystany w pełni potencjał, przede wszystkim nad jeziorem Rudolfa i jeziorem Wiktorii.

Kenia jest najważniejszym krajem regionu w sektorze finansowym i bankowym, choć na jej rozwój i konkurencyjność niekorzystnie wpływa korupcja, a także wciąż niewystarczające inwestycje w infrastrukturę. W Nairobi znajduje się jedna z największych giełd papierów wartościowych w Afryce. System bankowy nadzoruje Centralny Bank Kenii. W kraju działa kilkadziesiąt banków komercyjnych, z czego dwa należące do międzynarodowych korporacji (Barclays i Citibank).

Najważniejszymi priorytetami dla obecnej administracji są założenia tzw. Big Four Agenda, tj. prezydenckiego planu rozwoju kraju, w ramach którego Uhuru Kenyatta zobowiązał się do zapewnienia bezpieczeństwa żywnościowego, wprowadzenia powszechnego ubezpieczenia zdrowotnego, zwiększenia o 500 tys. liczby tanich mieszkań w kraju oraz wzrostu produkcji przed upływem swojej kadencji.

Dług publiczny wynosi w przybliżeniu 67.57 % PKB (2020 r.). Kenia pozostaje nadal znaczącym biorcą zagranicznej pomocy rozwojowej (jest też krajem priorytetowym Polskiej Pomocy).

Zalety opisywanego rynku są następujące:

- Kenia znalazła się na 56. pozycji rankingu Banku Światowego „Ease od Doing Business 2020" – była to poprawa o 57 pozycji w okresie 4 lat – najszybszy wzrost na świecie w historii rankingu,

- prężnie rozwijający się sektor „klasy średniej" oraz infrastruktura kraju – poprzedzone rocznym wzrostem gospodarczym PKB na poziomie około 5% każdego roku przez ostatnie 10 lat,

- Kenia posiada strategiczną pozycję geograficzną, nazywana jest gospodarczą bramą do regionu Afryki Wschodniej, a Kenijska Mombasa to trzeci co do wielkości port w Afryce.

Zdefiniowano następujące wady rynku kenijskiego:

- system importowy funkcjonuje z utrudnieniami – powinna zostać podwyższona sprawność instytucji takich jak Urząd Celny czy Biuro Standardów Kenii,

- powszechna korupcja.

Kenijska gospodarka jest silnie zależna od rolnictwa i turystyki. Największy udział w PKB kraju ma sektor usług – zdominowany właśnie przez turystykę, następnie rolnictwo i przemysł. Inne istotne sektory dla gospodarki Kenii to leśnictwo, rybołówstwo, górnictwo, produkcja przemysłowa, energetyka, telekomunikacja i usługi finansowe. Działalność przemysłowa skupiona jest wokół trzech największych miast kraju: Nairobi, Mombasy i Kisumu i dotyczy przede wszystkim przemysłu spożywczego.

Wiodącym kierunkiem eksportowym są kraje afrykańskie w tym przede wszystkim państwa ościenne - Uganda, Tanzania, Rwanda, a także anglojęzyczne kraje zachodu – Stany Zjednoczone, Wielka Brytania oraz Niderlandy. Głównymi partnerami Kenii w imporcie są Chiny, Indie, Zjednoczone Emiraty Arabskie, Japonia i Arabia Saudyjska.

Analiza trendów

Kenia importowała dotychczas z Polski głównie następujące grupy produktów:

- zboża i przetwory zbożowe,

- papier i tektura, artykuły z papieru,

- włókna tekstylne,

- urządzenia biurowe i komputery,

- urządzenia elektryczne.

Biorąc pod uwagę ogólny import, rynek egipski zaopatruje się w innych państwach w szczególności w:

- ropę naftową, produkty naftowe,

- pojazdy drogowe,

- żeliwo i stal,

- oleje i tłuszcze roślinne,

- zboża i przetwory zbożowe.

Analizując rynek kenijski zdefiniować można występowanie na nim następujących perspektyw:

- od 2019 roku rząd Kenii aktywnie wdraża projekt tzw. BIG4 Agenda – program rozbudowy 4 filarów ekonomicznych: Wzmacnianie produkcji, Bezpieczeństwo żywnościowe, Powszechne ubezpieczenie zdrowotne oraz Dostępność mieszkań

- realizowany jest aktywny plan dekarbonizacji i niezależności energetycznej – rozwój infrastruktury dla LPG (paliwo przyszłości dla Kenii) oraz budowa infrastruktury OZE – tamy (hybro), geotermiczne, wiatr, solar (PV),

- dynamiczny rozwój sektora Tech/ICT – funkcjonalne aplikacje mobilne, rozwiązania e-commerce, bankowość mobilna, fintech, edutech itp.

Badając kenijski rynek oraz branże, które w jego ramach można uznać za perspektywiczne stwierdzić należy, że może on być szczególnie interesujący dla polskich przedsiębiorstw działających w ramach niżej wskazanych inteligentnych specjalizacji województwa wielkopolskiego.

- Rozwój oparty na ICT – Kenia znajduje się aktualnie w momencie silnego rozwoju technologicznego celem przejścia z gospodarki i społeczeństwa tradycyjnego do bardziej informatycznego. W związku z tym współpraca dotycząca dostarczenia odpowiedniej infrastruktury, a także transferu wiedzy jest bardzo potrzebna. Dotyczy to zarówno takich obszarów jak produkcja komputerów, wyrobów elektronicznych i optycznych, telekomunikacji, jak i działalności związanej z oprogramowaniem i doradztwem w zakresie informatyki oraz działalności powiązanej.

- Przemysł jutra – niniejsza inteligentna specjalizacja obejmuje dziedziny związane z obszarem zrównoważonej i efektywnej energetyki w tym m.in. systemy zarządzania wytwarzaniem i zużyciem, konwergencję i konwersję energii, wytwarzanie energii ze źródeł odnawialnych, alternatywnych, inteligentne sieci, technologie magazynowania energii. Dyscypliny te wprost wpisują się w plany władz Kenii dotyczące budowy infrastruktury OZE i ogólnego rozpowszechniania tych rozwiązań.

- Biosurowce i żywność dla świadomych konsumentów – zgodnie z programem rozbudowy Kenii, jednym z czterech filarów ekonomicznych jest bezpieczeństwo żywnościowe, poszukiwane będą nowe technologie a także możliwości transferu wiedzy w tym zakresie. Ponadto, Polska i Kenia prowadzą współpracę eksportowo-importową, poza wymianą produktów rolnych/uprawnych, do Kenii trafiają polskie artykuły spożywcze takie jak np. czekoladki Wedla. Dotychczasowa kooperacja była prawidłowa, relacje między państwami uznać można za pozytywne, a zatem warto dalej eksplorować ten rynek.

- Nowoczesne technologie medyczne – w związku z planami wprowadzenia w Kenii powszechnego ubezpieczenia zdrowotnego konieczne jest odpowiednie przygotowanie infrastruktury medycznej. Można zatem spodziewać się realizacji publicznych inwestycji właśnie w tym zakresie, a władze z pewnością będą poszukiwać nowych rozwiązań poza granicami kraju.

W poniższej tabeli zamieszczono wykaz instytucji otoczenia biznesu funkcjonujących w Kenii, każda z nich odpowiada poszczególnej inteligentnej specjalizacji województwa wielkopolskiego.

Branża	Nazwa IOB	Strona internetowa	Adres e-mail	Numer kontaktowy	Adres
Biosurowce i żywność dla świadomych konsumentów	FSD Kenya	http://www.fsdkenya.org/	info@ fsdkenya.org	+254 205 13 73 00	Kenya, Green Suite, Palm Suites, Riverside Apartments, Riverside Drive, Nairobi
Wnętrza przyszłości	ECLOF Kenya	https://www.eclof-kenya.org/	info@ eclof-kenya.org	+254 705 65 83 89	Kenya, Kainga Building, Maua Road, Maua
Przemysł jutra	Keyna CIC	https://www.kenyacic.org/	info@kenyacic.org	+254 703 03 47 01	Kenya, 59857 Nairobi KE
Wyspecjalizowane procesy logistyczne	Jenga Kenya	http://jengakenyamicrofinance.com/	info@ jengakenya microfinance.com	+254 715 08 94 00	Kenya, Ghana St, Meru
Rozwój oparty na ICT	Kisumu Innovation Centre	https://kicktrading.org/	info@ kicktrading.org	+254 720 25 05 85	Kenya, Impala road, Kisumu
Nowoczesne technologie medyczne	HOPE worldwide Kenya	https://hopewwkenya.org/	hope@ hopewwkenya.org	+254 706 14 01 17	Kenya, P.O. Box 11775-00100, Nairobi

Aspekty dostępu do rynku oraz procedury w zakresie podejmowania działalności inwestycyjnej

Kenia dostarcza do Polski herbatę, tytoń, daktyle, figi, ananasy, awokado, mango oraz kawę. Polskie firmy sprzedają do Kenii przede wszystkim pszenicę, odzież i inne artykuły używane, żurawie okrętowe, transformatory elektryczne oraz ciągniki (dane za 2019 r.). Na półkach w kenijskich supermarketach znajdziemy polskie produkty jak np. czekoladki Wedla czy płatki Sante. Polskie firmy zauważają coraz większe możliwości w sektorach rolno-spożywczym, budowlanym oraz medycznym.

Obowiązujące procedury importowe w Kenii wymagają sporządzenia 10 dokumentów. Całkowity niezbędny czas na procedury importowe w Kenii (dokumentacja i odprawa na granicy) to średnio 254 godziny. Koszty związane z procedurami importowymi to średnio 948 USD. Obowiązujące procedury eksportowe w Kenii wymagają sporządzenia 9 dokumentów. Całkowity niezbędny czas na procedury eksportowe w Kenii (dokumentacja i odprawa na granicy) to 25 godzin. Koszty związane z procedurami eksportowymi wynoszą ok. 336 USD. Kenia posiada wiele zalet, w tym m.in. strategiczne położenie nad Oceanem Indyjskim, dobre wyniki gospodarcze we wszystkich sektorach, silną demografię z wykształcającą się nową klasą średnią. Do mocnych stron rynku kenijskiego należy także unia celna w ramach EAC, chłonność miejscowych rynków wewnętrznych, dynamiczny rozwój sektora telekomunikacji i IT, szybki rozwój infrastruktury drogowej i miejskiej, rozwój sektora energetycznego, małe ryzyko niestabilności politycznej, turystyczna atrakcyjność regionu oraz duża dostępność siły roboczej. Należy jednak podkreślić, że mimo dość dobrze funkcjonującego systemu edukacji, znalezienie wysoko wykwalifikowanych pracowników jest zazwyczaj dużym wzywaniem.

O zezwolenie na pracę aplikuje przyszły pracodawca mający siedzibę w Kenii, a przyznawane jest ono przez Principal Immigration Office. W związku z dużym bezrobociem istnieją regulacje dotyczące pierwszeństwa zatrudniania obywateli Kenii. Z tego też względu pracodawca, który chce

zatrudnić obcokrajowca, powinien wykazać niemożliwość znalezienia odpowiednio wykwalifikowanej osoby na rynku wewnętrznym. Jedynie cudzoziemcy należący do jednej z 11 kategorii mogą ubiegać się o prawo do pracy. Wśród nich znajdują się osoby posiadające wysokie kwalifikacje zawodowe, osoby zatrudniane przez władze państwowe lub organizacje międzynarodowe oraz osoby, które zamierzają prowadzić działalność w sektorach: rolnym, górnictwie, handlu lub przetwórstwie, po otrzymaniu odpowiednich zezwoleń i licencji i przedstawieniu odpowiedniego kapitału początkowego. Pozytywnie rozpatrywane są podania o pozwolenie na pracę dla osób, które mogą przyczynić się do wzbogacenia gospodarki Kenii.

W Kenii zarówno obywatele, jak i cudzoziemcy, mają prawo nabyć komercyjną lub mieszkaniową nieruchomość położoną zarówno na terenach miejskich, jak i wiejskich, bez jakichkolwiek ograniczeń. Prawo to nie dotyczy gruntów rolnych, których ani obcokrajowcy, ani też prywatne firmy, których udziałowcami są nie tylko kenijscy obywatele, nie mogą kupić na własność. Wyjątkiem jest sytuacja, w której taka transakcja zostanie zwolniona z przepisów ustawy o ochronie gruntów (Land Control Act) przez prezydenta na podstawie odpowiedniej decyzji. W ramach najnowszej konstytucji Kenii z 2010 r. osoby, które nie są obywatelami Kenii, jak również spółki, których udziałowcami są nie tylko obywatele Kenii, mogą stać się właścicielami gruntów jedynie na podstawie dzierżawy na okres nieprzekraczający 99 lat. Około 300 tys. m^2 komercyjnej przestrzeni biurowej zasiliło rynek nieruchomości komercyjnych w Nairobi w 2016 r., w porównaniu z 150 tys. m^2 rocznie we wcześniejszych latach. Tak bogata oferta przestrzeni biurowej negatywnie wpłynęła wówczas na poziom opłat za wynajem oraz współczynnik obłożenia. Wynajem nowych biur w Nairobi pozostaje jednak stosunkowo stabilny, a miasto nadal jest jedną z ulubionych lokalizacji korporacji międzynarodowych planujących otworzyć placówki regionalne w Afryce Wschodniej. Systematycznie rośnie też w Kenii ilość powierzchni handlowej, co wykorzystują handlowcy spoza kraju – na kenijski rynek weszły m.in. francuska sieć supermarketów Carrefour i południowoafrykański Shoprite.

Administracja podatkowa w Kenii leży w kompetencji dwóch organów tj. Kenya Revenue Authority (KRA) oraz jednostek samorządu terytorialnego. W poniższej tabeli zamieszczono informacje o podstawowych rodzajach podatków występujących w Kenii.

Rodzaje podatki	Obowiązki podatnika	Stawki
VAT	Opodatkowaniu VAT podlegają m.in. dostawy towarów oraz świadczenie usług (importowane lub lokalne). Miesięczne deklaracje VAT w terminie do 20 dnia miesiąca następującego po miesiącu rozliczanym (dla zarejestrowanych VAT-owców)	16% - stawka podstawowa 8% - oleje ropy naftowej otrzymane z bitumu, spirytusów silnikowych (Diesel Supero, benzyna lotnicza, itp.) 0% - produkty dla EPZ (Export Processing Zones), produkty dla organów państwowych, propan (LPG), produkty do zwalczania szkodników rolniczych Zwolnione z VAT: dochód uzyskany przez usługi maklerskie dla sektora bezpieczeństwa, mąka kukurydziana, towary importowane lub lokalne w celu

		wykorzystania do budowy domów w ramach socjalnego programu mieszkaniowego, instrumenty muzyczne, urządzenie i maszyny do stosowania w budowie zakładów recyklingu tworzyw sztucznych.
CŁO	Cła są pobierane od importu, eksportu oraz określonych towarów i usług. Opłaty celne są pobierane w ramach Wspólnych Taryf Zewnętrznych Wspólnoty Wschodnioafrykańskiej (ang. East African Community Common External Tariffs). Każdy produkt jest indywidualnie wyceniony na podstawie grupy produktów pod kodem HS (tzw. HS Code).	0% - surowy materiał 10% - półfabrykaty 25% - wyroby gotowe IDF (Import Declaration Form) na towary importowane od 2% do 3,5% (zależne od drogi importowej pod zasadami PVoC – PreExport Verification of Conformity) RDL ((Railway Development Levy) na towary importowane od 1.5% do 2% (zależne od drogi importowej pod zasadami PVoC – PreExport Verification of Conformity)
AKCYZA	Excisable Goods Management System (EGMS) – to system wprowadzony przez KRA (Kenya Revenue Services) w celu zabezpieczenia wpływów z podatku akcyzowego poprzez stosowanie znaków akcyzy posiadających zabezpieczenia. Podatek dotyczy obecnie piwa, napojów spirytusowych, tytoniu i wina. Aktualnie trwa wdrażanie tego samego do napojów bezalkoholowych i wody mineralnej. Pod ustawą prawną Excise Tarriff Act regulowane są pozostałe grupy produktów dotyczące tzw. energetyki (np. benzyny, olejów, gazów, itp.).	Benzyna silnikowa - 19 505 KSh (szyling kenijski)/1.000 l Olej napędowy Diesel – 3 700 KSh/1.000 l Gazy skroplone do napędu silników spalinowych (np. LPG, propan, butan) – wyłączone z akcyzy Energia elektryczna - wyłączone z akcyzy Napoje spirytusowe – 200 KSh/1 l Piwo – 100 KSh/ 1 l Papierosy – z filtrem 2 500 KSh/mille, bez filtru 1 800 KSh/mille, e-papierosy 3000 KSh/szt., cartridge dla e-papierosów 2000 KSh/szt. Stawka celna, VAT oraz akcyza dla Pojazdów Silnikowych zależna od: rodzaju samochodu, modelu, rozmiaru CC oraz roku produkcji.
CIT	Obowiązuje osobny reżim podatkowy dla firm będących rezydentem kraju (np. sp. z o.o.) oraz nie-rezydentem kraju (np. oddział firmy w Kenii)	30% - rezydent 37,5% - nie-rezydent
WHT	Obowiązuje osobny reżim podatkowy dla firm będących rezydentem kraju (np.	Dywidendy: 5% (10% dla firm nie-rezydencyjnych) Odsetki: 15%

	sp. z o.o.) oraz nie-rezydentem kraju (np. oddział firmy w Kenii)	Royalty Fees: 5% (20% dla firm nie-rezydencyjnych) Management and Professional Fees: 5% (20% dla firm nierezydencyjnych) Contractual Fees: 3% (20% dla firm nie-rezydencyjnych)
PIT	Podatek od zarobku pracowników w Kenii występuje pod modelem PAYE (Pay-As-You-Earn) dotyczy wszlekich osób formalnie zatrudnionych przez firmy rezydencyjne, jak i nie-rezydencyjne. Pracodawca jest zobowiązany d potrącenia PAYE z pensji i wynagrodzeń swoich pracowników według obowiązujących stawek i przekazania ich do KRA do 9-tego dnia następnego miesiąca.	10% - zarobki od pierwszego KSh (szyling kenijski) 24 000 miesięcznie 15% - zarobki dla doliczonej grupy dodatkowego KSh 16 667 miesięcznie 20% - zarobki dla doliczonej grupy dodatkowego KSh 16 667 miesięcznie 25% - zarobki powyżej KSh 57 334 miesięcznie. PAYE obciążają osoby zarabiający miesięcznie KSh 24 000 (brutto) i więcej. Poniżej tej stawki osoby są zwolnione z podatku.

Należy pamiętać, że podstawowym językiem biznesu w Kenii jest angielski. Inne od europejskiego (bardziej luźne) jest także pojmowanie czasu, co dotyczy nie tylko częstych spóźnień na spotkania biznesowe, ale także wolniejszego niż w Europie prowadzenia negocjacji, które opierają się przede wszystkim na dobrym kontakcie osobistym. W dobrym tonie, przed przejściem do konkretów, jest niezobowiązująca rozmowa o rodzinie, sporcie czy pogodzie. Utrudnione, choć nie niemożliwe, jest budowanie relacji handlowych zdalnie.

Obywatele polscy udający się do Kenii muszą mieć wizę pobytową, o którą należy ubiegać się na stronie http://evisa.go.ke/evisa.html. Koszt wizy to 50 USD. Dzieci poniżej 16 roku życia zwolnione są z obowiązku wizowego pod warunkiem, że podróżują z opiekunami. Okres ważności posiadanego paszportu nie może być krótszy niż 6 miesięcy od daty planowanego powrotu do kraju. Za pośrednictwem Ambasady Kenii w Rzymie można wnioskować o wizę jednolitą do Ugandy, Rwandy oraz Kenii (East African Community Visa), jej koszt to 100 USD. Wiza upoważnia do wjazdu na teren trzech ww. krajów, ale podróż musi rozpocząć się w tym kraju, który wystawił wizę. Przy wjeździe do Kenii z kraju, w którym występuje żółta febra, na granicy należy przedstawić dowód szczepienia.

W niżej umieszczonej tabeli zaprezentowano informacje na temat najważniejszych wydarzeń targowych właściwych dla inteligentnych specjalizacji województwa wielkopolskiego.

Branża	Nazwa wydarzenia	Strona internetowa	Adres e-mail	Numer kontaktowy	Adres targów
Biosurowce i żywność dla świadomych konsumentów	FOODAGRO - KENYA	https://foodexpo.expogr.com/	rachel.d@ expogr.com	+971 43 05 07 55	Kenya, Pio Gama Pinto Rd, Karuna Rd, Nairobi

Wnętrza przyszłości	AFRIWOOD EAST AFRICA	https://expogr.com/	rachel.d@ expogr.com	+971 43 05 07 55	Kenya, City Square, along, Harambee Ave, Nairobi
Przemysł jutra	AFRICA INDUSMACH	https://expogr.com/	rachel.d@ expogr.com	+971 43 05 07 55	Kenya, City Square, along, Harambee Ave, Nairobi
Wyspecjalizowane procesy logistyczne	AUTOEXPO AFRICA	https://expogr.com/	rachel.d@ expogr.com	+971 43 05 07 55	Kenya, City Square, along, Harambee Ave, Nairobi
Rozwój oparty na ICT	KENYA TRADE SHOW	https://growexh.com/kenyatradeshow/	expo@ growexh.com	+971 50 53 52 675	Kenya, Pio Gama Pinto Rd, Karuna Rd, Nairobi
Nowoczesne technologie medyczne	MEDEXPO KENYA	https://expogr.com/	rachel.d@ expogr.com	+971 43 05 07 55	Kenya, Pio Gama Pinto Rd, Karuna Rd, Nairobi

Analiza konkurencji oraz potencjalnych partnerów handlowych/kontrahentów

W dwóch poniższych tabelach zamieszczono kolejno wykaz kluczowych konkurentów istotnych dla przedsiębiorstw działających w ramach inteligentnych specjalizacji województwa wielkopolskiego oraz wykaz wyselekcjonowanych potencjalnych partnerów handlowych/kontrahentów również dla przedsiębiorstw działających w ramach inteligentnych specjalizacji województwa wielkopolskiego.

Kluczowi konkurenci					
Branża	**Nazwa konkurenta**	**Strona internetowa**	**Adres e-mail**	**Numer kontaktowy**	**Adres**
Biosurowce i żywność dla świadomych konsumentów	MTOFU	http://mtofu.co.ke/	info@ mtofu.co.ke	+254 711 83 50 05	Kenya, School Lane 30
Wnętrza przyszłości	Mango Ltd	http://www.mangolimited.co.ke/	info@ mangolimited.co.ke	+254 20 65 02 90	Kenya, Migwani Rd, Nairobi
Przemysł jutra	MABATI YETU FACTORY	https://mabatiyetu.co.ke/	sales@ mabatiyetu.co.ke	+254 700 66 76 67	Kenya, Embakasi, North Airport Road, Next to Coca Cola Bottling Company
Wyspecjalizowane procesy logistyczne	G4S Courier Services	https://www.g4s.co.ke/	info@g4s.co.ke	+254 732 17 10 00	Kenya, Argwings Kodhek Rd, Nairobi
Rozwój oparty na ICT	Powersource Technologies Co Ltd	https://powercontrol.co.uk/	info@ powercontrol.co.uk	+254 203 75 51 16	Kenya, Occidental Plaza, Muthithi Rd, Nairobi

Nowoczesne technologie medyczne	Regal Pharmaceuticals Ltd	https://regalpharmaceuticals.com/	info@ regal pharmaceuticals.com	+254 208 56 42 11	Kenya, Road 1, off Baba dogo Road

Potencjalni partnerzy					
Branża	**Nazwa partnera**	**Strona internetowa**	**Adres e-mail**	**Numer kontaktowy**	**Adres**
Biosurowce i żywność dla świadomych konsumentów	Adamji multi supplies ltd.	https://www.adamji.com/	adamji@ adamji.co.ke	+254 202 53 75 40	Kenya, Ground Flr ICD Road, Kings Business Park, Warehouse No. 22., Nairobi
Wnętrza przyszłości	Furniture Elegance Ltd	https://elegance.co.ke/	sales@ elegance.co.ke	+254 702 84 25 00	Kenya, Murang'a Rd, Nairobi
Przemysł jutra	Kens Metal Industries Limited	https://www.kensmetal.co.ke/	info@ kensmetal.co.ke	+254 207 90 39 03	Kenya, Off Enterprise Road, Nairobi
Wyspecjalizowane procesy logistyczne	Equipment & Logistics Suppliers Ltd	https://equipmentlogistics.co.ke/	info@ equipmentlogistics.co.ke	+254 721 36 18 68	Kenya, Quarry Rd, Nairobi
Rozwój oparty na ICT	Dukatech Stores Limited	https://dukatech.co.ke/	account@ dukatech.co.ke	+254 111 01 72 00	Kenya, Corner House, Mezzanine 2 Kimathi St, Nairobi
Nowoczesne technologie medyczne	Zadchem Healthcare Ltd	https://zadchem.health/	info@ zadchem.health	+254 735 73 69 39	Kenya, Jabavu House, Jabavu Lane, off Argwings Kodhek Rd

Maroko

Stolica	Rabat (Rabat)
Język urzędowy	arabski, berberski
Liczba ludności	36 910 558
Powierzchnia	446 550 km^2
Waluta	dirham marokański (MAD)
Produkt krajowy brutto (w mld USD)	131,47

Maroko jest położone w północno-zachodniej Afryce nad Oceanem Atlantyckim i Morzem Śródziemnym. Na wschodzie graniczy z Algierią, na południu z Mauretanią, a na północy z hiszpańskimi enklawami Ceutą i Melillą. Dynamicznie rozwijająca się gospodarka marokańska skorzystała na reformach, które pobudziły konkurencję oraz zachęciły do innowacji. Maroko ma korzystne dla handlu położenie geograficzne dzięki dostępowi do głównych morskich szlaków handlowych.

Analiza rynku

Po recesji odnotowanej w 2020 roku, głównie z powodu pandemii COVID-19, w roku 2021 nastąpiło stopniowe ożywienie krajowej aktywności gospodarczej. Wysoki Komisariat ds. Planowania (HCP) wskazuje, że wraz z ożywieniem handlu międzynarodowego odnotowano wzrost zagranicznych zamówień na marokańskie towary. W kontekście poprawiającej się krajowej sytuacji epidemicznej zaobserwowano w kolejnych kwartałach pozytywną ewolucję w zakresie popytu krajowego, w tym wzrost konsumpcji gospodarstw domowych. Stosunkowo łagodne skutki pandemii podkreślają silną gospodarkę kraju oraz jej dynamiczny rozwój.

Zalety opisywanego rynku są następujące:

- Maroko z uwagi na bliskość geograficzną jest dość mocno powiązane gospodarczo z Europą,

- przejrzyste procedury dotyczące wymiany handlowej, elektroniczny obieg dokumentacji tranzytowej PortNet,

- udogodnienia i zachęty odnośnie otwierania i prowadzenia działalności: „jedno okienko”, strefy bezcłowe,

- bardzo dobra infrastruktura: port Tanger Med., 3000 km autostrad, pierwsza szybka kolej w Afryce,

- umowa o wolny handlu z UE, USA, Turcją, członek Unii Afrykańskiej.

Zdefiniowano następujące wady rynku marokańskiego:

- problemy z płatnościami – sugerowane zabezpieczanie transakcji,

- zazależność od Europy, która przeżyła recesję związaną z pandemią, w połączeniu z mniejszą aktywnością sektora turystycznego i suszą w 2020 r., która miała negatywny wpływ na plony, spowodowały znaczący spadek PKB. Sytuację stabilizuje wysoki napływ środków od emigrantów

Poniżej przedstawiono główne sektory gospodarki Maroko.

- Sektor rolny

W rolnictwie zatrudnionych jest ok. 40% ogółu pracujących. Obszary uprawne są szacowane na ok. 9 mln ha, co stanowi ok. 12,5% powierzchni kraju. Głównymi produktami są m.in. zboża, cytrusy i oliwki. Ważną częścią rolnictwa marokańskiego jest hodowla – owiec, baranów, kóz, drobiu. Głównym producentem zbóż (ok. 40% całości produkcji) są trzy regiony: Marrakech-Tensif-Alhaouz, Doukkala-Abda i Chaouia-Ouardigha. Należy zauważyć, że z uwagi na niewydolną produktywność wytwórstwo zbóż nie pokrywa zapotrzebowania. W zależności od roku zabezpiecza ono do ok. 80% zapotrzebowania krajowego.

- Sektor przemysłowy

Główną gałęzią sektora przemysłowego jest przemysł wydobywczy. Maroko eksploatuje bogate złoża fosforytów oraz produkuje kwas fosforowy i nawozy fosforowe. Na terenie państwa znajdują się również następujące złoża: rudy żelaza, mangan, ołów, cynk, sól, miedź, baryt, bentonit, łupki bitumiczne.

- Sektor usług

W sektorze usług główną rolę odgrywa turystyka. Władze Maroka silnie wspierają rozwój tej dziedziny, tak aby stała się motorem napędowym dla gospodarki kraju. W celu przyciągnięcia inwestycji zagranicznych władze marokańskie wprowadziły szereg zachęt, jak np. zwolnienia podatkowe na sprzęt niezbędny do rozbudowy i rozwoju infrastruktury turystycznej. Inwestorzy, którzy zamierzają angażować się w ten sektor mogą podpisać umowę z władzami krajowymi, dzięki której będą mogli uzyskać wsparcie ze strony państwa.

Analiza trendów

Maroko importowało dotychczas z Polski głównie następujące grupy produktów:

- pojazdy drogowe,

- urządzenia elektryczne,

- zboża i przetwory zbożowe,

- wyroby z kauczuku,

- materiały perfumeryjne, kosmetyki, chemia domowa.

Biorąc pod uwagę ogólny import, rynek marokański zaopatruje się w innych państwach w szczególności w:

- pojazdy drogowe,

- urządzenia elektryczne,

- ropa naftowa, produkty naftowe,

- przędza włókiennicza, tkaniny, gotowe artykułu,

- zboża i przetwory zbożowe.

Rynek Maroko można uznać za perspektywiczny przede wszystkich dla następujących branż:

- branża budowlana i wykończeniowa – dynamiczny rozwój przestrzeni biurowej, projekty urbanizacyjne, rozwój stref ekonomicznych,

- produkty spożywcze z długą datą przydatności oraz zboża (zniesione cła dla rynku UE)

- kosmetyki – rozwój klasy średniej i zmiana obuczajów zapewnie dwucyfrowy wzrost dla branży w ostatnich latach,

- branża samochodowa – rosnący rynek wewnętrzny na części zamienne i dostawy dla działających na miejscu koncernów automotive Renault i PSA.

Badając marokański rynek oraz branże, które w jego ramach można uznać za perspektywiczne stwierdzić należy, że może on być szczególnie interesujący dla polskich przedsiębiorstw działających w ramach niżej wskazanych inteligentnych specjalizacji województwa wielkopolskiego.

- Biosurowce i żywność dla świadomych konsumentów – jest to obszar szczególnie atrakcyjny ze względu na zniesienie cła dla rynku UE, a zatem również Polski. Poza zbożem widoczny jej popyt na produkty o długiej dacie przydatności, zatem elementem koniecznym jest ich odpowiednie przetworzenie (np. coraz popularniejsza postać liofilizowana) oraz pakowanie.

- Wnętrza przyszłości – silnie rozwijająca się branża budowlana, powstawanie mieszkań, przestrzeni biurowych, zagospodarowanie terenu wpływa na zwiększone zapotrzebowanie dotyczące wykończenia pomieszczeń i części zewnętrznych. Stanowi to rynek zbytu dla producentów mebli i artykułów wyposażenia wnętrz, w szczególności tych mających na uwadze konieczność dostosowania swoich projektów pod rynek marokański.

- Przemysł jutra – na rynku marokańskim warto poszukiwać możliwości współpracy w ramach branży samochodowej, a zatem szczególnie zainteresowani mogą być producenci pojazdów samochodowych, przyczep i naczep z wyłączeniem motocykli.

W poniższej tabeli zamieszczono wykaz instytucji otoczenia biznesu funkcjonujących w Maroko, każda z nich odpowiada poszczególnej inteligentnej specjalizacji województwa wielkopolskiego.

Branża	Nazwa IOB	Strona internetowa	Adres e-mail	Numer kontaktowy	Adres
Biosurowce i żywność dla świadomych konsumentów	INRA	https://www.inra.org.ma/	info@ inra.org.ma	+212 660 15 70 37	Morocco, 78, Av. Sidi Mohamed Ben Abdellah, Tangier
Wnętrza przyszłości	Chambre de Commerce Industrie et Services	https://ccistta.ma/	ccistta@ facebook.com	+212 539 32 27 32	Morocco, Rue Ibn Taimia et El Hariri, Quartier Administrative, Tangier
Przemysł jutra	ENCG	https://encgt.ma/	encgtanger@ encgt.ma	+212 539 31 34 88	Morocco, Route de L'aeroport PO Box

					1255, Tanger, Maroko
Wyspecjalizowane procesy logistyczne	MCISE	https://mcise.org/	contact@ mcise.org	+212 658 17 44 64	Morocco, 1er étage, 13 Av. Annaba, Rabat
Rozwój oparty na ICT	Innovation Training Center	http://www.innovationtc.ma/	info@ innovationtc.ma	+212 539 94 70 94	Morocco, Av. Imam Mouslim, Tanger
Nowoczesne technologie medyczne	Center Jacques Berque	https://www.cjb.ma/	secretariat@ cjb.ma	+212 537 76 96 91	Morocco, 35 Av. Tariq Ibn Ziyad, Rabat 10020

Aspekty dostępu do rynku oraz procedury w zakresie podejmowania działalności inwestycyjnej

Handel produktami przemysłowymi pomiędzy Maroko, a Unią Europejską został całkowicie zliberalizowany już 1 marca 2012 roku.

Aktualnie nie są określone żadne ograniczenia prawne, które nie pozwalałyby na podjęcie działalności gospodarczej na terenie Maroka m.in. w zakresie usług inżynieryjnych, budowlanych i związanych z nimi usług inżynierskich oraz hotelarskich i gastronomicznych. Natomiast w wielu dziedzinach wymagane jest uzyskiwanie koncesji lub zezwoleń (szkolnictwo wyższe, zaopatrzenie w wodę pitną i kanalizacja, zawody medyczne, paramedyczne i farmaceutyczne) bądź istnieje monopol marokański (usługi pocztowe, eksploatacja targowisk hurtowych owoców i warzyw oraz hal rybnych, zaopatrzenie w energię elektryczną). Negocjacje pomiędzy Maroko a UE w sprawie liberalizacji handlu usługami i prawa do zakładania firm obejmują usługi świadczone przedsiębiorstwom, usługi odnoszące się do komunikacji, dystrybucji, edukacji, zdrowia i opieki społecznej, ochrony środowiska oraz usługi budowlane i związane z nimi usługi inżynierskie, usługi finansowe, turystyczne, rekreacyjne, kulturalne i sportowe, transportowe. Zobowiązania obu stron mają też dotyczyć działalności w takich sektorach, jak przemysł, energia i górnictwo, rzemiosło, rolnictwo, rybołówstwo i leśnictwo.

W raporcie Banku Światowego Doing Business 2020 oceniającym warunki prowadzenia działalności gospodarczej w poszczególnych krajach, Maroko zajmuje 53 pozycję, wśród 190 ujętych w rankingu gospodarek świata. Jest to naprawdę dobry wynik.

Przepisy obowiązujące przy zatrudnianiu pracowników w Maroku są zawarte w Kodeksie pracy. Po szerokim otwarciu marokańskiego rynku pracy w latach siedemdziesiątych, gdy zatrudniano zagranicznych specjalistów, w tym z Polski (lekarzy, inżynierów, nauczycieli), obecnie realizowana polityka zatrudniania cudzoziemców w Maroku ma charakter restrykcyjny. Wynika to z faktu, że istnieje relatywnie wysokie nasycenie rynku pracy własnymi kadrami. Stąd szanse na ewentualne zatrudnienie występują wtedy, gdy okresowo pojawiają się specyficzne potrzeby zatrudniania zagranicznych specjalistów w związku z realizacją konkretnych projektów.

Podjęcie przez cudzoziemca pracy w Maroku uwarunkowane jest zatwierdzeniem umowy o pracę przez Wydział Zatrudnienia Migrantów w Dyrekcji Zatrudnienia Ministerstwa Zatrudnienia i Integracji Zawodowej. Stosowne podanie o zgodę na podjęcie pracy musi zawierać szereg dokumentów, w tym m.in. obowiązujące formularze prośby o zatwierdzenie umowy o pracę, obowiązujące formularze umowy o pracę dla cudzoziemców, kopie dokumentów potwierdzających kwalifikacje zawodowe pracownika, a także zaświadczenie wystawione przez Krajową Agencję

Promocji Zatrudnienia i Kwalifikacji – ANAPEC, stwierdzające brak kandydatów miejscowych mogących podjąć pracę proponowaną pracownikowi zagranicznemu. Istnieje również możliwość uzyskania zezwolenia czasowego na wykonywanie pracy w okresie 3, 6 lub maksymalnie 9 miesięcy. Stosowne podanie musi zawierać formularz prośby o zezwolenie czasowe i kopię paszportu. Niezbędne jest uzyskanie zezwolenia na podjęcie pracy zarobkowej nawet w przypadku pobytu nie przekraczającego 90 dni, który nie wymaga dopełnienia formalności związanych z wystąpieniem o kartę pobytową. Należy zaznaczyć, że osoby, które nie spełniają wymogów uzyskania niezbędnych zezwoleń mogą podlegać wydaleniu z terytorium Maroka. Firmom polskim, starającym się o podwykonawstwo kontraktów w Maroko, zaleca się przy negocjowaniu umów z firmami zagranicznymi położenie nacisku na konieczność załatwienia wszystkich formalności związanych z pobytem i zatrudnieniem polskich specjalistów przez zagranicznego zleceniodawcę lub jego lokalnego partnera. Bowiem nawet w przypadku przedsiębiorstw zagranicznych, które wygrały przetargi na realizację zamówień publicznych w Maroku, liczba zatrudnionych cudzoziemców nie może w zasadzie przekroczyć 30% ogółu pracowników.

W Maroku prawo zakazuje cudzoziemcom nabywania ziemi poza obszarami miejskimi. Tereny te są bowiem zaliczane do rolniczych. Jednakże, dla zachęcenia inwestorów zagranicznych, uwzględnia się możliwość zmiany natury prawnej danego terenu poprzez zaliczenie go do klasy „przeznaczenie nierolnicze" (V.N.A.). Procedura ta jest jednak bardzo złożona. Czynności związane z zakupem terenów pod inwestycje są dość uciążliwe. Zakup terenu należącego do państwa może zająć 4 miesiące, a ziemi rolniczej – rok, jeśli projekt nie jest związany z rolnictwem, a nawet 2 lata, gdy chodzi o tereny nadmorskie. Poważną przeszkodę dla inwestora może również stanowić czas oczekiwania na pozwolenie na budowę lub na inwestowanie wynoszący odpowiednio 2 i 8 miesięcy.

Administracja podatkowa w Nigerii leży w kompetencjach centralnych (VAT, CIT, PIT, od nieruchomości) raz lokalnych (podatek od zamieszkania, podatek zawodowy, licencje itp.). W marokańskim systemie podatkowym występują dwa rodzaje interpretacji przepisów prawa podatkowego. Interpretacje ogólne (skierowane do wszystkich podatników) wydaje Minister Finansów. Interpretacje indywidualne wydawane są przez Dyrektora Krajowej Informacji Skarbowej. W poniższej tabeli zamieszczono informacje o podstawowych typach podatków występujących w Maroko.

Rodzaj podatku	Obowiązki podatnika	Stawki
VAT	Opodatkowaniu VAT polegają towary i usługi, których dostarczenie odbywa się na terytorium Maroka. Obowiązek deklaracji: deklaracja kwartalna jeśli obroty są poniżej 1 000 000 MAD, w przeciwnym wypadku deklaracje miesięczne. Odliczenia VAT przysługują na podstawie zaakceptowanych przepisami dokumentów księgowych.	20% - stawka podstawowa 10% - hotele, restauracje, kawiarnie, operacje bankowe, makarony, ryż, dzieła sztuki 7% - woda i kanalizacja, produkty farmaceutyczne, artykuły szkolne, mleko w proszku, samochody ekonomiczne 14% - elektryczność, mleko, transport inny niż kolejowy

CŁO	Maroko ma z UE umowę o wolnym handlu i część produktów jest zwolniona z cła za okazaniem certyfikatu EUR 1.	Informacji na temat procedur celnych, taryf, dokumentacji tranzytowej należy poszukiwać w przeglądarce taryfowej ADIL oraz na platformie elektronicznego obiegu dokumentacji tranzytowej (PORTNET).
AKCYZA	Podatek od konsumpcji jest określany przez Dahir, loi n° 1-77-340 du 9 octobre 1977.	Wysokości stawek poszczególnych produktów należy poszukiwać we wskazanej ustawie (Dahir, loi n° 1-77-340 du 9 octobre 1977)
WHT	Obowiązek pobierania podatku i wpłacania przez firmy wynajmujące nieruchomości od osób fizycznych.	10% jeśli roczna wysokość najmu przekracza 120 000 MAD 15% pozostałe
CIT	Obowiązek składania deklaracji: wszystkie obciążenia muszą być poparte zaakceptowanymi przepisami dokumentami księgowymi. Obowiązek zapłaty podatku w formie 4 kwartalnych zaliczek opartych co do kwoty na wyniku finansowym roku poprzedniego.	Podatek progresywny: 10% - zysk wyższy lub równy 300 000 MAD 20% - zysk od 300 001 MAD do 1 000 000 MAD 31% - zysk powyżej 1 000 000 MAD Dla pewnych typów działalności jak np. prywatne nauczanie stawka ustalona jest na poziomie 20%.
PIT	Obowiązek pracodawcy zapłaty podatku od dochodu w miesiąc po wystąpieniu wynagrodzenia.	Podstawową formą opodatkowania dochodów jest opodatkowanie według dwustopniowej skali podatkowej: - ze stawkami 17,75% i 32%, - progiem dochodu 85 528 zł - degresywną kwotą zmniejszającą podatek.

W niżej umieszczonej tabeli zaprezentowano informacje na temat najważniejszych wydarzeń targowych właściwych dla inteligentnych specjalizacji województwa wielkopolskiego.

Branża	Nazwa wydarzenia	Strona internetowa	Adres e-mail	Numer kontaktowy	Adres targów
Biosurowce i żywność dla świadomych konsumentów	SIAB EXPO MAROC	https://siabexpo.com/	s.benhidach@ aicomevents.com	+212 522 99 45 85	Morocco, Route d'el Jadida km 7,5-N1, Casablanca
Wnętrza przyszłości	MOROCCO FURNITURE	https://pyramidsfair.com/fair-calendar	info@ pyramidsfair.com	+90 216 575 28 28	Morocco, Rue Tiznit, Face à la Mosquée Hassan II, Casablanca
Przemysł jutra	M.A.T.	https://mat-expo.org/	contact@ gipam-maroc.ma	+212 520 14 63 79	Morocco, Route d'el Jadida km 7,5-N1, Casablanca
Wyspecjalizowane procesy logistyczne	LOGISMED	https://www.logismed.ma/	info@ logismed.ma	+212 522 44 81 66	Morocco, Pl. des Nations Unies, Casablanca 20000
Rozwój oparty na ICT	TRONICA	https://elecexpo.ma/	contact@ elecexpo.ma	+212 669 28 73 96	Morocco, Ville d'El Jadida, Route National 1 vers Azemmour. Region Doukala Aabda, N1
Nowoczesne technologie medyczne	MEDICAL EXPO	http://www.medicalexpo.ma/	foire@ ofec.ma	+212 522 47 44 35	Morocco, Rue Tiznit, Face à la Mosquée Hassan II, Casablanca

Analiza konkurencji oraz potencjalnych partnerów handlowych/kontrahentów

W dwóch poniższych tabelach zamieszczono kolejno wykaz kluczowych konkurentów istotnych dla przedsiębiorstw działających w ramach inteligentnych specjalizacji województwa wielkopolskiego oraz wykaz wyselekcjonowanych potencjalnych partnerów handlowych/kontrahentów również dla przedsiębiorstw działających w ramach inteligentnych specjalizacji województwa wielkopolskiego.

Kluczowi konkurenci					
Branża	**Nazwa konkurenta**	**Strona internetowa**	**Adres e-mail**	**Numer kontaktowy**	**Adres**
Biosurowce i żywność dla świadomych konsumentów	Silver Food Sa	http://www.silver-food.com/	contact@ silver-food.com	+212 522 53 52 53	Morocco, 93 Boulevard Moukawama, Casablanca
Wnętrza przyszłości	ZebranoContract	http://www.zebranocontract.com/	e.atas@ zebranocontract.com	+212 607 21 68 00	Morocco, 223 Bd Ghandi, Casablanca 20250
Przemysł jutra	Maghreb Steel	http://www.maghrebsteel.ma/	info@ maghrebsteel.ma	+212 522 76 25 00	Morocco, km 10 N9, Casablanca 20600

Wyspecjalizowane procesy logistyczne	Bolloré Transport & Logistics Maroc	https://www.bollore-logistics.com/fr/pays/maroc/	maroc@ bollore-logistics.com	+212 522 67 56 50	Morocco, 43 Av. Khaled Ibnou Al Oualid, Casablanca 20250
Rozwój oparty na ICT	Safran Electronics & Defense	http://www.safran-group.com/	morocco@ safran-group.com	+212 613 16 66 77	Morocco, Rue 2, Casablanca
Nowoczesne technologie medyczne	Vipharm	http://vipharm-maroc.com/	Contact@ vipharm-maroc.com	+212 649 20 79 20	Morocco, N° 8، 7 Résidence Rami, Rue de Sebta, Casablanca 20360

Potencjalni partnerzy					
Branża	**Nazwa partnera**	**Strona internetowa**	**Adres e-mail**	**Numer kontaktowy**	**Adres**
Biosurowce i żywność dla świadomych konsumentów	ORIENT24	https://orient24.ma/	info@ orient24.ma	+212 613 13 68 73	Morocco, 92, Bd Zerktouni, 2ème Etage, Apprt N°6, Marrakesh 40000
Wnętrza przyszłości	Moroccan craft dream	https://www.moroccan craftdream.com/	Customerservice@ moroccan craftdream.com	+447 312 36 48 71	Morocco, Casablanca Ain sebaa Lot Hafida rue 2 N°8, Casablanca 20590
Przemysł jutra	Temara Steel	http://www.temarasteel.ma/	info@ temarasteel.ma	+212 537 61 34 60	Morocco, Avenue Moulay El Hassan I, Skhirat Temara, Temara 12000
Wyspecjalizowane procesy logistyczne	Kitea Smart HUB	https://www.ksh-logistics.com/	contact@ ksh-logistics.com	+212 522 58 41 08	Morocco, P3015, Casablanca
Rozwój oparty na ICT	PURE Solutions	http://www.puresolutions.ma/	info@ puresolutions.ma	+212 522 50 58 58	Morocco, Quartier Logemo, Rue 52, Imm 94, Magasin, Casablanca
Nowoczesne technologie medyczne	Sté Pharmaceutique Du Centre	http://www.sophacentre.ma/	contact@ sophacentre.ma	+212 537 28 83 50	Morocco, Rabat 10100

Nigeria

Stolica	Abudża (Abuja)
Język urzędowy	angielski
Liczba ludności	206 139 587
Powierzchnia	923 768 km^2
Waluta	naira nigeryjska (NGN)
Produkt krajowy brutto (w mld USD)	441,54

Nigeria stanowi największy kraj w Afryce pod względem liczby ludności (ponad 200 mln mieszkańców) w ramach której znajduje się około 250 grup etnicznych. Państwo to zlokalizowane jest w Afryce Zachodniej między Beninem od zachodu, Kamerunem od wschodu oraz Nigrem na północy. Nigeria ma jedną z największych gospodarek w Afryce. Jej podstawą jest przemysł wydobywczy, szczególnie eksploatacja złóż ropy naftowej. Rząd dąży do dywersyfikacji gospodarczej poprzez rozwój rolnictwa, sektora wytwórczego i usług. Na znaczeniu zyskują także budownictwo, usługi telekomunikacyjne oraz handel elektroniczny.

Analiza rynku

Nigeria z populacją ponad 200 mln i powierzchnią 923 768 km^2 stanowi największą gospodarkę Afryki Zachodniej i drugą największą na kontynencie. Podstawą gospodarki Nigerii jest sektor pierwotny czyli rolnictwo i wydobycie surowców (ropy). Najważniejszą rolę w gospodarce odgrywa wydobycie ropy naftowej, jej eksport stanowi główne źródło dochodu narodowego. Poza ropą Nigeria posiada mało wyeksploatowane i spore zasoby surowców mineralnych takich jak węgiel, boksyty, złoto, miedź, ruda żelaza, wapień, ołów i cynk.

Gospodarka Nigerii posiada charakter dualistyczny, to znaczy formalny system gospodarczy współistnieje z nieformalnym systemem gospodarczym. System formalny jest bardziej rozwinięty, wydajny i produktywny dzięki zastosowaniu nowoczesnej techniki produkcyjnej. Natomiast system nieformalny jest tradycyjny, stosunkowo nieefektywny i produkuje na własne potrzeby, jednak wciąż rośnie i odgrywa ważną rolę w generowaniu dochodów poprzez tworzenie miejsc pracy i produkcję. Strukturalny dualizm jest powszechny w sektorach finansowych, przemysłowych i rolniczych. Nieformalny system finansowy charakteryzuje się łatwością wchodzenia i wychodzenia, co umożliwia im mobilizowanie depozytów na małą skalę przy niewielkim lub braku zorganizowanego prowadzenia ewidencji, jest również zdominowany przez transakcje gotówkowe z pożyczkami o wysokim oprocentowaniu. Działalność sektora nieformalnego sprawia, że duża część gotówki może znajdować się poza formalnymi instytucjami finansowymi. Struktura sektora przemysłowego jest również dualistyczna, charakteryzująca się dużą liczbą nieformalnych małych przedsiębiorstw i kilkoma formalnymi, nowoczesnymi firmami. Istnieją wskaźniki, że mikro, małe i średnie przedsiębiorstwa stanowią około 70% zatrudnienia i 10% do 15% produkcji przemysłowej w Nigerii. Mikroprzedsiębiorstwa i małe przedsiębiorstwa działają głównie na obszarach wiejskich i zajmują się produkcją dóbr konsumpcyjnych, takich jak żywność, meble i inne usługi osobiste. Średnie

przedsiębiorstwa są bardziej rozwinięte i wykorzystują wyższe technologie niż mikro i małe przedsiębiorstwa. Dominują w branży farmaceutycznej, tekstylnej, obuwniczej i odzieżowej. Dzięki zastosowaniu nowoczesnych technologii duże przedsiębiorstwa zajmują się produkcją na dużą skalę i masową. Mają też międzynarodowe powiązania, które pomagają im angażować się w eksport ich produktów. Nigeryjski sektor przemysłowy pokazuje, że duże przedsiębiorstwa stanowią zaledwie 2,5%, podczas gdy średnie i małe przedsiębiorstwa stanowią odpowiednio 32% i 65,5%.

Od niedawna rozwijają się nowe sektory biznesu, które są ukierunkowane na upraszczanie stylu życia i oferują różnorodną gamę produktów oraz usług. Między innymi są to: handel elektroniczny, rozwój infrastruktury budowlanej, pakowanie napojów owocowych, cukiernie, usługi telekomunikacyjne, sektor drobiarski.

Zalety opisywanego rynku są następujące:

- największa gospodarka Afryki Zachodniej, wciąż głównie oparta na imporcie,

- młode, 200 milionowe społeczeństwo, które tworzy ogromny rynek dla odpowiednio dopasowanych produktów,

- rząd oferuje wsparcie inwestycyjne i zachęty biznesowe, które mogą być pomocne dla inwestorów,

Zdefiniowano następujące wady rynku nigeryjskiego:

- uciążliwe i kosztowne procedury rejestracyjne i certyfikacyjne produktów oraz powolność odpraw celnych,

- wysoki wskaźnik korupcji,

- ubóstwo obejmujące dużą część społeczeństwa.

Poniżej przedstawiono główne sektory gospodarki Nigerii.

- Sektor petrochemiczny

Nigeria zajmuje 10 miejsce na świecie pod względem posiadania udokumentowanych złóż ropy. Rezerwy ropy naftowej w Nigerii wynoszą ok. 37 mld baryłek. Sektor petrochemiczny jest odpowiedzialny za ok. 40% PKB. Opisywane państwo od 1971 roku jest członkiem Organizacji Krajów Eksportujących Ropę Naftową. Ponadto, kraj posiada także znaczące złoża gazu ziemnego, szacowane na około 160 bilionów metrów sześciennych. Jednakże, ze względu na brak wystarczającej infrastruktury do zagospodarowania złóż gazu, około 40% jest spalane. Strategia rozwoju sektora gazowego Nigerii przewiduje zwiększoną aktywność na rzecz wyższego udziału eksploatacji złóż tego surowca w dochodach państwa. Sektor ten wymaga znacznych nakładów inwestycyjnych w jego rozbudowę, zarówno w sferze eksploatacji, jak i przetwarzania skroplonego gazu ziemnego.

- Sektor rolniczy

Rolnictwo, podobnie jak inne sektory gospodarki, było przez wiele lat zaniedbywane na rzecz sektora petrochemicznego. Jednakże ze względu na zmiany zachodzące przede wszystkim w kwestii ropy naftowej i jej spadającej ceny, władze postanowiły zwrócić więcej uwagi również na inne sektory, w tym właśnie rolnictwo. Jest ono zdominowane przez tradycyjne formy uprawy, głównie działające w skali mikro. Rolnictwo, jako druga najważniejsza gałąź nigeryjskiej gospodarki stanowi źródło

utrzymania dla ponad 60% ludności kraju. Nigeria posiada doskonałe warunki klimatyczne, które umożliwiają zastąpienie importu rolnego własną produkcją. Pomimo tej ważnej zalety stan rolnictwa i jego słaby stopień uprzemysłowienia w najbliższych latach nie pozwoli dojść do stanu samowystarczalności żywnościowej. Chociaż sektor rolny pozostaje dominującym pracodawcą, to do zwiększenia produkcji i tym samym zwiększenia udziału sektora w PKB kraju niezbędne jest przeprowadzenie poważnych inwestycji. Warto nadmienić, że rolnictwo było do lat 70-tych głównym źródłem dochodów eksportowych, a Nigeria była wtedy światowym liderem w eksporcie orzechów ziemnych, kakao i oleju palmowego oraz znaczącym producentem kokosów, owoców cytrusowych, kukurydzy, kaszy perłowej, tapioki, ziemniaków i trzciny cukrowej. Obecna produkcja rolna stanowi niewielki procent tego potencjału. Mieszkańcy wsi powszechnie stosują prymitywne formy gospodarowania, jak koczowniczy chów zwierząt i wypalanie sawanny pod uprawy. W obliczu rosnących cen żywności oraz wysokich kwot przeznaczanych na import żywności (w styczniu 2021 wydano 160 mln USD) rząd federalny wprowadził szereg inicjatyw i zachęt, mających na celu ożywienie tego sektora gospodarki i wykorzystanie jego potencjału. Oferta rządowa obejmuje zachęty finansowe (dla firm przetwórstwa spożywczego), dotacje (na zakup maszyn rolniczych i nawozów), oraz 0% stawka celna na import maszyn rolniczych, zniesienie restrykcji ograniczającej wielkość udziału inwestora zagranicznego (do 100% udziału w przedsiębiorstwie), brak kontroli walutowych, wolny przepływ kapitału, zysków i dywidend, konstytucyjne gwarancje przeciwko nacjonalizacji/wywłaszczeniu, wakacje podatkowe na pionierskie inwestycje w sektorze rolniczym. Warto wspomnieć, że hodowla i rybołówstwo posiadają także duży potencjał rozwoju.

Analiza trendów

Nigeria importowała dotychczas z Polski głównie następujące grupy produktów:

- ryby, owoce morza i ich przetwory,

- urządzenia telekomunikacyjne i audio-wideo,

- urządzenia elektryczne,

- produkty mleczarskie i jaja ptasie,

- wyroby z metali.

Biorąc pod uwagę ogólny import, rynek nigeryjski zaopatruje się w innych państwach w szczególności w:

- ropa naftowa, produkty naftowe,

- pojazdy drogowe,

- maszyny ogólnego zastosowania przemysłowego,

- maszyny specjalistyczne dla przemysłu,

- produkty medyczne i farmaceutyczne.

Rynek Nigerii można uznać za perspektywiczny przede wszystkich dla następujących branż:

- branża materiałów budowlanych – rząd nigeryjski regularnie przeznacza fundusze na rozbudowę infrastruktury w kraju, prężnie rozwija się sektor nieruchomości,

- branża maszyn rolniczych, budowlanych oraz wydobywczych – koncentracja rządu na dywersyfikacji gospodarki otwiera wiele sektorów dla eksporterów maszyn,

- branża IT – widoczne są możliwości w sektorach infrastruktury telekomunikacyjnej i usług programistycznych,

- rolnictwo – ze względu na niski poziom uprzemysłowienia tego sektora dostrzega się nieustanne zapotrzebowanie na import jego produktów.

Analizując nigeryjski rynek oraz branże, które w jego ramach można uznać za perspektywiczne stwierdzić należy, że może on być szczególnie interesujący dla polskich przedsiębiorstw działających w ramach niżej wskazanych inteligentnych specjalizacji województwa wielkopolskiego.

- Przemysł jutra – rynek nigeryjski może być atrakcyjnym dla wielu przedsiębiorstw działających w ramach przedmiotowej specjalizacji. Rozwój kilku branż sprawia, że rośnie zapotrzebowanie na maszyny i urządzenia wykorzystywane w danej dziedzinie. W przypadku Nigerii jest to branża rolnicza, budowlana oraz wydobywcza, zatem wielu różnych producentów może znaleźć w tym kraju swój rynek zbytu.

- Rozwój oparty na ICT – bardziej rozwinięte kraje kontynentu afrykańskiego, w tym również Nigeria, przechodzą aktualnie proces cyfryzacji gospodarki i społeczeństwa. Jest to dobry kierunek na poszukiwanie współpracy dla firm informatycznych zajmujących się telekomunikacją oraz działalnością związaną z oprogramowaniem i doradztwem w zakresie informatyki oraz działalnością powiązaną.

- Biosurowce i żywność dla świadomych konsumentów – Nigeria z ponad 200 milionowym społeczeństwem jest ogromnym rynkiem zbytu, zwłaszcza mając na uwadze, że rolnictwo w tym państwie zwolniło ze względu na skupienie się na sektorze petrochemicznym.

W poniższej tabeli zamieszczono wykaz instytucji otoczenia biznesu funkcjonujących w Nigerii, każda z nich odpowiada poszczególnej inteligentnej specjalizacji województwa wielkopolskiego.

Branża	Nazwa IOB	Strona internetowa	Adres e-mail	Numer kontaktowy	Adres
Biosurowce i żywność dla świadomych konsumentów	One Finance and Investment Limited	https://onefi.co/	info@ onefi.co	+234 14 60 99 45	Nigeria, Plot, 642C Adeyemo Alakija St, Victoria Island 101241, Lagos
Wnętrza przyszłości	Page Financials, Ikoyi	https://www.page financials.com/	customer@ pagefinancials.com	+234 17 00 72 43	Nigeria, 23 Norman Williams St, Ikoyi 106104, Lagos
Przemysł jutra	Nigeria CIC	https://nigeriacic.org/	info@ nigeriacic.org	+234 90 66 49 39 57	Nigeria, Innovation Rooftop Floor, EDC, Lagos Business School
Wyspecjalizowane procesy logistyczne	IWFI	http://www.iwfionline.org/	info@ iwfionline.org	+234 81 60 53 79 33	Nigeria, Owel, Linkso Street,

					Eti-Osa 101222, Lagos
Rozwój oparty na ICT	Brainiacs Innovation Hub	https://www.brainiacs.com.ng/	info@ brainiacs.com.ng	+234 90 91 09 50 57	Nigeria, 78A Isale Eko Ave, Dolphin Estate 106104, Lagos
Nowoczesne technologie medyczne	NIMR	https://nimr.gov.ng/	info@ nimr.gov.ng	+234 90 92 13 38 86	Nigeria, 6 Edmund Cres, Yaba 101245, Lagos

Aspekty dostępu do rynku oraz procedury w zakresie podejmowania działalności inwestycyjnej

Najbardziej interesującą i mogącą przynieść najwięcej korzyści formą współpracy z Nigerią jest realizacja zamówień rządowych. Sektor prywatny jest właściwie całkowicie uzależniony od państwa i przepływu środków z budżetu na inwestycje i zamówienia. Należy mieć jednak na uwadze, że taki system może generować pewne niedogodności np. uzależnienie od uznaniowych decyzji administracyjnych, nieprzejrzyste procedury, sprzyjanie korupcji. W związku z postępującą zapaścią systemu edukacyjnego trudno o wysoko wykwalifikowaną siłę roboczą (technicy wszelkich specjalności). Niewykwalifikowana siła robocza jest natomiast łatwa i tania do pozyskania. Wyższa kadra zarządzająca jest dobrze wykształcona, zazwyczaj kształciła się na uczelniach zagranicznych (głównie w Wielkiej Brytanii). Ponadto, przy kalkulacji kosztów inwestycji należy uwzględnić wysokie koszty ochrony - w Nigerii powszechne są napady bandyckie oraz zdarzają się, choć ostatnio coraz rzadziej, porwania obcokrajowców. Ponadto, problemy z zaopatrzeniem w energię powodują dodatkowe zwiększenie kosztów produkcji ze względu na konieczność zapewnienia zapasowego zasilania (generatory napędzane dieslem). Najważniejszym warunkiem odniesienia sukcesu w Nigerii jest posiadanie wiarygodnego i dobrze pozycjonowanego biznesowo i politycznie partnera miejscowego. Należy zachować szczególną ostrożność w kontaktach z przypadkowo poznanymi „pośrednikami" obiecującymi bardzo lukratywne kontrakty i powołującymi się na doskonałe kontakty na najwyższych szczeblach władz nigeryjskich. System bankowy w Nigerii jest dobrze rozwinięty i po ostatnich reformach przeprowadzonych przez Bank Centralny pozostaje stabilny. Pomimo opisanych wyżej utrudnień w rozpoczęciu i prowadzeniu działalności gospodarczej w Nigerii jest to rynek, na którym marże możliwe do osiągnięcia znacznie przewyższają te z rynków stabilnych i mniej ryzykownych.

Zagraniczne firmy, niezależnie od tego czy są zarejestrowane w Nigerii czy też nie, mogą składać oferty na projekty w zamówieniach rządowych. Niekiedy aby móc uczestniczyć w zamówieniach publicznych konieczne jest spełnienie określonych wymogów np. partnerstwo z lokalną firmą lub włączenie jej do konsorcjum bądź też inne warunki wstępne, które mogą się różnić w zależności od oferty. Informacje o przetargach rządowych są publikowane w lokalnych gazetach, a czasami w zagranicznych dziennikach i magazynach. Reforma zamówień publicznych w Nigerii nastąpiła po przeprowadzonej w 1999 r. przez Bank Światowy ankiecie oceny systemu zamówień publicznych w krajach, gdzie istniał wyraźny związek między słabymi procedurami zamówień publicznych a korupcją. Raport z oceny ujawnił, że średnio 10 miliardów USD było traconych rocznie z powodu przekłamanych praktyk przy udzielaniu i wykonywaniu zamówień publicznych, m.in. poprzez inflację kosztów kontraktów, brak planów zamówień, słabą priorytetyzację projektów, nieprawidłowe budżetowanie, brak konkurencji i opłacalności oraz inne rodzaje manipulacji. Rząd federalny ustanowił w 2001 r. Jednostkę Monitorowania Budżetu i Inteligentnych Cen (*Budget*

Monitoring and Price Intelligent Unit, BMPIU, znanego jako *Due Process*) w celu zminimalizowania jawnych nadużyć zasad, procesów i standardów przy udzielaniu i realizacji zamówień sektora publicznego w Nigerii. Następnie trwały pracę nad ustawą o zamówieniach publicznych, którą w 2007 roku podpisał prezydent. Na mocy tej ustawy zostało utworzone Biuro Zamówień Publicznych (*Bureau of Public Procurement*).

W Nigerii istnieje kilka ram prawnych regulujących zakładanie firm. Niedawno zatwierdzona ustawa o spółkach i sprawach pokrewnych (*Companies and Allied Matters Act*) z 2020 r. wprowadziła różne innowacje, które ułatwiają założenie firmy. Procedura jest bezproblemowa, przetwarzana online i zajmuje kilka dni. Niemniej jednak istnieją dodatkowe wymagania dla obcokrajowca lub zagranicznej firmy zamierzającej rozpocząć działalność w Nigerii. Każda firma wymagająca uznania prawnego w Nigerii musi pomyślnie wykonać następujące czynności, aby założyć podmiot prawny w Nigerii:

a) Rejestracja w Corporate Affairs Commission (CAC)

Jest to agencja rządowa upoważniona do rejestrowania firm w Nigerii. Prawo nigeryjskie oferuje szeroki zakres form rejestracji działalności. Dla osób fizycznych, zarówno lokalnych, jak i obcokrajowców rozpoczynających działalność w Nigerii, najbardziej odpowiednią formą rejestracji jest spółka z ograniczoną odpowiedzialnością, która tworzy oddzielny podmiot prawny, który ponosi odpowiedzialność za spółkę, a odpowiedzialność członków jest ograniczona do liczby udziałów niezapłaconych przez nich. Na mocy *Companies and Allied Matters Act* 2020 zniesiono obowiązkowy wymóg zatrudniania sekretarza firmy. Mała firma nie musi też obowiązkowo zatrudniać audytora. Prywatną spółkę może założyć tylko jedna osoba.

b) Rejestracja w Nigerian Investment Promotion Commission (NIPC)

National Investment Promotion Commission reguluje inwestycje zagraniczne w Nigerii. Każda firma z udziałem zagranicznym po zarejestrowaniu się w CAC przystąpiła do rejestracji w NIPC przed rozpoczęciem działalności. Zaświadczeniami wymaganymi w tym celu są dokumenty uzyskane przy rejestracji w CAC. Rejestracja w NIPC uprawnia również takiego zagranicznego inwestora do kilku korzyści, takich jak status pioniera, który umożliwia firmie uczestniczącej w pionierskiej działalności uzyskanie określonych zachęt podatkowych.

c) Rejestracja w Federalnym Urzędzie Skarbowym (FIRS)

FIRS kontroluje i zarządza podatkami federalnymi w Nigerii. Rejestracja ta jest obowiązkowa i jest uważane za przestępstwo, gdy firma nie odprowadzi odpowiedniego podatku do FIRS. Każda firma musi zarejestrować się i otworzyć dokumentację podatkową w najbliższym biurze FIRS na adres siedziby firmy. Ponadto rejestracja podatkowa i zaświadczenie o odprawie podatkowej są wymagane w przypadku ubiegania się o jakiekolwiek licencje na prowadzenie działalności w jakiejkolwiek działalności lub sektorach, które są specjalnie regulowane. Jest to również obowiązkowe dla firmy zamierzającej uzyskać kontrakty rządowe.

d) Uzyskanie zezwolenia na prowadzenie działalności, limitu ekspatów i zezwolenia na pracę

Dotyczy to firm, które w całości należą do cudzoziemców, ale nie dotyczy tych, w których właścicielami są cudzoziemcy oraz obywatele Nigerii. Zezwolenie uzyskiwane jest w Ministerstwie Spraw Wewnętrznych. Umożliwia ono zagranicznej firmie rozpoczęcie i prowadzenie działalności gospodarczej w Nigerii. Limit ekspatów jest przyznawany przez Ministerstwo Spraw Wewnętrznych każdej firmie w Nigerii, która zamierza zatrudniać cudzoziemców. Należy pamiętać jednak, że zezwolenie to nie jest zezwoleniem na pracę cudzoziemca, o które należy wystąpić oddzielnie, aby umożliwić cudzoziemcowi pobyt i pracę w Nigerii. Combined Expatriate Residence and Aliens Card

(CERPAC) służy jako pozwolenie na pracę i jest wydawane przez kontrolera generalnego nigeryjskiej służby imigracyjnej lub kontrolera służb imigracyjnych w różnych stanach.
e) Ustawowe licencje i zezwolenia
Wymóg ten jest w dużej mierze zależny od rodzaju działalności, w którą jednostka zamierza się zaangażować. Na przykład, jeśli firma chce handlować produktami farmaceutycznymi, należy uzyskać zezwolenie od Krajowej Agencji ds. Konsumpcji Żywności i Leków (NAFDAC). Z kolei w przypadku firmy zajmującej się telekomunikacją wymagana jest licencja od Nigerian Communications Commission.

Administracja podatkowa w Nigerii leży w kompetencji dwóch rodzajów organów tj. Federalnego Urzędu Skarbowego (FIRS) oraz organów stanowych. W poniższej tabeli zamieszczono informacje o podstawowych typach podatków występujących w Nigerii.

Rodzaj podatku	Obowiązki podatnika	Stawki
VAT	Opodatkowaniu VAT podlegają towary oraz usługi, których miejscem świadczenia jest Nigeria. W pewnych sytuacjach opodatkowane są również nieodpłatne dostawy i usługi. Miesięczne deklaracje VAT składane są w terminie do 21 dnia miesiąca następującego po miesiącu rozliczanym.	7,5% - stawka podstawowa na wszystkie dobra i usługi 0% - stawka stosowana jest do towarów zwolnionych z VAT lub o „zerowej ocenie” Towary i usługi zwolnione z VAT: usługi medyczne, usługi instytucji edukacyjnych związane bezpośrednio z nauką, wszystkie usługi eksportowane z Nigerii, usługi świadczone przez banki lokalne i instytucje hipoteczne, produkty medyczne i farmaceutyczne, podstawowe artykuły spożywcze, książki i materiały edukacyjne, transport publiczny, czynsz mieszkaniowy dla osób prywatnych, gaz ziemny, produkty naftowe, energia odnawialna, nawozy (produkowane lokalnie), urządzenia i maszyny importowane do użytku w Strefach Wolnego Handlu, eksport ropy. Twary o zerowej ocenie to: eksport (poza ropą naftową), towary i usługi zakupione przez dyplomatów, towary i usługi wykorzystane w projektach pomocy humanitarnej.
CŁO	Dokumenty przed – importowe: Formularz M – nabywany w lokalnym banku, po dopełnieniu przez importera odpowiednich wymogów i przedstawieniu odpowiednich dokumentów (m.in. faktury proformy,	Brak aktualnych danych

	certyfikatu ubezpieczenia morskiego, odpowiednich zezwoleń). Wysyłka cargo: przekazanie Formularza M do spedytora, który przygotowuje odpowiednie dokumenty m.in. list przewozowy; inspekcja SONCAP i aktywacja dokumentów importowych przez SON (oryginalna faktura, lista ładunkowa, CCVO - Certificate of Value and Origin, Formularz M); PAAR - Pre-Arrival Assesment Report wydawany przez Urząd Celny na podstawie dokumentów importowych i przekazywany dalej do celników. Cło - przy odprawie wydawane jest Assesement Notice (nota debetowa dot. cła), która pokazuje całkowitą kwotę do zapłaty na rzecz rządu za pośrednictwem służb celnych.	
AKCYZA	Podatnikiem akcyzy w Nigerii jest producent, sprzedawca lub importer towarów do Nigerii. Jednostką odpowiedzialną za pobieranie podatku akcyzowego w Nigerii jest Nigeryjski Urząd Celny (Nigeria Customs Service).	Perfumy, wody toaletowe, kosmetyki – 5% Piwo – 20% Wino – 20% Papierosy – 20% Napoje i soki bezalkoholowe – 5% Mydło i detergenty - 5% Makarony - 5% Napoje alkoholowe – 20% Karty doładowań telefonu – 5% Papier falisty – 5%
CIT	Podatkowi CIT podlegają przedsiębiorstwa zarejestrowane z Nigerii oraz przedsiębiorstwa zagraniczne, które prowadzą działalność w Nigerii. Podatnicy mający siedzibę lub zarząd na terytorium Nigerii podlegają CIT w Nigerii od całości swoich dochodów. Podatnicy niemający siedziby lub zarządu na terytorium Nigerii podlegają CIT tylko od dochodów uzyskanych w Nigerii. Roczne deklaracje CIT są składane do Federalnego Urzędu Skarbowego (FIRS)	30% - przedsiębiorstwa, których obroty brutto (przychód) są wyższe niż 100 milionów naira w ciągu roku 20% - przedsiębiorstwa, których obroty brutto (przychód) są wyższe niż 25 milionów naira ale mniejsze niż 100 milionów naira 0% - przedsiębiorstwa, których obroty brutto (przychód) są równe lub niższe niż 25 milionów naira w ciągu roku

	w terminie 6 miesięcy od zakończenia roku księgowego danej firmy.	
WHT	Podatek u źródła jest zaliczką na podatek dochodowy od przedsiębiorstw (CIT). Jest on potrącany u źródła w momencie dokonywania płatności na rzecz beneficjenta. Ma on zastosowanie do transakcji, które firma ma z inną firmą lub osobą fizyczną. Zakres podatkowy WHT obejmuje: wszystkie aspekty prac budowlanych, umowy o budowę i powiązanych usług, wszelkiego rodzaju kontrakty i umowy agencyjne inne niż bezpośrednia sprzedaż i zakup towarów i nieruchomości w ramach zwykłej działalności gospodarczej, doradztwo, usługi techniczne i profesjonalne, usługi zarządzania, prowizje, odsetki, dywidendy i tantiemy. Podatek u źródła jest należny FIRS lub w określonych przypadkach stanowemu urzędowi skarbowemu jak np. LIRS.	Wysokość zależy od agencji rządowej, która pobiera podatek u źródła.
PIT	Podatek dochodowy os osób fizycznych w Nigerii składa się z Direct Assessment Tax (dla jednoosobowej działalności gospodarczej) oraz Pay-as-You-Earn (PAYE) (dla wszystkich pracowników przedsiębiorstw). Podatek PAYE jest opłacany w całości przez pracodawcę. Stanowy Urząd Skarbowy, który pobiera podatek PAYE jest określany na podstawie miejsca rezydencji pracownika. Termin płatności PAYE to 10-ty dzień miesiąca następującego po miesiącu, w którym dokonano wypłaty wynagrodzenia.	Podstawową formą opodatkowania dochodów jest opodatkowanie według skali podatkowej. Obecnie obowiązuje sześciostopniowa skala podatkowa ze stawkami w skali roku: pierwszy poziom: 300 000 NGN - 7% kolejne 300 000 NGN - 11% kolejne 500 000 NGN - 15% kolejne 500 000 NGN - 19% kolejne 1 600 000 NGN - 21% powyżej 3 200 000 NGN - 24%

Należy pamiętać, że bardzo dobra znajomość języka angielskiego jest niezbędnym wymogiem w kontaktach biznesowych w Nigerii. Przy kontaktach z partnerami wyznania islamskiego należy wziąć pod uwagę różnice w zachowaniu i kulturze (np. kwestia spożywania alkoholu, okresu postu, niepodawanie ręki kobietom na przywitanie). Podejście do punktualności jest dość luźne, tryb prowadzenia negocjacji jest znacznie wolniejszy niż w Europie. Istotnym elementem nawiązywania współpracy jest kontakt osobisty. Budowanie relacji handlowych zdalnie jest bardzo utrudnione.

Należy być cierpliwym i konsekwentnym w nawiązywaniu współpracy. Należy zwracać uwagę na odpowiednie tytuły w korespondencji (Engr., Dr, Ms./Mrs./Mr) a także na płeć kontrahenta. Zdarza się, że to samo imię może być używane zarówno przez kobietę jak i mężczyznę np. Bolaji, Tokunbo czy Yinka.

W niżej umieszczonej tabeli zaprezentowano informacje na temat najważniejszych wydarzeń targowych właściwych dla inteligentnych specjalizacji województwa wielkopolskiego.

Branża	Nazwa wydarzenia	Strona internetowa	Adres e-mail	Numer kontaktowy	Adres targów
Biosurowce i żywność dla świadomych konsumentów	MAFPEX	http://www.bkgexhibitions.com/exhibitions	info@ bkgexhibitions.com	+234 14 54 15 23	Nigeria, 6-8 Ahmadu Bello Way, Victoria Island 101241, Lagos
Wnętrza przyszłości	COMPACK	https://www.complastng.smartexpos.in/	compackexpo@ smartexpos.in	+91 44 22 50 19 86	Nigeria, Plot 2 & 3, Water Corporation Dr, Victoria Island 106104, Annex
Przemysł jutra	BUILDMACEX	https://buildmacexnigeriafair.com/home/	oazeez@ atlanticexhibition.com	+234 70 38 05 22 60	Nigeria, Eko Convention Center, Eko Hotel & Suites, VI., Lagos
Wyspecjalizowane procesy logistyczne	WAAS	https://www.westafricaautomotive.com/	Ben.Dadswell@ btob-events.com	+234 80 90 65 71 06	Nigeria, Plot 2 & 3, Water Corporation Dr, Victoria Island 106104, Annex
Rozwój oparty na ICT	EMWA	https://www.emwestafrica.com/	register@ zenithexhibitions.com	+234 80 91 15 56 99	Nigeria, Plot 2 & 3, Water Corporation Dr, Victoria Island 106104, Annex
Nowoczesne technologie medyczne	MEDIC WEST AFRICA	https://www.medicwestafrica.com/en/home.html	mwa@ informa.com	+971 43 36 51 61	Nigeria, Plot 2 & 3, Water Corporation Dr, Victoria Island 106104, Annex

Analiza konkurencji oraz potencjalnych partnerów handlowych/kontrahentów

W dwóch poniższych tabelach zamieszczono kolejno wykaz kluczowych konkurentów istotnych dla przedsiębiorstw działających w ramach inteligentnych specjalizacji województwa wielkopolskiego oraz wykaz wyselekcjonowanych potencjalnych partnerów handlowych/kontrahentów również dla przedsiębiorstw działających w ramach inteligentnych specjalizacji województwa wielkopolskiego.

Kluczowi konkurenci					
Branża	**Nazwa konkurenta**	**Strona internetowa**	**Adres e-mail**	**Numer kontaktowy**	**Adres**
Biosurowce i żywność dla świadomych konsumentów	De-United Foods Industries Ltd	https://www.dufil.com/	info@ dufil.com	+234 70 00 88 88 88	Nigeria, 38 Eric Moore Rd, Iganmu 101241, Lagos
Wnętrza przyszłości	Origin furniture	http://www.originfurnitureng.com/	info@originfurnitureng.com	+234 80 53 55 00 05	Nigeria, 33, Imam Dauda

					Street, Off Eric Moore Rd, Surulere, Lagos
Przemysł jutra	Metal Manufacturing Nigeria Ltd	http://www.mmnltd.com/	info@mmnltd.com	+234 80 64 72 57 55	Nigeria, Gbara, Ikorodu - Shagamu Rd, Ikorodu, Nigeria
Wyspecjalizowane procesy logistyczne	International Express Logistics Services Limited	https://intexlog.com/	service@ intexlog.com	+234 80 26 06 91 11	Nigeria, 15b Bayo Ajayi St, Agidingbi 101233, Lagos
Rozwój oparty na ICT	Easy Computer Technologies	https://easycomputertech.com/	contact@ easy computertech.com	+234 80 30 63 18 91	Nigeria, Plot 22, Lateef jakande Agidingbi, Road, Lagos
Nowoczesne technologie medyczne	Biopharma nig ltd	http://bpn.ng/	info@bpn.ng	+234 90 36 97 11 38	Nigeria, 10 Palace Rd, Ikorodu 104101, Ikorodu

Potencjalni partnerzy					
Branża	**Nazwa partnera**	**Strona internetowa**	**Adres e-mail**	**Numer kontaktowy**	**Adres**
Biosurowce i żywność dla świadomych konsumentów	Afro Foods and Spices	https://afrofoods.com.ng/	info@ afrofoods.com.ng	+234 80 57 61 82 83	Nigeria, 7 RANDLE CRESCENT, OFF Randle Rd, Apapa, Lagos
Wnętrza przyszłości	Winnyz furniture	https://www.winnyz interiors.com/	info@ winnyzinteriors.com	+234 80 24 25 82 57	Nigeria, 10 Town Planning Way, Ilupeju 102215, Lagos
Przemysł jutra	Esteel fas	http://www.esteelfas.com/	info@ esteelfas.com	+234 70 65 94 12 25	Nigeria, Lagos Island 101241
Wyspecjalizowane procesy logistyczne	Kerry Project Logistics Nigeria Limited	https://kerryproject logistics.com/	ProjectLogistics.IT@ kerrylogistics.com	+39 02 58 09 21	Nigeria, 2/3 Kudirat Abiola Way, Oregun Ikeja, 100212, Lagos
Rozwój oparty na ICT	Tellgate	https://tellgategroup.com/	Chairman@ Tellgategroup.Com	+234 81 29 11 08 83	Nigeria, 2 Olu koleosho street, Ikeja 100001, Lagos
Nowoczesne technologie medyczne	DrugStoc	https://www.drugstoc.com/	info@ drugStoc.com	+234 80 36 87 99 99	Nigeria, 29 Taiwo St, Ojota 105102, Lagos

Republika Południowej Afryki

Stolica	Pretoria (Pretoria)
Język urzędowy	afrykanerski, angielski, zulu
Liczba ludności	59 308 690
Powierzchnia	1 219 090 km^2
Waluta	rand (ZAR)
Produkt krajowy brutto (w mld USD)	418,02

Republika Południowej Afryki jest najdalej na południe wysuniętym państwem w Afryce. Graniczy z Namibią, Botswaną, Zimbabwe, Mozambikiem, Suazi oraz Lesotho. Od strony morskiej otaczają ją Ocean Atlantycki na zachodzie i Ocean Indyjski na wschodzie. Duża i zróżnicowana gospodarka Południowej Afryki odgrywa ważną rolę w regionie. Rozbudowana infrastruktura transportowa sprawia, że stanowi bramę do innych krajów Afryki Subsaharyjskiej. RPA jest krajem bardzo zasobnym w bogactwa naturalne, których wydobycie stanowiło podstawę do zbudowania gospodarki kraju.

Analiza rynku

Szereg sektorów o dużym znaczeniu dla gospodarki RPA wymaga szybkich działań inwestycyjnych, restrukturyzacyjnych i naprawczych. Należą do nich m.in.: sektor górniczy i branża motoryzacyjna, sektor energetyczny, którego główną wadą jest nieefektywnie zarządzany państwowy monopolista w zakresie dostaw energii elektrycznej ESKOM, który na skutek braku modernizacji swoich elektrowni zmuszony był w 2019 r. do kilkurazowych wyłączeń energii elektrycznej w ciągu dnia co spowodowało konieczność zaangażowania się prezydenta kraju w dyskusję na temat przyszłości tego przedsiębiorstwa i doprowadziło do zmiany na stanowisku jego prezesa. W corocznych rankingach dot. konkurencyjności, opracowanym przez Światowe Forum Ekonomiczne (Global Competitiveness Raport), w odniesieniu do RPA, za wymagające zdecydowanej poprawy uznaje się: wykorzystanie i rozwój kapitału ludzkiego (odpowiednie miejsca pracy, rozwój talentów, itp.), rynek pracy (większa elastyczność i efektywność), infrastrukturę (szybszy rozwój), strukturę energetyczną (modernizacja sieci, zwiększenie mocy energetycznej, dywersyfikacja dostaw, energia odnawialna) oraz promocję małego i średniego biznesu.

Republika Południowej Afryki jest bogata w zasoby naturalne (przede wszystkim minerały i metale) na wydobyciu których została zbudowana gospodarka kraju. Największy udział w PKB tego państwa mają usługi (w tym m.in. sektor finansowy, nieruchomości i usługi biznesowe) sektor rządowy, handel hurtowy, detaliczny, hotelarstwo i restauracje, transport, składowanie i komunikacja, produkcja przemysłowa i górnictwo. W RPA rozwinięta jest hodowla zwierząt (bydło, owce, strusie i trzoda chlewna) i rolnictwo. Prawie trzy tysiące kilometrów wybrzeża umożliwia dostęp do bogatych łowisk.

Zalety opisywanego rynku są następujące:

- druga co do wielkości gospodarka Afryki o wysokim, na tle innych krajów kontynentu, poziomie zamożności,

- RPA wspiera inwestorów zagranicznych szczególnie w takich gałęziach gospodarki jak: przemysł wytwórczy, rolnictwo, alternatywne źródła energii i przemysł wydobywczy,

- RPA posiada nowoczesną i dobrze rozwiniętą infrastrukturę transportową. Jest członkiem regionalnych unii gospodarczych (SACU, SADC) co pozwala na swobodną wymianę handlową z ponad 16 krajami regionu,

- wzrost klasy średniej otwiera nowe możliwości dla odpowiednio dopasowanych produktów,

- posiada bogate zasoby surowców naturalnych (złoto, platyna, ropa naftowa, metale ziem rzadkich), ale też rozwinięty sektor usług, w tym sektor finansowy.

Wady rynku RPA:

- taryfy i stawki celne są stale aktualizowane i mogą ulegać zmianie bez wcześniejszego powiadomienia,

- gospodarkę RPA cechują duże nierówności, bezrobocie przekraczające 30 proc. oraz wysoki poziom przestępczości i postrzegania korupcji,

Poniżej opisano główne sektory gospodarki.

- Usługi

Zasadniczą rolę w gospodarce RPA odgrywa od wielu lat sektor usług – udział usług w PKB to ponad 65%, w tym przede wszystkim usługi finansowe. Cztery główne banki RPA tj. Standard Bank, First National Bank, ABSA oraz Nedbank posiadają ponad 85% udziałów w sektorze bankowym tego kraju. Poza usługami finansowymi, zasadnicze znaczenie dla wzrostu PKB ma również handel wewnętrzy i zagraniczny.

- Górnictwo

Górnictwo jest ciągle ważnym dla gospodarki RPA sektorem, chociaż jego znaczenie stopniowo maleje. Pięć podstawowych surowców mineralnych kraju przynosi w dalszym ciągu prawie 40% wpływów eksportowych (jest to platyna, złoto, węgiel kamienny, ferrochromy i ruda żelaza). Dodatkowo, znaczna część inwestycji zagranicznych skierowana jest na przedsięwzięcia wydobywcze, szczególnie dotyczące złota, diamentów i platyny.

- Rolnictwo

Aktualnie kontynuowany jest trend spadkowy wartości produkowanej żywności. Republika Południowej Afryki z roku na rok z eksportera żywności staje się coraz większym jej importerem. Jednym z głównych zadań rządu pozostaje (tak jak w latach poprzednich) przeprowadzanie reformy rolnej. Kolejne projekty Ministerstwa Rolnictwa dot. reformy rolnej wywołują wiele kontrowersji.

- Turystyka

Do RPA przyjeżdża rocznie prawie dziesięć milionów turystów zagranicznych, z tego około jedna czwarta spoza kontynentu afrykańskiego. Sektor turystyczny stanowi około 3% PKB i daje zatrudnienie około 1,5 mln osobom. Republika Południowej Afryki przyciąga turystów różnorodnością krajobrazów, dużą ilością zwierzyny w parkach narodowych i prywatnych rezerwatach, klimatem oraz miejscami kulturowymi. W RPA znajduje się osiem miejsc objętych patronatem Światowego Dziedzictwa UNESCO.

Analiza trendów

RPA importowała dotychczas z Polski głównie następujące grupy produktów:

- zboża i przetwory zbożowe,

- urządzenia biurowe i komputery,

- pojazdy drogowe,

- materiały perfumeryjne; kosmetyki; chemia domowa.

Biorąc pod uwagę ogólny import, rynek RPA zaopatruje się w innych państwach w szczególności w następujące typy produktów:

- ropa naftowa, produkty naftowe,

- pojazdy drogowe,

- maszyny ogólnego zastosowania przemysłowego,

- urządzenia telekomunikacyjne i audio-wideo.

Rynek RPA można uznać za perspektywiczny przede wszystkich dla następujących branż:

- górnictwo oraz sektor energetyczny z uwzględnieniem wykorzystania OZE,

- celem zdywersyfikowania gospodarki rząd RPA wspiera rozwój rolnictwa, przetwórstwa rolnego, akwakultury, technologii dla tzw. zielonej gospodarki, produkcję dóbr konsumpcyjnych,

- sektor motoryzacyjny ze względu na silne relacje między Polską a RPA związane właśnie z tą branżą.

Analizując południowoafrykański rynek oraz branże, które w jego ramach można uznać za perspektywiczne stwierdzić należy, że może on być szczególnie interesujący dla polskich przedsiębiorstw działających w ramach niżej wskazanych inteligentnych specjalizacji województwa wielkopolskiego.

- Biosurowce i żywność dla świadomych konsumentów – z roku na rok RPA importuje coraz więcej żywności, jest to zatem rynek atrakcyjny pod względem eksportu artykułów spożywczych i produktów rolnych. Ponadto, władze państwa poszukują możliwości rozwoju sektora i transferu wiedzy w takich dziedzinach jak np. przetwórstwo rolne czy zielona gospodarka.

- Przemysł jutra – wśród przedsiębiorstw działających w ramach przedmiotowej inteligentnej specjalizacji, rynek RPA może być atrakcyjny dla firm tworzących rozwiązania OZE, producentów

maszyn i urządzeń do przemysłu wydobywczego i wytwórczego oraz producentów pojazdów samochodowych.

W poniższej tabeli zamieszczono wykaz instytucji otoczenia biznesu funkcjonujących w RPA, każda z nich odpowiada poszczególnej inteligentnej specjalizacji województwa wielkopolskiego.

Branża	Nazwa IOB	Strona internetowa	Adres e-mail	Numer kontaktowy	Adres
Biosurowce i żywność dla świadomych konsumentów	IHG Johannesburg	https://www.innovation-hub.co.za/	info@ innovation-hub.co.za	+27 800 06 45 40	South Africa, 14th Avenue Offices, 275 Vaaljakkals St, Constantia Park, Johannesburg, 1709
Wnętrza przyszłości	Riversands I-Hub	https://riversandsihub.co.za/	solutions@ riversandsihub.co.za	+27 110 12 46 00	South Africa, Ext 15, 8 Incubation Drive Riverside View, Fourways, Midrand, 2021
Przemysł jutra	Branson Centre of Entrepreneurship	https://www.bransoncentre.co.za/	hello@ bransoncentre.co.za	+27 114 03 06 22	South Africa, 1st Floor, Mvelelo House, 19 Melle St, Braamfontein, Johannesburg, 2001
Wyspecjalizowane procesy logistyczne	FMCSA	https://aidc.co.za/	info@aidc.co.za	+27 128 13 48 00	South Africa, Simon Vermooten Rd, Samcor Park, Pretoria, 0184
Rozwój oparty na ICT	GE Innovation Centre	https://www.ge.com/	info@ge.com	+27 110 72 50 00	South Africa, 60 Glenhove Rd, Melrose Estate, Johannesburg, 2196
Nowoczesne technologie medyczne	Social Enterprise Academy South Africa	https://www.socialenterprise.academy/za/	southafrica@ socialenterprise.academy	+27 214 47 25 56	South Africa, Waverly Business Park, 23B Kotzee Rd, Observatory, Cape Town, 7925

<u>Aspekty dostępu do rynku oraz procedury w zakresie podejmowania działalności inwestycyjnej</u>

Obecność Polski w Unii Europejskiej oraz objęcie umową TDCA RPA powoduje, że polskie firmy nie napotykają żadnych barier w eksporcie do RPA, mają pełnoprawny dostęp do tego rynku i takie same warunki jak inne firmy z UE.

Administracja podatkowa w RPA znajduje się na szczeblu Rządu Narodowego. Rząd prowincjalny i lokalny nie pobiera podatków tylko specyficzne opłaty (levies) które są wykorzystywane do finansowania lokalnych usług takich jak: komunikacja miejska, energia elektryczna, woda, odpady. South African Revenue Service (SARS) jest organem podatkowym w RPA (Urząd Podatkowy Afryki Południowej). Założony na podstawie SARS Act jako niezależna instytucja. SARS odpowiada za:
- administrowanie krajowymi podatkami, cłami i opłatami (levies),
- pobieranie dochodów, które mogą zostać nałożone na mocy dowolnego innego ustawodawstwa uzgodnionego między SARS a podmiotem państwowym uprawnionym do tych dochodów,
- świadczenie usług celnych, które ułatwiają handel, maksymalizują pobór dochodów i chronią granice Południowej Afryki przed nielegalnym importem i eksportem towarów,
- doradzanie Ministrowi Finansów we wszystkich sprawach, które dotyczą dochodów.

W poniższej tabeli zamieszczono informacje o podstawowych typach podatków występujących w Nigerii.

Rodzaj podatku	Obowiązki podatnika	Stawki
VAT	VAT jest nakładany przez rząd krajowy na podstawie ustawy o VAT Act 89 of 1991. VAT, który jest oparty na konsumpcji krajowej, jest nakładany na: - dostawy wszystkich towarów lub usług świadczonych przez dowolnego sprzedawcę w toku/procesie tej sprzedaży lub w ramach jakiegokolwiek przedsięwzięcia prowadzonego przez tę osobę, - import jakichkolwiek towarów do RPA przez dowolną osobę, - świadczenie niektórych „usług importowanych" określonych w ustawie o VAT. Sprzedawca realizujący dostawy podlegające podatkowaniu o wartości przekraczającej 1 milion ZAR rocznie musi zarejestrować się jako płatnik podatku VAT. VAT podlega jednak pewnym zwolnieniom, wyjątkom, odliczeniom i korektom przewidzianym w ustawie o VAT. Komisarz/nadzorca decyduje, do której kategorii należy Twoja firma (A-E). Każda kategoria ma inny termin wymagalności podatku VAT.	15% - stawka podstawowa 0% - przedmioty o zerowej stopie procentowej obejmują: brązowy chleb, suszona kukurydza, suszona fasola, soczewica, sardynki w puszkach, ryż, świeże owoce i warzywa, olej roślinny, mleko, jajka, jadalne rośliny strączkowe. Eksport z RPA na produkty o zerowej stopie procentowej podlega tej samej zasadzie
CŁO	Na towary importowane nakładane są trzy rodzaje ceł: - cła (w tym dodatkowe cła ad valorem na niektóre przedmioty luksusowe lub towary które nie są pierwszej potrzeby) - cła antydumpingowe i wyrównawcze, - VAT (jest również pobierany od towarów importowanych i rozliczanych do konsumpcji domowej). Wysokość i rodzaj cła nałożonego na produkt określają następujące główne kryteria: - wartość towarów (wartość celna)	

	- wolumen/ilość towarów, - klasyfikacja taryfowa towarów (pozycja taryfowa). VAT jest pobierany od prawie wszystkich towarów importowanych. Jednakże towary importowane w celu wykorzystania do produkcji lub odsprzedaży przez zarejestrowane firmy mogą być zwolnione z podatku VAT. Importerzy muszą się zarejestrować i uzyskać Kod Importera (Importers Code) od SARS. SARS korzysta z Jednolitego Dokumentu Administracyjnego (Single Administrative Document -SAD) w celu ułatwienia odprawy celnej importerom, eksporterom i handlowcom transgranicznym. Program ‘’Preferred Trader programme’’ opiera się na międzynarodowych standardach określonych w poprawionej konwencji z Kioto i ma na celu usprawnienie współpracy celnej z partnerami biznesowymi. Program ‘’SARS Preferred Trader Compliance programme’’ został opracowany jako równoważny z modelem zgodności z Authorised Economic Operator (AEO) Unii Europejskiej (UE). Certyfikat EUR1 umożliwia importerom import towarów po obniżonej lub zerowej stawce cła importowego (zgodnie z umową handlową SADC-UE). Posiadanie numeru EORI jest obowiązkowe dla eksporterów z UE.	
AKCYZA	Podatki akcyzowe nakładane są na duże ilości, codziennych towarów konsumpcyjnych i luksusowych w całej Południowej Unii Celnej (Southern African Customs Union-SACU) i są płacone przez producentów następujących produktów:	Napoje alkoholowe są ustalane na stałej stopie procentowej od cen detalicznych (wino 11%; piwo 23%; alkohole: 36%; tytoń: 40%). Średnia stawka akcyzowa na produkty ad valorem wynosi obecnie od 7& do 10%.

	- alkohol i wyroby tytoniowe, - produkty naftowe, - produkty ad valorem, - inne. W kontekście produktów naftowych RPA ma trzy główne podatki paliwowe, które dotyczą benzyny, oleju napędowego i produktów biodiesel: - General Fuel Levy (GFL): Ogólna Opłata Paliwowa, - Road Accident Fund (RAF): Oplata na Fundusz na Rzecz Wypadków Drogowych, - Opłata celna i akcyza na paliwo. Na liście ad valorem znajdują się: - pojazdy, - towary luksusowe i inne towary nie zaliczane do towarów niezbędnych, Dział inne, obejmuje opłaty: - lotniczy podatek pasażerski, - diamentowa opłata wywozowa, - opłata środowiskowa, - opłata za promocję zdrowia, - opłata kompensacyjna za zanieczyszczenie olejem. Powyższe cła i opłaty są oceniane przez klienta na podstawie okresowego zwrotu akcyzy i płacone SARS co miesiąc lub co kwartał, w zależności od produktu.	
	CIT jest podatkiem nakładanym na spółki mające siedzibę w RPA, które są zarejestrowane na mocy prawa lub skutecznie zarządzane w RPA i które osiągają dochody z terytorium Republiki lub poza nią. Spółki nie posiadająca statusu rezydencji w RPA (Non resident companies) które działają za pośrednictwem oddziału lub mają stały zakład na terytorium Republiki, podlegają opodatkowaniu od wszystkich dochodów pochodzących ze źródła na terytorium RPA. Procedura:	Stawka CIT dla firm: wynosi 28% dochodu podlegającego opodatkowaniu. Małe przedsiębiorstwa i mikro biznesy opodatkowane są na innych zasadach, zależnych od ich rocznego dochodu brutto.

	- należy się zarejestrować jako podatnik zgodnie z ustawą Income Tax Act of 1962 r., żeby uzyskać swój kod SIC, - należy składać ITR12 do SARS co roku, - wymagane jest składanie tymczasowych deklaracji podatkowych (Provisional Tax) co 6 miesięcy, płatność jest dokonywana w tym samym czasie.	
WHT	Płatności dla rezydentów: jedyne płatności na rzecz rezydentów podlegające WHT (podatek u źródła) dotyczą dywidend, chociaż spółki mające Resident Status są zwolnione z WHT na dywidendy. Dywidendy dla zamiejscowych (non-residents): WHT dywidendy w wysokości 20% dotyczą dywidend wypłacanych przez spółkę będącą rezydentem w RPA dla nierezydentów lub przez spółkę, która nie ma statusu rezydenta, ale wypłaca dywidendy nierezydentowi, w przypadku kiedy akcje, za które wypłacane są dywidendy, są notowane na giełdzie papierów wartościowych w RPA. Płatnik dywidend lub zarejestrowany pośrednik jest zobowiązany do odliczenia 20% WHT od wpłaty. Odsetki wypłacane na rzecz nierezydentów: zapłacone odsetki są opodatkowane według ostatecznej stawki podatku u źródła wynoszącej 15%. Obcokrajowiec jest odpowiedzialny za podatek, ale musi on zostać potrącony przez osobę wypłacającą odsetki na rzecz osoby zagranicznej lub na korzyść osoby zagranicznej. W przypadku obniżonych stawek, które RPA może pobierać: - do SARS należy złożyć deklarację odnośnie podatku u źródła (WTID =	20% - dywidendy 15% - odsetki

	Withholding Tax On Interest Declaration) - umowa o unikaniu podwójnego opodatkowania między Polską a Republiką Południowej Afryki, która odzwierciedla obniżoną stawkę WHT między 0%-10%.	
PIT	Mieszkańcy RPA są opodatkowani od swoich światowych dochodów (worldwide income). W RPA otrzymuje się kredyt za podatki płacone za granicą. Nierezydenci są opodatkowani od dochodów pochodzących z RPA. Te same stawki podatku dotyczą zarówno rezydentów, jak i nierezydentów. Termin „income" oznacza „dochód brutto" minus kwoty zwolnione z normalnego podatku. W przypadku każdej osoby ze statusem rezydenta, „gross income" obejmuje kwoty otrzymane lub naliczone ze źródeł zarówno w obrębie Republiki, jak i poza nią. Rezydent RPA podlega obowiązkowi podatkowemu, jeżeli: - jest zwykłym mieszkańcem (Ordinary Resident) -sąd w RPA orzekł, że podatnik ma miejsce pobytu w kraju ich stałego miejsca zamieszkania lub w kraju, do którego w naturalny sposób by powrócił z podróży po świecie lub miejsce określone jako główne miejsce zamieszkania, - nie jest zwykłym rezydentem (Ordinary Resident) - wówczas jest uważany jako rezydent RPA, jeżeli jest fizycznie obecny w kraju przez ponad 91 dni w danym roku podatkowym oraz każdy z poprzedzających 5 lat oraz jeśli był obecny przez ponad 915 dni w poprzednich 5 latach	Podstawową formą opodatkowania dochodów jest opodatkowanie według skali podatkowej.

Przy prowadzeniu działalności biznesowej w RPA należy pamiętać o różnicach etnicznych i kulturowych między obu państwami. Dlatego też przed podjęciem decyzji o inwestowaniu należy

pozyskać wiedzę na temat RPA i jej historii, problemów społecznych i ekonomicznych, kultury i zwyczajów w kontekście rozwijania kontaktów gospodarczych. Polskie podmioty gospodarcze powinny posiadać wiedzę o zasadach Broad-Based Black Economic Empowernment (B-BBEE), zgodnie z którymi w przypadku udziału w przetargach firmy zagranicznej powinien on stawać do przetargu wspólnie z partnerem (partnerami) lokalnymi, którzy posiadają co najmniej III-ci poziom B-BBEE. Polskie podmioty gospodarcze powinny unikać co do zasady nawiązywania współpracy handlowej czy inwestowania na terenach pozostających pod jurysdykcją tradycyjnych wodzów (np. duża część terytorium prowincji Kwazulu-Natal). Obowiązujące tam zasady działalności gospodarczej odbiegają od tych stosowanych przez państwową administrację centralną. Należy też mieć na uwadze trudności w pozyskiwaniu odpowiednio wykwalifikowanej kadry średniego szczebla i wysokiej klasy specjalistów, co utrudniać może znalezienie odpowiedniego personelu do prowadzenia działalności gospodarczej w RPA. Koniecznie trzeba mieć na uwadze uwarunkowania historyczne związane z funkcjonowaniem apartheidu w przeszłości i zmianami zachodzącymi w RPA po przejęciu władzy przez czarnoskórych mieszkańców tego kraju oraz unikać sytuacji mogących skutkować konfliktami na tle rasowym i etnicznym. Należy współpracować ze sprawdzonymi partnerami, których wiarygodność również w zakresie przestrzegania praw człowieka, została zweryfikowana z zastosowaniem dostępnych instrumentów takich jak np. kontrola przez wyspecjalizowane instytucje gospodarcze. Szczególną uwagę należy zwrócić na kwestię przestrzegania praw człowieka w kontekście zjawiska pracy przymusowej i niewolniczej oraz zatrudniania nieletnich w łańcuchu dostaw. W miarę możliwości należy preferować przedsiębiorstwa posiadające certyfikaty potwierdzające prowadzenie przez nie odpowiedzialnego biznesu (np. Fair Trade).

W niżej umieszczonej tabeli zaprezentowano informacje na temat najważniejszych wydarzeń targowych właściwych dla inteligentnych specjalizacji województwa wielkopolskiego.

Branża	Nazwa wydarzenia	Strona internetowa	Adres e-mail	Numer kontaktowy	Adres targów
Biosurowce i żywność dla świadomych konsumentów	AFRICA AGRI TECH	https://africa-agri.co.za/	enquiries@ africa-agri.co.za	011 465 00 99	South Africa, Time Square, Menlyn Maine, Pretoria, 0081
Wnętrza przyszłości	DECOREX CAPE TOWN	https://www.decorex.co.za /cape-town/en-gb.html	sian@ThebeReed.co.za	+27 (11) 549 83 00	South Africa, Convention Square, 1 Lower Long Street, Cape Town, 8001
Przemysł jutra	AFRICA AUTOMATION TECHNOLOGY	https://www.africaautomationtechnologyfair.com/	Daleen.Filbey@ ReedExpoAfrica .co.za	+27 (0) 834 09 31 19	South Africa, Private Bag X07, Bertsham
Wyspecjalizowane procesy logistyczne	AFRICARAIL	https://www.terrapinn.com /exhibition/africa-rail/index.stm	rachel.ormond@ terrapinn.com	+27 (0) 115 16 40 00	South Africa, 161 Maude Street, Sandton, 2146
Rozwój oparty na ICT	MEDIATECH AFRICA	http://www.media tech.co.za/	claire@sun-circle.co.za	+27 (11) 549 83 00	South Africa, North Riding, Johannesburg, 2162
Nowoczesne technologie medyczne	AFRICA HEALTH	https://www.africahealthexhibition.com/en/home.html	africahealth@informa.com	+27 10 056 23 17	South Africa, 19 Richards Drive, Johannesburg,

					Gauteng, Midrand 1685

Analiza konkurencji oraz potencjalnych partnerów handlowych/kontrahentów

W dwóch poniższych tabelach zamieszczono kolejno wykaz kluczowych konkurentów istotnych dla przedsiębiorstw działających w ramach inteligentnych specjalizacji województwa wielkopolskiego oraz wykaz wyselekcjonowanych potencjalnych partnerów handlowych/kontrahentów również dla przedsiębiorstw działających w ramach inteligentnych specjalizacji województwa wielkopolskiego.

Kluczowi konkurenci					
Branża	**Nazwa konkurenta**	**Strona internetowa**	**Adres e-mail**	**Numer kontaktowy**	**Adres**
Biosurowce i żywność dla świadomych konsumentów	Khula Nami	https://www.khulanami.africa/	info@ khulanami.africa	+27 733 82 86 85	South Africa, 2b Ino St, Naturena, Johannesburg South, 2095
Wnętrza przyszłości	Adamsons	http://www.adamsons.co.za/	info@ adamsons.co.za	+27 114 74 94 06	South Africa, 2 Telford St, Industria, Johannesburg, 2042
Przemysł jutra	Steelmor Industries	https://www.steelmor.co.za/	vish@ steelmor.co.za	+27 117 47 57 00	South Africa, 2 Rotterdam Rd, Apex, Benoni, 1501
Wyspecjalizowane procesy logistyczne	AFRICAN LOGISTIC SERVICES	http://www.als-sa.co.za/	info@ als-sa.co.za	+27 312 79 57 00	South Africa, 74 Rockdale Ave, Westville, Durban, 3629
Rozwój oparty na ICT	Micros SA	https://www.micros.co.za/	Reginald.Sibeko@ adaptit.com	+27 117 45 53 33	South Africa, 152 14th Rd, Noordwyk, Midrand, 1687
Nowoczesne technologie medyczne	Austell Pharmaceuticals	https://www.austell.co.za/	info@ austell.co.za	+27 116 11 14 00	South Africa, 1 Sherborne Rd, Parktown, Johannesburg, 2193

Potencjalni partnerzy					
Branża	**Nazwa partnera**	**Strona internetowa**	**Adres e-mail**	**Numer kontaktowy**	**Adres**
Biosurowce i żywność dla świadomych konsumentów	Philafrica Foods (PTY) LTD	https://www.philafricafoods.com/	info@ philafricafoods.com	+27 110 63 22 24	South Africa, 12 Byls Bridge, 2nd Floor, Highveld, Centurion, 0046
Wnętrza przyszłości	Chair Express	http://chairexpress.co.za/	dave@ seatsahead.co.za	+27 114 34 04 44	South Africa, 44 Hulbert Rd & Rosettenville Road, New Centre,

					Johannesburg, 2001
Przemysł jutra	BSi Steel Pty Ltd	https://www.bsisteel.co.za/	info@ bsisteel.com	+27 118 61 76 00	South Africa, 24 Farm Waterval Kliprivier, 1451
Wyspecjalizowane procesy logistyczne	Namibia Logistics	http://www.namlog.co.za/	anridp@ namlog.co.za	+27 119 74 99 99	South Africa, 54 Rd 5, Brentwood, Benoni, 1609
Rozwój oparty na ICT	Micro-D	https://www.microd.co.za/	sales@ microd.co.za	+27 118 03 21 11	South Africa, Building 5, Pinewood Office Park, 33 Riley Rd, Woodmead, 2151
Nowoczesne technologie medyczne	UPD	https://upd learningportal.co.za/	contact@ updlearningportal.co.za	+27 (0)11 470 10 00	South Africa, 14 Tamar Ave, Lea Glen, Randburg, 1709

2. Afryka Północna

W rozdziałach 2 – 6 przedstawiono państwa afrykańskie w podziale na ich położenie geograficzne. Kraje w nich opisane charakteryzują się zdecydowanie niższym potencjałem pod względem nawiązywania współpracy gospodarczej i inwestycyjnej w porównaniu z tymi zaprezentowanymi w rozdziale pierwszym. Ze względu na ogromne zróżnicowanie kontynentu jakim jest Afryka, część z państw określić można jako skrajnie ubogie, inne zaś jako niebezpieczne ze względu na trwające zamieszki. We wstępie każdego rozdziału wskazano, które z krajów z regionu mogą w przyszłości zyskać na sile i stać się atrakcyjnymi kierunkami współpracy. Ponadto, zamieszczono również informacje na temat instytucji otoczenia biznesu działających w danej części kontynentu oraz najważniejszych wydarzeń targowych. Dane te stanowią podstawę jeżeli chodzi o rozeznanie gospodarcze wybranego regionu oraz stanowić mogą punkt odniesienia gdy w przyszłości któreś państwo rozwinie się i stanie interesującym potencjalnym partnerem.

W ramach regionu jakim jest Afryka Północna, warto obserwować w kolejnych latach rozwój oraz potencjał kooperacyjny dwóch państw tj. Libii oraz Tunezji.

W poniższych dwóch tabelach zamieszczono kolejno wykaz instytucji otoczenia biznesu oraz listę najważniejszych wydarzeń targowych regionu, właściwych dla inteligentnych specjalizacji województwa wielkopolskiego.

Instytucje otoczenia biznesu					
Branża	**Nazwa IOB**	**Strona internetowa**	**Adres e-mail**	**Numer kontaktowy**	**Adres**
Biosurowce i żywność dla świadomych konsumentów	Libyan Petroleum Institute	https://lpilibya.com/	info@lpilibya.com	+218 214 86 00 22	Libya, P.O. Box 6431 Gargarish
Wnętrza przyszłości	SAF	https://www.facebook.com/SDNArchitForum/	info@saf-ea.com	+249 114 92 86 64	Sudan, Khartoum 2
Przemysł jutra	TCSE	https://tcse.network/	contact@tcse.network	+216 58 22 15 63	Tunisia, 02 Rue Mouaouia Ibn Abi Soufiane Alain Savary, Tunis 1002
Wyspecjalizowane procesy logistyczne	Innovation Center Ras Jebal	https://www.facebook.com/innovrasjebal	innovrasjebal@gmail.com	+216 93 26 75 45	Tunisia, Rue du Caire, Ras Jebel 7070
Rozwój oparty na ICT	TIT Center	https://tit-center.business.site/	tit-center@hotmail.com	+216 22 54 45 77	Tunisia, Nourdine Ben Aziza 26 Tunisia, Hammam-Lif 2050
Nowoczesne technologie medyczne	The National Center for Nuclear Sciences and Technologies	http://www.cnstn.rnrt.tn/	official@cnstn.rnrt.tn	+216 71 53 74 10	Tunisia, Pôle Technologique - 2020 Sidi Thabet BP 72, Sidi Thabet 2020

Wydarzenia targowe					
Branża	**Nazwa wydarzenia**	**Strona internetowa**	**Adres e-mail**	**Numer kontaktowy**	**Adres targów**
Biosurowce i żywność dla świadomych konsumentów	PAMED	http://www.pamed-expo.com/fr	sales@ medina.com.tn	+216 27 82 45 26	Medina Conference and Expo Center Rue de la médina Yasmine Hammamet
	SMA MEDFOOD	http://www.smapmedfood.com/	contact@ sma-medfood.com	+216 28 61 00 05	Tunisia, 60 Av. Habib Bourguiba, Sfax 3000, Sfax International Fair
Wnętrza przyszłości	MEUBLE EXPO	https://sogefoires.com/	contact@ sogefoires.com	+216 71 80 77 00	Tunisia, Gouvernorat de, Rue de l'énergie, Foire La Charguia
Przemysł jutra	CLIMEXPO	http://xpo-pro.com/xpo-pro/	info@ xpo-pro.com	+216 71 90 83 68	Tunisia, Av. Menzel Bourguiba, Parc des expositions du Kram
Wyspecjalizowane procesy logistyczne	INTERNATIONAL DES COMPOSANTS AUTOMOBILES	http://www.fkram.com.tn/	itf.com@ fkram.com.tn	+216 71 77 13 00	Tunisia, Av. Menzel Bourguiba, Parc des expositions du Kram
Rozwój oparty na ICT	SIB TÉLÉCOM	https://sogefoires.com/	contact@ sogefoires.com	+216 71 80 77 00	Tunisia, Gouvernorat de, Rue de l'énergie, Foire La Charguia
Nowoczesne technologie medyczne	Tunisia Health Expo	http://www.tunisiahealthexpo.com.tn/	slah.taboubi@ fkram.com.tn	+216 71 97 31 11	Tunisia, Av. Menzel Bourguiba, Parc des expositions du Kram

Libia

Stolica	Trypolis (Tripoli)
Język urzędowy	arabski
Liczba ludności	6 871 287
Powierzchnia	1 759 540 km^2
Waluta	dinar libijski (LYD)
Produkt krajowy brutto (w mld USD)	32,35

Libia położona jest nad zatoką Wielka Syrta i graniczy z Egiptem, Sudanem, Czasem, Nigrem, Algierią i Tunezją. Ponad 90% powierzchni kraju zajmują pustynie i półpustynie. Podstawowym bogactwem Libii oraz głównym towarem eksportowym kraju jest ropa naftowa.

Charakterystyka rynku

Gospodarka Libii pozostaje niemal całkowicie zależna od eksportu węglowodorów, głównie ropy naftowej, który w okresie przed „arabską wiosną" (protesty w latach 2010-2012) dostarczał około 98% wpływów eksportowych oraz 90% dochodów budżetowych, generując ponad 70% PKB kraju. W czasie rewolucji produkcja ropy drastycznie spadła - z ok. 1,7 mln do zaledwie 22 tys. baryłek dziennie. Choć po 2012 roku nastąpił widoczny wzrost mocy produkcyjnych, dotychczas nie powróciły one do wcześniejszego poziomu. Wskutek wprowadzonej na początku 2020 r. blokady terminali naftowych, wydobycie ropy ponownie spadło (do ok. 100 tys. bryłek na dzień) przynosząc ogromne straty dla budżetu kraju. Od 2014 r. trudności gospodarcze Libii pogłębiały się z uwagi na brak bezpieczeństwa i niestabilność polityczną kraju, zakłócenia w produkcji ropy oraz spadek światowych cen tego surowca. Dinar libijski stracił wiele na wartości, zaś rosnąca różnica między kursem oficjalnymi i czarnorynkowym przyczyniła się do rozkwitu szarej strefy i wzrostu inflacji. Kraj negatywnie odczuwa częste przerwy w dostawie prądu, spowodowane niedoborami paliwa do produkcji energii. Pogorszeniu uległy warunki życia, w tym dostęp do wody pitnej i usług medycznych.

W raporcie Banku Światowego Doing Business 2020 oceniającym warunki prowadzenia działalności gospodarczej w poszczególnych krajach, Libia zajmuje piątą od końca, 186 pozycję, wśród 190 ujętych w rankingu gospodarek świata.

Ostatnie dziesięciolecie dla Libii można określić jako bardzo niestabilne, a zachodzące w państwie zmiany jako negatywne. Być może kolejne lata przyniosą równowagę, jednak na ten moment nie zaleca się podejmowania znacznych działań inwestycyjnych w Libii. Polskie przedsiębiorstwa, które wcześniej działały na terenie opisywanego państwa po roku 2012 wycofały się z tego rynku.

Dostęp do rynku

Nie odnotowywano specjalnych ograniczeń w dostępie polskich towarów i usług do rynku libijskiego. Głównym problemem w działalności gospodarczej firm zagranicznych w Libii

pozostawała kwestia długotrwałych procedur biurokratycznych. Znaczącym utrudnieniem były również niejasne regulacje prawne oraz słabo rozwinięty sektor bankowy.

Polskie przedsiębiorstwa posiadają dobrą renomę, wywodzącą się przede wszystkim z prowadzonych przez nie w Libii inwestycji budowlanych (infrastruktura drogowa, zakłady produkcyjne, farmy rolnicze i In.), których początki sięgają lat 60 i 70 tych ubiegłego stulecia.

W obecnej, wyjątkowo niestabilnej, sytuacji wewnętrznej kraju, współpraca gospodarcza z Libią ograniczać się musi do prostej wymiany handlowej, wybitnie zdominowanej przez eksport z Polski. Równocześnie, biorąc pod uwagę potencjał lokalnego rynku, jego zapotrzebowanie i możliwości, jakie oferuje, w przypadku unormowania się sytuacji w Libii, do branż charakteryzujących się dużą atrakcyjnością można zaliczyć:
- usługi w sektorze ropy naftowej i gazu: usługi sejsmiczne, wiercenia, sprzęt do sejsmiki i wierceń, rury do wierceń i budowy ropo/gazociągów, doradztwo inżynierskie, szkolenia branżowe,
- usługi dla części down-streamowej sektora ropy naftowej i gazu: remonty i modernizacja rafinerii, skraplarni gazu i innych instalacji petrochemicznych, szkolenia branżowe, doradztwo techniczne,
- budownictwo: budownictwo cywilne, usługi architektoniczne, nowoczesne technologie budowlane, doradztwo techniczne, szkolenia branżowe,
- konsulting inżynierski: doradztwo techniczne praktycznie we wszystkich branżach, usługi nadzoru i konsultingu,
- energetyka: budowa i remonty bloków energetycznych, dostawa transformatorów, zarządzanie projektami w zakresie energetyki, dostawy automatyki branżowej,
- informatyka, telekomunikacja: wszelkiego rodzaju systemy wspomagające zarządzanie, systemy telekomunikacyjne, dostawy sprzętu, implementacja rozwiązań, konsulting, szkolenia branżowe,
- usługi edukacyjne, szkolenia: szkolenia praktycznie w każdej branży: wojskowe, policyjne, sił specjalnych, techniczne itd.
- usługi medyczne: dostawy zaawansowanych technologii medycznych, posprzedażowe wsparcie techniczne i szkolenia, leczenie chorych w Polsce,
- rolnictwo: dostawy żywności, dostawy pasz, maszyn rolniczych, linii produkcyjnych i technologii dla przetwórstwa rolno-spożywczego, nasion i nawozów sztucznych, szkolenia.

Sudan

Stolica	Chartum (Khartoum)
Język urzędowy	arabski, angielski
Liczba ludności	43 849 269
Powierzchnia	1 861 484 km^2
Waluta	funt sudański (SDG)
Produkt krajowy brutto (w mld USD)	35,15

Sudan graniczy z siedmioma państwami: Egiptem, Erytreą, Etiopią, Sudanem Południowym, Republiką Środkowoafrykańską, Czasem oraz Libią. Sudan należy do najuboższych krajów Afryki, co jest konsekwencją wieloletniej wojny domowej (1983-2005), a następnie secesji Sudanu Południowego (2011 r.) w wyniku której kraj ten utracił swe największe źródło dochodów, jakim było wydobycie i eksport ropy naftowej.

Charakterystyka rynku

W ostatnich latach główną gałęzią gospodarki staje się rolnictwo, które wytwarza około 40% PKB i zatrudnia 80% siły roboczej kraju. Znaczną dynamikę wzrostu obserwuje się w działach rolnictwa o charakterze proeksportowym, jak hodowla owiec i wielbłądów, produkcja gumy arabskiej (Sudan to największy globalny eksporter tego wyrobu, z udziałem 75-80% w światowej produkcji), uprawy bawełny, sorgo, pszenicy, roślin oleistych, orzeszków ziemnych.

Wraz z upływem czasu, po secesji Sudanu Południowego w 2011 r., gospodarka sudańska zaczęła powoli otrząsać się z szoku, w jakim znalazła się w związku z przejęciem przez Dżubę złóż naftowych (utrata ¾ wpływów eksportowych i ½ dochodów budżetowych). Sektor naftowy napędzał znaczną część wzrostu PKB Sudanu od 1999 roku. Przez prawie dekadę gospodarka kwitła dzięki rosnącej produkcji ropy, jej wysokim cenom i znaczącym napływom bezpośrednich inwestycji zagranicznych. Przerwa w wydobyciu ropy naftowej w Sudanie Południowym w 2012 r. na ponad 12 miesięcy i związana z tym utrata opłat za tranzyt ropy jeszcze bardziej pogorszyły niestabilny stan gospodarki Sudanu. W 2014 r. sudański PKB lekko przekroczył poziom z 2011 r. W celu przezwyciężenia kryzysu fiskalnego administracja chartumska zmuszona została do podjęcia próby wdrażania reform strukturalnych w sytuacji ograniczonego dostępu do zagranicznej pomocy finansowej, sankcji międzynarodowych, wysokiego zadłużenia zagranicznego oraz niestabilnego otoczenia regionalnego Sudanu, które nie sprzyja napływowi inwestycji zagranicznych. Od 2012 r. rząd sudański realizował Program Ocalenia przewidujący implementację działań oszczędnościowych - redukcję zatrudnienia w administracji, cięcia subsydiów paliw i żywności, prywatyzację aktywów państwowych, racjonalizację importu, a także zwiększających wpływy podatkowe. Nadrzędnym celem reform, które kontynuowano we współpracy z Międzynarodowym Funduszem Walutowym, stało się zregenerowanie dochodów budżetowych przez zdywersyfikowanie gospodarki i rozwój produkcji głównych towarów eksportu sudańskiego spoza sektora węglowodorów: złota, bawełny, gumy

arabskiej, bydła i sezamu. Nadzieje wiąże się zwłaszcza z eksploatacją bogatych pokładów złota na Pustyni Nubijskiej. Dzięki porozumieniu w sprawie tranzytu ropy południowosudańskiej zawartemu z Dżubą w 2012 r., Sudan reaktywował sprzedaż tego surowca. Prowizje Chartumu osiągnęły w 2013 i 2014 r. poziom 50–60% całkowitych wpływów eksportowych, co sugeruje kontynuację uzależnienia koniunktury gospodarczej Sudanu od sprzedaży ropy i skromne efekty podejmowanych reform strukturalnych w zakresie budowy potencjału eksportowego tego kraju. Z drugiej strony, zakupy ropy i produktów pochodnych rzędu 1,5 mld USD rocznie stanowią wysokie obciążenie bilansu handlowego Sudanu. Ocenia się, że spadek cen ropy naftowej od II połowy 2014 r. miał w kolejnych latach negatywne konsekwencje dla sudańskiego bilansu handlowego (wymuszając dalszą redukcję wydatków importowych). Obciążeniem dla gospodarki Sudanu do 2017 r. pozostawały sankcje ONZ, UE i USA oznaczające przede wszystkim embargo na dostawy uzbrojenia, zamrożenie aktywów finansowych obywateli Sudanu w bankach zagranicznych czy ograniczenia transferów bankowych. UE stosowała wobec Sudanu zakaz transferu technologii, eksportu broni i produktów pokrewnych oraz realizacji pomocy technicznej i finansowej dotyczącej tych towarów, natomiast USA wprowadziły całkowite embargo handlowe. W październiku 2017 r. większość amerykańskich sankcji gospodarczych nałożonych 20 lat wcześniej została zniesiona. Ponadto, 14 grudnia 2020 r. Sudan został usunięty z listy państw sponsorujących terroryzm i przywrócony do obiegu międzynarodowych transakcji finansowych. Przełomowym momentem w historii kraju był przeprowadzony w kwietniu 2019 r. przewrót, w wyniku którego sprawujący władzę przez 30 lat (1989 – 2019) prezydent Omar Al-Bashir, został usunięty ze swego stanowiska przez sudańskie siły zbrojne. Trwający obecnie okres przejściowy (39 miesięcy) formowania nowych organów/instytucji państwowych w Sudanie ma zakończyć się w 2023 r. w pełni demokratycznymi wyborami. W dniu 6 stycznia 2021 r. Sudan podpisał sponsorowane przez USA tzw. porozumienia Abrahama (Abraham Accords) normalizujące więzi z Izraelem, stając się czwartym krajem arabskim, który to zrobił, po Bahrajnie, Zjednoczonych Emiratach Arabskich i Maroku w 2020 r.

W raporcie Banku Światowego Doing Business 2020 oceniającym warunki prowadzenia działalności gospodarczej w poszczególnych krajach, Republika Sudanu zajmuje 171 pozycję wśród 190 ujętych w rankingu gospodarek świata (162 miejsce w raporcie DB 2019).

Dostęp do rynku

Polskie towary i usługi wprowadzane na rynek Sudanu nie napotykają na dyskryminacyjne traktowanie w stosunku do importu z innych krajów UE. Sudan nie nakłada ograniczeń ilościowych na wwożone produkty. Obowiązuje zakaz wprowadzania na rynek sudański - ze względów społecznych lub bezpieczeństwa - napojów alkoholowych, narkotyków, urządzeń do gier hazardowych, broni i amunicji. W imporcie towarów spożywczych wymagane jest uzyskanie zezwolenia na dystrybucję produktów na podstawie ich testów laboratoryjnych, co powoduje skrócenie okresu ich sprzedaży na rynku w terminie ważności. Sudan stosuje system zharmonizowany klasyfikacji towarów i brukselską definicję wartości celnej. Sudańska firma importowa lub eksportowa podlega obowiązkowi rejestracji w rejestrze handlowym Ministerstwa Handlu Zagranicznego.

Rynek sudański uchodzi za interesujący dla przedsiębiorców zorientowanych na długookresową kooperację z lokalnymi podmiotami. Za sektory wzrostowe gospodarki sudańskiej można aktualnie uznać: eksploatację złóż ropy naftowej i gazu oraz ich przetwórstwo, eksploatację złóż złota, rolnictwo, przemysł tekstylno-odzieżowy, górnictwo minerałów i branżę ICT. Wraz z łagodzeniem

reżimu sankcji międzynarodowych, ropa i gaz stają się coraz atrakcyjniejszymi gałęziami do lokowania inwestycji i eksportu do Sudanu. Szanse kooperacyjne występować będą w obrębie wyposażenia technicznego, doradztwa, eksploracji oraz wydobycia zarówno na lądzie, jak i na Morzu Czerwonym. Sektor zdominowany jest przez firmy chińskie, malezyjskie i indyjskie. Udział artykułów rolno-spożywczych w sudańskim imporcie towarowym przekracza 20% i obejmuje szeroki asortyment: pszenicę i mąkę pszenną, produkty mleczne, oleje roślinne i zwierzęce oraz napoje. Sektor rolny stwarza możliwości współpracy w dziedzinie maszyn i technologii do produkcji i przetwórstwa żywności, opakowań, technologii upraw i hodowli, maszyn rolniczych, nawozów sztucznych. Z uwagi na bogate zasoby minerałów istnieją możliwości kooperacyjne w zakresie dostaw sprzętu, technologii i usług eksperckich. Aktualnie w górnictwie minerałów zaangażowane są głównie przedsiębiorstwa z Francji, Chin i Arabii Saudyjskiej. W związku z planowanymi i realizowanymi przez Sudan projektami modernizacji infrastruktury transportowej (z preferowanym udziałem firm zagranicznych) rysują się szanse na podjęcie współpracy przez dostawców taboru, wyposażenia i usług, zwłaszcza w branży kolejowej. W przemyśle tekstylno-odzieżowym opartym na produkcji bawełny występuje zapotrzebowanie na wyposażenie do produkcji przędzy, odzieży czy tkanin przemysłowych. Dynamicznie rozwija się też sektor telekomunikacyjny i informatyczny kreując popyt na urządzenia i usługi.

Sudan południowy

Stolica	Dżuba (Juba)
Język urzędowy	angielski
Liczba ludności	11 193 729
Powierzchnia	644 329 km^2
Waluta	funt południowosudański (SSP)
Produkt krajowy brutto (w mld USD)	5,17

Sudan Południowy jest jednym z najmłodszych państw na świecie. Powstał w 2011 roku na mocy porozumień kończących II Wojnę Domową w Sudanie, najdłuższą wojnę domową w Afryce. Ze względu na wysoki stopień analfabetyzmu, podczas referendum głosowano wybierając odpowiedni obrazek. Funkcję stolicy pełni Dżuba, miasto założone w 1922 roku przez greckich kupców. Gospodarka opiera się na dwóch filarach: produkcji ropy naftowej i rolnictwie. Aż 98% PKB pochodzi z eksportu ropy naftowej, której głównym odbiorcą są Chiny. Uprawia się głównie bawełnę, orzeszki ziemne, sorgo.

Ministerstwo Spraw Zagranicznych **odradza wszelkie podróże** do Sudanu Południowego, w tym do stolicy, Dżuby. W Sudanie Południowym mają miejsce regularne starcia zbrojne. Na terenie całego kraju dochodzić może do napadów rabunkowych na drogach oraz porwań o charakterze kryminalnym. W związku z zagrożeniem bezpieczeństwa oraz brakiem polskiej placówki w tym kraju, możliwość udzielenia bezpośredniej pomocy konsularnej obywatelom polskim jest bardzo ograniczona. Zgodnie z prawem UE, obywatele polscy przebywający w państwach trzecich (poza UE), w których nie ma polskiej placówki, uprawnieni są do pomocy dyplomatycznej i konsularnej państw członkowskich UE posiadających w danym kraju placówkę, na takich samych warunkach, na jakich państwa te pomagają swoim obywatelom

Ze względu na aktualną sytuację w Sudanie Południowym, odradza się podejmowania współpracy gospodarczej z opisywanym krajem.

Tunezja

Stolica	Tunis (Tunis)
Język urzędowy	arabski
Liczba ludności	11 818 618
Powierzchnia	163 610 km^2
Waluta	dinar tunezyjski (TND)
Produkt krajowy brutto (w mld USD)	46,48

Tunezja jest najbardziej wysuniętym na północ państwem kontynentu afrykańskiego. Tunezja prowadzi politykę otwartości gospodarczej poprzez starania zmierzające do pozyskania zagranicznego kapitału i przyciągnięcia inwestorów. Gospodarka tunezyjska wykazuje się rosnącą konkurencyjnością oraz postępującą liberalizacją handlu. Północne i północno – wschodnie wybrzeże tego kraju oblewają wody Morza Śródziemnego, od zachodu graniczy z Algierią a od południowego wschodu z Libią.

Charakterystyka rynku

W latach 2017-2018 przyspieszeniu uległ wzrost PKB, niestety spowolnił już w roku 2019, a pandemia COVID-19 jeszcze bardziej go obniżyła. Doszło do wyhamowania tempa rozwoju sektora rolno-spożywczego, usług i przemysłowego, na co istotny wpływ miała pandemia koronawirusa i niepewna sytuacja polityczna. Zamrożenie gospodarki w II kwartale 2020 r. doprowadziło do jeszcze większego pogorszenia się kondycji finansowej większości przedsiębiorstw. Bezrobocie w tym roku wyniosło 15,4 % (oficjalne dane nie odzwierciedlają jednaj faktycznej jego skali). Z powodu pandemii, doszło do załamania się rynku pracy w sektorze turystycznym (niewielka liczba turystów z zagranicy). Sektor wydobywczy był paraliżowany nieustannymi akcjami protestacyjnymi (żądania zwiększenia zatrudnienia, podwyżek płac) blokadami dróg i linii kolejowych, wykorzystywanych do transportu fosforytów. W związku z niskimi wpływami fiskalnymi do budżetu, utrzymywał się bardzo wysoki poziom finasowania jego wydatków środkami pochodzącymi z instytucji zewnętrznych (głównie MFW, BŚ). Po ustabilizowaniu się gospodarki można mieć nadzieję, na jej dalszy rozwój oraz podniesienie się atrakcyjności rynku tunezyjskiego dla zagranicznych inwestycji.

Jako główne sektory gospodarki Tunezji można wymienić:

- Rolnictwo

Sektor rolniczy stanowi 10,4% wartości PKB i zapewnia pracę ok. 15% siły roboczej. Całkowita powierzchnia użytków rolnych szacowana jest na ok. 10 mln ha (ok. 63% terytorium kraju), w tym 4,9 mln ha stanowią grunty orne. Dominują małe gospodarstwa (ponad 50% rolników posiada mniej niż 5 ha ziemi). Główne gałęzie sektora stanowią: uprawa zbóż – przeważnie pszenica i jęczmień (ok. 9% wartości produkcji rolniczej), oraz oliwek (powierzchnia ok. 1,7 mln ha). Uprawa oliwek jest niezwykle ważną gałęzią gospodarki, z której przychody czerpie ok. 1 mln osób. Istotną część

sektora stanowi uprawa daktyli, owoców cytrusowych, warzyw oraz produkcja wina. Poza zbożami, których uprawa służy do zaspokojenia potrzeb rynku wewnętrznego, pozostałe produkty stanowią ważną część tunezyjskiego eksportu (głównie do UE). Istotną gałęzią sektora jest produkcja mleka, która jest ważna, zarówno pod względem tworzenia miejsc pracy, szczególnie w biednych rejonach kraju, jak również z punktu widzenia zapewnienia bezpieczeństwa żywnościowego. Tunezja należy do wyjątków, spośród krajów arabskich, gdzie przemysł przetwórstwa mleczarskiego jest oparty w głównej mierze o własne mleko.

- Sektor tekstylny i skórzany

Sektor tekstylny od kilkudziesięciu lat jest jednym z kluczowych sektorów gospodarki, który szybko się rozwijał korzystając z ułatwionego dostępu do europejskiego rynku. Dostarczał tam wyroby tekstylne po konkurencyjnych cenach, uzyskiwanych m.in. dzięki relatywnie niskim kosztom pracy. O sile sektora stanowi duża liczba firm z zaangażowanym kapitałem zagranicznym. Tunezja stawia czoła szybko rosnącej konkurencji ze strony m.in. Turcji oraz krajów azjatyckich. Wdrażane są programy rozwojowe mające na celu podniesienia jego atrakcyjności m.in. poprzez dywersyfikację usług i wchodzenie w nisze produktowe o wysokiej wartości dodanej np. wytwarzanie produktów z wykorzystaniem tkanin technicznych np. dla przemysłu samochodowego i służby zdrowia. Inną szansą na pobudzenie aktywności jest pogłębianie współpracy ze znanymi markami sieciowymi. Wiele firm tunezyjskich stało się podwykonawcami znanych międzynarodowych marek odzieżowych. Dalszy rozwój w tym obszarze wymagać będzie od tunezyjskich podmiotów umiejętności adaptowania swoich możliwości produkcyjnych do zmieniających się trendów mody. Firmy lokalne coraz częściej dostrzegają swoje szanse rozwoju w wytwarzaniu produktów pod własną marką. Ten kierunek daje im duże możliwości rozwoju, ponieważ mogą dostosować swoje wyroby do lokalnych potrzeb, bez ponoszenia dodatkowych kosztów np. w formie franczyzy.

Sektor Skórzany liczy ok. 230 firm, zatrudniających powyżej 10 osób. Około 160 spośród nich eksportuje swoje wyroby. W przemyśle zatrudnienie znajduje ponad 28 tys. osób. Prawie 100 firm funkcjonuje z udziałem kapitału zagranicznego, pochodzącego głównie z Francji (33 firmy), Włoch (46), i Niemiec (10). Firmy skórzane produkują, poza obuwiem, m.in. bagaże podróżne, torebki i akcesoria skórzane.

Władze, aby chronić rynek, objęły firmy zagraniczne uregulowaniami prawnymi, ograniczającymi prowadzenie swobodnej działalności hurtowej lub detalicznej. Mogą one prowadzić swoją działalność tylko w formie spółki joint-venture, zarejestrowanej z podmiotem tunezyjskim.

- Turystyka

Sektor turystyczny odgrywa ważną rolę w tunezyjskiej gospodarce (8% udziału w PKB), zasilając jej system finansowy w waluty obce. Po zamachach terrorystycznych w 2015 r., Tunezja podjęła działania mające na celu zwiększenie poziomu bezpieczeństwa oraz szersze otwarcie na turystów pochodzących spoza krajów UE. W tym celu wprowadziła ułatwienia wizowe dla podróżnych pochodzących m.in. Chin, Ukrainy oraz państw afrykańskich, należących głównie do grupy Frankofonii. Tunezja zaczęła rozszerzać również zakres usług sektora tj. oferując turystykę medyczną, w celu większego przyciągnięcia turystów z krajów sąsiednich oraz Zatoki Perskiej. W 2019 r. Tunezję odwiedziło 9 mln turystów. Niezbędne są inwestycje w modernizację infrastruktury, aby podtrzymać trwały wzrost sektora. W 2020 r. z powodu pandemii COVID-19 sektor praktycznie nie funkcjonował jednak obecnie sytuacja jest coraz lepsza.

- Sektor wydobywczy

Tunezja ma ogromne doświadczenie w wydobyciu fosforytów i produkcji nawozów sztucznych. Sektor ten nadzoruje Krajowy Urząd Górnictwa. Wydobyciem zarządza państwowa spółka Compagnie des Phosphates de Gafsa (CPG), której podlega osiem kopalń. Około 90% wydobywanych fosforytów Tunezja przeznacza do krajowego przetwórstwa na nawozy oraz inne produkty oparte na tym surowcu. Ich produkcja jest wykonywana w dwóch największych przedsiębiorstwach: w państwowej spółce Group Chimique Tunisien (GCT) i w spółce joint-ventures Tunisian – Indian Fertilizers (TIF).

- Przetwórstwo spożywcze

W tej gałęzi przemysłu istnieje 1081 firm zatrudniających więcej niż 10 osób, oferujących miejsce pracy dla ok. 77 tys. osób. Wiele podmiotów produkuje wyłącznie na rynki zagraniczne. Najwięcej firm powstało z udziałem kapitału zagranicznego pochodzącego z Francji i Włoch. Najbardziej rozwinięte segmenty przemysłu to: produkcja oliwy z oliwek, przetwórstwo owoców i warzyw, zbóż, przemysł mleczarski i produktów pochodnych, przemysł olejów roślinnych i tłuszczów zwierzęcych i przetwórstwo rybne. Głównym kierunkiem eksportu są UE, USA, Rosja, Kraje Zatoki. Jednym z najbardziej atrakcyjnych produktów eksportowych jest oliwa z oliwek (w 2019 r. Tunezja została sklasyfikowana na 1-szym miejscu na świecie pod względem wielkości produkcji). 75% produkcji stanowi oliwa z oliwek najwyższej jakości (extra virgin).

- Przemysł elektryczny i elektroniczny

W przemyśle elektrycznym i elektronicznym działa ok. 340 podmiotów, zatrudniających powyżej 10 pracowników. Większość z nich wytwarza wyroby również na rynki zagraniczne Zatrudniają one ok. 100 tys. osób. Prawie połowa firm powstała w oparciu o kapitał zagraniczny, a zdecydowana większość z jego udziałem, pochodzącym głównie z Francji, Włoch i Niemiec. Najbardziej rozwinięte segmenty w przemyśle to: produkcja przewodów, kabli izolowanych i wiązek kabli, komponenty elektroniczne, rozdzielnice elektryczne i sterowniki, produkty oświetleniowe oraz silniki elektryczne i generatory prądu.

- Przemysł mechaniczny i metalowy

W przemyśle mechaniczno – metalowym działa ok. 640 zakładów, zatrudniających powyżej 10 pracowników. Wiele podmiotów powstało tylko w oparciu o kapitał zagraniczny (najwięcej z francuskim i włoskim 59). Liczne przedsiębiorstwa wytwarzają wyroby wyłącznie na eksport. Do najbardziej rozwiniętych segmentów należą: wytwarzanie części samochodowych, konstrukcji metalowych, wyrobów metalowych, kotlarstwo. Spośród nich najszybciej rozwija się przemysł części samochodowych.

- Przemysł chemiczny

W przemyśle chemicznym funkcjonuje ok. 560 firm zatrudniających powyżej 10 osób. Spośród nich wiele kieruje swoją produkcję również na eksport. Działalność licznych podmiotów oparta jest na kapitale zagranicznym, pochodzącym głównie z Francji, Włoch i Niemiec. Najbardziej rozwinięte segmenty to: przemysł farmaceutyczny, produkcja detergentów, tworzyw sztucznych, farb i klejów, opon i gumy. Spośród wymienionych branż wyróżnia się przemysł farmaceutyczny, który został sprywatyzowany na początku lat 90-tych. Od tego czas szybko się rozwijał, m.in. z powodu

wysokiego popytu wewnętrznego oraz zewnętrznego, głównie z państw regionu Maghrebu. Sektor wymaga jednak przeprowadzenia reform, które przyciągną do niego kolejnych zagranicznych inwestorów. Potrzebne są zmiany, które m.in. umożliwią wdrożenie odpowiedniej polityki cenowej, uproszczą procedury rejestracji leków, a tym samym skrócą czas wprowadzania ich na rynek.

Dostęp do rynku

Podstawowym dokumentem prawnym określającym współpracę gospodarczą Polski z Tunezją jest „Umowa Stowarzyszeniowa pomiędzy Unią Europejską a Republiką Tunezyjską" podpisana w 1995 roku i obowiązująca od 1 marca 1998 roku.

Tunezja stworzyła atrakcyjne ramy prawne dla inwestycji zagranicznych, w tym funkcjonowania spółek off-shore, uzupełnione o kodeks zachęt inwestycyjnych (nowe prawo inwestycyjne z 2016 r.). Sprzyja to rozwojowi usług outsourcingowych i podwykonawczych, z czego korzystają w bardzo szerokim stopniu firmy z kilku krajów UE, zwłaszcza z Francji, Włoch, Niemiec, Belgii i Hiszpanii. Od zniesienia w styczniu 2008 r. ceł na towary przemysłowe importowane z krajów UE, szanse na lokowanie polskich towarów na tym rynku stale rosną. Istnieją duże możliwości zwiększenia polskiego eksportu dóbr inwestycyjnych m.in urządzeń odlewniczych, urządzeń do wytwarzania energii odnawialnej, materiałów i instalacji dla branży budowlanej, wyrobów metalowych i innych.

Obiecującym sektorem jest przetwórstwo rolno-spożywcze. Tunezja jest znaczącym producentem zbóż, warzyw i owoców, jednak nie dysponuje dobrze rozwiniętym przetwórstwem. Stwarza to duże możliwości eksportu dla polskich producentów urządzeń i maszyn dla tego sektora. Występują też ograniczenia protekcjonistyczne dotyczące importu artykułów żywnościowych, narzucone przez państwo w celu ochrony własnych producentów. W wielu przypadkach importerów państwowych i prywatnych obowiązują ograniczenia ilościowe (np. zboże, mleko, mięso). Ze względu na wymogi fitosanitarne nie jest możliwy eksport owoców (jabłka, gruszki, aronia) i ziemniaków.

Tunezja i jej mieszkańcy to przedstawiciele Maghrebu: ludzie kręgu kultury muzułmańskiej o widocznych jednak wpływach europejskich. W prowadzeniu biznesu bardzo duże znaczenie ma kontakt osobisty, nawiązywanie i budowanie relacji. Istotnie różne jest podejście do kwestii czasu, dotrzymywania zobowiązań terminowych etc. Praktyczną wskazówką jest informacja, że w kontaktach biznesowych duże znaczenie ma posiadanie nie tyle adresu mailowego, co numeru faksu. O większość dokumentów tunezyjscy przedsiębiorcy proszą właśnie tą drogą. Bardzo często zdarza się, że do kontaktów służbowych wykorzystuje się swoje prywatne maile, głownie z adresów na gmail czy yahoo. Nie należy być zdziwionym, że również urzędnicy operują pocztą elektroniczną ogólnodostępnych dostawców. Utrudnia to ewentualną weryfikację partnera biznesowego. Bardzo popularne są także komunikatory WhatsApp czy Messenger Facebook. Przeważająca część korespondencji i negocjacji często toczy się z wykorzystaniem tych środków komunikacji. Duże spółki posiadają strony internetowe, natomiast małe i średnie przedsiębiorstwa często nie maja bądź też ich strony są bardzo rzadko aktualizowane. W życiu codziennym Tunezja jest jednym z najbardziej liberalnych krajów arabskich. Choć większość Tunezyjczyków to muzułmanie, to na co dzień spora część zakazów i nakazów religijnych jest stosowana wybiórczo. Piątek jest dniem pracującym (dla niektórych jednak tylko do 13).

3. Afryka Zachodnia

W ramach regionu jakim jest Afryka Zachodnia, warto obserwować w kolejnych latach rozwój oraz potencjał kooperacyjny dwóch państw tj. Ghany oraz Senegalu.

W poniższych dwóch tabelach zamieszczono kolejno wykaz instytucji otoczenia biznesu oraz listę najważniejszych wydarzeń targowych regionu, właściwych dla inteligentnych specjalizacji województwa wielkopolskiego.

Instytucje otoczenia biznesu					
Branża	**Nazwa IOB**	**Strona internetowa**	**Adres e-mail**	**Numer kontaktowy**	**Adres**
Biosurowce i żywność dla świadomych konsumentów	Senegalese Institute of Agricultural Research	https://isra.sn/	unival@isra.sn	+221 338 59 17 25	Senegal, Rte des hydrocarbures, Dakar
Wnętrza przyszłości	SLURC	https://www.slurc.org/	info@slurc.org	+232 22 22 09 86	Sierra Leone, 17a Hill Cot Rd, Freetown
Przemysł jutra	Research Center Development Humain	http://crdhvision.com/	contact@ crdhvision.com	+221 338 32 63 79	Senegal, PHVF+27Q, Dakar
Wyspecjalizowane procesy logistyczne	Kosmos Innovation Center	https://www.kosmos innovationcenter.com/fr/	info@ kicghana.com	+233 302 74 08 88	Ghana, 12 1st Osu Badu St, Accra
Rozwój oparty na ICT	Abesewa Methodist Library and ICT Center	https://abesewa-methodist-library-and-ict-center.business.site	abesewaICT@ gmail.com	+233 246 24 88 89	Ghana, Kumasi-Sunyani Rd, Abesewa
Nowoczesne technologie medyczne	African Health Innovation Centre	http://africanhealth innovation.org	info@ africanhealth innovation.org	+233 555 46 61 65	Ghana, F 393 Fourth Otswe St, Accra
	Noguchi Memorial Institute for Medical Research	https://www.noguchi medres.org/	info@ noguchi.ug.edu.gh	+233 302 50 03 74	Ghana, S Legon Dr, Accra
	Kumasi Centre for Collaborative Research in Tropical Medicine	https://kccr-ghana.org/	info@kccr.de	+233 322 06 03 51	Ghana, South-end, Asuogya Rd, Kumasi

Wydarzenia targowe					
Branża	**Nazwa wydarzenia**	**Strona internetowa**	**Adres e-mail**	**Numer kontaktowy**	**Adres targów**
Biosurowce i żywność dla świadomych konsumentów	AGRO + AGROTECH WEST AFRICA	https://www.dlg-international.com/en/	info@ dlg-international.com	+49 (0) 69 24 788 0	Ivory Coast, Abidjan-Port Bouet, Route de l'Aéroport d'Abidjan, BP 2176 Abidjan 03

	AGROFOOD WEST AFRICA	https://www.agrofood-westafrica.net/	info@ fairtrade-messe.de	+49 6221 4565 19	Ivory Coast, Abidjan-Port Bouet, Route de l'Aéroport d'Abidjan, BP 2176 Abidjan 03
	SIAGRO	https://siagro.sn/	sencomane@ orange.sn	+221 33 825 40 00	Senegal, VDN x Route de l'aéroport, Dakar 3329 RP
	SENEFOOD	https://www.senefoodexpo.com/	sisemi@sisemisenegal.com	+221 33 825 1512	Senegal, Rufisque, CICAD - Centre International de Conférences Abdou Diouf
Wnętrza przyszłości	SITA	https://sita.bf/	sitaofficiel@ gmail.com	+226 25 37 00 20	Togo, Lomé
Przemysł jutra	GHANA HVAC & WATER TECH	https://www.expotim.com/English	info@ expotim.com	+90 212 356 00 56	Ghana, Kpeshie, Accra
	GHANA ELECTRICITY	https://www.expotim.com/English	info@ expotim.com	+90 212 356 00 56	Ghana, Kpeshie, Accra
Wyspecjalizowane procesy logistyczne	INTERMODAL AFRICA	http://www.transportevents.com/	enquiries@transportevents.com	+228 91 278 100	Togo, Lomé, Hotel Sarakawa
Rozwój oparty na ICT	ELEARNING AFRICA	https://www.elearning-africa.com/	marketing@elearning-africa.com	+49 (0) 30 310 18 18 0	Senegal, Rufisque, CICAD - Centre International de Conférences Abdou Diouf
Nowoczesne technologie medyczne	CNLS	https://www.cnls-senegal.org/	cnls@cnls-senegal.org	+221 33 869 09 09	Senegal

Benin

Stolica	Porto-Novo (Porto-Novo)
Język urzędowy	francuski
Liczba ludności	12 123 198
Powierzchnia	112 620 km^2
Waluta	frank CFA (XOF)
Produkt krajowy brutto (w mld USD)	15,65

Benin to kraj o liberalizującej się gospodarce, z dużym potencjałem rolniczym i szerokim wachlarzem zasobów mineralnych, takich jak wapień, piasek i granit. Port w Cotonou czyni z Beninu istotny kraj tranzytowy, dzięki czemu odgrywa on ważną rolę w regionalnym handlu. Państwo to graniczy z Burkina Faso, Nigrem, Nigerią i Togo.

Charakterystyka rynku

Benin posiada duży potencjał rolniczy i dostęp do morza. Aby lepiej wykorzystać te zalety, władze pracują intensywnie nad poprawą infrastrukturalną portu Cotonou, modernizacją rolnictwa i infrastruktury transportowej. Benin stosuje wspólną taryfę zewnętrzną (CET - Tarif Exterieur Commun, TEC w języku francuskim) wraz z innymi krajami należącymi do West African Economic and Monetary Union (WAEMU) - Burkina Faso, Wybrzeże Kości Słoniowej, Gwinea Bissau, Mali, Niger, Senegal i Togo. CET ustanawia cztery kategorie produktów, dla których taryfy wynoszą 0, 5, 10 i 20%. Uchwalenie CET przez Benin i jego przystąpienie do Światowej Organizacji Handlu wyeliminowało wiele barier handlowych. Benin podpisał również dwustronne umowy handlowe dotyczące promocji i ochrony inwestycji z Niemcami, Tunezją, Szwajcarią, Chinami, Portugalią, Grecją, Francją i Stanami Zjednoczonymi. Rząd skupia się aktualnie również na realizacji Strategicznego Planu Rozwoju Sektora Rolnego na lata 2017–2025, który ma na celu poprawę produktywności rolnictwa (głównie: orzechy nerkowca, ananas, maniok, kukurydza, ryż, mięso, mleko) rozwój łańcuchów dostaw i transportu, wzmocnienie odporności gospodarstw oraz ustanowienie finansowania i zindywidualizowanych mechanizmów ubezpieczenia rolnego. Zdolność wytwarzania energii elektrycznej wzrosła o 67% między 2016 a 2019 r. Mimo wszystko kraj pozostaje w dużym stopniu w tym zakresie zależny od Nigerii i Ghany, które zapewniają około 90% jego dostaw. Rządowy plan dotyczący inwestycji w energię elektryczną (o wartości 27 mld USD) wspiera strategię energetyczną kraju, której celem jest zwiększenie mocy z 354 MW w 2019 r. do 1400 MW do 2035 r. Niedostateczna infrastruktura (głównie drogowa) obniża rentowność działalności gospodarczej i jest przeszkodą dla rozwoju i wzrostu gospodarczego. Gospodarka charakteryzuje się niską produktywnością, co wzmacnia nierównowagę strukturalną i pogłębia lukę między wzrostem rzeczywistym a potencjalnym. Struktura gospodarki pozostaje mniej więcej stabilna od 2000 r. Produktywność rolnictwa pozostaje niska, a struktura przemysłu opiera się głównie na agrobiznesie, budownictwie i robotach publicznych. Na uwagę zasługują również słabe wyniki sektorów edukacji, opieki zdrowotnej i opieki społecznej. Kraj ten pozostaje w dużym stopniu

narażony na zmiany w polityce handlowej i walutowej Nigerii, wiodącego partnera handlowego Beninu i odbiorcy 51% jego eksportu.

Benin posiada zasoby mineralne takie jak wapień, piasek, granit i żwir. Używane są głównie w lokalnych cementowniach. Udział górnictwa w PKB jest niewielki – ok. 1%. Potencjał sektora górnictwa wykorzystywany jest w niskim stopniu. Wpływają na to: zależność od zmian pogodowych i opadów deszczu, słaba organizacja łańcucha dostaw, niski poziom mechanizacji, niska konkurencyjność i niska innowacyjność lokalnych firm, brak wykwalifikowanej siły roboczej w górnictwie, przestarzała infrastruktura i wysoka zależność od dostaw energii z zagranicy.

Gospodarka Beninu jest słabo rozwinięta i opiera się głównie na rolnictwie. Około 70% ludności pracującej jest uzależnione od rolnictwa. Od połowy lat 80. Benin produkował yam, maniok, kukurydzę, proso, fasolę i ryż, aby osiągnąć samowystarczalność w podstawowych produktach spożywczych. Wśród upraw komercyjnych poprzednio dominująca produkcja produktów palmowych znacznie spadła w latach 80., ale produkcja bawełny wzrosła. Wzrosła również produkcja karité, orzeszków ziemnych, ziaren kakaowca i kawy. Zwierzęta gospodarskie obejmują bydło, owce i kozy, świnie, konie i drób. W lagunach i rzekach łowi się corocznie znaczne ilości ryb, podczas gdy rybołówstwo przybrzeżne produkuje mniejszą, ale rosnącą ilość. Większość ryb jest eksportowana do Nigerii lub Togo. Rozwija się połów krewetek i rybołówstwo dalekomorskie z wykorzystaniem nowoczesnych jednostek pływających.

W Beninie rozwinął się przemysł spożywczy (cukrowy, olejarski, piwowarski), cementowy i włókienniczy. Zakłady produkcyjne i przemysł wtórny obejmują kilka zakładów przetwórstwa oleju palmowego w Ahozon, Avrankou, Bohicon, Cotonou, Gbadzie i Pobé; cementownie w Onigbolo i Pobé; kilka zakładów bawełny na północy; fabryka tekstyliów w Parakou; kompleks rafinacji cukru w Savé; zakład napojów bezalkoholowych, browar oraz dwa zakłady przetwórstwa krewetek.

Wydobywa się wapień, a na północnej części Beninu także fosforyty, rudy chromu i żelaza.

Energia elektryczna jest wytwarzana termicznie przez zakłady zlokalizowane w Bohicon, Parakou, Cotonou i Porto-Novo. Około połowa zapotrzebowania Beninu na energię elektryczną jest zaspokajana przez import energii z projektu Volta River w Ghanie w Akosombo. W 1988 roku rozpoczęto eksploatację instalacji hydroelektrycznej tamy na rzece Mono, wspólnego przedsięwzięcia Beninu i Togo na ich wspólnej południowej granicy.

Kluczowe towary importowane do Beninu to: paliwo, żywność i sprzęt budowlany. Głównym partnerem importowym Beninu jest Francja, a następnie Chiny. Inne to: Togo, Ghana, Belgia i Wielka Brytania. Benin eksportuje głównie produkty rolne. Najważniejszym produktem eksportowym jest bawełna (40% całkowitego eksportu), a za nią kakao, kukurydza i owoce morza. Ten brak dywersyfikacji sprawia, że handel w tym kraju jest bardzo wrażliwy na warunki pogodowe i wahania cen. Głównymi partnerami eksportowymi Beninu są Nigeria i Chiny. Inne to: Indie, Czad, Ghana, Tajlandia, Togo i Indonezja.

Dostęp do rynku

Benin kontynuuje starania o przyciągnięcie prywatnych inwestycji wspierających wzrost gospodarczy. Agencja Promocji Inwestycji i Eksportu (APIEx), mieszcząca się w ramach biura prezydenta, ma na celu promocję bezpośrednich inwestycji zagranicznych i zmniejszenie barier administracyjnych w prowadzeniu działalności gospodarczej. APIEx pełni rolę jedynego centrum

promocji inwestycji i kanału informacyjnego pomiędzy inwestorami zagranicznymi a rządem benińskim. Jest to organ techniczny odpowiedzialny za rozpatrywanie wniosków o zatwierdzenie na podstawie Kodeksu Inwestycyjnego oraz organ administracyjny dla specjalnych stref ekonomicznych (SSE). Agencja znacznie skróciła deklarowane czasy rozpatrywania wniosków o rejestrację nowych firm (z 15 dni do jednego dnia) oraz pozwoleń na budowę (z 90 do 30 dni). W praktyce APIEx boryka się z ograniczeniami przepustowości, czas przetwarzania może być dłuższy niż podano, a jego strona internetowa jest często nieaktualna i nie zawiera informacji o najnowszych regulacjach i przepisach. Znowelizowany w 2020 r. Kodeks Inwestycyjny określa warunki, korzyści i zasady mające zastosowanie do bezpośrednich inwestycji krajowych i zagranicznych.

Benin Control – prywatna firma działająca pod nadzorem Ministerstwa Infrastruktury i Transportu – ma za zadanie przyspieszać odprawy celne i minimalizować bariery przerobowe w odprawie ładunku w Porcie Cotonou. Benin Control umożliwia odprawę ładunku już w ciągu 48 godzin po jego rozładunku w porcie Cotonou, choć w praktyce może to potrwać dłużej. Przywrócenie programu kontroli i skanowania ładunków znanego jako PVI, wypróbowanego po raz pierwszy w 2012 roku, wznowiło działalność w Porcie Kotonu w 2017 roku. W ramach programu PVI, Benin Control skanuje 10% całego importu, a kontenery wybiera się losowo do skanowania. Benin Control rozlicza wszystkie kontenery opuszczające port w Cotonou.

Kodeks Inwestycyjny (The Investment Code) zapewnia ramy prawne dla bezpośrednich inwestycji zagranicznych. Kodeks określa warunki, korzyści i zasady mające zastosowanie do bezpośrednich inwestycji krajowych i zagranicznych. Benin jest członkiem OHADA's Common Court of Justice and Arbitration (CCJA) oraz Międzynarodowego Centrum Rozstrzygania Sporów Inwestycyjnych (ICSID). Inwestorzy mogą zawrzeć w swoich umowach postanowienia dotyczące arbitrażu, aby uniknąć przedłużających się uwikłań w sądach benińskich. Przewodnik po inwestycjach Organizacji Narodów Zjednoczonych dla Beninu (https://www.theiguides.org/public-docs/guides/benin/) zawiera ogólny przewodnik po procedurach dotyczących bezpośrednich inwestycji zagranicznych. Kodeks Inwestycyjny pozwala na tworzenie specjalnych stref ekonomicznych (SSE) i wprowadza ulgi podatkowe dla inwestorów. Obecnie w Beninie istnieją trzy SSE, ale tylko jedna, zlokalizowana w południowo-wschodnim Beninie, jest aktywna. Inwestorzy strefy SSE mogą skorzystać z obniżonych zobowiązań podatkowych od zysków oraz zwolnień z ceł importowych i eksportowych. Inwestorzy muszą spełniać kilka kryteriów, w tym zatrudniać minimalną liczbę obywateli benińskich, chronić środowisko i spełniać krajowe standardy rachunkowości. Takie same możliwości mają podmioty lokalne i inwestorzy zagraniczni.

Zagraniczni inwestorzy mogą ubiegać się o kredyt w prywatnych instytucjach finansowych Beninu oraz w Regionalnej Giełdzie Papierów Wartościowych WAEMU z siedzibą w Abidżanie na Wybrzeżu Kości Słoniowej z lokalnymi oddziałami w każdym kraju członkowskim WAEMU. Dla inwestorów zagranicznych nie ma ograniczeń w zakładaniu rachunku bankowego w Beninie i uzyskiwaniu kredytów na lokalnym rynku. Jednak do otwarcia rachunku bankowego wymagany jest dowód zamieszkania lub dowód rejestracji firmy.

Sektor bankowy Beninu można określić jako stosunkowo wiarygodny. Oprócz BCEAO w Beninie działa trzynaście prywatnych banków komercyjnych. Banki zagraniczne są zobowiązane do uzyskania licencji bankowej przed prowadzeniem oddziałów w Beninie. Podlegają tym samym regulacjom ostrożnościowym, co banki lokalne lub regionalne. Benin nie stracił żadnych relacji z bankami korespondencyjnymi w ciągu ostatnich trzech lat. Nie są znane żadne zagrożenia związane

z obecnym stosunkiem bankowości korespondenckiej. Cudzoziemcy są zobowiązani do okazania dowodu zamieszkania w celu otwarcia rachunków bankowych.

Wszystkie środki finansowe wpływające do kraju z zagranicy w celach inwestycyjnych wymagają zgłoszenia i rejestracji w Ministerstwie Finansów w momencie ich przybycia. Dowód rejestracji jest wymagany w celu uzasadnienia przelewów kapitału inwestycyjnego, dochodów, spłat pożyczki/leasingu lub opłat licencyjnych. Takie przekazy są dozwolone bez ograniczeń. Środki wpływające do kraju z zagranicy w celach inwestycyjnych należy przeliczyć na lokalną walutę. Do celów repatriacji takich środków, zainwestowane środki, odsetki/zyski lub tantiemy mogą zostać przeliczone na dowolną walutę światową.

Burkina Faso

Stolica	Wagadugu (Ouagadougou)
Język urzędowy	francuski
Liczba ludności	20 903 278
Powierzchnia	274 200 km^2
Waluta	frank CFA (XOF)
Produkt krajowy brutto (w mld USD)	19,1

Burkina Faso położona jest w Zachodniej Afryce. Graniczy z Beninem, Wybrzeżem Kości Słoniowej, Ghaną, Mali, Nigrem i Togo. Gospodarka burkińska jest uzależniona od cen surowców na światowych rynkach oraz od zewnętrznych środków pomocowych. Dominuje w niej rolnictwo, które opiera się na uprawie bawełny. Wymiana handlowa między Polską a Burkina Faso utrzymuje się na relatywnie niskim poziomie, ze znaczącą dominacją polskiego eksportu.

Charakterystyka rynku

Sytuację gospodarczą Burkina Faso determinują trzy główne czynniki: trudna sytuacja bezpieczeństwa i wzrastająca liczba zamachów terrorystycznych, mała dywersyfikacja gospodarki i jej uzależnienie od cen surowców na światowych rynkach oraz bardzo słabo rozwinięta infrastruktura (zwłaszcza energetyczna). Kraj jest także silnie uzależniony od zewnętrznych środków pomocowych.

Gospodarka Burkina Faso zdominowana jest przez rolnictwo. Sektor rolny stanowi 28% PKB kraju i daje zatrudnienie ok. 80% aktywnej zawodowo ludności (głównie uprawa bawełny). Tym niemniej, coraz większe znaczenie w ostatnich latach zdobywa sektor wydobywczy, głównie złota. Burkina Faso jest obecnie 4 producentem złota i bawełny na kontynencie afrykańskim. Ponadto, złoto wraz z bawełną przynosi ponad 75% dochodów eksportowych kraju. Głównym obiorcą kruszcu jest Szwajcaria. Władze Burkina Faso zakładają dalszy dynamiczny rozwój wydobycia złota, wraz z uruchamianiem kolejnych kopalni, niemniej powyższe plany w ogromnym stopniu uzależnione są rozwoju sytuacji bezpieczeństwa. W 2019 roku w ataku na konwój przewożący pracowników do kopalni w miejscowości Boungou zginęło 38 osób, w wyniku czego kanadyjska firma Semafo podjęła decyzję o czasowym zawieszeniu wydobycia. Niemożność zapewnienia bezpieczeństwa pracownikom może postawić pod dużym znakiem zapytania dalszy dynamiczny rozwój sektora wydobywczego.

Pomimo epidemii koronowirusa oraz bardzo trudnej sytuacji bezpieczeństwa eksperci oceniają dość pozytywnie perspektywy rozwoju gospodarczego Burkina Faso. Na powyższą ocenę wpływają takie przesłanki jak sprawny przebieg wyborów prezydenckich w 2020 roku, optymistyczne prognozy dotyczące zbiorów w rolnictwie (głównie bawełny). Tym niemniej eksperci Międzynarodowego Funduszu Walutowego wskazują, że kraj stoi również w obliczu poważnych wyzwań gospodarczych. Epidemia koronawirusa wymusiła na władzach Burkina Faso zwiększenie wydatków publicznych (głównie na zdrowie, wsparcie gospodarstw domowych, gospodarki oraz bezpieczeństwa kraju), co

doprowadziło do wzrostu deficytu budżetowego (2% PKB). Problemem dla gospodarki kraju może być także rosnąca inflacja. W 2020 roku Burkina Faso zakończyła realizację wieloletniego programu rozwoju gospodarczo-społecznego na lata 2016-20 (tzw. PNDES), który przyczynił się do dynamicznego rozwoju całego kraju. Tempo wzrostu w ostatnich latach było jednym z wyższych w całym regionie Afryki Zachodniej (powyżej 6%), głównie dzięki inwestycjom publicznym w sektorze infrastruktury drogowej oraz energetycznej.

Głównymi sektorami gospodarki Burkina Faso są:

- Sektor rolny stanowiący 28% PKB – jak wspominano powyżej główną uprawą jest bawełna. Kolejnymi, podstawowymi uprawami są proso perłowe, sorgo, kukurydza i ryż. Ponadto, w kraju produkuje się orzeszki ziemne, masło shea i sezam.
- Sektor przemysłowy, który stanowi 19,5% PKB i jest zdominowany przez działalność prowadzoną przez firmy państwowe. Dochody ze sprzedaży złota stanowią ponad 2/3 dochodów eksportowych kraju, co sprawia, że gospodarka Burkina Faso jest w dużym stopniu zależna od światowych cen tego kruszcu.
- Sektor usług stanowiący 43,6% PKB, którego główną częścią są usługi finansowe.

Dostęp do rynku

Od dnia 1 stycznia 2000 roku kraje wchodzące w skład WAEMU / UEMOA, w tym Burkina Faso, stosują wspólną taryfę celną (fr. TEC, ang. CET), określającą następujące stawki celne dla produktów importowanych na terytorium państw wchodzących w skład Unii Europejskiej:
- dobra mające istotne znaczenie społeczne: 0%
- dobra pierwszej potrzeby, surowce podstawowe, dobra inwestycyjne, szczególne środki produkcji: 5%
- środki produkcji i produkty pośrednie: 10%
- dobra konsumpcyjne: 20%
- dobra mające szczególne znaczenie dla rozwoju gospodarczego: 35%

Instytucjami odpowiedzialnymi w Burkina Faso za kwestie dotyczące zamówień publicznych są:
- Agencja ds. Regulacji Zamówień Publicznych (ARCOP)
- Dyrekcja Generalna ds. Kontroli Zamówień Publicznych i Zobowiązań Finansowych.

Obywatele RP mają obowiązek posiadania wiz na przejazd i pobyt. Wizy na pobyt krótki (do 90 dni) wystawiane są przez placówki dyplomatyczne Burkina Faso (najbliższa w Berlinie). W wyjątkowych przypadkach możliwe jest uzyskanie wizy na granicy. Turysta powinien mieć wystarczające środki na utrzymanie, nie trzeba ich jednak okazywać przy wjeździe.

W Burkina Faso występuje wysokie zagrożenie zamachami terrorystycznymi. Dochodzić może do ataków w centrach głównych miast – na bazary, budynki administracji publicznej, miejsca kultu religijnego, centra handlowe, hotele i restauracje. Możliwe są porwania o charakterze terrorystycznym.

Dominującym językiem w kontaktach biznesowych w Burkina Faso jest francuski. Język angielski bywa wykorzystywany bardzo rzadko, dlatego planując kontakty handlowe należy przygotować ofertę w języku francuskim i mieć świadomość, że dalsze współpraca może być prowadzona właśnie

w tym języku. W Burkina Faso dominującą religią jest islam, w związku z czym prowadząc kontakty z obywatelami tego należy zapoznać się z podstawowymi informacjami dotyczącymi zwyczajów i świąt islamskich, co pozwoli uniknąć wielu niezręcznych sytuacji, jak np. dopominanie się o kontakt w piątek w czasie modlitwy czy zapraszanie na lunch w okresie ramadanu. Podczas spotkań w restauracji wskazane jest wcześniejsze wybadanie preferencji kulinarnych partnera biznesowego w zakresie spożywania wieprzowiny czy alkoholu. Z uwagi na dużą presję migracyjną należy ze szczególną ostrożnością podchodzić do kwestii wystawiania zaproszeń dla potencjalnych partnerów biznesowych. Nie do rzadkości należą bowiem sytuacje, kiedy udział w imprezach targowo-wystawienniczych czy kontakty handlowe są traktowane jedynie jako pretekst do uzyskania wizy do Europy.

Gambia

Stolica	Bandżul (Banjul)
Język urzędowy	angielski
Liczba ludności	2 416 664
Powierzchnia	11 295 km^2
Waluta	dalasi (GMD)
Produkt krajowy brutto (w mld USD)	2,03

Gambia, położona w Afryce Zachodniej, jest jednym z najmniejszych krajów kontynentu. Rozciąga się wzdłuż wpadającej do Atlantyku rzeki Gambii, od północy, wschodu i południa graniczy z Senegalem, a na zachodzie posiada 80 km wybrzeża atlantyckiego. Gambia to relatywnie biedny kraj afrykański. Gospodarka gambijska opiera się na turystyce, rolnictwie oraz pomocy międzynarodowej.

Charakterystyka rynku

Gambia jest jednym z najbiedniejszych krajów świata, słabo zasobnym w surowce mineralne oraz uzależnionym od importu. Gospodarka kraju opiera się na turystyce oraz rolnictwie. Dużą rolę odgrywają także przekazy od diaspory.

Symbolem nowego otwarcia w relacjach międzynarodowych Gambii było otwarcie w 2019 roku mostu „Sénégambie" łączącego Gambię z Senegalem. Pierwsze projekty tego mostu powstały jeszcze w latach 70-tych, ale przez wiele lat inwestycja była wstrzymywana przez władze gambijskie obawiające się rosnącej dominacji Senegalu. Nowy most w znaczący sposób usprawnił wymianę towarów i osób a także przyczynił się do większej integracji regionu.

W 2019 roku Gambia zanotowała kolejny wysoki poziom wzrostu PKB, który wyniósł, podobnie jak w roku poprzednim 6,5%., niestety ze względu na pandemię COVID-19 wzrost ten został tymczasowo zahamowany. Gospodarka kraju uzależniona jest od sektora rolnego i turystycznego, zatem brak turystów związany z wybuchem pandemii koronawirusa w dużym stopniu odbił się na całej gospodarce.

Pomimo że rynek gambijski jest stosunkowo niewielki, to wydaje się on stwarzać w kilku sektorach interesujące możliwości rozwoju i inwestycji. W szczególności chodzi o mobilne technologie z uwagi na fakt, że 90% społeczeństwa posiada telefon komórkowy a dostęp do Internetu stale się zwiększa dzięki powszechnemu dostępowi do technologii 3G i 4G. Gambijczycy ponadto chętnie korzystają z portali społecznościowych.

Duży potencjał inwestycyjny kryje się również w sektorze energii z uwagi na rosnące zapotrzebowanie na energię. Obecnie, aby zaspokoić zapotrzebowanie na energię elektryczną Gambia korzysta z tureckich generatorów prądu zadokowanych w porcie w Bandżulu. Wydaje się,

że duże szanse powodzenia mają inwestycje w odnawialne źródła energii, jak słońce czy wiatr, produkcję biopaliw, czy instalacje linii przesyłowych.

W sektorze budowlanym na rynku gambijskim jest obecnie dużo materiałów importowanych z Chin czy Indii, niemniej zauważalne jest również zapotrzebowanie na materiały budowlane i wykończeniowe wysokiej jakości.

Duże możliwości stwarza także sektor rolny i spożywczy. Gambijczycy niemal nie produkują własnych maszyn i urządzeń dla rolnictwa, co stwarza szansę dla producentów sprzętu do uprawy, zbiorów, irygacji, a także technologii pozwalającej na przechowywanie łatwo psujących się produktów (zwłaszcza owoców). Z uwagi na duża urbanizację (60% mieszkańców mieszka w miastach) daje się zaobserwować obecnie rosnące zapotrzebowanie na przetworzoną żywność, w tym np. zbóż, mleka czy mięsa.

Unia Europejska jest znaczącym partnerem gospodarczym dla Gambii. Posiada ona preferencyjny status EBA („Wszystko oprócz broni") pozwalający na bezcłowy import towarów na rynki UE.

Głównymi sektorami gambijskiej gospodarki są:

- Rolnictwo – kluczowy sektor gospodarki Gambii. Szacuje się, że stanowi ono 30% PKB kraju, przyczynia się do zatrudnienia 75% czynnej zawodowo populacji i przynosi 40% dochodów z eksportu. 70% osób zatrudnionych w rolnictwie stanowią kobiety. Potencjał tego sektora pozostaje jednak w dalszym ciągu niewykorzystany. Szacuje się, że mniej niż połowa gruntów rolnych jest uprawiana, a wydajność jest na bardzo niskim poziomie. Ponadto, rolnictwo w Gambii jest nisko uprzemysłowione i nisko produkcyjne, a także w dużym stopniu uzależnione od czynników zewnętrznych, w np. warunków pogodowych czy sytuacji kryzysowych jak np. epidemie.
- Turystyka – stanowi 20% PKB. W kraju działa wiele hoteli specjalizujących się w tzw. turystyce masowej. Wydarzenia z 2019 roku i upadek biura podróży Thomas Cook, które obsługiwało nawet 35% turystów przybywających do Gambii, unaoczniły konieczność zmiany modelu współpracy z operatorami turystycznymi. Na chwilę obecną Gambia jest uzależniona od polityki biur podróży, które dyktują swoje warunki, decydując m.in. o liczbie lotów tygodniowo czy ofercie turystycznej. Innym problemem jest sezonowość – sezon w Gambii trwa przez sześć miesięcy (listopad-maj), w pozostałym okresie 2/3 hoteli jest zamkniętych, a pracownicy nie otrzymują pensji. Eksperci sugerują postawienie w pozostałej części roku na rozwój turystyki biznesowej (organizacja konferencji czy innych wydarzeń). Innym problemem sektora turystycznego jest także niskie wynagrodzenie pracowników. Jednakże, pomimo kryzysu związanego z upadkiem biura podróży Thomas Cook oraz epidemią koronawirusa wydaje się, że w długim okresie czasu oferta turystyczna nadal będzie atrakcyjna. Do tej pory 35% turystów wracało do Gambii w kolejnych latach z uwagi na fakt, że cenowo kierunek gambijski jest atrakcyjniejszy od innych popularnych kierunków wakacyjnych, a jednocześnie nie jest w tym państwie tłoczno.

<u>Dostęp do rynku</u>

Głównymi portami, przez które importowane produkty trafiają na rynek gambijski są port morski w Bandżulu (jedyny port kontenerowy w Gambii) i międzynarodowe lotnisko w Bandżulu. Gambia stosuje Wspólną Taryfę Celną ECOWAS, zakładającą 5 podstawowych stawek w wysokości:

- dobra mające istotne znaczenie społeczne: 0%
- dobra pierwszej potrzeby, surowce podstawowe, dobra inwestycyjne, szczególne środki produkcji: 5%
- środki produkcji i produkty pośrednie: 10%
- dobra konsumpcyjne: 20%
- dobra mające szczególne znaczenie dla rozwoju gospodarczego: 35%

Podstawowa stawka podatku VAT wynosi 15%.

Władze gambijskie wkładają w ostatnich latach wiele wysiłku w celu przyciągnięcia zagranicznych firm i zwiększenia atrakcyjności inwestycyjnej kraju. Główną instytucją odpowiedzialną za przyciąganie zagranicznych inwestorów jest Agencja ds. Promocji Inwestycji i Eksportu (GIEPA, www.giepa.gm). Z jej inicjatywy wprowadzone zostały liczne ułatwienia dla przedsiębiorców, jak np. jedno okienko do rejestracji działalności biznesowej czy zwolnienia z podatków w przypadku inwestycji w sektorach kluczowych dla gambijskiej gospodarki. Na stronie internetowej GIEPA zawarte są informacje na temat wszystkich formalności, których należy dopełnić, aby założyć firmę. Są tam również informacje nt. kodeksu inwestycyjnego i innych aktów prawnych zawierających warunki prowadzenia działalności inwestycyjnej i gospodarczej w Gambii.

Za organizację przetargów publicznych w Gambii odpowiada GPPA, tj. Urząd ds. Zamówień Publicznych („The Gambia Public Procurement Authority"), który odpowiada za transparentność i zapewnienie równych szans wszystkim uczestnikom procedury. Głównym aktem prawnym, w oparciu o który realizowane są zamówienia publiczne jest Ustawa o zamówieniach publicznych z dnia 1 czerwca 2003 roku. W celu ułatwienia firmom udziału w procedurze przetargowej, władze gambijskie wprowadziły standardowy wzór dokumentów przetargowych („Standardized Bidding Documents" SBDs).

Ważną rolę w kontaktach biznesowych z gambijskimi przedsiębiorcami pełnią bezpośrednie spotkania. Samo przesłanie oferty i prowadzenie biznesu na odległość często okazuje się niewystarczające. Przyjazd na miejsce w celu spotkania swojego przyszłego kontrahenta jest odbierane jako wyraz poważnego traktowania swojego rozmówcy i szacunku do kraju, z którym będzie się prowadzić kontakty handlowe. W kulturze afrykańskiej istotny jest aspekt społeczny kontaktów międzyludzkich, tj. bezpośrednich spotkań, odbycia rozmowy czy wspólnego zjedzenia posiłku. Często odwiedzając np. miejsce przyszłej inwestycji ważniejsze od zobaczenia samego terenu jest spotkanie z ludźmi, przedstawicielami lokalnej społeczności, lokalnymi przywódcami religijnymi czy szefami danej dzielnicy. Duży udział szarej strefy w gambijskiej gospodarce również może mieć wpływ na prowadzenie biznesu z partnerami zagranicznymi. Można nieprawidłowo ocenić potencjał swojego przyszłego kontrahenta tylko dlatego, że nie był on zainteresowany pełnym przedstawieniem zakresu swojej działalności. Brak strony internetowej firmy czy profesjonalnego adresu e-mail również nie musi świadczyć o braku wiarygodności partnera biznesowego. Z drugiej strony, nawet profesjonalna strona internetowa i komplet przedłożonych dokumentów również może nie dawać pełnego obrazu działalności kontrahenta. W kontaktach z gambijskimi przedsiębiorcami należy mieć na uwadze, że w kulturze wielu Afrykańczyków często nie mówi się „nie", w związku z czym rozmowy mogą się przeciągać, a rozmówca będzie przekonany o pomyślnym rozwoju sytuacji. W rzeczywistości może się jednak okazać, że kontrahent od początku nie widział możliwości sfinalizowania danej transakcji, tyle że uwarunkowania kulturowe nie pozwoliły mu na wcześniejsze zakończenie rozmów.

Ghana

Stolica	Akra (Accra)
Język urzędowy	angielski
Liczba ludności	31 072 945
Powierzchnia	238 533 km^2
Waluta	cedi (GHS)
Produkt krajowy brutto (w mld USD)	76,36

Ghana leży w centrum wybrzeża Afryki Zachodniej na wybrzeżu Zatoki Gwinejskiej, dzieli 2 093 km granic lądowych z trzema francuskojęzycznymi państwami Burkina Faso na północy, Wybrzeżem Kości Słoniowej na zachodzie i Togo na wschodzie. Ghana to stabilne i wprowadzające prorynkowe reformy państwo demokratyczne. Jego populacja rośnie, tak samo jak niewielka klasa średnia. Rząd Ghany dąży do uprzemysłowienia i dywersyfikacji gospodarki poprzez stymulowanie inwestycji sektora prywatnego w górnictwo, infrastrukturę i produkcję.

Charakterystyka rynku

Trzy lata przed pandemią COVID-19 Ghana cieszyła się średnim rocznym wzrostem gospodarczym zbliżonym do 7%, stając się jedną z najszybciej rozwijających się gospodarek na świecie. Ghanie nadal udało się utrzymać tempo wzrostu na poziomie 0,4 procent w 2020 r., pomimo spowolnienia gospodarczego wywołanego przez pandemię. Gospodarka Ghany jest w dużej mierze uzależniona od eksportu towarów, takich jak złoto, kakao, ropa i gaz, co czyni ją podatną na globalne spowolnienie gospodarcze i spadki światowych cen surowców. W 2020 r. Ghana była 73. gospodarką na świecie pod względem PKB (bieżące dolary), 80. w eksporcie ogółem, 83. w imporcie ogółem, gospodarką 146 pod względem PKB per capita (bieżące dolary amerykańskie) oraz 120 najbardziej złożoną gospodarkę według wskaźnika złożoności gospodarczej (ECI).

Sektor usług ma największy udział w PKB Ghany, stanowiąc około 48% w 2020 r. i szacuje się, że wzrósł o 50% w 2021 r. jako skutek znacznego wzrostu w sektorze edukacji, zdrowia i usług ICT . Sektor przemysłowy wytwarza około 32% PKB, a sektor rolny około 20%. Przewiduje się, że gospodarka Ghany pozostanie stosunkowo silna w średnim okresie, wspierana przez wyższe ceny związane z eksportem i silnym popytem krajowym. Przewiduje się, że wzrost wyniesie ok. 5,5% w 2022 r. i średnio 5,3% po 2022 r. Oczekuje się, że wzrost będzie związany gównie w rozwojem rolnictwa i usług oraz stosunkowo silnym sektorem przemysłu.

Handel zagraniczny stanowi główną część gospodarki Ghany. Kraj zapewnia sprawne środowisko biznesowe ułatwiające handel zagraniczny, ponieważ odpowiada on za ok 68% dochodów budżetowych. Rząd dąży do poprawy warunków środowiska gospodarczego w kraju, które ułatwić mają rozwój sektora prywatnego, gwarantując w ten sposób przejrzyste zasady handlu i promując konkurencyjność na rynkach zagranicznych. Ghana eksportuje głównie złoto, kamienie szlachetne, olej, kakao, orzechy, drewno, ryby i produkty ogrodnicze. Kraj importuje głównie pojazdy

mechaniczne, ryż i inne produkty spożywcze, cement czy leki. Według danych WTO w 2020 roku Ghana wyeksportowała towary o łącznej wartości 14,47 mld USD, a importowała towary o łącznej wartości 12,43 mld USD. Jeśli chodzi o usługi, Ghana wyeksportowała usługi o wartości 8,06 mld USD, podczas gdy zaimportowała usługi o wartości 10,16 mld USD. Głównymi partnerami (eksport) Ghany na rynkach światowych są: Chiny, Szwajcaria, Indie, RPA i Holandia. Głównym odbiorcą produktów ogrodniczych jest Holandia. Wśród głównych krajów, z których Ghana importowała w 2020 r. najwięcej produktów znalazły się: Chiny, Stany Zjednoczone, Belgia (odzwierciedlająca szerszy handel UE), Indie, Wielka Brytania, oraz Turcja. Ghana odnotowała 52-procentowy spadek BIZ w 2020 r., odnotowując inwestycje rzędu 1,9 mld USD w porównaniu z 3,9 mld USD w 2019 r. Ograniczenia wprowadzone w Ghanie w 2020r. w związku z pandemia CVOID-19 przyczyniły się w głównej mierze do spadku ww. inwestycji. Według Światowego Raportu Inwestycyjnego prawie połowa BIZ do Ghany przypadła na przemysł, podczas gdy sektor usługowy i górniczy odpowiadały odpowiednio za 25 i 16 proc. inwestycji zagranicznych.

Dostęp do rynku

Ghana jest wieloletnim członkiem Światowej Organizacji Handlu (WTO) i sygnatariuszem Porozumienia WTO o ułatwieniach w handlu, które obsługuje procesy i procedury celne. Opisywane państwo jest również członkiem regionalnej Wspólnoty Gospodarczej Państw Afryki Zachodniej (ECOWAS) i uczestniczy w Nowym Partnerstwie Unii Afrykańskiej na rzecz Rozwoju Afryki (NEPAD). Ghana jest członkiem Afrykańskiej Kontynentalnej Strefy Wolnego Handlu (AfCFTA), która została podpisana i ratyfikowana przez 40 krajów Unii Afrykańskiej i ma swój sekretariat w stolicy Akrze.

Umowa o partnerstwie gospodarczym Ghany (EPA) z UE weszła w życie w grudniu 2016 r. EPA jest umową o wolnym handlu zorientowaną na rozwój. Na jej podstawie UE zapewnia bezcłowy i bezkontyngentowy dostęp do eksportu Ghany do UE od pierwszego dnia złożenia wniosku. Podobnie Ghana będzie stopniowo obniżać do zera swoje cła na 78% swojego importu z UE do 2029 r. Proces obniżania ceł rozpoczął się w 2020 r., tworząc znaczące nowe możliwości eksportowe dla partnerów z UE. Ponadto z EPA powiązanych jest kilka unijnych programów współpracy na rzecz rozwoju. Mają na celu ułatwienie reformy systemu podatkowego, poprawę otoczenia biznesowego i konkurencyjności Ghany.

Niektóre z wyzwań związanych z prowadzeniem działalności gospodarczej w Ghanie to: nieefektywny system podatkowy, trudności w handlu transgranicznym oraz długie okresy rozstrzygania sporów handlowych. Rząd Ghany podejmuje jednakże skutecznie liczne inicjatyw, które zwiększają atrakcyjność Ghany dla inwestorów zagranicznych.

System zamówień publicznych Ghany reguluje ustawa o zamówieniach publicznych z 2003 r. z późniejszymi zmianami. Jest to kompleksowe prawodawstwo mające na celu wyeliminowanie braków i słabości organizacyjnych w zamówieniach publicznych w kraju. Rząd Ghany, w porozumieniu z partnerami rozwojowymi, zidentyfikował system zamówień publicznych jako obszar, który wymagał pilnej uwagi ze względu na powszechne występowanie praktyk korupcyjnych i nieefektywności systemu zamówień. Szacuje się, że zamówienia publiczne w Ghanie stanowią około 24% całkowitego importu. Okazje do zawierania kontraktów pojawiają się i zmieniają regularnie, dlatego najlepiej jest monitorować rynek zamówień, aby zidentyfikować potencjalne możliwości. Środowisko zamówień publicznych w Ghanie jest dynamiczne i konkurencyjne a przy

tym korzystne dla firm zagranicznych. Oferty na kontrakty rządowe rozpatrywane są pod względem ceny oraz ew. obecności kontraktorów lokalnych.

Obywatele RP udający się do Ghany mają obowiązek posiadania wizy na pobyt oraz tranzyt. Wizę można uzyskać w przedstawicielstwie dyplomatycznym Ghany w Berlinie. Osoba ubiegająca się o wizę powinna posiadać paszport ważny co najmniej 6 miesięcy. Powinna również przedstawić środki finansowe zapewniające utrzymanie podczas pobytu w Ghanie oraz bilet powrotny drogą lotniczą lub morską.

Gwinea

Stolica	Konakry (Conakry)
Język urzędowy	francuski
Liczba ludności	13 132 792
Powierzchnia	245 857 km^2
Waluta	frank gwinejski (GNF)
Produkt krajowy brutto (w mld USD)	15,68

Gwinea graniczy z Gwineą-Bissau, Senegalem i Mali, Sierra Leone, Liberią i Wybrzeżem Kości Słoniowej. Francuski jest językiem urzędowym, ale w codziennym użyciu są też języki grup etnicznych (Pular, Malinke i Soussou) ze względu na wysokie zróżnicowanie etniczne kraju. Gospodarka gwinejska opiera się na sektorze wydobywczym, budowniczym oraz rolnictwie.

Charakterystyka rynku

Pomimo dysponowania bogatymi zasobami naturalnymi Gwinea jest jednym z najbiedniejszych krajów na świecie. Wzrost PKB kraju w ostatnich latach utrzymuje się na wysokim poziomie (5,8% w 2019 roku) i wynika on głównie z inwestycji w sektorze wydobywczym. Prognozy dotyczące dalszego rozwoju kraju zależą od konsekwencji pandemii koronawirusa oraz sytuacji politycznej i społecznej kraju, która w roku 2019 i 2020 była bardzo napięta. Liczne problemy społeczne, z którymi Gwinea zmaga się od wielu lat, nie ulegają poprawie. Według organizacji Amnesty International w kraju dochodzi do licznych przypadków łamania praw człowieka, w tym nadmiernego używania siły ze strony służb porządkowych, zakazów organizowania pokojowych demonstracji, masowych i nieuzasadnionych aresztowań, w tym obrońców praw człowieka i dziennikarzy. Według rankingu wolności prasy Gwinea zajmuje 107 pozycję na 180 sklasyfikowanych państw. Należy także podkreślić, że wysoki wzrost PKB nie przełożył się poprawę sytuacji statystycznego Gwinejczyka. PKB na głowę mieszkańca jest na poziomie 981 USD, co plasuję Gwineę w gronie najbiedniejszych krajów na świecie. Blisko 70% Gwinejczyków jest analfabetami, a średnia długość życia to niespełna 60 lat. Brak perspektyw wśród młodych sprawia, że stają się oni kandydatami do nielegalnej imigracji.

Główne sektory gwinejskiej gospodarki przedstawiono poniżej.

- Sektor pierwszy: Głównie rolnictwo, w mniejszym stopniu rybołówstwo i hodowla zwierząt. Uprawia się głównie ryż, kukurydzę, fonio, orzeszki ziemne i maniok. W Gwinei produkuje się także ananasy, bawełnę, kawę i kakao. W rolnictwie zatrudnienie znajduje ok. 52% aktywnej zawodowo ludności Gwinei, ale jego udział w PKB jest na niewysokim poziomie. Wydajność produkcji rolnej jest niska, a zagraniczni inwestorzy niechętnie inwestują w rolnictwo.
- Sektor drugi: Działalność wydobywcza oraz budowlana, co wynika z realizacji nowych inwestycji przez firmy zajmujące się wydobyciem boksytów oraz rud żelaza, a także

zwiększeniem możliwości produkcyjnych w sektorze wody i elektryczności. Gwinea posiada 25 mld ton boksytu – około 1/3 światowych rezerw oraz ponad 4 mld ton rudy żelaza, poważne zasoby złota, diamentów oraz uranu. Produkcja boksytu jest źródłem prawie 80% dochodów eksportowych kraju.

- Sektor trzeci: Usługi, a dokładnie obszar pocztowy i telekomunikacyjny, co w szczególności wynika ze zwiększonego zasięgu sieci telefonicznej i internetowej (rozwój infrastruktury światłowodowej). Rozwija się również obszar usług bankowych, a wprowadzane modernizacje systemu płatności zwiększają jego bezpieczeństwo.

Eksport Gwinei zdominowany jest przez surowce mineralne, które przynoszą blisko 90% dochodów eksportowych kraju. Oprócz boksytów, stanowiących najważniejszy zasób państwa, eksportuje się także złoto, diamenty, a także w niewielkiej ilości produkty rolne (głównie orzechy nerkowca). W imporcie dominują materiały, sprzęty i produkty spożywcze pierwszej potrzeby takie jak ryż, olej czy cukier.

Dostęp do rynku

Jako członek wspólnoty gospodarczej ECOWAS / CEDEAO Gwinea stosuje Wspólną Taryfę Celną, zakładającą 5 podstawowych stawek w wysokości:
- dobra mające istotne znaczenie społeczne: 0%
- dobra pierwszej potrzeby, surowce podstawowe, dobra inwestycyjne, szczególne środki produkcji: 5%
- środki produkcji i produkty pośrednie: 10%
- dobra konsumpcyjne: 20%
- dobra mające szczególne znaczenie dla rozwoju gospodarczego: 35%

W Gwinei obowiązują także inne opłaty i podatki stosowane przez kraje Wspólnoty ECOWAS / CEDEO, w tym m.in. podatek wspólnotowy, podatek Unii Afrykańskiej, podatek rejestracyjny czy opłata za przetworzenie i likwidację. Gwinea stosuje także „środki towarzyszące" przewidziane w ramach wspólnej taryfy celnej pozwalające krajom ECOWAS / CEDEAO na wprowadzenie dodatkowych opłat ochronnych.

Władze gwinejskie wprowadziły obowiązek kontroli produktów przed ich wysyłką do Gwinei w celu inspekcji towaru i analizy dokumentów oraz oszacowania wysokość taryfy i opłat. Jednostką odpowiedzialną za nadzór nad kontrolą jest Ministerstwo Gospodarki, natomiast do przeprowadzania samej kontroli upoważniona jest firma BIVAC International / Bureau Veristas Group. W 2019 roku władze gwinejskie wdrożyły platformę internetową, mającą na celu uproszczenie i dematerializację procedur eksportowych i importowych, tzw. GUCEG (fr. Guichet Unique du Commerce Extérieur de Guinée). Umożliwia ona m.in. przekazywanie dokumentów celnych i dokonywanie wielu formalności celnych. Planując działalność na rynku gwinejskim należy mieć na uwadze, że zasady dotyczące importu mogą się bez zapowiedzi zmieniać, dlatego planując eksport do Gwinei należy pozostawać w bieżącym kontakcie ze spedytorem/partnerem lokalnym i śledzić sytuację w kraju. Na początku 2020 roku wielu eksporterów zostało zaskoczonych wprowadzeniem z dnia na dzień zakazu dotyczącego wprowadzania produktów na rynek gwinejski poprzez granice lądowe. Jedynym możliwym sposobem była wysyłka towarów drogą morską przez port w Konakry, na co wielu przewoźników nie było przygotowanych.

Procedury dotyczące postępowania w przypadku zamówień publicznych zostały określone w kodeksie zamówień publicznych z dnia 11 października 2012 roku. Instytucją odpowiedzialną za nadzór nad przestrzeganiem przepisów dotyczących zamówień publicznych w Gwinei jest Agencja ds. Regulacji Zamówień Publicznych. Jest to organ, do którego firmy mogą składać odwołanie przypadku gdy uznają, że zostały poszkodowane w postępowaniu przetargowym. W Gwinei funkcjonuje także urząd odpowiedzialny za kontrolę procedur przyznawania i realizacji zamówień publicznych. Należy mieć na uwadze, że pomimo istniejących ram prawnych, ściśle określonych procedur i systemu kontroli, preferowanym sposobem przyznawania zamówień jest nadal przyznawania zamówień z wolnej ręki.

Mimo że pozycja kraju w rankingu Banku Światowego Doing Business poprawiła się w ostatnich latach, Gwinea nadal może być uznawana za jeden z najtrudniejszych krajów do prowadzenia biznesu na świecie. W 2013 roku Gwinea notowana była na 179 miejscu wśród 190 ocenianych państw, podczas gdy w rankingu za 2020 rok znalazła się na 156 miejscu. O ile kraj poprawił swoją pozycję jeśli chodzi np. o procedurę otwarcia firmy czy uzyskania pozwolenia budowlanego, o tyle nadal Gwinea nadal jest nisko oceniana jeśli chodzi o system podatkowy, ochronę inwestorów mniejszościowych, czy uzyskanie kredytu. Krytykowana jest także trudna dostępność do kredytów oraz niewydolny system sądowy, a także bardzo wysoki poziom korupcji. Dużym wyzwaniem dla Gwinei jest także kwestia istniejących nierówności między mężczyznami a kobietami, zarówno jeśli chodzi o edukację, jak i dostęp do miejsc pracy. Problemem jest także niska jakość kapitału ludzkiego, w tym wysoki poziom analfabetyzmu. Na klimat biznesowy w Gwinei wpływa także napięta sytuacja polityczna i częste zamieszki, które nierzadko mają bardzo krwawy charakter. W Gwinei dominującą religią jest islam, w związku z czym prowadząc kontakty z Gwinejczykami należy zapoznać się z podstawowymi informacjami dotyczącymi zwyczajów i świąt islamskich, co pozwoli uniknąć wielu niezręcznych sytuacji. Dominującym językiem w kontaktach biznesowych w Gwinei jest francuski, język angielski bywa wykorzystywany bardzo rzadko. Ponadto, z uwagi na dużą presję migracyjną należy ze szczególną ostrożnością podchodzić do kwestii wystawiania zaproszeń dla potencjalnych partnerów biznesowych.

Gwinea Bissau

Stolica	Bissau (Bissau)
Język urzędowy	portugalski
Liczba ludności	1 967 998
Powierzchnia	36 120 km^2
Waluta	frank CFA (XOF)
Produkt krajowy brutto (w mld USD)	1,43

Gwinea Bissau leży w Afryce Zachodniej nad Oceanem Atlantyckim, a do jej terytorium należy też Archipelag Bijagos. Od północy graniczy z Senegalem, a na wschodzie i południu z Gwineą. Państwo to jest niestabilne gospodarczo i politycznie. Gospodarka gwinejska jest uzależniona od rolnictwa na własne potrzeby, rybołówstwa, eksportu orzechów nerkowca i pomocy zagranicznej.

Charakterystyka rynku

Gwinea-Bissau jest jednym z najbiedniejszych państw świata i miejscem częstych konfliktów politycznych i zamachów stanu. Gospodarka Gwinei-Bissau jest w niewielkim stopniu zdywersyfikowana. Jej struktura jest zdominowana przez sektor rolny (głównie uprawy orzechów nerkowca) oraz usługi (handel). Przemysł wytwórczy ma dla gospodarki kraju znaczenie marginalne. Wśród czynników hamujących dynamiczny rozwój gospodarki należy wskazać również bardzo wysoki poziom korupcji. W rankingu organizacji Transparency International Gwinea-Bissau została sklasyfikowana na 168 miejscu wśród 175 ocenianych państw. Gwinea-Bissau jest często wskazywana także jako miejsce przerzutowe dla narkotyków przemycanych z krajów Ameryki Łacińskiej do Europy.

Główne sektory gospodarki Gwinei-Bissau są następujące:

- Sektor pierwszy, stanowiący ok. 44% PKB to głównie uprawy na potrzeby własne oraz uprawy orzechów nerkowca. Tylko niewielka część produkcji orzechów nerkowca jest przetwarzana lokalnie, głównie dzieje się to w Indiach.
- Sektor drugi tj. około 16% PKB to przemysł spożywczy,
- Sektor trzeci stanowiący ok. 39% PKB to przede wszystkich działalność hotelarska, restauracyjna, handel i transport.

Dostęp do rynku

Gwinea-Bissau jest jednym z najtrudniejszych krajów do prowadzenia biznesu na świecie. W rankingu Banku Światowego Doing Business kraj został sklasyfikowany na 174 miejscu na 190 ocenianych państw.

Od dnia 1 stycznia 2000 roku kraje wchodzące w skład WAEMU / UEMOA, w tym Gwinea-Bissau, stosują wspólną taryfę celną, określającą następujące stawki celne dla produktów importowanych na terytorium państw wchodzących w skład Unii:
- dobra mające istotne znaczenie społeczne: 0%
- dobra pierwszej potrzeby, surowce podstawowe, dobra inwestycyjne, szczególne środki produkcji: 5%
- środki produkcji i produkty pośrednie: 10%
- dobra konsumpcyjne: 20%
- dobra mające szczególne znaczenie dla rozwoju gospodarczego: 35%

Oprócz powyższych opłat celnych, mających charakter stały obowiązują również podatki i opłaty celne czasowe tj.:
- podatek importowy koniunkturalny (TCI) w wysokości 10% ceny progowej, mający łagodzić wpływ wahań cen niektórych towarów na światowych rynkach na lokalną produkcję i przeciwdziałać nieuczciwym praktykom,
- degresywny podatek ochronny (TDP) wysoki wynoszący 5% i niski 2,5% - ma na celu czasową rekompensatę strat wynikających ze zmniejszenia ochrony taryfowej.

Do innych opłat stosowanych przy imporcie należą:
- opłata statystyczna (1%) dotycząca wszystkich produktów importowanych z krajów trzecich i przeznaczonych do konsumpcji,
- wspólnotowy podatek solidarnościowy (0,8%)
- podatek wspólnotowy (0,5%)
- podatek Unii Afrykańskiej (0,2%)
- podatek VAT (15%)
- podatki specyficzne dla takich produktów jak cukier, przecie pomidorowy, napoje, tytoń, produkty paliwowe,
- opłata COSEC (0,2%) stosowana przy imporcie rowarów drogą morską.

Liberia

Stolica	Monrovia (Monrovia)
Język urzędowy	angielski
Liczba ludności	5 057 677
Powierzchnia	111 370 km^2
Waluta	dolar liberyjski (LRD)
Produkt krajowy brutto (w mld USD)	2,95

Liberia leży w zachodniej Afryce nad Oceanem Atlantyckim. Graniczy z Sierra Leone, Gwineą i Wybrzeżem Kości Słoniowej. Opisywane państwo jest najstarszą republiką na kontynencie afrykańskim, założoną przez potomków dawnych niewolników przybyłych tu ze Stanów Zjednoczonych w 1847 roku. Liberia to wielopartyjna demokracja z gospodarką rynkową. Jest to kraj rolniczo-surowcowy, który posiada bogate zasoby surowców mineralnych, kauczuku, a także klimat korzystny dla rolnictwa

Charakterystyka rynku

Liberia jest krajem rolniczo-surowcowym, którego główną uprawą przemysłową był tradycyjnie kauczukowiec. Obecnie uprawia się głównie kawę, kakao, banany, palmę oleistą i kokosową. Eksportowane są cenne gatunki drewna. Dla 60% ludności jedynym źródłem utrzymania jest rolnictwo. Liberia w niewielkim stopniu wykorzystuje swój potencjał rolniczy – obecnie uprawiane jest jedynie 5% ziemi rolnej. Przemysł wydobywczy bazuje na surowcach eksportowych – zwłaszcza rudzie żelaza, diamentach i złocie.

Kraj oferuje możliwości inwestowania w górnictwo, rolnictwo, leśnictwo (drewno) i usługi finansowe. Liberia importuje ponad połowę swojego zapotrzebowania na zboża, w tym ryżu, najważniejszego i podstawowego pożywienia w kraju. Liberia jest jednym z najważniejszych na świecie krajów tzw. taniej bandery, co przynosi znaczne dochody budżetowe. Głównym portem morskim jest stolica kraju Monrowia. Liberia wymaga znacznych bezpośrednich inwestycji zagranicznych (BIZ), aby zrealizować swoje cele rozwojowe i zrealizować swój potencjał. Jednak niskie wskaźniki rozwoju społecznego i kiepskie drogi oraz brak niezawodnego dostępu do Internetu w większości kraju ograniczają inwestycje i rozwój. W przeważającej części Liberii brakuje zasilania, chociaż trwają wysiłki na rzecz rozszerzenia dostępu do energii elektrycznej poprzez rozwój sieci z elektrowni wodnej Mount Coffee, transgranicznych projektów elektryfikacji West Africa Power Pool oraz innych projektów energetycznych wspieranych na szczeblu międzynarodowym. W raporcie Banku Światowego *Doing Business* z 2020 r. Liberia znalazła się na 184. miejscu na 190 gospodarek w handlu transgranicznym, na 184. pod względem pozwoleń na budowę i 180. pod względem rejestracji nieruchomości. W Liberii korupcja jest zjawiskiem endemicznym. W Indeksie Percepcji Korupcji *Transparency International* z 2019 r. Liberia plasuje się na 137. miejscu na 180, w

porównaniu z 120. w 2018 r. Co więcej, w raporcie *Doing Business Report* Liberia znalazła się na 75. miejscu pod względem rozpoczynania działalności i 76. pod względem płacenia podatków.

Inwestorzy zagraniczni mogą konwertować, przenosić i repatriować fundusze związane z inwestycją (np. przekazy kapitału inwestycyjnego, zyski, pożyczki, opłaty leasingowe i tantiemy). Prawo liberyjskie zezwala na transfer dywidend i zysków netto po opodatkowaniu do krajów pochodzenia inwestorów. Liberia ma system płynnego kursu walutowego. Zarówno dolar liberyjski (LD), jak i dolar amerykański (USD) są prawnymi środkami płatniczymi. Podaż i popyt rynkowy dyktują kurs wymiany. Centralny Bank Liberii publikuje i wymaga, aby banki komercyjne i licencjonowane biura wymiany walut również codziennie publikowały rynkowe kursy wymiany LD na USD. Oprócz banków komercyjnych usługi wymiany oferują licencjonowane kantory, stacje benzynowe, supermarkety i inne sklepy. Wiele niezarejestrowanych lub nielicencjonowanych kantorów wymienia pieniądze w całym kraju.

Poniżej zaprezentowano główne sektory gospodarki Liberii.

- Sektor wydobywczy

Liberia posiada bogate złoża mineralne. Główne minerały eksportowane są przede wszystkim w postaci surowej lub półproduktu. Oprócz dużych złóż rudy żelaza istnieją znaczne złoża diamentów i złota, a także ślady złóż manganu, boksytu, uranu, cynku i ołowiu. Złoża diamentów są szeroko rozpowszechnione w całym kraju. Rząd wystawia Kimberly Process (KP) Origin Certificates, które umożliwiają legalny eksport surowca diamentowego do innych krajów członkowskich KP. Wraz ze stopniowym ożywieniem światowych cen rudy żelaza, wydobycie tego surowca zaczęło odgrywać znaczącą rolę w gospodarce, odpowiadając za 42% łącznych przychodów z eksportu w 2019 r. W niektórych częściach Liberii ma miejsce wydobycie rzemieślnicze, głównie złota i diamentów. Wydobycie rzemieślnicze, tradycyjnie prowadzone głównie przez nielicencjonowanych i nielegalnych górników, przyczynia się do wzrostu gospodarki. Część górników rzemieślniczych posiada koncesje na wydobycie na małą skalę. Niektóre z najbardziej lukratywnych kopalń znajdują się na odległych i niedostępnych obszarach w regionach leśnych, a rządowi brakuje niezbędnych zasobów lub zdolności do monitorowania działalności wydobywczej. W sektorze górniczym poważne obawy dotyczą sporów o grunty i nakładające się roszczenia górnicze.

- Sektor rolniczy

Rolnictwo, w tym leśnictwo odpowiada za ok. 36% PKB. Zapewnia utrzymanie wielu gospodarstwom domowym zajmującym się produkcją manioku, kauczuku, ryżu, palmy olejowej, kakao lub trzciny cukrowej. Maniok i ryż są podstawowymi uprawami roślin spożywczych. Jednak ogólna wydajność rolnictwa jest niska. W rezultacie Liberia importuje ponad 80% ryżu, co sprawia, że kraj ten jest podatny na wahania światowych cen żywności. W słabo zintegrowanym sektorze brakuje podstawowej infrastruktury, takiej jak maszyny, sprzęt, narzędzia rolnicze, drogi prowadzące z gospodarstw na rynki zbytu, nawozy i pestycydy oraz możliwości przechowywania żywności. Kauczuk jest jednym z dominujących źródeł przychodów, stanowiąc 16,5% całkowitych wpływów z eksportu w 2019 roku. Inną znaczącą uprawą przynoszącą dochód jest palma olejowa, tradycyjny produkt spożywany w kraju. Zarówno drobni rolnicy, jak i duzi inwestorzy są zainteresowani zwiększeniem produkcji upraw. Kwestie praw do ziemi pozostają kluczowym problemem dla sektora rolnictwa w Liberii. Ogłoszona w 2018 r. ustawa o prawach do ziemi zdefiniowała prawo własności ziemi. Jednak tylko kompleksowe wdrożenie prawa może rozwiązać niejasności dotyczące własności

gruntów. Kolejną przeszkodą dla inwestycji w tym sektorze jest brak kapitału i fachowej wiedzy w celu zwiększenia produktywności gospodarstw. Liberia ma sprzyjający klimat i żyzną glebę do produkcji kakao i poczyniono znaczne inwestycje w działalność spółdzielni i drobnych gospodarstw rolnych. Międzynarodowi partnerzy Liberii, tacy jak Międzynarodowy Fundusz na rzecz Rozwoju Rolnictwa (IFAD) nadal inwestują w drobnych producentów kakao, aby poprawić ich warunki życia i zwiększyć dochody poprzez modernizację upraw kakao, zwiększenie produkcji i rozwój dostępu do rynku. Liberia ma odpowiedni klimat dla ogrodnictwa, takiego jak produkcja papryki, okry, cebuli, pomidorów i dyni. Uprawa na nizinach i niskobudżetowe nawadnianie umożliwiłyby zwiększenie wydajności tych cennych upraw. Liberia ma wybrzeże Atlantyku o długości 580 kilometrów, wyposażone w obfite zasoby ryb morskich. Linia brzegowa i zasoby słodkowodne stanowią tereny lęgowe różnych gatunków morskich, w tym krabów, homarów, krewetek, tilapii, tuńczyków, rekinów.

- Sektor telekomunikacyjny

Pomimo stosunkowo niewielkiej populacji Liberia posiada aktywny i konkurencyjny sektor telekomunikacyjny. Głównymi graczami w tym sektorze są dwaj prywatni operatorzy sieci GSM: Lonestar Cell MTN i Orange Liberia (dawniej Cellcom). Wzrost korzystania z telefonii komórkowej i Internetu nadal poprawia się dzięki zwiększonym inwestycjom GSM w różnych częściach kraju. Konkurencja w sektorze telefonii komórkowej spowodowała, że Liberia oferuje jedne z najniższych cen połączeń w Afryce. Sektor telekomunikacyjny w Liberii nieustannie i dynamicznie się rozwija dzięki międzynarodowemu światłowodowemu kablowi podmorskiemu, z którego korzysta ponad 80 lokalizacji handlowych i dyplomatycznych. Jednak wyjście poza tych klientów wymagałoby znacznych inwestycji w krajową infrastrukturę stacjonarną. Operatorzy komórkowi napotykają mimo wszystko poważne ograniczenia, w tym wysokie koszty energii elektrycznej, słabą infrastrukturę krajową (drogi), wysokie podatki, w tym cła importowe i taryfy, niewystarczającą bazę klientów, niewystarczająco wykwalifikowaną siłę roboczą, problemy z zapewnieniem bezpieczeństwa sieci oraz wysokie koszty obsługa i konserwacja sieci.

Dostęp do rynku

W przeszłości to sektory górnictwa, rolnictwa, leśnictwa i usługi finansowe przyciągały znaczące inwestycje zagraniczne. Obecnie Krajowa Komisja Inwestycyjna zidentyfikowała również możliwości inwestycyjne w przetwórstwie rolnym (guma, ryż, maniok, palma olejowa i akwakultura), energii (energia odnawialna), infrastrukturze, technologiach informacyjno-komunikacyjnych (ICT), zarządzaniu portami, mieszkalnictwie, logistyce, produkcji, turystyce, gospodarce odpadami (odpady stałe i medyczne), edukacji i zdrowiu. Projekty odbudowy uszkodzonej infrastruktury, w tym dróg, mostów, portów morskich, lotnisk i magazynów, a także zwiększające wytwarzanie energii, stanowią znaczące możliwości inwestycyjne dla projektów kapitałowych. Rząd zapewnia ulgi podatkowe na sprzęt, maszyny, koszty budynków i wyposażenia używanego w produkcji, a także cła importowe oraz zwolnienia z podatku od towarów i usług jako zachęty inwestycyjne dla następujących sektorów: turystyka, produkcja, energia, szpitale i medycyna, mieszkalnictwo, transport, technologie informacyjne, bankowość, drób, ogrodnictwo, eksport, rolnictwo (uprawa i przetwórstwo roślin spożywczych) oraz uprawa i przetwarzanie kauczuku i palmy olejowej. Rząd nie udziela gwarancji ani nie finansuje wspólnie projektów bezpośrednich inwestycji zagranicznych. W 2019 roku rząd powołał Komitet Sterujący Specjalnej Strefy Ekonomicznej (Special Economic Zone Steering Committee) w celu koordynowania i zarządzania

różnymi typami specjalnych stref ekonomicznych w Liberii. Rząd wytypował portowe miasto Buchanan w hrabstwie Grand Bassa jako pierwszą specjalną strefę ekonomiczną (Buchanan Special Economic Zone).

Należy pamiętać, że bardzo dobra znajomość języka angielskiego jest niezbędnym wymogiem w kontaktach biznesowych w Liberii. Dopuszczalna etykieta biznesowa obejmuje noszenie formalnego stroju, garnituru i krawata lub tradycyjnego stroju. Wygląd jest ważny i postrzegany jako wyznacznik charakteru i wyraz szacunku. Wskazane jest, aby zwracać się do ludzi przez ich tytuły zawodowe i przedstawiać wizytówki jedną ręką, zwykle prawą. Liberyjczycy mają tendencję do uściskania dłoni kończących się pstryknięciem palca (zwykle w sytuacjach nieformalnych), ale tradycyjny uścisk dłoni jest powszechny w sytuacjach formalnych i biznesowych. Grzecznie jest powitać każdego (lub uścisnąć wszystkim dłoń) indywidualnie przed zajęciem miejsca na spotkaniu. Goście powinni przychodzić na spotkania punktualnie, ale nie jest niczym niezwykłym, że spotkania są opóźniane lub odwoływane z krótkim wyprzedzeniem. Rozsądnie jest potwierdzać terminy spotkań przed wyruszeniem na spotkania. Liberyjczycy mają tendencję do wyrażania opinii na spotkaniach biznesowych. Nacisk kładzie się na bycie dobrym mówcą. Bezpośredni kontakt wzrokowy jest powszechny, jednak poziom kontaktu wzrokowego może się różnić w zależności od hierarchii i charakteru relacji między mówcą a słuchaczem. Targowanie się w transakcjach handlowych jest dopuszczalne do czasu osiągnięcia zadowalającej ceny. Pandemia COVID-19 spowodowała również, że wielu Liberyjczyków przyjęło technologie wirtualnych konferencji, w tym Zoom, Webex i Google Meet.

Mali

Stolica	Bamako (Bamako)
Język urzędowy	francuski
Liczba ludności	20 250 834
Powierzchnia	1 240 192 km^2
Waluta	frank CFA (XOF)
Produkt krajowy brutto (w mld USD)	17,39

Językiem urzędowym Mali jest język francuski, ale posługuje się nim jedynie 17% ludności. W Mali występuje wiele grup etnicznych, najliczniejsze to: Bambara, Fulani, Sarakole/Soninke, Senufowie, Malinke, Dogonowie. Społeczeństwo malijskie jest młode, 50% populacji ma mniej niż 15 lat. Gospodarka kraju jest zależna od sektora wydobywczego i rolnictwa. Mali jest największym producentem bawełny i trzecim producentem złota na kontynencie afrykańskim.

Charakterystyka rynku

Gospodarka kraju jest zależna w ogromnym stopniu od wydobycia złota i uprawy bawełny. Oba te produkty dominują w strukturze wymiany handlowej Mali i stanowią blisko 75% całej wartości malijskiego eksportu. Przemysł wytwórczy jest w tym państwie bardzo słabo rozwinięty, konieczne jest sprowadzanie większości artykułów konsumpcyjnych.

W związku z dynamicznym przyrostem naturalnym (3,6%) każdego roku na rynek pracy trafia ok. 300 tys. osób, podczas gdy nowych miejsc pracy powstaje jedynie ok. 44,5 tys. Problemem jest również brak kwalifikacji siły roboczej, a oferta dotycząca szkoleń zawodowych nie jest dostosowana do potrzeb rynkowych.

Analizując sytuację gospodarczą Mali należy wziąć pod uwagę, że od 2012 roku kraj znajduje się w trudnej sytuacji bezpieczeństwa i przeżywa kryzys humanitarny. Ocenia się, że nawet 2/3 terytorium pozostaje pod wpływem grup terrorystycznych, a 5,2 mln osób nie ma zapewnionego dostępu do żywności. Pomimo powyższych trudności, gospodarka Mali utrzymuje dość wysoki poziom wzrostu gospodarczego. Według wstępnych szacunków wzrost PKB w 2019 wyniósł 5% (wobec 4,6% w roku poprzednim) i wydaje się, że pandemia koronawirusa nie będzie miała dużych konsekwencji dla gospodarki malijskiej. Tym niemniej, w dłuższej perspektywie możliwe jest, że dynamiczny rozwój malijskiej gospodarki trochę wyhamuje ze względu na zagrożenie ze strony grup terrorystycznych. Ponadto, przeszkodą w trwałym rozwoju gospodarki może być także słabo rozwinięta infrastruktura (zły stan dróg, brak połączeń kolejowych, deficyt energetyczny) oraz wysoki poziom korupcji (130 pozycja wśród 180 ocenianych państw w rankingu organizacji Transparency International).

Mali jest największym producentem bawełny na kontynencie afrykańskim. Bawełna sprzedawana jest w stanie surowym, w Mali przetwarzanie jest jedynie 3% produkcji, co oznacza, że kraj jest silnie

uzależniony od cen surowca na rynkach światowych. Ocenia się, że produkcja bawełny stanowi ok. 15% PKB kraju i tworzy miejsca pracy dla blisko 4 mln osób.

Sektor wydobywczy ma ogromne znaczenie dla gospodarki kraju. W kraju działa 13 kopalni, które zatrudniają 11 tys. pracowników. Produkcja złota rozwija się dynamicznie i w 2019 roku osiągnęła poziom 65,1 ton. W malijskim sektorze złota działają międzynarodowe firmy takie jak Randgold (RPA), Resolute Mining (Australia) czy IamGold i B2 Gold (Kanada). Stanowi on ok. 8% PKB, ¾ dochodów eksportowych i ¼ dochodów budżetowych. Mali jest trzecim największym na świeci producentem złota, po RPA i Ghanie.

Ważną rolę w pełni także hodowla zwierząt. Żywe zwierzęta stanowią trzecią co do wielkości pozycję w malijskim eksporcie (głównie bydło hodowlane, kozy i owce). Hodowla zwierząt stanowi ok. 12% PKB.

Dostęp do rynku

Co do zasady nie ma ograniczeń jeśli chodzi o zakładanie firmy w Mali, wybór jej formy prawnej czy strukturę własności. Zagraniczne firmy korzystają z tych samych praw co firmy krajowe. Tym niemniej, zagraniczne firmy mogą posiadać maksymalnie 90% udziałów w firmach z sektora kopalnianego i maksymalnie 50% w mediach. Zagraniczne firmy mogą też posiadać udziały w firmach parapaństwowych. Zgodnie z wymogami Zachodnioafrykańskiej Unii Gospodarczo-Walutowej zarówno malijskie, jak i zagraniczne firmy powinny zgłaszać, czy planują trzymać rezerwy walutowe na malijskich kontach biznesowych i uzyskać zgodę Ministra Gospodarki i Finansów oraz Banku BCEAO.

Władze malijskie wprowadziły szereg zachęt mających na celu przyciągnięcie kapitału zagranicznego. Dotyczy to m.in. zwolnień podatkowych na import maszyn i urządzeń czy wykorzystania lokalnych surowców. Ponadto, firmy, zarówno krajowe, jak i zagraniczne, które eksportują przynajmniej 80% produkcji mogą uzyskać liczne ulgi. Zagraniczni inwestorzy mogą liczyć na zwolnienia podatkowe w zależności od planowanej inwestycji. Małe i średnie przedsiębiorstwa również mogą liczyć na ulgi podatkowe. Co do zasady zagraniczne firmy mogą negocjować indywidualnie zakres ulg przyznanych przez państwo.

Firmy zagraniczne mają prawo do transferów środków za granicę, w tym zysków, dywidend, oszczędności, bez konieczności uzyskania wcześniejszych pozwoleń. Zyski z transakcji kapitałowych podlegają obowiązkowi deklaracji do Ministerstwa Gospodarki i Finansów. Transfery środków powinny być dokonywane za pośrednictwem oficjalnych instytucji finansowych oraz banków.

Pomimo ram prawnych sprzyjających co do zasady prowadzeniu biznesu, zagraniczne firmy zgłaszają szereg zastrzeżeń jeśli chodzi o ich egzekwowanie w praktyce. Wśród największych trudności w prowadzeniu biznesu w Mali wskazuje się przede wszystkim: trudny dostęp do finansowania, wysoki poziom korupcji, słabo rozwiniętą infrastrukturę (w tym sieć elektryczną), niewydolny system sądowy, i brak wykwalifikowanej siły roboczej.

Obywateli RP obowiązują wizy na przejazd i pobyt. O wizę można ubiegać się w Ambasadzie Mali w Berlinie. Paszport musi być ważny co najmniej 6 miesięcy.W wyjątkowych przypadkach możliwe jest uzyskanie wizy na granicy. Wizę można przedłużyć na miejscu. Posiadacze wiz są zwolnieni z obowiązku meldowania się na policji. Z uwagi na bardzo wysokie zagrożenie zamachami terrorystycznymi Ministerstwo Spraw Zagranicznych odradza aktualnie wszelkie podróże do Mali, w tym do stolicy kraju, Bamako.

Mauretania

Stolica	Nawakszut (Nouakchott)
Język urzędowy	arabski
Liczba ludności	4 649 660
Powierzchnia	1 030 700 km^2
Waluta	ugija mauretańska (MRO)
Produkt krajowy brutto (w mld USD)	7,77

Mauretania graniczy na północy z kontrolowaną przez Maroko Saharą Zachodnią i z Algierią, na wschodzie z Mali, a na południu z Senegalem. Kraj ten pod względem struktury ludności jest krajem młodym (średnia wieku wynosi 21 lat) - osoby poniżej 15 lat stanowią 37,6% ludności, w wieku 15-64 lat – 58,5%, a 65 lat i więcej – 3,9%. Mauretania dąży do zbudowania zurbanizowanego społeczeństwa, systemu demokratycznego i gospodarki rynkowej. Kolejne rządy stopniowo otwierają gospodarkę na kontakty handlowe i inwestycje.

Charakterystyka rynku

Mauretania jest dużym, ale słabo zaludnionym krajem, którego 80% powierzchni stanowią tereny pustynne. Tradycyjnie przez ten obszar wiodły szlaki handlowe z Afryki Subsaharyjskiej na północ kontynentu, a ludność należała do mobilnych i przedsiębiorczych plemion. Od momentu uzyskania niepodległości Mauretania próbuje zerwać z wizerunkiem społeczeństwa biednych nomadów i zbudować zurbanizowane społeczeństwo, system demokratyczny i gospodarkę rynkową. Próbuje walczyć z powszechnym ubóstwem, które obejmuje ponad 40% społeczeństwa. Duży odsetek populacji stanowią analfabeci, a kraj cierpi na brak wykształconej siły roboczej.

Kolejne rządy stopniowo otwierały gospodarkę na kontakty handlowe i inwestycje. Dzięki wsparciu Banku Światowego i Międzynarodowego Funduszu Walutowego (MFW) rząd liberalizował system wymiany zagranicznej, reformował system fiskalny i finansowy oraz sprywatyzował wiele państwowych firm. Rozwój sektora prywatnego ograniczają m.in. takie czynniki, jak słaba infrastruktura, niesprzyjające otoczenie biznesowe, ograniczony dostęp do finansowania. Gospodarka Mauretanii, oparta głównie na eksploatacji bogactw naturalnych, jest w znacznym stopniu uzależniona od wahań cen surowców i żywności na światowych rynkach. Jest też mało konkurencyjna i słabo zdywersyfikowana. Udział przemysłu przetwórczego w PKB jest niski, a duże grupy wyparły większość małych i średnich przedsiębiorstw. Państwo to boryka się również z problemami wynikającymi z wpływu globalnego ocieplenia na rolnictwo, w tym z powtarzającą się suszą. Trudna jest także sytuacja na rynku pracy, który charakteryzuje się dużymi nierównościami ze względu na płeć i marginalizacją młodych ludzi, a także przewagą sektora nieformalnego, co ma negatywny wpływ na zatrudnienie pracowników. Powolny i kapitałochłonny charakter wzrostu gospodarczego w ostatnich latach ograniczył tworzenie miejsc pracy. Wskaźnik aktywności

zawodowej spadał i towarzyszył mu wzrost stopy bezrobocia. Ponad 1/3 bezrobotnych stanowią osoby młode poniżej 24 lat, a prawie 2/3 zatrudnionych pracuje w sektorze nieformalnym.

Wg danych BCM w 2020 roku udział sektora pierwszego w tworzeniu PKB nominalnego wyniósł 17,8% (w tym rolnictwa i leśnictwa – 5,4%, hodowli – 9,6%, rybołówstwa – 2,6%), sektora drugiego – 35,9% (w tym przemysłu wydobywczego – 24,2%, przemysłu przetwórczego – 8,3%, budownictwa i robót publicznych – 3,4%), a sektora trzeciego – 38,2% (w tym transportu, informacji i telekomunikacji – 5,4%, handlu – 10,6%, innych usług – 15,4%, administracji publicznej – 6,8%).

Dostęp do rynku

Mauretania nie stosuje specyficznej polityki handlowej w zależności od sektorów. Ograniczeń jest niewiele, a ich celem jest przede wszystkim zapewnienie bezpieczeństwa i porządku publicznego, a także ochrona zdrowia. Opisywane państwo rzadko stosuje bariery ilościowe i licencje importowe. Bariery pozataryfowe ograniczają się często do opóźnień w płatnościach wobec dostawców ze strony lokalnych banków. Uwzględniając, że resort rolnictwa angażuje co roku znaczące środki na walkę ze szkodnikami upraw, wprowadzono kontrolę fitosanitarną roślin i produktów roślinnych podczas ich importu do Mauretanii. Procedury celne zostały uproszczone, stawki taryfowe ustalone na bardziej racjonalnym poziomie, a większość barier pozataryfowych wyeliminowano. Nomenklatura celna odpowiada zharmonizowanemu systemowi ustanowionemu przez WTO. Wszystkie towary wprowadzane na terytorium są deklarowane. Import, którego wartość przekracza 5.000 USD jest kontrolowany przez organ nadzoru – Société Générale de Surveillance (SGS). Stosowane taryfy celne są cłami ad-valorem. Wycena towarów oparta jest na wartości transakcyjnej, z wyjątkiem samochodów używanych, dla których nadal stosowana jest minimalna wartość importowa. Cła są progresywne w zależności od poziomu przetworzenia produktów. Istnieją następujące stawki celne: 0% (dla towarów pierwszej potrzeby), 5% (surowce i dobra inwestycyjne), 13% (dobra pośrednie), 20% (dobra finalne konsumpcyjne). Oprócz ceł naliczane są też inne opłaty, w tym podatek VAT i kilka akcyz zwanych podatkami konsumpcyjnymi. Przy przywozie obowiązują: VAT w wysokości 16%, opłata statystyczna (1%), podatek na promocję kultury i sportu (1%), minimalny podatek ryczałtowy (2,5%), stała opłata informatyczna (300 MRU), podatki konsumpcyjne (tytoń i papierosy, produkty naftowe, marża brutto produktów naftowych, pręty zbrojeniowe, woda mineralna, makaron, cukier). Dokumenty wymagane przy imporcie są następujące: faktura handlowa (z nazwą i adresem kupującego i sprzedającego, datą i miejscem sporządzenia, sposobem transportu, ilością, opisem towarów oraz warunkami dostawy i płatności), list przewozowy lub świadectwo pochodzenia, świadectwo kontroli wydane przez SGS.

Relacje gospodarcze opierają się na zasadzie swobody prowadzenia każdej działalności przemysłowej, rolniczej, handlowej lub rzemieślniczej. W celu zapewnienia wolnej konkurencji przedsiębiorstwa publiczne i prywatne, mauretańskie lub zagraniczne korzystają z tych samych praw wynikających z Kodeksu inwestycji i podlegają tym samym obowiązkom. Art. 4 Kodeksu gwarantuje, że żadna spółka nie zostanie znacjonalizowana ani zarekwirowana na całym terytorium kraju. W raporcie Banku Światowego „Doing Business 2020", dotyczącym warunków prowadzenia działalności gospodarczej, Mauretania została sklasyfikowana na 152. pozycji (spadek o 4 miejsca w stosunku do poprzedniego roku) wśród 190 ocenianych krajów.

Choć językiem urzędowym w Mauretanii jest arabski, w kontaktach biznesowych powszechnie stosowanym językiem jest francuski (czasem też angielski). Natomiast, znajomość podstawowych

zwrotów lokalnego języka (głownie arabskiego – w formie literackiej, bądź arabskiego dialektu hassanija) przysporzy sympatii i będzie bardzo skutecznym narzędziem do zjednywania sobie przyszłych kontrahentów. Na spotkanie biznesowe zalecany jest raczej ubiór formalny (garnitur, krawat) nawet jeśli gospodarz występuje w tradycyjnym, bądź swobodnym stroju. Specyfika nawiązywania kontaktów biznesowych oraz prowadzenia negocjacji wynika przede wszystkim z tradycji handlowych świata muzułmańskiego, cech kultury i mentalności arabskiej oraz głównych zasad islamu. Podstawą budowania wszelkich relacji (również biznesowych) jest kontakt osobisty. Umożliwia on zbudowanie przyjacielskich więzi oraz zaufania, kluczowych dla udanych negocjacji. Jeśli nie jest możliwy kontakt osobisty, dużo skuteczniejsza niż kontakt e-mailowy będzie rozmowa telefoniczna. Często osoby, z którymi nawiązujemy kontakt biznesowy, mogą starać się zacieśnić także kontakt prywatny (podział na życie osobiste i zawodowe jest często płynny, a potencjalny partner biznesowy powinien być uznany za potencjalnego przyjaciela). Na początku rozmowy niezwykle ważny jest tzw. small talk. Należy być gotowym na pytania o podroż, dom, rodzinę, zdrowie. Samemu również warto zapytać o rodzinę, zainteresowania, wiedzę o Polsce, wcześniejszy kontakt z Polską (turystyczny, szkoleniowy, biznesowy itp.). Planowanie długofalowych przedsięwzięć wymaga wzięcia pod uwagę ruchomego charakteru dat świąt religijnych. W świecie muzułmańskim tradycyjny miesiąc postu (Ramadan) nie sprzyja spotkaniom, konsultacjom, negocjacjom itp., jeśli jednak zajdzie taka potrzeba, to należy się powstrzymać od publicznego spożywania napojów i posiłków, palenia tytoniu, również jeśli gospodarz kurtuazyjnie zaproponuje tradycyjną herbatę czy kawę.

Niger

Stolica	Niamey (Niamey)
Język urzędowy	francuski
Liczba ludności	24 206 636
Powierzchnia	1 267 000 km^2
Waluta	frank CFA (XOF)
Produkt krajowy brutto (w mld USD)	13,67

Państwo to jest położone na Saharze, bez dostępu do morza, graniczy z Algierią, Libią, Czadem, Nigerią, Beninem, Burkina Faso i Mali. Niger jest śródlądowym krajem subsaharyjskim, który należy do grupy najbiedniejszych państw na świecie. Gospodarka nigeryjska cechuje się brakiem stabilności i oparta jest prawie wyłącznie na rolnictwie, hodowli zwierząt oraz eksploatacji złóż naturalnych.

Charakterystyka rynku

Niger należy do grupy najbiedniejszy państw na świecie – ONZ zalicza ten kraj do grupy jednych z najsłabiej rozwiniętych państw. W 2019 roku PKB per capita wynosiło 405 USD. Rolnictwo będące filarem gospodarki nie tworzy nowych miejsc pracy dla kolejnych roczników młodych mieszkańców, których średnio 500 tys. rocznie poszukuje ofert zatrudnienia. Powoduje to drastyczny wzrost liczby zradykalizowanej młodzieży, która bez perspektyw na lepsze życie i zatrudnienie ulega propagandzie fundamentalistów. Istotnym wsparciem bieżących wydatków państwa stanowi pomoc finansowa (głównie pochodząca z Francji) i międzynarodowych instytucji finansowych. W 2000 roku Międzynarodowy Fundusz Walutowy rozpoczął program umorzenia części zagranicznego zadłużenia. Pomoc finansowa przeznaczana m.in. na rozbudowę infrastruktury wiejskiej, ochronę zdrowia, szkolnictwo.

Wzrost gospodarczy w Nigrze kształtuje się na poziomie około 6%. Gospodarka kraju oparta jest prawie wyłącznie na sektorze rolnym oraz na eksploatacji złóż naturalnych, nie gwarantujących stabilności finansowej budżetu ze względu na koniunkturalne wahania cen. Kraj zajmuje przedostatnie miejsce w rankingu rozwoju społecznego. Brak stabilizacji gospodarczej jest przyczyną wysokiego poziomu długu publicznego utrzymującego się powyżej 50% PKB. Niger zajmuje 144 miejsce na 190 w rankingu Banku Światowego w zakresie warunków sprzyjających prowadzeniu działalności gospodarczej.

Większość mieszkańców utrzymuje się z pracy na roli i hodowli. W wyniku cyklicznie powtarzających się klęsk żywiołowych powodujących poważne straty, produkcja rolno-spożywcza nie zaspokaja rosnących potrzeb ludności nigeryjskiej. Główne uprawy to proso, sorgo, wigna, ryż, maniok, bataty, kukurydza, palma daktylowa, trzcina cukrowa, orzeszki ziemne, bawełna. Rozwinięta jest hodowla kóz, bydła, owiec oraz osłów (Niger jest głównym światowym producentem mięsa oślego). Struktura zatrudnienia oraz udział w tworzeniu PKB zdominowane są przez rolnictwo i usługi, na trzecim miejscu znajduje się przemysł. Rozwój przemysłu finansowany jest głównie z

donacji i bezpośrednich inwestycji zagranicznych, szczególnie w strategicznym sektorze wydobycia ropy.

Najważniejszym partnerem Nigru jest Francja importująca ponad 30% wartości eksportu i jednocześnie będąca dostawcą towarów i usług na poziomie około 30%. Pierwszą piątkę importerów uzupełniają Tajlandia, Malezja, Nigeria i Mali. Natomiast do znaczących eksporterów zalicza się Chiny, USA, Nigerię i Tajlandię. Główne towary eksportowe to rudy Uranu i Toru, ropa i pochodne, ryż, olej palmowy i pochodne oraz złoto i pochodne. Struktura towarowa importu jest bardzo zróżnicowana mniej niż 40% stanowi 5 grup towarowych; 19,8% dotyczy części i podzespołów samolotów, 8,2% ryż, olej palmowy i pochodne 4,2%, cement budowlany 3,7%, samochody osobowe i inne 3,1%.

Dostęp do rynku

Rynek Nigru jest otwarty, brak protekcjonistycznych barier ponieważ produkcja lokalna jest na niskim poziomie. Oczekiwane są inwestycje w rozwój produkcji lokalnej towarów konsumpcyjnych, umożliwiającej zaspokojenie potrzeb ludności i obniżenie wydatków związanych z ich dotychczasowym importem. Kodeks Pracy umożliwia dowolną formę zatrudniania i zwalniania, dopuszcza umowy na czas określony. Nie istnieją ograniczenia w nabywaniu nieruchomości przez cudzoziemców. Jedynym utrudnieniem mogą być niekompletne i nieaktualne rejestry dotyczące stanu własności nieruchomości.

Zasady udzielania zamówień publicznych reguluje Kodeks zamówień ogłoszony Dekretem N°2013 - 570/PRN/PM w grudniu 2013. Regulacje zamówień publicznych dotyczą wszelkich zamówień dostaw towarów i świadczenia usług na rzecz Państwa, samorządów terytorialnych, instytucji publicznych i spółek państwowych. Agencja Regulacji Zamówień Publicznych, organizuje przetargi i podlega nadzorowi Krajowej Rady Regulacji Zamówień Publicznych.

Dużym ograniczeniem jest co do zasady brak bazy podstawowych danych kontaktowych potencjalnych partnerów handlowych. Budowanie relacji wymaga częstych kontaktów osobistych. Nie należy okazywać wyższości, natomiast uprzejmość i skracanie dystansu ułatwiają budowanie relacji i zaufania. Uzgodniony termin spotkania często realizowany jest z opóźnieniem, odpowiedź na wysłaną korespondencję można uzyskać po kilku monitach. Nie wskazane jest organizowanie spotkań czy negocjacji handlowych w piątki a także w okresie miesiąca Ramadan, który zgodnie z kalendarzem muzułmańskim co roku przypada w innym terminie kalendarza gregoriańskiego.

Republika Zielonego Przylądka

Stolica	Praia (Praia)
Język urzędowy	portugalski
Liczba ludności	555 988
Powierzchnia	4 033 km^2
Waluta	escudo z Zielonego Przylądka (CVE)
Produkt krajowy brutto (w mld USD)	1,70

Republika Zielonego Przylądka to państwo położone Wyspach Zielonego Przylądka na Oceanie Atlantyckim, 600 km na zachód od wybrzeży Afryki. Składa się z 10 większych i wielu mniejszych wysp. Republikę można uznać za jedno z najstabilniejszych państw Afryki pod względem politycznym, jak i gospodarczym.

Charakterystyka rynku

Klimat biznesowy Republiki Zielonego Przylądka (RZP) jest oceniany jako jeden z najlepszych w regionie. Na uwagę zasługę konsekwentna walka władz RZP ze zjawiskiem korupcji. W 2019 roku w rankingu organizacji Transparency International kraj sklasyfikowany został na 41 miejscu wśród 180 ocenianych państw, co całkiem dobrym wynikiem, zwłaszcza biorąc pod uwagę wszystkie kraje afrykańskie.

Republika Zielonego Przylądka przez ostatnie lata notowała dynamiczny rozwój gospodarczy wynikający w głównej mierze z szybkiego rozwoju sektora turystycznego (stanowiącego 25% PKB). W kraju zostało zrealizowanych wiele prywatnych inwestycji w infrastrukturę hotelową, planowane są kolejne, również poza dwoma najpopularniejszymi wyspami Sal i Boa Vista. W 2019 roku przyznano koncesję prywatnym przewoźnikom na realizację połączeń morskich między wyspami, co powinno w znaczący sposób poprawić komunikację w ramach archipelagu. Największym wyzwaniem władz RZP od kilku lat pozostaje ograniczenie zadłużenia (w tym zewnętrznego, które stanowi 75% długu). W ramach wzmacniania restrykcyjnej polityki budżetowej przeprowadzono reformę trzech najbardziej deficytowych państwowych firm: w 2018 roku zreformowano program budowy mieszkań socjalnych realizowany przez firmę IFH, w 2019 roku sprywatyzowano linię lotniczą TACV, a w 2020 sprywatyzowana została firma Electra odpowiedzialna za dystrybucję wody i prądu.

Wdrażanie programu konsolidacji fiskalnej wywiera korzystny wpływ na hamowanie pogłębiającego się deficytu budżetowego. Mimo rosnącego długu publicznego ryzyko niewypłacalności pozostaje jeszcze pod kontrolą, gdyż większość pożyczek to kredyty preferencyjne i długoterminowe. Dynamika zadłużenia państwa jest jednak źródłem słabości państwa w kontekście niewystarczającego poziomu wzrostu gospodarczego.

Z uwagi na małe zasoby wody i niewielką powierzchnię gruntów rolnych sektor rolny w RZP jest słabo rozwinięty. Republika Zielonego Przylądka nie posiada także zasobów źródeł energii, produkcja przemysłowa jest na niskim poziomie. Powyższe czynniki sprawiają, że saldo obrotów bieżących jest strukturalnie deficytowe. Eksport jest zdominowany przez produkty rybne (ryby, owoce morza i ich przetwory) oraz usługi (turystyka i związany z nią transport).

Epidemia koronawirusa bardzo negatywnie wpłynęła na rozwój państwa w ostatnich latach ze względu na istotność turystyki w gospodarce tego kraju. Władze kraju podjęły liczne działania, które miały przeciwdziałać negatywnym konsekwencjom pandemii, jednakże nie były one wystarczające. Najbliższe lata będą kluczowe i mogą zadecydować czy gospodarka RPZ będzie wciąż jedną ze stabilniejszych w regionie i nadal będzie posiadała dotychczasowy potencjał do rozwoju.

Sektor usług stanowi 62% PKB, w głównej mierze opierając się na turystyce, będącej głównym motorem wzrostu gospodarczego. Jej udział w PKB wynosi 25%. Ważną rolę w sektorze usług pełnią również usługi finansowe. Udział przemysłu w PKB jest na poziomie 18% i obejmuje takie branże, jak: produkcja żywności i napojów, przetwórstwo ryb, produkcja butów i odzieży, wydobycie soli, naprawa statków. W ostatnich latach rozwija się on także w formie podwykonawstwa dla firm zagranicznych (zwłaszcza w sektorze lotniczym i farmaceutycznym). Rolnictwo, leśnictwo, rybołówstwo, sektor wydobywczy stanowią 6% PKB. Jedynie 10% terenów może być wykorzystane pod grunty rolne, co oznacza, że kraj jest silnie uzależniony od importu żywności (85% żywności pochodzi z importu). Do głównych upraw zalicza się: maniok jadalny, banany, kukurydzę, kokosy, trzcinę cukrową, rośliny strączkowe, pomidory. Wsparciem dla branży rybołówczej jest umowa połowowa z UE. W zamian za dostęp 71 unijnych statków do łowisk RZP, kraj ten otrzyma coroczną rekompensatę finansową, która przeznaczana jest m.in. na promowanie zrównoważonego rybołówstwa.

Dostęp do rynku

Do atutów Republiki Zielonego Przylądka należy korzystne usytuowanie geograficzne (blisko Europy i Afryki), potencjał turystyczny, zasoby rybołówstwa, efektywny sektor usług bankowych i telekomunikacyjnych, powiązanie lokalnej waluty z euro oraz stabilność polityczna i dobre sprawowanie rządów. Natomiast do słabych punktów zalicza się: rozczłonkowanie geograficzne (państwo wyspiarskie) i suchy klimat, niewielki rynek wewnętrzny, słabe rolnictwo i przemysł przetwórczy, braki w infrastrukturze i transporcie, całkowite uzależnienie od importu żywności i produktów energetycznych, silny wpływ koniunktury Europy, uzależnienie od pomocy międzynarodowej oraz od przekazów pieniężnych od diaspory i wpływów z turystyki.

Stawki celne wynoszą od 0 do 50% w zależności od rodzaju produktu. Najwyższa stawka pobierana jest w celu ochrony rodzimego rynku w odniesieniu do towarów produkowanych lokalnie. Średnia stawka celna (z wyłączeniem produktów rolnych) wynosi 16,96%. W przypadku niektórych surowców czy dóbr kapitałowych możliwe jest zwolnienie z cła lub jego opłacenie po niższej stawce. Z tytułu opłat celnych państwo każdego roku pobiera ok. 500 mln USD, co stanowi ok. 22% PKB. W planach jest dalsze zwiększanie dochodów budżetowych z tytułu ceł i osiągnięcie poziomu 30% PKB. W Republice Zielonego Przylądka funkcjonuje podatek konsumpcyjny w wysokości od 10 do 150% na produkty postrzegane przez tutejsze jako zbędne, luksusowe lub niepożądane z punktu widzenia gospodarczego, społecznego lub środowiskowego. Tytułem przykładu: akcyza w wysokości 40% nakładana jest na napoje alkoholowe w rodzaju piwa czy wina i 20% na wyroby

tytoniowe. Pojazdy mogą być obłożone podatkiem od 40 do 150%. Standardowa stawka VAT wynosi 15%.

RZP nie jest sygnatariuszem Porozumienia w sprawie zamówień rządowych (GPA – Government Procurement Agreement, GPA) zawieranego w ramach Światowej Organizacji Handlu, którego głównym celem jest wzajemne otwieranie rynków zamówień publicznych przez sygnatariuszy porozumienia. Tym niemniej, z uwagi na historyczne kontakty z Portugalią ramy prawne obowiązujące w RZP w zakresie zamówień publicznych i organizacji przetargów są bardzo zbliżone do prawodawstwa obowiązującego w UE czy WTO. Określają one podstawowe zasady dot. interesu publicznego, konkurencyjności, równego traktowania, transparentności, bezstronności, oszczędności i skuteczności, ochrony środowiska itd.

Otwarte przetargi publiczne muszą być ogłaszane w przypadku zamówień na prace publiczne, których wartość przekracza 10 mln escudos (ok. 90 tys. euro) oraz zakupu dóbr lub usług, których wartość przekracza 5 mln escudos (ok. 45 tys. euro). Przetargi ograniczone muszą być organizowany w przypadku prac publicznych, których wartość wynosi między 3,5 mln escudos (ok. 31,6 tys. euro) a 10 mln escudos i dla zakupu dóbr i usług, których wartość wynosi między 2 mln escudos (ok. 18 tys. euro) a 5 mln escudos. Procedura bezprzetargowa może mieć miejsce jedynie w przypadku, gdy wartości zamówień są niższe niż minimalne progi dla przetargów ograniczonych (tj. poniżej 3,5 mln escudos dla prac publicznych i 2 mln dla zakupu dóbr lub usług). Niezależnie jednak od wartości zamówienia, przetargi mogą przybierać różne formy (prekwalifikacja, przetarg ograniczony, zamówienie z wolnej ręki) w przypadku spełnienia określonych kryteriów określonych w prawodawstwie.

Republika Zielonego Przylądka nie jest sygnatariuszem Porozumienia w sprawie zamówień rządowych (GPA – Government Procurement Agreement, GPA) zawieranego w ramach Światowej Organizacji Handlu, którego głównym celem jest wzajemne otwieranie rynków zamówień publicznych przez sygnatariuszy porozumienia. Tym niemniej, z uwagi na historyczne kontakty z Portugalią ramy prawne obowiązujące w RZP w zakresie zamówień publicznych i organizacji przetargów są bardzo zbliżone do prawodawstwa obowiązującego w UE czy WTO. Określają one podstawowe zasady dot. interesu publicznego, konkurencyjności, równego traktowania, transparentności, bezstronności, oszczędności i skuteczności, ochrony środowiska itd. Otwarte przetargi publiczne muszą być ogłaszane w przypadku zamówień na prace publiczne, których wartość przekracza 10 mln escudos (ok. 90 tys. euro) oraz zakupu dóbr lub usług, których wartość przekracza 5 mln escudos (ok. 45 tys. euro). Przetargi ograniczone muszą być organizowane w przypadku prac publicznych, których wartość wynosi między 3,5 mln escudos (ok. 31,6 tys. euro) a 10 mln escudos i dla zakupu dóbr i usług, których wartość wynosi między 2 mln escudos (ok. 18 tys. euro) a 5 mln escudos. Procedura bezprzetargowa może mieć miejsce jedynie w przypadku, gdy wartości zamówień są niższe niż minimalne progi dla przetargów ograniczonych (tj. poniżej 3,5 mln escudos dla prac publicznych i 2 mln dla zakupu dóbr lub usług). Niezależnie jednak od wartości zamówienia, przetargi mogą przybierać różne formy (prekwalifikacja, przetarg ograniczony, zamówienie z wolnej ręki) w przypadku spełnienia określonych kryteriów określonych w prawodawstwie.

W 2019 r. Republika Zielonego Przylądka zniosła obowiązek wizowy wobec obywateli UE, w tym także Polski. Osoby podróżujące do Republiki Zielonego Przylądka powinny zarejestrować się na specjalnej platformie (www.ease.gov.cv) najpóźniej na 5 dni przed rozpoczęciem podróży, podając wymagane dane z paszportu, planowany okres pobytu (od-do), nr lotu i miejsce pobytu.

Wprowadzono jednocześnie obowiązkowy podatek lotniskowy (Airport Security Tax) w wysokości 3400 escudos (ok. 31 Euro), który można opłacić online (do 5 dni przed lotem), przez pośrednika turystycznego lub na lotnisku po przylocie. Z podatku zwolnieni są posiadacze paszportów dyplomatycznych i służbowych.

O specyfice kraju świadczy m.in. fakt, iż w przeciwieństwie do innych państw afrykańskich wyspy wchodzące w skład Republiki Zielonego Przylądka pozostawały niezamieszkane do XV w. a dzisiejsza ludność składa się z potomków niewolników, kolonizatorów (głównie portugalskich) i podróżników. Sprawia to, że historycznie na Wyspach Zielonego Przylądka nie dochodzi do konfliktów etnicznych pomiędzy ludnością tubylczą a napływową, a mieszkańcy RZP co do zasady są pozytywnie nastawieni do obcych. Pomimo bliskiej odległości od wybrzeża afrykańskiego (ok. 500 km od Senegalu) ludność RZP nie jest postrzegana przez samych Afrykańczyków jako afrykańska, jednocześnie pomimo bliskich kontaktów ze światem zachodnim nie są oni także postrzegani jako Europejczycy. Należy przy tym zwrócić uwagę, że kontakty Republiki Zielonego Przylądka z innymi krajami afrykańskimi są bardzo ograniczone – zarówno w sferze gospodarczej, jak i społecznej. Wymiana handlowa z kontynentem afrykańskim ma charakter śladowy (mniej niż 2% obrotów handlowych kraju) a turyści, którzy przybywają na wyspy Zielonego Przylądka w ogromnej większości pochodzą z Europy. Należy zwrócić uwagę, że RZP cieszy się dużym zaufaniem inwestorów zagranicznych, którzy doceniają stabilność polityczną i gospodarczą kraju. Warta podkreślenia jest również polityka władz RZP mająca na celu rozwój kapitału ludzkiego, dzięki czemu poziom alfabetyzacji społeczeństwa jest najwyższy na całym kontynencie afrykańskim. W kontaktach biznesowych warto przygotować materiały informacyjne o firmie w języku portugalskim. Z uwagi na powszechne użycie języka kreolskiego warto rozważyć współpracę z miejscowym agentem/przedstawicielem, który będzie dbał o rozwijanie kontaktów w terenie. W kontaktach handlowych bywa również wykorzystywany język angielski lub francuski.

Senegal

Stolica	Dakar (Dakar)
Język urzędowy	francuski
Liczba ludności	16 743 930
Powierzchnia	196 190 km^2
Waluta	frank CFA (XOF)
Produkt krajowy brutto (w mld USD)	27,64

Senegal należy do Afryki Subsaharyjskiej, od północy graniczy z Mauretanią, na wschodzie z Mali, a na południu z Gwineą oraz Gwineą Bissau. Od strony zachodniej jego granicę stanowią Ocean Atlantycki i Gambia. Gospodarka Senegalu jest jedną z lepiej rozwijających się w regionie. Posiada duży potencjał głównie dzięki zasobom surowców mineralnych. Z punktu widzenia polskiego przemysłu, współpraca gospodarcza z Senegalem oferuje duże możliwości rozwoju, przede wszystkim w sektorze surowcowo-chemicznym.

Charakterystyka rynku

Od 2000 r. Senegal znajduje się na prowadzonej przez ONZ liście najsłabiej rozwiniętych krajów świata (LDCs – Least Developed Countries), a przez Bank Światowy nadal klasyfikowany jest jako państwo o niskim dochodzie (low-income country), choć jest jedną z lepiej rozwijających się gospodarek regionu.

Perspektywy rozwoju gospodarczego Senegalu przedstawiają się pozytywnie. Władze senegalskie wdrażają obecnie drugą fazę programu gospodarczego kraju na lata 2019-23 (fr. Plan Sénégal Émergent, tzw. PSE). W pierwszej fazie zostały zrealizowane liczne inwestycje, w tym m.in. budowa nowego lotniska, rozbudowa sieci dróg (w tym budowa autostrady), budowa nowego miasta w miejscowości Diamniadio, w której powstaje nowe centrum administracyjne kraju oraz specjalna strefa ekonomiczna służąca rozwojowi przemysłu. Druga faza programu PSE ma stanowić kontynuację dotychczasowych działań i przyczynić się do wzmocnienia wyników makroekonomicznych kraju, poprawy podstawowych usług socjalnych i eliminacji ubóstwa. W tym celu planuje się dalszy rozwój infrastruktury i dywersyfikację sektora przemysłowego. Zgodnie ze wstępnymi założeniami realizacja drugiej fazy ww. programu ma przyczynić się do stworzenia w latach 2019-23 przynajmniej 500 tys. miejsc pracy. Ważnym czynnikiem zwiększającym gospodarczą atrakcyjność Senegalu są jego zasoby naturalne. Do niedawna głównymi zasobami były: złoto, fosforyty, cyrkon i żelazo. W ostatnich latach odkryte zostały zasoby ropy i gazu, z czego największy potencjał wykazują złoża gazu, szacowane jako siódme co do wielkości na świecie. Perspektywa rozpoczęcia ich wydobycia oznacza nie tylko szansę na dynamiczny rozwoju samego sektora wydobywczego, ale również na dalszy wzrost PKB Senegalu, zwiększenie środków na inwestycje i wzrost siły nabywczej ludności.

Tym niemniej, pomimo pozytywnych wskaźników makroekonomicznych i inicjowania kolejnych inwestycji, Senegal stoi przed bardzo poważnymi wyzwaniami, w tym m.in. walką z bezrobociem, szczególnie wśród młodych osób (20% osób po ukończeniu studiów pozostaje bez pracy), analfabetyzmem społeczeństwa (54,6% nie potrafi pisać i czytać) i biedą (47% obywateli żyje poniżej progu ubóstwa). Z jednej strony Senegal notuje wysoki poziom przyrostu PKB, z drugiej jednak strony nie jest on wystraczająco duży by nadążyć za wysokim poziomem przyrostu naturalnego.

Charakterystyczną cechą senegalskiej gospodarki jest duży udział szarej strefy, która przyczynia się do tworzenia 97% wszystkich miejsc pracy i stanowi blisko 50% PKB kraju. Chodzi głównie o osoby, które trudnią się drobnym handlem lub prowadzą inną drobną działalność usługową (kierowcy, rzemieślnicy itd.) i których działalność nie jest praktycznie w żaden sposób kontrolowana, przez co jej prawdziwy zakres jest trudny do precyzyjnego oszacowania. Osoby zatrudnione w tzw. sektorze nieformalnym nie posiadają żadnego kontraktu o pracę, nie odprowadzają składek i nie płacą podatków.

Senegalskie Ministerstwo Gospodarki i Finansów szacuje, że udział sektora pierwszego w tworzeniu PKB wynosi 16,2%, drugiego: 23,6%, a trzeciego: 60,2%. W sektorze pierwszym najważniejsza rolę pełni rolnictwo, które mimo stosunkowo niewielkiego udziału w PKB (16,2%) przyczynia się do zatrudnienia blisko 50% aktywnej zawodowo ludności. Senegalskie rolnictwo charakteryzuje się dużą wrażliwością na zmiany pogodowe i ataki szkodników. Głównymi uprawami w Senegalu są: orzeszki arachidowe, fasola niebe, maniok, arbuzy, proso, ryż i kukurydza. Rybołówstwo również stanowi istotne źródło dochodów kraju. Sektor drugi to przede wszystkim sektor wydobywczy (złoto, fosfaty, cyrkon), produkcja cementu, przetwórstwo spożywcze (głównie orzeszków ziemnych: produkcja oleju i pasz, lecz również produktów rybołówstwa), sektor budowlany i roboty publiczne. Rozwój trzeci przeżywa dynamiczny rozwój dzięki dobrej infrastrukturze telekomunikacyjnej, która umożliwia inwestycje w dziedzinie usług telefonicznych i Internetu. Inne ważne grupy trzeciego sektora to turystyka (zwłaszcza w regionie Casamance) i turystyka biznesowa (w regionie Dakaru).

Dostęp do rynku

Od 1 stycznia 2000 roku produkty pochodzące z krajów, które nie są członkami West African Economic and Monetary Union (WAEMU), niezależnie od miejsca ich wjazdu na terytorium tej wspólnoty, podlegają cłom przywozowym oraz innym podatkom i opłatom określonym we wspólnej taryfie celnej TEC. Taryfa ta opiera się na trzech założeniach: kategoryzacji produktów, cłach i opłatach stałych oraz cłach i opłatach czasowych. Od 1 stycznia 2015 roku nomenklatura taryfowa dzieli towary na 5 kategorii, sklasyfikowanych tak, aby zachęcać przedsiębiorców do importu produktów podstawowych i przetwarzania ich na miejscu:
- kategoria 0: podstawowe produkty istotne z punktu widzenia społecznego (figurujące na liście obejmującej ograniczoną liczbę towarów, w tym m.in. produkty farmaceutyczne, sprzęt medyczno-chirurgiczny, książki, papier gazetowy) – cło w wysokości 0%
- kategoria 1: dobra pierwszej potrzeby, podstawowe surowce, dobra inwestycyjne, specyficzne czynniki produkcji – cło w wysokości 5%
- kategoria 2: czynniki produkcji i dobra pośrednie – cło w wysokości 10%
- kategoria 3: finalne dobra konsumpcyjne i produkty nie objęte innymi kategoriami – cło w wysokości 20%
- kategoria 4: dobra mające szczególne znaczenie dla rozwoju gospodarczego – cło w wysokości 35%.

Oprócz wyżej wymienionych ceł obowiązują również opłaty stałe, które przeznaczone są na finansowanie działalności WAEMU:
- opłata statystyczna w wysokości 1% dotycząca wszystkich produktów importowanych z krajów trzecich i przeznaczonych do konsumpcji (łączenie z tymi zwolnionymi z cła), z wyjątkiem dóbr importowanych z tytułu przywilejów dyplomatycznych oraz dóbr nabytych w ramach finansowania przyznanego przez zagranicznych partnerów (pod warunkiem istnienia klauzuli zwalniającej z opłat fiskalnych i parafiskalnych)
- wspólnotowy podatek solidarnościowy w wysokości 1% stosowany do produktów importowanych spoza WAEMU,
Do ceł oraz podatków i opłat czasowych należy:
- podatek importowy koniunkturalny mający złagodzić wpływy wahań cen niektórych towarów na światowych rynkach na lokalną produkcję i przeciwdziałać nieuczciwym praktykom, któremu mogą podlegać produkty rolnictwa, przemysłu rolno-spożywczego, hodowli i rybołówstwa, z wyjątkiem ryb i produktów na bazie ryb; obecnie dotyczy on cukru (w formie opłaty wyrównawczej uzależnionej od ceny progowej ustalonej przez WAEMU) i olejów roślinnych (10% wartości importu obliczanej z uwzględnieniem ceny progowej).
- dodatkowo, w ramach preferencyjnego wspólnotowego systemu taryfowego całkowicie zwolnione z ceł i opłat przywozowych są niektóre towary pochodzące z krajów WAEMU, w tym produkty regionalne, wyroby tradycyjnego rzemiosła oraz produkty przemysłowe posiadające specjalne zezwolenie. Natomiast pozostałe produkty przemysłowe pochodzące z krajów wspólnoty korzystają z redukcji ceł i opłat przywozowych w wysokości 5% w stosunku do tych, którym podlegają te same produkty importowane z krajów trzecich
Do innych opłat stosowanych w imporcie należą również:
- podatek wspólnotowy (0,5% wartości towaru) który dotyczy wszystkich towarów importowanych do wspólnoty z krajów trzecich i wprowadzonych do obrotu,
- opłata 0,2% stosowana przy imporcie towarów drogą morską,
- podatek VAT (18%) z wyjątkiem produktów objętych zwolnieniem,
- podatki specyficzne, którym podlegają produkty naftowe, alkohole, płyny zawierające alkohol, napoje gazowane, kawa, herbata, orzechy kola, tytoń, tłuszcze, perfumy.
Zakazy importu są nieliczne. Dotyczą one produktów mogących przyczynić się do zakłócenia porządku publicznego lub obrazy moralności. Od października 2005 roku obowiązuje też embargo na import drobiu, mięsa drobiowego i jaj przeznaczonych do konsumpcji. Ponadto zakazany jest przywóz używanego sprzętu do hodowli drobiu.

Obywatele polscy podróżujący do Senegalu na okres do 90 dni nie potrzebują wizy. Dokumentami uprawniającymi do przekroczenia granicy są: polski paszport ważny co najmniej 6 miesięcy, dokument potwierdzający opuszczenie terytorium Senegalu po upływie dopuszczalnego okresu pobytu (np. bilet powrotny do Polski) oraz – dla osób przyjeżdżających z krajów występowania żółtej febry – aktualna Międzynarodowa Książeczka Szczepień potwierdzająca wykonanie szczepienia przeciw tej chorobie.

Sierra Leone

Stolica	Freetown (Freetown)
Język urzędowy	angielski
Liczba ludności	7 976 985
Powierzchnia	71 740 km^2
Waluta	leone (SLL)
Produkt krajowy brutto (w mld USD)	3,86

Sierra Leone jest niewielkim państwem graniczącym z Gwineą i Liberią. Jego struktura etniczna jest niejednolita, gdyż składa się z 20 plemion. Sierra Leone jest jednym z najbiedniejszych państw na świecie, ponad 60% ludności żyje poniżej granicy ubóstwa. ONZ zalicza opisywany kraj do grupy najsłabiej rozwiniętych państw świata (tzw. LDC – Least Developed Countries). Sierra Leone swoją gospodarkę opiera prawie wyłącznie na wydobyciu diamentów. Obecne są też złoża innych minerałów takich jak ruda tytanu i boksyty. Chociaż większość ludności utrzymuje się z rolnictwa i rybołówstwa, to dziedziny te, podobnie jak cała gospodarka i infrastruktura, są słabo rozwinięte i nie generują wysokich dochodów.

Ministerstwo Spraw Zagranicznych zaleca podróżującym do Sierra Leone zachowanie szczególnej ostrożności. Nie można również wykluczyć ataków terrorystycznych. Występuje wysokie zagrożenie pospolitą przestępczością – zwłaszcza w dużych miastach. Znane są przypadki napadów rabunkowych w taksówkach, a nawet w hotelach. Na drogach w całym kraju zdarzają się bandyckie napady. Swobodne przemieszczanie się po terytorium kraju może być utrudnione przez służby porządkowe i gangi, zatrzymujące przejezdnych i żądające bezpodstawnych opłat. Odradza się samotnych podróży i podróży po zmroku. Sierra Leone nadal odbudowuję się po wieloletnim konflikcie. Policja i inne służby często nie mają możliwości udzielenia pomocy w razie kradzieży.

W związku z aktualną sytuacją gospodarczą Sierra Leone nie wydaje się być atrakcyjnym kierunkiem dla nawiązywania współpracy gospodarczej oraz prowadzenia inwestycji biznesowych.

Togo

Stolica	Lomé (Lomé)
Język urzędowy	francuski
Liczba ludności	8 278 737
Powierzchnia	56 785 km^2
Waluta	frank CFA (XOF)
Produkt krajowy brutto (w mld USD)	7,57

Togo położone jest nad Zatoką Gwinejską, graniczy z Ghaną, Beninem i Burkina Faso. Państwo to notuje aktualnie wzrost gospodarczy, chociaż nadal znajduje się na liście jednych z najsłabiej rozwiniętych państw świata. Można jednak zakładać, że ożywienie gospodarki Togo utrzyma się przez dłuższy okres, a państwo to stanie się, na przestrzeni kilku lat, atrakcyjniejsze pod względem współpracy i inwestycji biznesowych.

Togo posiada jedne z największych na świecie złóż fosforytów i tym samym plasuje się w międzynarodowej czołówce producentów fosforanu. Państwo to eksploatuje również wapienie, marmury i sól.

Bardzo ważnym elementem gospodarki jest również rolnictwo, w którym zatrudniona jest większa część społeczeństwa. Grunty orne kraju zajęte są przede wszystkim pod uprawę roślin żywieniowych, głównie manioku, jamsu, ryżu, kukurydzy, sorga i prosa. W celach eksportowych uprawia się kawę, bawełnę, orzeszki ziemne, orzeszki karité oraz kakaowiec. W Togo ma również miejsce hodowla trzody chlewnej, bydła oraz owiec i kóz.

Położenie geograficzne oraz infrastruktura portu w Lome czynią z Togo istotny ośrodek handlu w regionie. Kluczowe sektory gospodarki pozostają wysoce scentralizowane.

Wybrzeże Kości Słoniowej

Stolica	Jamasukro, Abidżan (Yamoussoukro, Abidjan)
Język urzędowy	francuski
Liczba ludności	26 378 275
Powierzchnia	322 463 km^2
Waluta	frank CFA (XOF)
Produkt krajowy brutto (w mld USD)	69,75

Wybrzeże Kości Słoniowej (WKS) położone jest nad Zatoką Gwinejską, graniczy z Liberią, Gwineą, Mali, Burkina Faso i Ghaną. Państwo to jest jedną z największych i najdynamiczniej rozwijających się gospodarek w Afryce Zachodniej. Posiada duży potencjał dzięki wykształconej sile roboczej, rozwiniętej infrastrukturze transportowej i bogatym zasobom mineralnym.

Charakterystyka rynku

Wybrzeże Kości Słoniowej jest największą i najdynamiczniej rozwijającą się gospodarką w regionie Afryki Zachodniej. PKB WKS stanowi 36% PKB Zachodnioafrykańskiej Unii Gospodarczo-Walutowej UEMOA. Od 2012 roku gospodarka rozwija się w tempie 8% rocznie, a zgodnie z przewidywaniami Międzynarodowego Funduszu Walutowego w najbliższych latach wzrost gospodarczy powinien utrzymywać się na poziomie 7,5% rocznie. Gospodarka WKS jest również najbardziej zdywersyfikowana spośród państw regionu. Dominującą rolę ma nadal rolnictwo (21% PKB), ale ważny stał się w ostatnich latach również przemysł, który stanowi dzisiaj 25% PKB. Wybrzeże Kości Słoniowej jest największym na świecie eksporterem kakao i orzechów nerkowca oraz największym afrykańskim eksporterem kauczuku. Dzięki licznym inwestycjom w WKS swoją działalność rozwijają m.in. rafinerie, elektrownie, cementownie, zakłady spożywcze, zakłady przemysłu tworzyw sztucznych. Sytuacja makroekonomiczna jest stabilna. Przynależność do unii walutowej zapewnia stabilność monetarną kraju i brak ryzyka walutowego dla eksporterów czy inwestorów zagranicznych. Inflacja jest na poziomie 1%, deficyt budżetowy wynosi 3% PKB, pod kontrolą jest również zadłużenie kraju.

Wybrzeże Kości Słoniowej jest ważnym krajem tranzytu dla handlu sąsiednich państw niemających dostępu do Oceanu Atlantyckiego. WKS posiada rozwiniętą infrastrukturę logistyczną, w tym lotnisko (najważniejszy hub regionalny), port morski (drugi co do wielkości na wybrzeżu Atlantyckim po Lagos), czy połączenie kolejowe z Burkina Faso, co sprawia, że kraj jest postrzegany jako furtka otwierająca dostęp do innych krajów Afryki Zachodniej.

Władze WKS planują w najbliższych latach kontynuować politykę rozwoju infrastrukturalnego kraju, co z pewnością przyczyni się do podtrzymania dynamicznego rozwoju gospodarki. W Abidżanie rozpoczynają się prace związane z budową metra, powstają również kolejne mosty mające na celu rozwiązanie problemów komunikacyjnych miasta. Planowane są również inwestycje w sektorze

energetycznym (nowe elektrownie, linie przesyłowe) oraz prace związane z przygotowaniami do organizacji Pucharu Afryki w 2023 roku.

Pomimo stabilnej sytuacji makroekonomicznej i pozytywnych perspektyw rozwoju, kraj stoi także przed licznymi wyzwaniami, wśród których najważniejsze to:
- ustabilizowanie sytuacji społeczno-politycznej – w kraju ciągle są żywe wspomnienia kryzysu wyborczego z lat 2010-11, podczas którego zginęło kilka tysięcy osób - proces pojednania narodowego do dzisiaj nie został zakończony,
- poprawa dostępu i poziomu edukacji (poziom analfabetyzmu wśród osób powyżej 15 roku życia szacowany jest przez UNSECO na blisko 53%)
- zmniejszenie poziomu ubóstwa i rozwarstwienia społecznego,
- walka z bezrobociem, głównie wśród osób młodych,
- poprawa klimatu biznesowego (110. miejsce na 190 notowanych państw w rankingu Banku Światowego *Doing Business* 2020)
- walka z korupcją (106. miejsce na 180 notowanych państw w rankingu organizacji Transparency International 2019).

Rolnictwo stanowi 21% PKB. Sektor ten pełni kluczową rolę dla gospodarki, przyczyniając się do zatrudnienia blisko połowy aktywnej zawodowo populacji i dostarczając 75% dochodów eksportowych kraju. Wybrzeże Kości Słoniowej jest ważnym producentem produktów rolnych, takich jak: kakao (35% udziałów w światowym rynku), orzechy nerkowca (największy eksporter na świecie) i kauczuku (największy eksporter na kontynencie afrykańskim). Ponadto, WKS jest także producentem bananów i ryżu.

Przemysł przyczynia się do wytworzenia 25% PKB. Jest on zdominowany głównie przez sektor energetyczny (rafinacja ropy), przetwórstwo spożywcze (tuńczyk w konserwie) i sektor budowalny (materiały budowlane). Dynamicznie rozwija się także produkcja nawozów oraz motorów, rowerów i innych pojazdów (montownie).

Usługi stanowią 54% PKB. Jest to głównie rynek telekomunikacyjny (telefonia komórkowa to ok. 9-10% PKB), transport (morski i lotniczy), a także usługi finansowe (bankowość). System bankowy w WKS jest najbardziej rozwinięty w całej strefie WAEMU. Na miejscu działają przedstawicielstwa 26 banków, w tym francuskie (Société générale, BNP Paribas), amerykańskie (Citibank) i afrykańskie, w tym z Maroka (SIB, Banque Atlantique), Gabonu, Beninu i Nigerii. Sieć banków, podobnie jak i bankomatów, jest stosunkowo dobrze rozwinięta na terenie całego kraju. Możliwe są wypłaty z kart Visa i Mastercard

Dostęp do rynku

Od dnia 1 stycznia 2000 roku kraje wchodzące w skład WAEMU, w tym Wybrzeże Kości Słoniowej, stosują wspólną taryfę celną, określającą następujące stawki celne dla produktów importowanych na terytorium państw wchodzących w skład Unii:
- dobra mające znaczenie społeczne: 0%
- dobra pierwszej potrzeby, surowce podstawowe, dobra inwestycyjne, szczególne środki produkcji: 5%
- środki produkcji i produkty pośrednie: 10%
- dobra konsumpcyjne: 20%
- dobra mające szczególne znaczenie dla rozwoju gospodarczego: 35%

Oprócz powyższych opłat celnych, mających charakter stały, obowiązują również podatki i opłaty celne czasowe:
- podatek importowy koniunkturalny w wysokości 10% ceny progowej mający łagodzić wpływ wahań cen niektórych towarów na światowych rynkach na lokalną produkcję i przeciwdziałać nieuczciwym praktykom. Mogą mu podlegać produkty rolnictwa, przemysłu rolno-spożywczego, hodowli i rybołówstwa (z wyjątkiem ryb i produktów na bazie ryb);
- degresywny podatek ochronny (wysoki: 5%, niski: 2,5%) mający na celu czasów rekompensatę strat wynikających ze zmniejszenia ochrony taryfowej.
Do innych opłat stosowanych przy imporcie należą:
- opłata statystyczna (1%) dotycząca wszystkich produktów importowanych z krajów trzecich i przeznaczonych do konsumpcji,
- wspólnotowy podatek solidarnościowy (0,8%)
- podatek wspólnotowy (0,5%)
- podatek Unii Afrykańskiej (0,2%)
- podatek VAT (18%)
- podatki specyficzne dla takich produktów jak cukier, przecier pomidorowy, napoje, tytoń, produkty paliwowe.

Od 2017 roku władze iworyjskie wprowadziły program mający na celu kontrolę zgodności produktów sprowadzanych do WKS z zamówieniem i z obowiązującymi normami (dekret nr 2017-567 z 6 września 2017 roku). Jednostką odpowiedzialną za nadzór nad kontrolą jest Ministerstwo Handlu i Przemysłu, natomiast do przeprowadzania samej kontroli upoważnione są 4 firmy: Bureau Veritas Inspection Valuation Assessment Control (BIVAC BV), Cotecna Inspection, Intertek International Limited oraz Société Générale de Surveillance (SGS). Obowiązkowo kontroli podlegają produkty, których wartość FOB przekracza 1 mln CFA (1507,68 euro) i które znalazły się na liście ogłoszonej przez Ministerstwo Handlu i Przemysłu (obecnie ponad 2800 pozycji). Kontrola zgodności dokonywana jest przed wysyłką produktu, a certyfikat musi zostać przedstawiony przed wprowadzeniem produktu na terytorium WKS. Szczegółowe informacje na ten temat dostępne są na stronach: http://www.commerce.gouv.ci.

Obywatele polscy udający się do Wybrzeża Kości Słoniowej muszą mieć ważną wizę na pobyt i przejazd. Można ją uzyskać w Ambasadzie WKS w Berlinie lub elektronicznie przez stronę: https://snedai.com/ (wyłącznie dla przybywających do WKS przez międzynarodowe lotnisko w Abidżanie). Osoba starająca się o wizę musi mieć paszport z co najmniej 6-miesięcznym terminem ważności. Wymagane jest okazanie potwierdzenia wykonania szczepienia przeciw żółtej febrze (adnotacja o ważnym szczepieniu w międzynarodowej książeczce zdrowia).

4. Afryka Środkowa

Aktualnie Afryka Środkowa jest słabo rozwiniętym regionem kontynentu afrykańskiego, trudno określić, które z państw mają szansę na efektywny rozwój w najbliższych latach.

W poniższych dwóch tabelach zamieszczono kolejno wykaz instytucji otoczenia biznesu oraz listę najważniejszych wydarzeń targowych regionu, właściwych dla inteligentnych specjalizacji województwa wielkopolskiego.

Instytucje otoczenia biznesu					
Branża	**Nazwa IOB**	**Strona internetowa**	**Adres e-mail**	**Numer kontaktowy**	**Adres**
Biosurowce i żywność dla świadomych konsumentów	IFOD SA	https://www.ifodsa.cd/	directionifodsa@ outlook.fr	+243 811 53 88 66	Democratic Republic of the Congo, Kinshasa, M8R2+9P6
Wnętrza przyszłości	Fonds Forestier National	http://ffngouv.cd/	contacts@ffngouv.cd	+243 850 06 11 20	Democratic Republic of the Congo, 111, Ave Du Bas Congo, Kinshasa
Przemysł jutra	UFICCO	https://www.uficco.com/	jbm@uficco.com	+243 853 35 32 80	Democratic Republic of the Congo, Immeuble Kavali Centre, 10-13 Av. Mutombo Katshi, Kinshasa
Wyspecjalizowane procesy logistyczne	The Bankers	http://thebankers clubdrc.com/	info@ thebankersclubdrc.com	+243 853 41 80 13	Democratic Republic of the Congo, 162 Avenue Nguma, C, Kinshasa
Rozwój oparty na ICT	QUICKDO INNOVATION CENTER	https://quickdo.ca/	info@quickdo.ca	+237 691 60 28 71	Cameroon, Carefour explosif, Bafoussam
Nowoczesne technologie medyczne	PADK	https://padk.org/	info@padk.org	+237 694 73 28 03	Cameroon, N/A, Ngotto

Wydarzenia targowe					
Branża	**Nazwa wydarzenia**	**Strona internetowa**	**Adres e-mail**	**Numer kontaktowy**	**Adres targów**
Biosurowce i żywność dla świadomych konsumentów	AfricaLics	https://africalics.org/event/ 5th-africalics-research-conference/	secretariat@ africalics.org	+254 710 60 72 10	Cameroon, Pan African Online School Of Forex (PAOSOFX), Yaounde
Wnętrza przyszłości	GABON WOOD SHOW	https://www.woodshowglo bal.com/gabon	info@ gabonwoodsh ow.com	+971 56 40 340 60	Gabon, Libreville, Jardin Botanique, Libreville
Przemysł jutra	ACW	https://indico.un.org/event/ 1001454/	climate-week@unfccc. int	+971 23 55 482 41	Gabon, 5 B.P. 2254, Boulevard de Nice, Libreville

Wyspecjalizowane procesy logistyczne	PROMOTE	https://www.salonpromote.org/	info@interprogress.org	+237 669 999 308	Cameroon, Quartier Bastos, Yaoundé, Palais des Congrès de Yaoundé
Rozwój oparty na ICT	ICT4Africa	https://ict4africa.net/	contact@ ict4africa.net	+235 332 434 556	Cameroon, Yaoundé, Hôtel Mont Fébé
Nowoczesne technologie medyczne	Afa Neurology	https://www.afaneurology.org/	info@ afaneurology.org	+264 559 215 420	Cameroon, Douala

Czad

Stolica	Ndżamena (N'Djamena)
Język urzędowy	arabski, francuski
Liczba ludności	16 425 859
Powierzchnia	1 284 000 km^2
Waluta	frank CFA (XOF)
Produkt krajowy brutto (w mld USD)	10,09

Czad graniczy z Libią na północy, Sudanem na wschodzie, Republiką Środkowoafrykańską i Kamerunem na południu oraz Nigerią i Nigrem na zachodzie. Gospodarka Czadu opiera się na rolnictwie, w którym pracuje większość ludności czynnej zawodowo. Wysoki znaczenie gospodarcze ma również sektor wydobywczy, szczególnie ropy naftowej.

Charakterystyka rynku

Gospodarka Czadu jest słabo rozwinięta co ilustruje niski wskaźnik PKB wynoszący około 880$ per capita. Po uzyskaniu niepodległości w 1960 roku do początku XXI wieku, gospodarka opierała się głównie na rolnictwie i handlu z niewielkim udziałem przetwórstwa (cukier i bawełna). Według raportów ONZ Czad znajduje się w grupie jednych z najsłabiej rozwiniętych państw świata. Rozwój gospodarki ograniczony jest przez wiele czynników, m.in. położenie kraju w głębi kontynentu afrykańskiego, brak dostępu do morskich szlaków transportowych, wysoka korupcja, powtarzające się cyklicznie susze powodujące pustynnienie terenów uprawnych i pastwisk, brak sieci linii kolejowej, bardzo słaba infrastruktura drogowa. Rolnictwo ma najwyższy udział w wytworzeniu PKB (81,4%), usługi to 15,5% a przemysł wytwarza zaledwie 3,1%. Struktura zatrudnienia w gospodarce odpowiada trzem podstawowym sektorom wytwórczym PKB. Przychody z tytułu eksportu węglowodorów są jedynym źródłem wzrostu PKB. Gospodarka Czadu jest bardzo słaba i narażona na poważne zagrożenia w wyniku gwałtownych zmian cen ropy oraz braku bezpieczeństwa w regionie. W 2015 finanse Czadu osiągnęły stan krytyczny i państwo zostało zaliczone do Programu Redukcji Zobowiązań Najbiedniejszych i Najbardziej Zadłużonych Państw Świata, dzięki czemu MFW, BŚ i ABR umorzyły 1,1 mld $ czadyjskiego długu, podobnie jak Klub Paryski, który umorzył 62,6 mln $. Państwo nadal boryka się z trudnościami finansowymi, w 2017 MFW zatwierdził program wsparcia w wysokości 303 mln $ rozłożony na trzy lata. Od 2018 roku realizowanych jest 15 projektów finansowanych przez Grupę Banku Światowego. Budżet około 485 mln $ przeznaczono na reformy administracyjne, rozwój infrastruktury i usługi, politykę i instytucje obszarów wiejskich, system opieki zdrowotnej.

Gospodarka Czadu opiera się w znacznej mierze na rolnictwie, w którym pracuje większość ludności czynnej zawodowo. Produkcja rolnicza obejmuje bawełnę, sorgo, proso, orzeszki ziemne, tytoń, ryż, maniok, gumę arabską. Istotną rolę w gospodarce odgrywa także hodowla bydła, owiec, kóz i wielbłądów. W sierpniu 2018 rozpoczęto realizację rządowej Ustawy Rozwoju Rolnictwa

zakładającej rozwój ciągów produkcyjnych w sektorze rolno-spożywczym, celem priorytetowego wzrostu sektora bawełnianego oraz promocji eksportu bydła i mięsa.

Przemysł Czadu jest wciąż słabo rozwinięty pomimo zaangażowania kapitału zagranicznego. Odkrycie i eksploatacja złóż ropy naftowej na początku tysiąclecia przyczyniła się do napływu inwestorów zagranicznych i wzrostu przychodów budżetowych. Po załamaniu rynku węglowodorów w 2014 roku ponowny wzrost nastąpił w 2018 i eksport sektora przemysłu wydobywczego przyczynił się do uzyskania dodatniej stopy wzrostu gospodarczego. Produkcja przemysłowa obejmuje wydobycie ropy naftowej, przetwórstwa bawełny, tytoniu, materiałów budowlanych. Nie eksploatowane są występujące tu złoża rud wolframu, cynku i ołowiu, jak również rudy uranu.

Handel zagraniczny jest raczej jednokierunkowy i otwarty na eksport, natomiast import ograniczany dość wysokimi stawkami celnymi wynoszącymi średnio 15,1% a także niskim poziomem rezerw dewizowych. Ponadto pomimo umów o wolnym handlu pomiędzy państwami należącymi do CEMAC (Economic and Monetary Community of Central Africa) bariery poza taryfowe poważnie ograniczają wymianę handlową między stowarzyszonymi państwami.

Wymiana handlowa z Czadem jest na bardzo niskim poziomie i wynosi poniżej 10 mln euro rocznie. Wartość polskiego eksportu do Czadu w 2019 wyniosła 7,5 mln euro (6,3 w 2018). W układzie towarowym były to głównie produkty i artykuły spożywcze oraz urządzenia oraz maszyny mechaniczne i elektryczne. Polska ma dodatni bilans handlowy, gdyż wartość importu z Czadu w ostatnich latach nie przekracza poziomu 0,1 mln euro. Do Polski sprowadzane są artykuły chemiczne i tworzywa sztuczne.

Dostęp do rynku

Karta Inwestycji Republiki Czadu jest instrumentem tworzącym ramy prawne wspierania i promocji inwestycji oraz tworzenia miejsc pracy. Karta określa gwarancje i ulgi udzielane inwestorom lokalnym i zagranicznym. Głównym partnerem realizującym zadania promocji inwestycji jest Krajowa Agencja Inwestycji i Eksportu, która prowadzi cały proces – od rejestrowania podmiotów gospodarczych po wydawanie stosownych zezwoleń. Jej nadrzędnym celem działania jest uproszczenie procedur administracyjnych zakładania przedsiębiorstw i zmniejszenie obciążeń finansowych inwestorów, a także stopniowe ograniczanie szarej strefy. W rządzie utworzono specjalne ministerstwo do spraw przedsiębiorstw z sektora MŚP i inwestorów oraz powołano Forum Dialogu Publiczno-Prywatnego.

Liczba ludność w wieku produkcyjnym szacowana jest na około 6 000 000, przy czym zatrudnienie znajduje jest zaledwie 25%. Największe bezrobocie występuje w grupie wiekowej 15-30 lat. Większość młodych bezrobotnych w miastach ma bardzo niski poziom kwalifikacji, są to głównie przedstawiciele wewnętrznej migracji z terenów wiejskich. Dużą grupę bezrobotnych stanowią również absolwenci kierunków nauczania, nie dostosowanych do realnych potrzeb rynku pracy nie posiadających wiedzy technicznej i umiejętności praktycznych.

W ramach zamówień publicznych nie stosuje się umów ramowych czy też umów z dostawcami towarów czy usług. Zamówienia na roboty budowlane oraz dostawy i usługi realizowane są na podstawie najniższej cenowo oferty. Natomiast usługi intelektualne zlecane są najlepszemu oferentowi. Brak jednoznacznych zasad prawnych dot. partnerstw publiczno-prywatnych.

Demokratyczna Republika Konga

Stolica	Kinszasa (Kinszasa)
Język urzędowy	francuski
Liczba ludności	89 561 404
Powierzchnia	2 344 858 km^2
Waluta	frank kongijski (CDF)
Produkt krajowy brutto (w mld USD)	57,09

Demokratyczna Republika Konga (DRK) to drugie pod względem powierzchni i trzecie pod względem liczby ludności państwo Afryki. Sąsiaduje z Angolą, Zambią, Tanzanią, Burundi, Rwandą, Ugandą, Sudanem Południowym, Republiką Środkowoafrykańską i Kongo. Gospodarka Demokratycznej Republiki Konga jest relatywnie słabo rozwinięta, pomimo bogactwa w zasoby naturalne. W strukturze produkcji krajowej dominuje przemysł, którego podstawą jest sektor wydobywczy.

Charakterystyka rynku

Demokratyczna Republika Konga jestem państwem o słabo rozwiniętej gospodarce, około 65% ludności żyje poniżej granicy ubóstwa. Czynnikami uniemożliwiającymi szybki rozwój kraju jest nierozwinięta infrastruktura oraz brak krajowego kapitału. Wdrażanie rządowych reform jest hamowane przez biurokrację i niestabilność (zwłaszcza we wschodnich prowincjach kraju). Zagraniczni inwestorzy zgłaszają obawy co do bezpieczeństwa inwestycji m.in. ze względu na słaby wymiar sprawiedliwości.

Na główne sektory gospodarki DRK składają się: przemysł wydobywczy (złoża kobaltu, koltanu, miedzi, ropy naftowej, złota srebra, diamentów, cynku, cyny i wolframu); rolnictwo (uprawy kawy, kakao, bananów, kukurydzy, ryżu, manioku, bawełny, kauczuku, trzciny cukrowej, palmy oleistej i orzeszków ziemnych); rybołówstwo (połowy śródlądowe w dopływach rzeki Kongo oraz w regionie Wielkich Jezior Afrykańskich); leśnictwo (lasy pokrywają 60% powierzchni kraju, rocznie wycina się średnio ok. 7200 ha lasów, głównie na eksport).

Dostęp do rynku

Nie zidentyfikowano formalnych barier dla towarów i usług z Polski – dostęp do kongijskiego rynku jest na takich samych warunkach jak dla towarów i usług z pozostałych państw UE. Sektory w których preferowane są inwestycje zagraniczne to: rolnictwo, energetyka, infrastruktura, przemysł przetwórczy oraz górnictwo.

Zgodnie z prawem obowiązującym w Demokratycznej republice Konga, cudzoziemcy mogą kupować budynku ale nie mogą kupować gruntów (istnieje możliwość dzierżawienia ich na okres do 25 lat). Przed dokonaniem transakcji warto upewnić się, że dana nieruchomość rzeczywiście należy do sprzedającego – najlepiej skorzystać w tym celu z usług miejscowej kancelarii prawnej.

Zamówienia publiczne realizowane są co do zasady w formie przetargów. Oferty przetargowe zazwyczaj muszą być zgłoszone bezpośrednio do odpowiedniego ministerstwa. Informacje na temat przetargów publicznych są publikowane w urzędach, które organizują przetarg (w tym na stronie internetowej danego ministerstwa) oraz w lokalnych mediach.

Obywatele RP muszą wystąpić o wizę przed przybyciem do DRK. Wizy wydaje Ambasada DRK w Warszawie. Wymagany jest przynajmniej 6-miesięczny okres ważności paszportu. Przy wjeździe służby graniczne mogą żądać okazania biletu powrotnego. Nie ma obowiązku posiadania określonej kwoty pieniędzy na czas pobytu. Wizy turystyczne wydawane są na okres maksymalnie 6 miesięcy. Ponadto jest możliwość uzyskania wizy pracowniczej (dla osób zamierzających podjąć pracę najemną w DRK, ważnej na okres do 2 lat) lub biznesowej (dla osób chcących prowadzić działalność gospodarczą w DRK, ważnej na okres do 3 lat). Należy pamiętać, że turyści mający w paszporcie wizę rwandyjską, ugandyjską lub burundyjską mogą napotkać trudności przy wjeździe do Demokratycznej Republiki Konga.

Gabon

Stolica	Libreville (Libreville)
Język urzędowy	francuski
Liczba ludności	2 225 728
Powierzchnia	267 667 km^2
Waluta	frank CFA (XAF)
Produkt krajowy brutto (w mld USD)	15,59

Gabon położony jest nad Oceanem Atlantyckim i graniczy z Gwineą Równikową, Kamerunem oraz Kongiem. Niewielka populacja, obfite bogactwa naturalne i zagraniczne inwestycje uczyniły z Gabonu jeden z najbogatszych krajów regionu, cechujący się wysokim wskaźnikiem rozwoju społecznego. Przemysł Gabonu koncentruje się na wydobyciu ropy naftowej, manganu i obróbce drewna. Inne istotne gałęzie to przemysł włókienniczy, cementowy, chemiczny, stoczniowy i tytoniowy.

W Gabonie występuje bogactwo surowców mineralnych. Na terenie państwa dostępne są takie surowce jak potaż, uran, niob, ruda żelaza, ołów, cyk, diamenty, marmur i fosforan.

Przemysł skoncentrowany jest głównie na ropie naftowej, górnictwie manganu i przetwarzaniu drewna. Zakłady przemysłowe znajdują się głównie w pobliżu Libreville i miasta Port-Gentil. W Gabonie poza tym znajdują się zakłady przemysłowe związane z produkcją tekstyliów, cementu, chemikaliów, browary i stocznie.

Aż 85% powierzchni Gabonu stanowią lasy. Zasoby leśne zawsze dostarczały mieszkańcom podstawowych środków do życia, przede wszystkim paliwa i schronienia. W lasach gabońskich występuje ok. 400 gatunków drzew, z czego około 100 gatunków jest wykorzystywanych w przemyśle. Gabon jest największym eksporterem drewna w regionie. Leśnictwo jest najważniejszym sektorem eksportowym gospodarki Gabonu po sektorze wydobycia ropy naftowej.

Gospodarka turystyczna w Gabonie jest niewykształcona. Pomimo tego kraj jest atrakcyjny turystycznie, m.in. ze względu na plaże, rybołówstwo, wodospady na rzece Ogowe i Góry Kryształowe. Przyjeżdżający turyści odwiedzają także szpital założony przez Alberta Schweitzera w Lambaréné.

W raporcie Banku Światowego Doing Business 2020 oceniającym warunki prowadzenia działalności gospodarczej w poszczególnych krajach, Gabon zajmuje 169 pozycję, wśród 190 ujętych w rankingu gospodarek świata.

Gwinea Równikowa

Stolica	Malabo (Malabo)
Język urzędowy	hiszpański, francuski, portugalski
Liczba ludności	1 402 985
Powierzchnia	28 051,46 km^2
Waluta	frank CFA (XAF)
Produkt krajowy brutto (w mld USD)	10,02

Gwinea Równikowa to jedno z najmniejszych państw w Afryce i jedyny kraj Afryki, w którym językiem urzędowym jest hiszpański. Graniczy z Kamerunem i Gabonem oraz posiada dostęp do Oceanu Atlantyckiego. W gospodarce największą rolę odgrywa wydobycie ropy naftowej. Istotne są również plantacje kakao i kawy. Według organizacji Freedom House Gwinea Równikowa jest jednym z najgorzej przestrzegających praw obywatelskich i politycznych krajem świata

Charakterystyka rynku

Największą rolę w gospodarce Gwinei Równikowej odgrywa przemysł, głównie rafineryjny. Związane jest to z występowaniem bogatych złóż ropy naftowej i gazu ziemnego u wybrzeży tego państwa. Największe pola naftowe znajdują się w wodach szelfowych wyspy Bioko. Gwinea Równikowa ma najwyższy wskaźnik PKB wśród państw afrykańskich, chociaż bogaci się tylko wąska elita, a większość mieszkańców kraju żyje w biedzie. Wynika to z faktu, że pomimo dużego wydobycia ropy naftowej zysk osiągają zagraniczne koncerny paliwowe, a zaledwie ok. 20% zysku trafia do budżetu Gwinei Równikowej. Ponadto, w kraju znajdują się słabo eksploatowane lub w ogóle nie wydobywane bogate rudy miedzi, złota, tytanu, cynku, ołowiu, tantalu, manganu i uranu. Znajdują się tu też zasobne pokłady boksytów, fosforytów, piasku i żwiru. Podobnie jak złoża metali są one słabo wykorzystywane.

Gwinea Równikowa posiada żyzne i dobrej jakości gleby oraz cechuje się sprzyjającymi warunkami klimatycznymi dla rozwoju rolnictwa (ciepło, duże opady deszczu). Pomimo tych pozytywnych cech rolnictwo odgrywa niewielką rolę, choć większość społeczeństwa zatrudniona jest władnie w tym sektorze. W kraju dominują niewielkie gospodarstwa rolne nastawione na zaspokajanie własnych potrzeb. Najbardziej znaczącymi towarami wytwarzanymi przez rolnictwo jest kakao i kawa. Ich produkcja największa była w latach 60. XX w., których część przypadła na lata kolonialne. Podobnie jak całe rolnictwo, tak i ich produkcja załamała się w latach 70. XX w. Związane to było z surowymi i brutalnymi rządami pierwszego dyktatora kraju, Francisco Maciasa. Obecnie produkcja tych towarów oraz całe rolnictwo wychodzi z kryzysu notując wzrost. W większych ilościach uprawia się również ryż, ziemniaki, maniok, bawełnę, banany oraz olej palmowy. Ważną gałęzią rolnictwa jest również leśnictwo. Dużą część powierzchni państwa pokrywają lasy równikowe bogate w cenne gatunki drzew np. mahoń, okume, akoga. Po latach zapaści rozwija się też rybołówstwo. Połowy

prowadzone są głównie w okolicach wyspy Annobón, łowi się przede wszystkim okonie, tuńczyki, makrele, dorsze, szczupaki, rekiny, raki i żółwie morskie.

Dostęp do rynku

Gwinea Równikowa posiada preferencyjny status EBA (Wszystko oprócz broni), który znosi cła na przywóz gwinejskich towarów na rynek Unii Europejskiej.

Zagrożenie przestępczością jest niewielkie, chociaż zdarzają się drobne kradzieże uliczne. Swobodne przemieszczanie się po terytorium kraju może być utrudnione przez służby porządkowe, zatrzymujące przejezdnych i żądające bezpodstawnych opłat. Odradza się samotnych podróży i podróży po zmroku.

Obywatele RP udający się do Gwinei Równikowej mają obowiązek posiadania ważnej wizy. Wizę można uzyskać w przedstawicielstwie dyplomatycznym Gwinei Równikowej w Berlinie. Osoba ubiegająca się o wizę powinna posiadać paszport ważny co najmniej 6 miesięcy. Wniosek należy złożyć co najmniej 15 dni przed wyjazdem. Obywatele RP mogą złożyć wniosek o wizę korespondencyjnie – koszty ponosi aplikant. Przy wjeździe należy zwrócić uwagę, aby miejscowa straż graniczna ostemplowała paszport.

Kamerun

Stolica	Jaunde (Jaunde)
Język urzędowy	angielski, francuski
Liczba ludności	26 545 864
Powierzchnia	475 440 km^2
Waluta	frank CFA (XAF)
Produkt krajowy brutto (w mld USD)	45,05

Kamerun położony jest nad Zatoką Gwinejską, graniczy z Nigerią, Czadem, Republiką Środkowoafrykańską, Kongiem, Gabonem i Gwineą Równikową. Kamerun posiada dobre warunki naturalne dla rozwoju gospodarczego ze względu na złoża ropy naftowej oraz innych surowców mineralnych, a także znakomite warunki klimatyczne dla rolnictwa. Kameruńska gospodarka jest oparta głównie na rolnictwie, które zatrudnia większość aktywnej siły roboczej. Istotne sektory przemysłowe to wydobycie i rafinacja ropy naftowej, produkcja aluminium oraz przetwórstwo spożywcze. Stosunki handlowe pomiędzy Unią Europejską a Kamerunem reguluje Umowa o partnerstwie gospodarczym. Przewiduje ona stopniowe znoszenie ceł dla większości europejskiego eksportu do Kamerunu do 2029 roku.

Pomimo dobrych podstaw do wzrostu, gospodarka Kamerunu w dużym stopniu opiera się na sprzedaży swoich produktów na rynku światowym, a wahania cen, które na nim występują sprawiły, że jej sytuacja stała się nieprzewidywalna. Korupcja, która jest stałym problemem, również hamuje rozwój gospodarczy.

Na północy Kamerunu, w szczególności wzdłuż granic z Nigerią i Czadem, występuje bardzo wysokie zagrożenie zamachami terrorystycznymi i porwaniami obcokrajowców. Mogą tam mieć miejsce operacje sił zbrojnych przeciwko islamskim ekstremistom, w tym Boko Haram. Ogólny poziom zagrożenia bezpieczeństwa jest wysoki na wschodzie kraju, wzdłuż granicy z Republiką Środkowoafrykańską, ze względu na niestabilną sytuację w tym państwie. Dochodzić tam może do ataków uzbrojonych grup, napadów rabunkowych i porwań obcokrajowców. W anglojęzycznych regionach na zachodzie kraju sytuacja bezpieczeństwa ulega stopniowemu pogorszeniu. Mogą tam mieć miejsce operacje sił zbrojnych przeciwko uzbrojonym grupom separatystów. Dochodzić może również do demonstracji i zamieszek. Zdarzają się także zatrzymania cywilów a nawet porwania. Dodatkowo, w rejonie półwyspu Bakassi, przy granicy z Nigerią, występuje bardzo wysokie zagrożenie piractwem morskim i napadami rabunkowymi. Zagrożenie zamachami terrorystycznymi i napadami rabunkowymi występuje na terenie całego kraju, w tym w głównych miastach, Jaunde i w Duali. Występuje wysokie zagrożenie pospolitą przestępczością - zwłaszcza w dużych miastach. Znane są przypadki napadów rabunkowych w pociągach, autobusach, taksówkach, a nawet w hotelach.

Kongo

Stolica	Brazzaville (Brazzaville)
Język urzędowy	francuski
Liczba ludności	5 518 092
Powierzchnia	342 000 km^2
Waluta	frank CFA (XAF)
Produkt krajowy brutto (w mld USD)	10,88

Gospodarka Konga opiera się na przemyśle naftowym. Rząd podejmuje wysiłki w kierunku jej dywersyfikacji w celu uniezależnienia jej od światowych rynków surowców. Polityka gospodarcza zakłada stymulację innych branż poprzez napływ bezpośrednich inwestycji zagranicznych. Spośród pozostałych branż proeksportowych największe znaczenie ma przemysł drzewny oparty na bogatych zasobach leśnych kraju. Sektor usług nastawiony jest na zaspokajanie potrzeb przemysłu naftowego. Kongo posiada preferencyjny status GSP („Ogólny system preferencji taryfowych"), który pozwala na zniesienie części lub całości ceł na import towarów do państw członkowskich Unii Europejskiej.

W raporcie Banku Światowego Doing Business 2020 oceniającym warunki prowadzenia działalności gospodarczej w poszczególnych krajach, Kongo zajmuje 180 pozycję, wśród 190 ujętych w rankingu gospodarek świata.

Republika Środkowoafrykańska

Stolica	Bangi (Bangui)
Język urzędowy	francuski, sango
Liczba ludności	4 829 764
Powierzchnia	622 984 km^2
Waluta	frank CFA (XAF)
Produkt krajowy brutto (w mld USD)	2,30

Filarami gospodarki Republiki Środkowoafrykańskiej są rolnictwo na własne potrzeby, leśnictwo i górnictwo. Rolnictwo jest zdominowane przez uprawę roślin spożywczych, a zatrudnienie w nim znajduje większość siły roboczej. Kraj posiada bogate zasoby naturalne w postaci diamentów, złota i innych minerałów. Diamenty to najważniejszy produkt eksportowy kraju. Wysoki udział w eksporcie mają także drewno i bawełna. Przemysł wytwarza małą część PKB, przy czym większość sektora to wydobycie diamentów artezyjskich, browary i tartaki. Pomimo faktu, że kraj posiada duże walory turystyczne i bogactwa naturalne, Republika Środkowoafrykańska jest słabo rozwinietem krajem, jednym z najuboższych na świecie. ONZ zalicza to państwo do grupy jednych z najsłabiej rozwiniętych państw świata (tzw. LDC – Least Developed Countries). W raporcie Banku Światowego Doing Business 2020 oceniającym warunki prowadzenia działalności gospodarczej w poszczególnych krajach, Republika Środkowoafrykańska zajmuje siódmą od końca, 184 pozycję, wśród 190 ujętych w rankingu gospodarek świata.

Ograniczenia w rozwoju powodowane są przede wszystkim przez brak dostępu do oceanu, słabo rozwinięty system transportowy, w większości niewykwalifikowaną siłę roboczą i od dawna złe zarządzanie polityką państwa. Oprócz tego walki pomiędzy rządem a opozycją pozostają przeszkodą nie do przejścia na drodze do rewitalizacji państwa. Rozkład dochodu jest tutaj wysoce nierówny a pomoc finansowa ze strony Francji oraz społeczności międzynarodowej może tylko częściowo zaspokoić podstawowe potrzeby ludności.

Sytuacja bezpieczeństwa w RŚA jest wysoce niestabilna, głównie z powodu aktywności grup rebelianckich oraz braku faktycznej kontroli administracji państwowej nad większością terytorium kraju. Na terenie całej RŚA, w tym w Bangi, dochodzić może do aktów przemocy, napadów rabunkowych, porwań, a także starć sił zbrojnych z grupami rebeliantów.

Wyspa św. Tomasza i Książęca

Stolica	São Tomé (São Tomé)
Język urzędowy	portugalski
Liczba ludności	219 161
Powierzchnia	1 001 km^2
Waluta	dobra (STD)
Produkt krajowy brutto (w mld USD)	0,47

Wyspy Świętego Tomasza i Książęca są niewielkim państwem o powierzchni dwukrotnie większej niż Warszawa. W jego skład wchodzi pięć wysp, w tym trzy zamieszkane. Kraj uzyskał niepodległość od Portugalii w 1975 roku. Gospodarka opiera się na turystyce i rolnictwie. Wyspy są pochodzenia wulkanicznego, dlatego gleby na nich występujące są żyzne i sprzyjają rolnictwu i naturalnej wegetacji roślin. Najważniejszą gałęzią sektora rolniczego jest plantacyjna uprawa kakaowca. Inne rośliny uprawne to m.in. kawowiec, palma kokosowa i olejowa, banany, wanilia, cynamonowiec oraz maniok.

Choć tradycyjnie gospodarka Wysp jest zależna od eksportu ziarna kakaowego, to doświadcza ona znacznych przemian w związku z inwestycjami w rozwój przemysłu naftowego na bogatych w ropę wodach Zatoki Gwinejskiej. Rząd podejmuje wysiłki na rzecz poprawy klimatu biznesowego. Istnieje także znaczny potencjał dla rozwoju turystyki, a baza turystyczna podlega ciągłej rozbudowie. Wyspy Świętego Tomasza i Książęca posiadają preferencyjny status EBA (Wszystko oprócz broni), który znosi cła na przywóz ich towarów na rynek unijny.

Wyspa Świętego Tomasza i Książęca jest zaliczana przez ONZ do grupy jednych z najsłabiej rozwiniętych państw świata (tzw. LDC – Least Developed Countries). W raporcie Banku Światowego Doing Business 2020 oceniającym warunki prowadzenia działalności gospodarczej w poszczególnych krajach, opisywane państwo zajmuje 170 pozycję, wśród 190 ujętych w rankingu gospodarek świata.

Kraj uważany jest za bezpieczny i atrakcyjny turystycznie, niekoniecznie zaś interesujący pod względem współpracy i inwestycji biznesowych.

5. Afryka Wschodnia

W ramach regionu jakim jest Afryka Wschodnia, warto obserwować w kolejnych latach rozwój oraz potencjał kooperacyjny trzech państw tj. Etiopii, Mauritiusu oraz Rwandy.

W poniższych dwóch tabelach zamieszczono kolejno wykaz instytucji otoczenia biznesu oraz listę najważniejszych wydarzeń targowych regionu, właściwych dla inteligentnych specjalizacji województwa wielkopolskiego.

Instytucje otoczenia biznesu					
Branża	**Nazwa IOB**	**Strona internetowa**	**Adres e-mail**	**Numer kontaktowy**	**Adres**
Biosurowce i żywność dla świadomych konsumentów	Innvo Agribiz Innovation center	https://www.innvoagribiz.com/	farmers@innvoagribiz.com	+256 776 58 56 71	Uganda, Town council, Kiden House, Bweyale
Wnętrza przyszłości	South Omo Research Center	https://southomoresearch.wordpress.com/	contact@southomoresearch.wordpress.com	+251 46 77 50 332	Ethiopia, Jinka, South Omo Zone, P.O.Box 87
Przemysł jutra	Ethiopia CIC	https://www.ethiopiacic.org/	info@ethiopiacic.org	+251 11 55 36 008	Ethiopia, 2QMF+25G, Queen Elizabeth II St, Addis Ababa
Wyspecjalizowane procesy logistyczne	Midnimo Microfinance Institution Company	https://mmic.so/	info@mmic.so	+252 61 55 15 534	Somalia, 4J7X+HXW, Baidoa
Rozwój oparty na ICT	New Generation ICT	http://www.chalarefiso.com/	chalarefiso@gmail.com	+251 93 83 70 366	Ethiopia,Batu, 3837
Nowoczesne technologie medyczne	Orbit Innovation Hub	https://www.orbitinnovationhub.com/	info@orbitinnovationhub.com	+251 91 14 13 709	Ethiopia, Winta Building, Addis Ababa

Wydarzenia targowe					
Branża	**Nazwa wydarzenia**	**Strona internetowa**	**Adres e-mail**	**Numer kontaktowy**	**Adres targów**
Biosurowce i żywność dla świadomych konsumentów	ETHIOPIA AGRI, FOOD & PACK EXPO	http://www.africantradefairs.com/	info@africantradefairs.com	+971 43 51 77 86	Ethiopia, P.O.Box 1197, Addis Ababa Exhibition Centre
	TANZFOOD	https://www.tanzfood.com/	info@tanzfood.co.tz	+255 (0) 754 200 580	Tanzania, Arusha, Cultural Heritage Ground
	FIA	http://www.foire-internationale-agriculture-madagascar.com/en/	agriagro.mada.pl@gmail.com	+261 34 07 212 47	Madagascar, Z.I. Forello Tanjombato, Tananarive 102, Forello Expo

	UGANDA FOODPACK EXPO	https://www.inexpo.ae/	salman@ inexpo.ae	+971 55 550 6187	Uganda, Kampala, UMA Exhibition Centre Lugogo
Wnętrza przyszłości	AFRIWOOD EAST AFRICA	https://woodexpo.expogr.com/	rachel.d@ expogr.com	+971 430 50 755	Rwanda, Kigali Convention Centre
	SIH	https://www.salon-international-habitat.com/	habitat@ moov.mg	032 07 212 43	Madagascar, Z.I. Forello Tanjombato, Tananarive 102, Forello Expo
Przemysł jutra	AUTOEXPO AFRICA - ETHIOPIA	https://autoexpo.expogr.com/	rachel.d@ expogr.com	+971 430 50 755	Ethiopia, Millennium Hall, Bole, Addis Ababa
	UGANDA EXPO	https://www.inexpo.ae/pages/uganda.php#ug1	salman@ inexpo.ae	+971 55 550 61 87	Uganda, Kampala, UMA Exhibition Centre Lugogo
Wyspecjalizowane procesy logistyczne	SITLM	http://www.salon-international-transport-madagascar.com/	salespremiereligne@gmail.com	+261 34 07 212 47	Madagascar, Z.I. Forello Tanjombato, Tananarive 102, Forello Expo
Rozwój oparty na ICT	UGANDA TRADE EXPO	http://www.brightexhibitions.com/	moiz@brightexhibitions.com	+971 65 99 63 38	Uganda, Kampala, UMA Exhibition Centre Lugogo
Nowoczesne technologie medyczne	ETHIO HEALTH	https://ethio-health.com/	marketing@ pranaevents.net	+251 116 184 365	Ethiopia, Addis Ababa 1755, Airport Rd, Ethiopian Skylight Hotel
	MEDEXPO TANZANIA	https://medexpo.expogr.com/	rachel.d@expogr.com	+971 430 50 755	Tanzania, Diamond Jubilee Hall, Barabara ya Malik, Dar es Salaam

Burundi

Stolica	Gitega, Bużumbura (Gitega, Bujumbura)
Język urzędowy	francuski, rundi
Liczba ludności	11 890 781
Powierzchnia	27 830 km^2
Waluta	frank burundyjski (BIF)
Produkt krajowy brutto (w mld USD)	3,25

Burundi położone jest na obszarze Wielkiego Rowu Afrykańskiego, gdzie zbiega się region Wielkich Jezior Afrykańskich i Afryka Wschodnia. Graniczy z Rwandą, Tanzanią i Demokratyczną Republiką Konga. Gospodarka Burundi jest niewielka i silnie uzależniona od rolnictwa. Pracuje w nim zdecydowana większość siły roboczej, której sporą część stanowią rolnicy produkujący na własne potrzeby.

Charakterystyka rynku

Burundi jest krajem pozbawionym dostępu do morza, ubogim w zasoby i ze słabo rozwiniętym sektorem produkcyjnym.

Gospodarka Burundi jest silnie uzależniona od rolnictwa, które stanowi ponad 32% PKB. W rolnictwie zatrudnione jest 70% siły roboczej, z których większość to rolnicy produkujący na własne potrzeby. Mimo, że Burundi jest potencjalnie samowystarczalne w produkcji żywności, trwające niepokoje społeczne, przeludnienie oraz erozja glebo powodują, że wiele osób musi się przesiedlać ponieważ nie są w stanie wyprodukować własnej żywności.

Według danych za rok 2019 najważniejsze towary eksportowe Burundi to złoto, kawa, herbata, niob, tantal, ruda wanadu i cyrkonu oraz mąka pszenna. Towary te eksportowane były przede wszystkich do Zjednoczonych Emiratów Arabskich, Demokratycznej Republiki Konga, Niemiec, Chin i Pakistanu.

Najważniejszymi produktami importowanymi do Burundi są: rafinowana ropa naftowa, leki, cement, cukier surowy i samochody. Towary te pochodzą przede wszystkim z Chin, Arabii Saudyjskiej, Indii, Kenii i Zjednoczonych Emiratów Arabskich.

Dostęp do rynku

Burundi jest członkiem WTO od 1995 roku. Kraj ten posiada stosunkowo otwarty reżim handlowy, który jest zgodny z krajową strategią wzrostu gospodarczego i ograniczania ubóstwa. Pomimo tego Burundi na ten moment nie stanowi interesującego kierunku inwestycyjnego.

Dżibuti

Stolica	Dżibuti (Djibouti)
Język urzędowy	arabski, francuski
Liczba ludności	988 002
Powierzchnia	23 200 km^2
Waluta	frank dżibutyjski (DJF)
Produkt krajowy brutto (w mld USD)	3,38

Dżibuti leży nas Zatoką Adeńską oraz cieśniną Bab al-Mandab i graniczy z Somalią, Etiopią i Erytreą. Gospodarka tego kraju oparta jest na usługach związanych ze strategicznym położeniem i statusem strefy wolnego handlu dla całego Rogu Afryki (Półwysep Somalijski). Dżibuti jest dużym portem tranzytowym dla regionu i zarazem centrum przeładunkowym i serwisowym a import i eksport sąsiedniej Etiopii stanowi 70% aktywności w porcie. Mimo to prawie 25% ludzi żyje poniżej granicy ubóstwa, a bezrobocie zbliża się do 40%. Dwie trzecie ludności mieszka w stolicy kraju, pozostała część mieszkańców to w większości nomadyczne ludy pasterskie. Ubogie opady ograniczają uprawy do owoców i warzyw a większość środków żywnościowych i tak musi być importowana. Główny towar eksportowy z regionu tranzytowego to kawa pochodząca z sąsiedniej Etiopii, która podlega reeksportowi. Dżibuti nie może się również pochwalić bazą złóż naturalnych czy dobrze rozwiniętym przemysłem przez co jest bardzo zależne od pomocy zagranicznej w utrzymaniu bilansu płatniczego i finansowaniu projektów rozwojowych. ONZ zalicza to państwo do grupy jednych z najsłabiej rozwiniętych państw świata (tzw. LDC – Least Developed Countries).

Media należą w większości do rządu i są wobec niego bezkrytyczne, a prywatne gazety mogą się ukazywać pod warunkiem, że same się cenzurują

Ministerstwo Spraw Zagranicznych odradza wszelkie podróże na pogranicze Dżibuti z Somalią i z Erytreą. W ostatnich latach dochodziło do starć granicznych pomiędzy Dżibuti a Erytreą. Sytuacja pomiędzy oboma państwami pozostaje napięta. Na pozostałym terytorium Dżibuti, zalecamy zachowanie szczególnej ostrożności. Na obszarze opisywanego państwa występuje istotne zagrożenie terrorystyczne. Na północy kraju istnieje zagrożenie napadami rabunkowymi ze strony lokalnych grup przestępczych. Odradza się jakiekolwiek podróże drogą lądową na północ od miejscowości Tadjoura i Obock. Zagrożenie piractwem na wodach Zatoki Adeńskiej znacznie się zmniejszyło, niemniej zaleca się sprawdzenie najnowszych informacji i ostrzeżeń przed każdą wycieczką morską. Kradzieże są zjawiskiem dość powszechnym w Dżibuti, dlatego nie zaleca się spacerowania po mieście po zapadnięciu zmroku.

Erytrea

Stolica	Asmara (Asmara)
Język urzędowy	tigrinia, arabski, angielski
Liczba ludności	6 081 000
Powierzchnia	23 200 km^2
Waluta	nakfa (ERN)
Produkt krajowy brutto (w mld USD)	2,27

Erytrea na wschodzie graniczy z Morzem Czerwonym, na południowym-wschodzie z Dżibuti, na południu z Etiopią oraz na zachodzie i północnym-zachodzie z Sudanem. Erytrea jest biednym państwem. Podstawą gospodarki jest rolnictwo, które dominuje pod względem wielkości zatrudnienia. Obejmuje w większości uprawę rolną i hodowlę zwierząt na własne potrzeby. Wartość wymiany handlowej pomiędzy Polską a Erytreą jest znikoma.

Charakterystyka rynku

Licząca ponad 6 milionów obywateli Erytrea jest jednym z najbiedniejszych państw na świecie. Pierwsze lata po uzyskaniu niepodległości (1993-1997) charakteryzowały się imponującym postępem w przywracaniu podstaw makroekonomicznych oraz poprawą wskaźników socjalnych. W tym okresie gospodarka rosła w tempie około 10% rocznie. Jednakże w wyniku konfliktu granicznego z Etiopią państwo zostało w sposób znaczący pozbawione zasobów finansowych, co przyczyniło się do zatrzymania dalszego rozwoju. Ucierpiała infrastruktura transportowa, energetyczna, telekomunikacyjna, sanitarna, szkoły i szpitale. Mobilizacja wojskowa 250 000 mężczyzn i kobiet oraz gwałtowny wzrost wydatków na cele wojskowe także przyczyniły się do osłabienia gospodarki. Po zakończeniu konfliktu granicznego w 2000 r. rząd Erytrei zmuszony był zmierzyć się z ujemnym wzrostem, wysoką inflacją, olbrzymim deficytem budżetowym oraz bardzo niewielkimi zasobami rezerw walutowych, które były efektem wydatków na cele wojskowe.

Podstawą gospodarki Erytrei jest rolnictwo. Mimo, że jest najważniejszym sektorem pod względem liczby zatrudnienia (łącznie ok. 70% ludności pracuje w rolnictwie, hodowli, leśnictwie, rybołówstwie tradycyjnym) jego udział w PKB jest relatywnie niski i szacowany przez różne międzynarodowe organizacje w przedziale 20-24%. Produkcja rolna w Erytrei charakteryzuje się brakiem stabilności, gdyż nawet w okresie sprzyjających opadów zaspokaja jedynie od 60% do 70% zapotrzebowania kraju na żywność. Rząd Erytrei w oficjalnych wypowiedziach konsekwentnie zaprzecza wewnętrznym problemom żywnościowym, jednak kraj pozostaje klasyfikowany jako znajdujący się w sytuacji kryzysowej i wymagający zewnętrznej pomocy żywnościowej. Społeczność międzynarodowa może opierać się jedynie na własnych szacunkach, gdyż oficjalne dane o produkcji, w tym rolnej, nie są dostępne.

Przemysł wydobywczy w Erytrei został zdominowany przez Chiny, które w 2018 r. kupiły od kanadyjskiego koncernu kopalnię Bisha (eksploatacja rudy cynku, miedzi, srebra i złota). W 2019 r.

australijski koncern Danakil rozpoczął przygotowania do eksploatacji potażu w Colluli. Budowa kopalni powinna potrwać kilka lat. Szacuje się, że tamtejsze złoża umożliwią wydobycie przez 200 lat. Dochody z kopalni będą stanowić podstawowe źródło zasilające państwowy budżet. Rząd posiada 40% udziałów w kopalni Bisha poprzez państwowe Eritrean National Mining Corporation (Enamco). Co do zasady w sektorze wydobywczym władze otrzymują automatycznie 10% udziałów w przedsięwzięciach – bez wkładu własnego w majątek spółki – z możliwością wykupu dodatkowych udziałów. W regionie Koka oraz Zara prowadzone jest wydobycie złota. Zagraniczni inwestorzy wykazują zainteresowanie rozwojem sektora wydobywczego w Erytrei.

Dostęp do rynku

Polska jako członek Unii Europejskiej podlega pod ramy prawne regulujące współpracę gospodarczą z Erytreą. W związku z tym polskie towary wprowadzane na rynek Erytrei podlegają identycznym zasadom, jak towary pozostałych krajów UE i nie napotykają na dodatkowe bariery. Ramy prawne współpracy UE-Erytrea nakreśla EC-ACP Partnership Agreement (Cotonou Agreement). Porozumienie reguluje podstawowe aspekty kooperacji w zakresie pomocy, handlu oraz relacji politycznych. Erytrea jako kraj o statusie Least Developed Country (LDC) uczestniczy w programie „Everyting but arms", w ramach którego od 2001 r. produkty z Erytrei korzystają z praktycznie bezcłowego (z wyjątkiem broni i amunicji) i nielimitowanego ilościowo (z wyjątkiem bananów, cukru, ryżu) dostępu do rynku unijnego.

Obywatele polscy wjeżdżający do Erytrei muszą mieć wizę pobytową lub tranzytową. Można je uzyskać w Ambasadzie Państwa Erytrea w Berlinie oraz w Konsulacie Generalnym Erytrei we Frankfurcie nad Menem. Ważność paszportu przy wjeździe powinna wynosić co najmniej 6 miesięcy. W przypadku tranzytu obowiązuje okazanie biletu na dalszą podróż. Nie ma wymogu dysponowania określoną kwotą pieniędzy na każdy dzień pobytu. Nie należy przebywać w Erytrei po terminie wygaśnięcia ważności wizy z uwagi na grożące sankcje karne. Przy wylocie z kraju obowiązuje opłata lotniskowa (20 USD lub 20 EURO). Obowiązek meldunkowy dotyczy pobytu dłuższego niż 30 dni.

Etiopia

Stolica	Addis Abeba (Addis Abeba)
Język urzędowy	amharski
Liczba ludności	114 963 583
Powierzchnia	1 127 127 km^2
Waluta	birr etiopski (ETB)
Produkt krajowy brutto (w mld USD)	99,27

Etiopia graniczy na północnym wschodzie z Erytreą, za zachodzie z Sudanem i Sudanem Południowym, na wschodzie z Somalią i Dżibuti, natomiast od południa z Kenią. Opisywane państwo jest zasobne w grunty uprawne i bogactwa naturalne. Gospodarka kraju jest zdominowana przez przedsiębiorstwa państwowe, jednak rząd stopniowo zwiększa udział sektora prywatnego.

Charakterystyka rynku

Od połowy lat 2000., wzrost PKB Etiopii oscylował wokół 10% i był napędzany przez inwestycje rządowe w infrastrukturę, a także rozwój sektora rolnego i usługowego. Tak wysoki oraz powtarzalny wzrost należy do rzadkości w regionie. Niestety w ostatnich latach, w związku z niestabilnością polityczną oraz niepokojami społecznymi, nastąpiło spowolnienie wzrostu PKB, które pogłębiło się przez pandemię COVID-19. Pomimo długookresowego dynamicznego wzrostu gospodarczego, Etiopia pozostaje jednym z najbiedniejszych krajów na świecie. Analizy stabilności zadłużenia wykonywane przez Międzynarodowy Fundusz Walutowy określają ryzyko dla Etiopii jako wysokie. W szczególności jest to związane z uzależnieniem od importu, przy niskim i niezdywersyfikowanym eksporcie. Według danych rządowych stopa bezrobocia oscyluje wokół 20%. Ta liczba dotyczy jedynie osób w sektorze formalnym i nie obejmuje dominującej części ludności mieszkającej na wsi i pracującej w niewielkich, niezmechanizowanych gospodarstwach rolnych, którą w praktyce należy postrzegać jako bezrobocie ukryte. Gospodarka Etiopii jest zdominowana przez przedsiębiorstwa państwowe. Obecny rząd planuje stopniowo zwiększać udział sektora prywatnego w gospodarce.

W rolnictwie pracuje około 75% społeczeństwa Etiopii, a sektor ten generuje jedynie 1/3 PKB i udział ten systematycznie spada. Opisywane państwo jest znaczącym producentem i eksporterem kawy. Drugim sektorem wartym wspomnienia jest branża usług, która zatrudnia większość mieszkańców miast. Istotne rolę w gospodarce odgrywa Ethiopian Airlines i lotnisko Bole – jest to odpowiednio największa linia lotnicza w Afryce oraz największy węzeł przesiadkowy obsługujący Afrykę. Pokrewnym rozwiniętym sektorem eksportującym usługi jest turystyka – zarówno klasyczna, jak i biznesowa.

Dostęp do rynku

Wszyscy importerzy oraz eksporterzy muszą być zarejestrowani w Ministerstwie Handlu i uzyskać licencję. Państwo etiopskie wymaga przeprowadzania importu poprzez obywateli Etiopii,

zarejestrowanych w rejestrze oficjalnych importerów i dystrybutorów. Importerzy i agenci muszą uzyskać odpowiednią licencję Ministerstwa Handlu, Ministerstwa Przemysłu oraz Narodowego Banku Etiopii.

Występują utrudnienia, wynikające z niedoborów obcych walut. Rząd Etiopii w ostatnim czasie znacznie złagodził obowiązujące wcześniej przepisy celne, wprowadzając obniżki szeregu stawek, w szczególności dot. tych importowanych dóbr, które pobudzają eksport. W zestawieniu Doing Business 2020, dotyczącym prowadzenia działalności gospodarczej, Etiopia zajmuje niską, 159. pozycję. Najsłabsze wyniki Etiopia osiągnęła w takich kategoriach jak: założenie firmy – pozycja 168 w ujęciu światowym, zaciągnięcie kredytu – pozycja 176 oraz ochrona małych przedsiębiorstw – pozycja 189 w rankingu. W kwestii wolności gospodarczej według Indeksu Wolności Gospodarczej 2019, publikowanym przez The Wall Street Journal i Heritage Foundation, Etiopia plasuje się na pozycji 137. pośród 180 klasyfikowanych krajów. Wśród głównych kwestii utrudniających działalność gospodarczą w tym kraju wymienia się dostęp do finansowania, niewydolną biurokrację państwową oraz niewystarczającą infrastrukturę.

W Etiopii używa się równolegle dwóch sposobów mierzenia czasu. Przy określaniu daty w języku amharskim powszechnie stosuje się tradycyjny kalendarz etiopski, różnica wynosi minus 7 lat względem kalendarza międzynarodowego (gregoriańskiego). Godziny w języku amharskim liczy się od wschodu i od zachodu słońca, różnica wynosi 6 godzin względem międzynarodowej strefy czasowej – Wschodnia Afryka (UTC+03:00). Etiopia nie przechodzi między czasem letnim i zimowym. Z zasady w języku amharskim używa się etiopskiego sposobu mierzenia czasu, a w języku angielskim – międzynarodowego. Nie zawsze jest to jednak ściśle przestrzegane, dlatego warto się każdorazowo upewniać.

Komory

Stolica	Moroni (Moroni)
Język urzędowy	francuski, komoryjski, arabski
Liczba ludności	869 595
Powierzchnia	2 170 km^2
Waluta	frank komorów (KMF)
Produkt krajowy brutto (w mld USD)	1,21

Archipelag Komorów znajduje się w północnej części Kanału Mozambickiego, na północny zachód od Madagaskaru i naprzeciwko Mozambiku. W skład Związku Komorów wchodzą: Wielki Komor, Mohéli i Anjouan.

Komory to jedna z najbiedniejszych i najmniejszych gospodarek świata. Problemem w rozwoju gospodarczym jest słaba sieć komunikacyjna, młoda i szybko rosnąca populacja oraz mało zasobów naturalnych. Problemem jest niski poziom wykształcenia siły roboczej i silne uzależnienie od zagranicznych dotacji i pomocy technicznej. Rolnictwo, w tym rybołówstwo, łowiectwo i leśnictwo, stanowi około 50% PKB, zatrudnia większość siły roboczej i zapewnia większość eksportu.

Dochód z eksportu w dużej mierze zależy od trzech głównych upraw: wanilii, goździków i ylang-ylang (esencji perfum). Pomimo wysokiego znaczenia rolnictwa dla gospodarki, kraj importuje około 70% żywności. Przekazy międzynarodowe od około 300 000 Komoryjczyków stanowią mniej więcej 25% PKB kraju. Francja pozostaje kluczowym partnerem handlowym i dwustronnym darczyńcą.

Związek Komorów jest jednym z najsłabiej rozwiniętych krajów (LDC) i korzysta z rozwiązania „Wszystko oprócz broni" (EBA). W ten sposób kraj ma swobodny dostęp do rynku UE, bez ceł i kontyngentów, dla całego swojego wywozu, z wyjątkiem broni i uzbrojenia. Jest to najbardziej hojna forma preferencyjnego traktowania krajów najsłabiej rozwiniętych na świecie.

Madagaskar

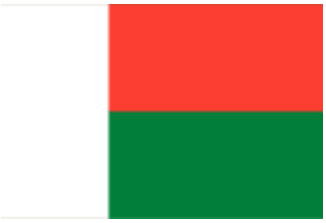

Stolica	Antananarywa (Antananarivo)
Język urzędowy	francuski, malgaski
Liczba ludności	27 691 019
Powierzchnia	587 041 km^2
Waluta	ariary (MGA)
Produkt krajowy brutto (w mld USD)	13,72

Madagaskar to państwo wyspiarskie położone w zachodniej części Oceanu Indyjskiego, u południowo-wschodnich wybrzeży Afryki. Państwo to jest czwartą największą wyspą na świecie. Gospodarka Madagaskaru jest w większości nieuregulowana, z wieloma niewykorzystanymi zasobami naturalnymi. Jej podstawą jest turystyka oraz rolnictwo, w tym również rybołówstwo, leśnictwo i hodowla zwierząt. Madagaskar od dziesięcioleci kojarzony jest z uprawą wanilii, której jest największym światowym producentem.

Charakterystyka rynku

Madagaskar wciąż należy do grupy najsłabiej rozwiniętych i najuboższych państw świata, z PKB per capita na poziomie ok. 500 dolarów. Cechuje się wysokim poziomem ubóstwa, niedoinwestowanym sektorem zdrowia i edukacji, niedostatecznie uregulowaną gospodarką, wciąż nieeksploatowanymi zasobami naturalnymi, słabym systemem sądowniczym oraz wysokim poziomem korupcji. Istotnym elementem gospodarki jest rolnictwo, w tym przede wszystkim rybołówstwo i leśnictwo, generujące około 25% PKB i zatrudniające 80% aktywnej siły roboczej. Eksportowymi roślinami uprawnymi są: kawa, banany, trzcina cukrowa i przyprawy. Madagaskar od dziesięcioleci kojarzony jest z uprawą wanilii, której jest największym światowym producentem. Uprawiane są również rośliny przemysłowe np. bawełna, rafia i agawa sizalska. Lokalne potrzeby żywieniowe zaspokajane są przez ryż, maniok, bataty, ziemniaki i kukurydzę. W tropikalnym klimacie możliwa jest także uprawa cytrusów, liczi, mango, papai, awokado i melonów. W hodowli przeważa bydło, trzoda chlewna, kozy i owce. Spore znaczenie mają połowy ryb morskich i śródlądowych. Madagaskar obfituje w cenne surowce mineralne, jednak przemysł wydobywczy wciąż nie odgrywa głównej roli w gospodarce państwa.

Ubogie społeczeństwo wyspy eksploatuje środowisko w destrukcyjny sposób, co stanowi zagrożenie dla malgaskiej unikatowej flory i fauny oraz szerzej, gospodarki w dużej mierze zależnej od rolnictwa. Lasy są wycinane i wypalane pod pola uprawne. W przeważającej części kraju występuje bardzo uboga ziemia co powoduje, że po kilku latach uprawy są nieopłacalne, a to przyczynia się do dalszego wypalania lasów. Wyjałowiona ziemia, pozbawiona większej roślinności, szybko eroduje. Woda wypłukuje ziemię, co prowadzi do powstawania ogromnych rozpadlin, a w niższych partiach rzek do gromadzenia się dużych ilości piasku. Zapotrzebowanie na energię w głównej mierze

zaspokaja węgiel drzewny. Jego produkcją zajmuje się spory odsetek społeczeństwa kosztem najważniejszego surowca – drewna.

Jednym z najważniejszych źródeł dochodów wyspy jest turystyka, rocznie generująca przychody w wysokości ok. 850 mln USD, co stanowi ponad 15% PKB Madagaskaru. Szczególnie popularna wśród turystów, także z Polski, jest wyspa Nosy Be położona przy północno-zachodnim wybrzeżu Madagaskaru, znana z piaszczystych plaż i krystalicznie czystego oceanu.

Znaczny spadek dochodów z powodu pandemii koronawirusa związany z zamknięciem granic, a co za tym idzie także ograniczeniem ruchu turystycznego oraz czasowym zatrzymaniem wydobycia w malgaskich kopalniach złota, węgla i miki negatywnie oddziałuje na już i tak trudną sytuację gospodarczą wyspy.

Ekoturystyka i rolnictwo w połączeniu z większymi inwestycjami w edukację, ochronę zdrowia oraz prywatne przedsiębiorstwa to kluczowe elementy obecnej strategii rozwoju Madagaskaru.

Dostęp do rynku

Pod kątem dostępu do rynku Madagaskar w rankingu Banku Światowego Doing Business 2020 zajął dopiero 161 miejsce na 190 klasyfikowanych państw.

Wydawanie pozwoleń na pracę na Madagaskarze leży w kompetencji Ministerstwa pracy, zatrudnienia, służby publicznej i prawa społecznego (Ministère du Travail de l'Emploi, de la Fonction Publique et des Lois Sociales). Pracodawca powinien wystąpić z wnioskiem do Economic Development Board of Madagascar (EDBM), który następnie przekaże go resortowi pracy. Bank Światowy w raporcie Doing Business 2020 podkreśla, że malgaskie przepisy w znaczącym stopniu chronią pracowników, utrudniając pracodawcy zwolnienie osób nieefektywnych. Trudno jest ponadto sprostać szczegółowym przepisom dot. zatrudnienia nowych osób.

Mauritius

Stolica	Port Louis (Port Louis)
Język urzędowy	angielski
Liczba ludności	1 265 740
Powierzchnia	587 041 km^2
Waluta	rupia Mauritiusu (MUR)
Produkt krajowy brutto (w mld USD)	10,91

Mauritius to państwo wyspiarskie położone w południowo-zachodniej części Oceanu Indyjskiego, w archipelagu Maskarenów, około 900 km na wschód od Madagaskaru. Mauritius to państwo o średnich dochodach ze zdywersyfikowaną gospodarką, która dynamicznie i konsekwentnie się rozwija. Kluczową rolę w gospodarce pełni sektor usług, zwłaszcza turystyka, technologie informacyjno-komunikacyjne oraz usługi finansowe. Wraz z innymi państwami Afryki Wschodniej i Południowej Mauritius jest stroną wynegocjowanej z Unią Europejską Umowy o partnerstwie gospodarczym.

Charakterystyka rynku

Podstawę gospodarki Mauritiusu tradycyjnie stanowiła plantacyjna uprawa trzciny cukrowej. Jest to główna roślina uprawiana na wyspie od czasów sprowadzenia jej przez Holendrów w XVII w. Mimo prób przełamania monokulturowego charakteru rolnictwa i transformacji całego sektora w zdywersyfikowaną gospodarkę rolno spożywczą, trzcina cukrowa nadal ma kluczowe znaczenie w rolnictwie opisywanego państwa. Gruntu orne zajmują ponad połowę powierzchni kraju, z czego na około 90% ziem uprawia się właśnie trzcinę cukrową. Na popularności zyskują jednak także herbata i tytoń, ananasy i owoce liczi (uprawiane na eksport) oraz ziemniaki i kukurydza, uprawiane raczej na potrzeby krajowego spożycia. W hodowli istotniejszą rolę odgrywa tylko drób. Rozwija się także rybołówstwo i gospodarka leśna.

Rolnictwo nie jest jednak kluczowym sektorem maurytyjskiej gospodarki. Obecnie zdecydowanie ustępuje sektorowi usług, w tym głównie usługom turystycznym, a także przemysłowi, przede wszystkim odzieżowemu. Na znaczeniu zyskuje też sektor ICT, rynek nieruchomości i usługi finansowe. Mauritius staje się regionalnym ośrodkiem przemysłu odzieżowego, przekazując swój know-how krajom Południowo-Wschodniej Afryki. Sektor ten przyciągnął bezpośrednie inwestycje zagraniczne, stworzył miejsca pracy oraz wzmocnił bazę przemysłową gospodarki. Lokalni producenci odzieży często zaopatrują międzynarodowe marki, głównie amerykańskie i europejskie, w tym m.in. Calvin Klein, Tommy Hilfiger, Zara, Mango, Esprit czy Levi's. Prężnie rozwija się w ostatnich latach także przemysł przetwórczy (przetwórstwo rybne i owoców morza). Dużą role odegrało w tym przypadku ustanowienie na Mauritiusie strefy wolnocłowej.

Ponad połowę dochodu narodowego zapewnia jednak Mauritiusowi sektor usług, w tym przede wszystkim turystyka. Jej gwałtowny rozwój rozpoczął się w latach 70. XX wieku wraz ze znaczną rozbudową bazy turystycznej i prężnie rozwija się do dziś. Mauritius przyjmuje turystów przede

wszystkim z Indii, RPA, Francji, Niemiec, Wielkiej Brytanii i Chin. Na wyspę coraz liczniej przybywają także Polacy, których liczbę szacuje się na kilka tysięcy rocznie. Pandemia koronawirusa wpłynęła na znaczący spadek dochodów z turystyki. Mimo trwającego kryzysu ekonomicznego i spadku wpływów z turystyki szacowanego na ok. 30%, agencja ratingowa Moody's nie obniżyła prognoz dot. maurytyjskiej gospodarki licząc, że podjęte przez władze lokalne kroki dot. m.in. wsparcia banku centralnego pozwolą państwu utrzymać stabilny wzrost.

Perspektywicznym sektorem gospodarki jest też produkcja biżuterii. W prawie 600 zarejestrowanych zakładach jubilerskich pracuje ok. 2000 osób. Eksport produktów jubilerskich, przede wszystkim do Europy, zwiększa się co roku. Na Mauritiusie produkuje się ponadto sprzęt laboratoryjny, urządzenia medyczne, kable elektryczne, światłowody, sprzęty kuchenne, pompy hydrauliczne, części samochodowe, rury metalowe, zbiorniki na wodę, pojemniki plastikowe, okulary słoneczne, jachty, produkty do wypoczynku na plaży, drzwi czy pręty metalowe.

Dostęp do rynku

Sprawy związane z rozpoczęciem i prowadzeniem działalności gospodarczej na Mauritiusie regulują następujące ustawy: Companies Act 2001, Business Registration Act 2002, Insolvency Act 2009, Limited Partnerships Act 2011 oraz Foundations Act 2012. Rejestracją nowych przedsiębiorstw zajmuje się Corporate and Business Registration Department umiejscowiony w strukturach Ministerstwa Finansów, Planowania Gospodarczego i Rozwoju (Ministry of Finance, Economic Planning and Development). Rejestracji można dokonać online poprzez system Companies & Businesses Registration Integreated System (CBRIS) lub osobiście, przedstawiając stosowny wniosek w biurze Registrar of Companies. W momencie składania wniosku należy uiścić opłatę, której wysokość jest różna w zależności od wielkości rejestrowanej firmy. Przedsiębiorca otrzymuje tzw. Business Registration Card oraz National Business Registration Number. Firma założona na Mauritiusie może posiadać 100% zagranicznych udziałów, nie ma wymogu posiadania minimalnego kapitału zakładowego.

Na Mauritiusie system zamówień publicznych został w całości przeniesiony do Internetu. Na stronie Public Procurement Portal (http://publicprocurement.govmu.org/Pages/default.aspx) jednostki administracji publicznej upowszechniają informacje nt. zamówień publicznych, w tym m.in. zaproszenia do składania ofert, roczny plan zamówień publicznych czy wyniki konkursów. Od września 2015 r. działa ponadto, administrowany przez maurytyjski Urząd ds. Zamówień Publicznych, system e-zamówień: https://eproc.publicprocurement.govmu.org. Zachęca się zainteresowanych dostawców, kontrahentów i konsultantów do rejestracji w ww. systemie, co pozwoli na otrzymywanie powiadomienia za każdym razem, kiedy opublikowane zostanie zaproszenie do składania ofert. Dzięki przeniesieniu systemu zamówień publicznych do Internetu wszystkie strony tego procesu mają dostęp do aktualnych ogłoszeń, mogą pobrać potrzebną dokumentację, a także odtworzyć historię poprzednich przetargów. Należy przy tym pamiętać, że obie ww. strony internetowe działają niezależnie. W przypadku zainteresowania udziałem w przetargach na Mauritiusie należy więc śledzić oba linki.

Rwanda

Stolica	Kigali (Kigali)
Język urzędowy	francuski, rwanda, angielski
Liczba ludności	12 952 209
Powierzchnia	26 338 km^2
Waluta	frank rwandyjski (RWF)
Produkt krajowy brutto (w mld USD)	10,33

Rwanda leży w strefie środkowoafrykańskich rowów tektonicznych. Niemal 97% powierzchni kraju zajmują obszary powyżej 1000 m n.p.m. Rwanda posiada rozległą i gęstą sieć rzek należących do dorzeczy Nilu i Konga. Państwo to cieszy się relatywnie silnym wzrostem gospodarczym, wysoką oceną pod względem łatwości prowadzenia biznesu i reputacją kraju o niskiej korupcji.

Charakterystyka rynku

Rwanda jest państwem, w którym 90% ludności utrzymuje się z rolnictwa. Pozostałe sektory gospodarcze to turystyka oraz wydobycie minerałów. Opisywane państwo nadal odczuwa negatywne skutki ludobójstwa z 1994 r., w trakcie którego zniszczono znaczną część bazy gospodarczej. Niemniej jednak na przestrzeni ostatnich lat Rwanda poczyniła znaczne postępy w stabilizowaniu i odbudowie gospodarki. Produkt krajowy brutto od 2003 r. rocznie wzrastał średnio o 7–8%, a inflacja utrzymywała się poniżej 10%. W 2019 r. wzrost gospodarczy przekroczył 10%, a napędzany był głównie przez duże inwestycje publiczne na realizację Narodowej Strategii Transformacji. Oczekiwano, że silny wzrost utrzyma się w 2020 roku. Pandemia COVID-19 zakłóciła jednak międzynarodowe przepływy towarów i usług, wpływając znacząco na całą gospodarkę światową, w tym rwandyjską. Eksport i turystyka Rwandy mocno ucierpiały w związku z zakłóceniami w handlu międzynarodowym i podróżach. Także nakłady rwandyjskiego rządu na walkę z COVID-19 oraz wprowadzane środki zapobiegawcze takie jak lockdown Kigali spowodowały znaczne straty w tutejszej gospodarce.

Rwanda stale otrzymuje pomoc finansową od Banku Światowego i Międzynarodowego Funduszu Walutowego. W ostatnich latach rząd przyjął ekspansywną politykę fiskalną w celu zmniejszenia ubóstwa poprzez poprawę edukacji, infrastruktury i pozyskiwanie inwestycji zagranicznych i krajowych. Takie czynniki jak: niedobory energii, niestabilność w sąsiednich państwach oraz brak infrastruktury nadal utrudniają wzrost sektora prywatnego. W 2010 r. powstała pierwsza Specjalna Strefa Ekonomiczna (SSE) w Kigali. Rząd dąży do przyciągnięcia inwestycji w szczególności w takich sektorach, jak: agrobiznes, technologia informacyjna i komunikacyjna, handel i logistyka, górnictwo i budownictwo.

Dostęp do rynku

Rwanda jest atrakcyjnym miejscem pod względem inwestycyjnym w Afryce z następujących powodów: utrzymujący się wysoki i stabilny wzrost gospodarczy (ok. 7%), stabilne instytucje państwowe i niski poziom korupcji, sprawne reformy w zakresie przedsiębiorczości powodują, że Rwanda jest najbardziej konkurencyjnym miejscem do prowadzenia działalności gospodarczej w Afryce Wschodniej, zwolnienia podatkowe oraz rozwój stref wolnego handlu, łatwy dostęp do rynku poprzez centralne położenie kraju i sąsiedztwo 3 krajów o wspólnej unii celnej.

Do priorytetowych sektorów inwestycyjnych Rwandy należą: infrastruktura (w tym rozwój kolei i transportu lotniczego), ICT, rolnictwo, energetyka, turystyka, budownictwo.

Polscy inwestorzy lub przedsiębiorcy mogą ubiegać się o jedno z wielu kategorii zezwoleń na pracę. Wniosek składany jest do rwandyjskiego przedstawicielstwa dyplomatycznego w państwie, w którym aplikant rezyduje. Pozwolenie na pracę wydawane jest przez Departament Directorate General of Immigration and Emigration. Czas rozpatrywania wniosku jest uzależniony od rodzaju zezwolenia. Do kategorii zezwoleń należą, m. in. pozwolenie na poszukiwania i wydobycie złóż, działalność z zakresu rolnictwa i hodowli, przemysłu, produkcji i przetwórstwa, działów związanych z technologią informacyjną, transportem i logistyką, służby zdrowa oraz dot. innej działalności inwestycyjnej. Wizy wydawane są zazwyczaj na 3 lata i mogą być przedłużane. Wszelkie szczegóły dotyczące wydawania pozwoleń na pracę w ramach poszczególnych kategorii można znaleźć na stronie Rwanda Directorate General of Immigration and Emigration.

Prawo własności nieruchomości gruntowej w Rwandzie jest regulowane przez ustawę o ziemi (Organic Land Law of 2005). Prawo Rwandy tak samo traktuje cudzoziemców, jak obywateli miejscowych. Niemniej jednak wszystkie grunty w Rwandzie należą do państwa, w tym powiatów i miast, i tylko instytucje publiczne mają prawo wydzierżawić dany grunt osobie prywatnej lub przedsiębiorcy na okres 99 lat.

Seszele

Stolica	Victoria (Victoria)
Język urzędowy	angielski, francuski, kreolski seszelski
Liczba ludności	98 462
Powierzchnia	455 km^2
Waluta	rupia seszelska (SCR)
Produkt krajowy brutto (w mld USD)	1,12

Seszele to państwo wyspiarskie, złożone z 115 wysp, zlokalizowane na Oceanie Indyjskim. Państwo to z uwagi na stabilny rozwój i dość wysoki dochód zaliczane są do grupy najbardziej rozwiniętych państw Afryki. Filarem seszelskiej gospodarki są usługi, w tym przede wszystkim turystyka i sprzedaż licencji połowowych zagranicznym armatorom.

Charakterystyka rynku

Od czasu uzyskania niepodległości w 1976 r. dochód Seszeli na jednego mieszkańca zwiększył się prawie siedmiokrotnie, przyczynił się do tego przede wszystkim sektor turystyki. W ostatnich latach rząd podjął działania zmierzające do przyciągnięcia inwestorów zagranicznych, szczególnie w branży turystycznej. Równocześnie podjęto decyzję o dywersyfikacji seszelskiej gospodarki – na znaczeniu zyskuje sektor finansowy, ICT, energie odnawialne oraz niebieska gospodarka, w której wyspy się wyspecjalizowały. Seszele z uwagi na stabilny rozwój i dość wysoki dochód zaliczane są do grupy najbardziej rozwiniętych państw Afryki. Jako bardzo niewielka gospodarka, nie mająca bezpośrednich sąsiadów, kraj jest jednak podatny na zmiany koniunktury gospodarczej w państwach, z których dociera największa liczba turystów, a także klęski żywiołowe, zmiany klimatyczne i katastrofy naturalne. Jednym z głównych wyzwań stojących przed rządem jest opracowanie strategii, która zwiększy odporność Seszeli na zmiany klimatu bez uszczerbku dla wzrostu gospodarczego.

Najważniejsi partnerzy eksportowi Seszeli to: Zjednoczone Emiraty Arabskie, Wielka Brytania, Francja, Wyspy Dziewicze, Zambia, Mauritius, Japonia. Eksportowane są przede wszystkim mrożone ryby i tuńczyk w puszce, a reeksportowane – produkty naftowe. Z uwagi na swoje położenie geograficzne Seszele znacznie więcej importują, niż eksportują. Towary takie, jak maszyny i urządzenia, artykuły spożywcze, produkty naftowe, chemikalia, sprowadzane są przede wszystkim z ZEA, Kataru, Wysp Dziewiczych, Niemiec i Francji.

Dostęp do rynku

Należy pamiętać, że służby celne Seszeli wprowadzają okresowe obostrzenia dotyczące importu lub eksportu broni, sprzętu łowieckiego oraz owoców i warzyw. Więcej informacji na temat produktów, których importowanie jest zabronione lub na import których wymagana jest zgoda miejscowego urzędu znajduje się na stronie Seychelles Revenue Commission.

W rankingu łatwości prowadzenia działalności gospodarczej, prowadzonego przez Bank Światowy, Seszele zajęły 100 miejsce na 190 klasyfikowanych państw. Poprawa pozycji w rankingu była przede wszystkim efektem usprawnienia wewnętrznych procesów związanych z wydawaniem pozwoleń na budowę.

Dostęp do rynku pracy daje tzw. Gainful Occupation Permit (GOP), inaczej Work Permit, wystawiane zarówno pracownikom firm, jak i osobom samozatrudnionym. O GOP należy wystąpić z co najmniej 10-tygodniowym wyprzedzeniem i nie należy wjeżdżać na Seszele przed otrzymaniem dokumentu. Koszt otrzymania pozwolenia to 1000 seszelskich rupii, plus dodatkowo 700 rupii za każdy miesiąc obowiązywania pozwolenia.

Obywatele polscy są na Seszelach zwolnieni z obowiązku wizowego. Przy wjeździe należy okazać paszport ważny w dacie wjazdu i planowanego wyjazdu, bilet powrotny lub bilet na dalszą podróż, dowód posiadania rezerwacji noclegu łącznie z danymi kontaktowymi do hotelu oraz dowód posiadania wystarczających środków na pokrycie kosztów pobytu. Osoby przybywające z krajów, w których występuje żółta febra, muszą okazać szczepienie przeciwko tej chorobie.

Somalia

Stolica	Mogadiszu (Mogadishu)
Język urzędowy	somalijski, arabski
Liczba ludności	15 893 219
Powierzchnia	637 700 km^2
Waluta	szyling somalijski (SOS)
Produkt krajowy brutto (w mld USD)	4,91

Somalia, pomimo niewielkiego choć widocznego rozwoju gospodarczego, wciąż należy do najsłabiej rozwiniętych państw Afryki. Jej gospodarka zdominowana jest przez szarą strefę, oparta na hodowli bydła i działalności przedsiębiorstw wyspecjalizowanych w przelewach pieniężnych i usługach telekomunikacyjnych, wobec braku formalnego sektora bankowego. Od zakończenia w 2012 r. wojny domowej rząd stopniowo wprowadza elementy gospodarki rynkowej i otwiera się na handel zagraniczny, jednak Somalia nadal w dużym stopniu uzależniona jest od pomocy międzynarodowej, zarówno finansowej, humanitarnej, jak i rozwojowej. Jej zadłużenie międzynarodowe jest bardzo wysokie, choć dzięki decyzji Banku Światowego i MFW z marca 2020 r. o zakwalifikowaniu Mogadiszu do Programu Redukcji Zobowiązań Najbiedniejszych i Najbardziej Zadłużonych Państw Świata (Heavily Indebted Poor Countries, HIPC), zadłużenie Somalii zostanie zredukowane z obecnej kwoty 5,2 mld USD do 557 mln USD w ciągu kolejnych trzech lat, pod warunkiem kontynuacji rozpoczętych reform gospodarczych. Duże wpływy do budżetu stanowią przekazy finansowe od somalijskiej diaspory pracującej za granicą (głównie Bliski Wschód, także Europa i inne kraje Afryki). W chwili obecnej Somalia wydaje ponad 90% swojego budżetu na zapewnienie bezpieczeństwa i administrację publiczną, wobec czego potrzeby ekonomiczno-społeczne populacji właściwie nie są zaspokajane. Długoterminowy plan rozwoju kraju zakłada przede wszystkim inwestycje w infrastrukturę, w tym infrastrukturę elektryczną. Perspektywicznymi sektorami są ponadto ICT i bankowość mobilna.

W raporcie dotyczącym łatwości prowadzenia działalności gospodarczej, który prowadzi Bank Światowy, Somalia zajęcia 190 miejsce a zatem ostatnią pozycję.

Najważniejszym sektorem gospodarki jest rolnictwo, zdominowane przez nomadów i półkoczowniczych pasterzy hodujących trzodę. Zatrudnia zdecydowaną większość populacji, a pastwiska zajmują ponad połowę powierzchni kraju. Powoli, zwłaszcza w stolicy i innych większych miastach, rozwija się sektor budowlany, telekomunikacyjny, a także przemysł przetwórczy (w tym głównie przetwórstwo rolne, wspierane przez pomoc zagraniczną). Anarchia administracyjna sprawia jednak, że znaczna część produkcji jest rabowana i dostępna tylko w obrocie czarnorynkowym.

Na ten moment odradza się podejmowania jakichkolwiek działań mających na celu podjęcie działalności inwestycyjnej na terenie Somalii.

Tanzania

Stolica	Dodoma, Dar es Salaam (Dodoma, Dar es Salaam)
Język urzędowy	angielski, suahili
Liczba ludności	59 734 213
Powierzchnia	947 300 km^2
Waluta	szyling tanzański (TZS)
Produkt krajowy brutto (w mld USD)	70,28

Tanzania położona jest w rejonie Wielkich Jezior Afrykańskich. Sąsiaduje z Demokratyczną Republiką Konga, Kenią, Ugandą, Rwandą, Burundi, Zambią, Malawi i Mozambikiem. Gospodarka Tanzanii jest w znacznym stopniu zliberalizowana i utrzymuje stosunkowo wysoki wzrost gospodarczy. Należy mieć jednak na uwadze, że to wciąż biedny kraj.

Charakterystyka rynku

Tanzania jest jednym z najbiedniejszych państw świata. Od roku 2000 roczny wzrost gospodarczy wynosił średnio 7% PKB. Jak większość krajów regionu, Tanzania dotkliwie odczuła jednak skutki pandemii COVID-19. We wrześniu 2021 r. rząd obniżył swoje ogłoszone wcześniej prognozy wzrostu z 5,6% do 4%. Gospodarka oparta jest w głównej mierze na rolnictwie. Tanzania jest biorcą pomocy finansowej zarówno od Banku Światowego, MFW, jak i wielu donatorów dwustronnych. Znaczna część funduszy przekazywana jest na poprawę infrastruktury, w tym kolejowej i portowej, która oferuje niezbędne połączenia handlowe dla krajów śródlądowych.

Najważniejsze produkty eksportowe Tanzanii to złoto, surowy tytoń, orzechy kokosowe, orzechy brazylijskie i orzechy nerkowca, inne nasiona oleiste oraz rafinowana ropa naftowa. Wśród pięciu głównych rynków eksportowych Tanzanii znajdują się: Indie, Algieria, Zjednoczone Emiraty Arabskie, Demokratyczna Republika Konga oraz RPA. Najważniejsze produkty importowane do Tanzanii to: rafinowana ropa naftowa, olej palmowy, leki pakowane, samochody i pszenica (174 mln USD). Wymienione towary importowane są głównie z Chin, Indii, Zjednoczonych Emiratów Arabskich, RPA i Kenii.

Dostęp do rynku

Tanzania jest państwem charakteryzującym się zrównoważoną sytuacją polityczną, stabilnym kursem waluty oraz korzystnym położeniem geograficznym. Jest członkiem EAC, która jest obszarem unii celnej 5 państw regionu. W Tanzanii dynamicznie rozwija się sektor telekomunikacji i IT. Siła robocza jest tania. Tanzania jest państwem atrakcyjnym turystycznie (zwłaszcza Zanzibar i parki narodowe na północy kraju).

Słabe strony rynku tanzańskiego to przede wszystkim wysoki fiskalizm państwa, wciąż stosunkowo wysoki poziom korupcji, brak stabilnych regulacji prawnych i podatkowych oraz niski poziom

edukacji. Przeszkodą dla importerów są cła i sposób działania władz portowych powodujące m.in. opóźnienia w odprawach. Skomplikowana dokumentacja i odmienny od europejskiego sposób działania urzędów powodują opóźnienia w wydawaniu różnego typu zezwoleń. Niekorzystny stan dróg oraz ich zakorkowanie i nierozwinięta sieć połączeń kolejowych, morskich i lotniczych stwarza problemy operacyjne i logistyczne związane z transportem towarów. Dostępność internetu ogranicza się do większych miast, jednak technologia sieci komórkowych oraz bankowości mobilnej jest dobrze rozwinięta.

W opublikowanym przez Bank Światowy zestawieniu „Doing Business 2020", Tanzania pod względem warunków sprzyjających do prowadzenia działalności gospodarczej, zajmuje 141. pozycję wśród 190 ujętych w rankingu gospodarek świata.

Wniosek o pozwolenie na pracę w Tanzanii jest w rzeczywistości wnioskiem o zezwolenie na pobyt czasowy. Wyróżnione są trzy klasy pozwoleń na pobyt (A, B, C). Wnioski należące do kategorii A i B powinny być złożone w biurze imigracyjnym w Dar es Salaam. Klasa A dotyczy wniosków na pobyt dla osób zainteresowanych prowadzeniem działalności handlowej, rolniczej, hodowlą zwierząt, rozpoznawaniem złóż, górnictwem i produkcją. Zgoda na pobyt wydawana jest na okres dwóch lat z możliwością przedłużenia (po wniesieniu ponownej opłaty) do lat czterech. Pozwolenia należące do klasy B dotyczą osób, które otrzymały ofertę pracy w Tanzanii i są wydawane na okres dwóch lat. Klasa C dotyczy studentów i naukowców, którzy chcą podjąć naukę lub prowadzić badania w Tanzanii, misjonarzy, naukowców, lekarzy i wolontariuszy. Wnioski należące do kategorii C należy składać do regionalnego biura emigracji w państwie, w którym aplikant rezyduje.

Zgodnie z ustawą o ziemi z 1999 r. wszystkie grunty w Tanzanii należą do państwa. Ziemię można jednak nabyć na trzy sposoby: poprzez nadanie prawa użytkowania przez rząd, udostępnianie ziemi przez TIC (Tanzania Investment Centre), leasing gruntów zajmowanych przez sektor prywatny. Dzierżawa, jak i inne formy nabycia nieruchomości, są przyznawane na okresy krótko i długoterminowe.

Prawo o zamówieniach publicznych w Tanzanii regulowane jest dwoma ustawami z 2004 i 2011 r. Na podstawie ustawy z 2004 r. uruchomiono organ kontroli i monitoringu – Public Procurement Regulatory Authority (PPRA), którego struktura umożliwia zdecentralizowane działanie w zakresie realizacji zamówień publicznych, na poziomie rządowym i samorządowym. Ustawa obejmuje wszelkie zasady funkcjonowania systemu zamówień publicznych, w tym wprowadza kodeks postępowania, jak również sankcje karne i dyscyplinarne za jej naruszenie. Wszelkie szczegóły dotyczące zamówień publicznych, jak również obowiązujące akty prawne, są dostępne na stronie PPRA.

Uganda

Stolica	Kampala (Kampala)
Język urzędowy	angielski
Liczba ludności	45 741 000
Powierzchnia	241 038 km^2
Waluta	szyling ugandyjski (UGX)
Produkt krajowy brutto (w mld USD)	42,48

Uganda położona jest nad jeziorem Wiktoria i graniczy z Kenią, Tanzanią, Rwandą, Demokratyczną Republiką Konga oraz Sudanem Południowym. Najważniejszym sektorem gospodarki Ugandy jest rolnictwo, które zatrudnia ponad 70% siły roboczej. Państwo posiada szeroką bazę bogactw naturalnych z niedawno odkrytymi złożami ropy naftowej.

Charakterystyka rynku

Uganda jest krajem, w którym powszechnie obecna jest korupcja. Brak wystarczających inwestycji w sektor zdrowia, edukacji czy w gospodarkę sprawia, że opisywane państwo wciąż należy do krajów o stosunkowo niskim dochodzie. Rozwój hamuje także brak podstawowej infrastruktury elektrycznej, źródeł czystej wody i kiepski stan dróg na prowincji. Filarem gospodarki wciąż pozostaje tradycyjne rolnictwo, zatrudniające ponad 70% siły roboczej, a coraz większe znaczenie zyskuje turystyka. Uganda jest bogata w zasoby naturalne, a położenie geograficzne w sercu Afryki Subsaharyjskiej stanowi dobrą bazę, aby kraj mógł stać się regionalnym centrum handlu i inwestycji, przy założeniu modernizacji przepisów prawnych w zakresie dostępu do rynku i uszczelnienia wymiaru sprawiedliwości.

Najważniejszymi partnerami eksportowymi Ugandy są: Zjednoczone Emiraty Arabskie, Kenia, Sudan Południowy, Kongo , Włochy, Tanzania, Niemcy. Eksportowana jest przede wszystkim kawa, herbata, ryby, bawełna, świeże cięte kwiaty i inne produkty ogrodnicze oraz złoto. Uganda importuje przede wszystkim z Chin, Indii, Kenii, Tanzanii, ZEA oraz Japonii. Importowane są przede wszystkim samochody, maszyny i urządzenia, paliwa, farmaceutyki i sprzęt medyczny, zboże.

Dostęp do rynku

Cudzoziemcy mogą zakładać firmę bez konieczności posiadania udziałowców będących obywatelami Ugandy. Wyjątkiem jest sytuacja kiedy przedsiębiorstwo chce posiadać na własność grunty rolne, w takim przypadku co najmniej 51% udziałów w spółce musi należeć do Ugandyjczyków. Atutem jest fakt, że Uganda wyeliminowała wszystkie cła importowe na towary pochodzące ze Wspólnoty Wschodnioafrykańskiej i przyjęła wspólne taryfy celne.

Wniosek o pozwolenie na pracę w Ugandzie jest w rzeczywistości wnioskiem o zezwolenie na pobyt czasowy. Wniosek składany jest do odpowiedniej Ambasady Ugandy w państwie, w którym aplikant rezyduje – w przypadku Polski właściwa jest Ambasada Ugandy w Berlinie. W Ugandzie jest kilka

rodzajów pozwoleń na pracę, w zależności od rodzaju planowanej działalności. Zezwolenie klasy F mogą uzyskać osoby o wysokich kwalifikacjach pożądanych na rynku pracy oraz posiadające odpowiedni dochód, umożliwiający im zakwaterowanie i realizację planowanych działań biznesowych. Drugą kategorią jest klasa G, która zezwala na podjęcie pracy w określonej firmie lub organizacji w Ugandzie. W tym przypadku jedynym zabezpieczeniem finansowym jest wymóg posiadania środków finansowych w wysokości pozwalającej na zakup powrotnego biletu lotniczego do państwa pochodzenia. Pozwolenie kategorii G dotyczy także pracowników organizacji pozarządowych, misjonarzy i wolontariuszy.

W 2003 r. przyjęto ustawę dotyczącą prawa zamówień publicznych (Public Procurement and Disposal of Public Assets Act 1 of 2003), która weszła w życie w dn. 21 lutego 2003 r. Na jej podstawie uruchomiono organ kontroli i monitoringu – Public Procurement and Disposal of Public Assets Authority. Ustawa obejmuje wszelkie zasady funkcjonowania systemu zamówień publicznych, w tym wprowadza kodeks postępowania, jak również sankcje karne i dyscyplinarne za jego naruszenie. Uzupełnieniem ustawy są akty wykonawcze i decyzje.

W 2020 r. wartość eksportu z Polski do Ugandy wyniosła 17,4 mln euro, importowano natomiast towary za łączną kwotę 10,7 mln euro. Powyższe dane klasyfikują Ugandę na 117 miejscu w rankingu głównych rynków eksportowych i 115 – głównych rynków importowych naszego kraju. Polska importuje z Ugandy kawę, herbatę i tytoń, a eksportuje – produkty pochodzenia roślinnego, materiały i wyroby włókiennicze, w tym odzież używaną oraz urządzenia mechaniczne i elektryczne.

6. Afryka Południowa

W ramach regionu jakim jest Afryka Południowa, warto obserwować w kolejnych latach rozwój oraz potencjał kooperacyjny trzech państw tj. Angoli, Namibii oraz Zambii.

W poniższych dwóch tabelach zamieszczono kolejno wykaz instytucji otoczenia biznesu oraz listę najważniejszych wydarzeń targowych regionu, właściwych dla inteligentnych specjalizacji województwa wielkopolskiego.

Instytucje otoczenia biznesu					
Branża	**Nazwa IOB**	**Strona internetowa**	**Adres e-mail**	**Numer kontaktowy**	**Adres**
Biosurowce i żywność dla świadomych konsumentów	VTR Research Centre	http://vtrcenter.com/	wild4lifeinternational@gmail.com	+267 73 69 81 10	Botswana, P.O. BOX 1264, MAUN
Wnętrza przyszłości	FINCA	https://finca.co.zm/	ZM_CustomerCare@finca.co.zm	+260 971 24 54 29	Zambia, P.O Box 50061 Ridgeway, Lusaka
Przemysł jutra	NISIR	https://www.nisir.org.zm/	nisiris@nisir.org.zm	+260 211 28 10 13	Zambia, Lusaka, P.O. BOX 310158
Wyspecjalizowane procesy logistyczne	Merit Financial Services	http://www.merit finance.co.zw/	info@ meritfinance.co.zw	+263 4 756 763/771758	Zimbabwe, Cnr. First Street & Speke Avenue, First St, Harare
Rozwój oparty na ICT	BongoHive	https://bongohive.co.zm/	contactus@ bongohive.co.zm	+260 953 01 75 26	Zambia, Olympia, 19A Katima Mulilo Rd, Lusaka 10101
Nowoczesne technologie medyczne	Medlico Research and Training Centre	https://www.medlico.co.zw/	info@ www.medlico.co.zw	+263 777 55 30 12	Zimbabwe, 4 Lanark Road, Belgravia , Harare

Wydarzenia targowe					
Branża	**Nazwa wydarzenia**	**Strona internetowa**	**Adres e-mail**	**Numer kontaktowy**	**Adres targów**
Biosurowce i żywność dla świadomych konsumentów	VTR Research Centre	http://vtrcenter.com/	wild4lifeinternational@gmail.com	+267 736 98 110	Botswana, P.O. BOX 1264, MAUN
Wnętrza przyszłości	FINCA	https://finca.co.zm/	ZM_CustomerCare@finca.co.zm	+260 971 24 54 29	Zambia, P.O Box 50061 Ridgeway, Lusaka
Przemysł jutra	NISIR	https://www.nisir. org.zm/	nisiris@ nisir.org.zm	+260 211 28 10 13	Zambia, Lusaka, P.O. BOX 310158
Wyspecjalizowane procesy logistyczne	Merit Financial Services	http://www.meritfinance. co.zw/	info@meritfinance.co.zw	+263 4 756 763/771758	Zimbabwe, Cnr. First Street &

					Speke Avenue, First St, Harare
Rozwój oparty na ICT	BongoHive	https://bongohive.co.zm/	contactus@ bongohive.co.zm	+260 953 01 75 26	Zambia, Olympia, 19A Katima Mulilo Rd, Lusaka 10101
Nowoczesne technologie medyczne	Medlico Research and Training Centre	https://www.medlico.co.zw/	info@www.medlico.co.zw	+263 777 55 30 12	Zimbabwe, 4 Lanark Road, Belgravia , Harare

Angola

Stolica	Luanda (Luanda)
Język urzędowy	portugalski
Liczba ludności	32 866 268
Powierzchnia	1 246 700 km^2
Waluta	kwanza (AOA)
Produkt krajowy brutto (w mld USD)	74,5

Angola sąsiaduje z Demokratyczną Republiką Konga, Zambią i Namibią. Gospodarka Angoli to rozwijająca się gospodarka z bogatą bazą surowców energetycznych i chłonnym rynkiem zbytu. Podstawą gospodarki Angoli jest przemysł naftowy, jednak władze kraju podejmują reformy w celu dywersyfikacji gospodarki. Jedną z najszybciej rozwijających się gałęzi gospodarki jest budownictwo. Perspektywicznymi sektorami są także przemysł maszynowy oraz chemiczny.

Charakterystyka rynku

Podstawą wzrostu gospodarczego Angoli jest w głównej mierze przemysł naftowy. Ropa naftowa oraz produkty ropopochodne stanowią również ok. 95% eksportu kraju. Z tego powodu sytuacja gospodarcza i wpływy budżetowe są głęboko uzależnione od światowych cen ropy naftowej. Skutki tego uzależnienia Angola szczególnie odczuwa od 2014 r., dlatego obecnie jednym z priorytetów angolskiego rządu jest dywersyfikacja gospodarki.

Duża część obywateli Angoli jest zatrudniona w nieformalnym sektorze gospodarki. Międzynarodowy Fundusz Walutowy szacuje, że jest to ok 60% społeczeństwa, odpowiedzialne za wytwarzanie ok. 20% - 40% PKB Angoli (w zależności od szacunków).

Produkcja rolnicza wraz z rybołówstwem i gospodarką leśną (często oparte na tradycyjnych metodach) generują w przybliżeniu 8% PKB. Lokalna produkcja w tym sektorze zaspokaja jedynie połowę zapotrzebowania kraju na żywność (pozostała część jest importowana). Jednocześnie władze Angoli prowadzą aktywną politykę mającą na celu ograniczenie importu, w szczególności towarów, które można zastąpić lokalną produkcją.

Stan finansów publicznych Angoli od lat budził zastrzeżenia międzynarodowych obserwatorów i instytucji finansowych. Duża część środków budżetowych znajdowała się w dyskrecjonalnej kompetencji różnych organów i faktycznie nie podlegała żadnej kontroli. Jednakże reformy wprowadzane przez prezydenta João Lourenço przy wsparciu Międzynarodowego Funduszu Walutowego i Komisji Europejskiej doprowadziły do uszczelnienia systemu i przynoszą pozytywne efekty.

Dostęp do rynku

Czynnikiem, który uniemożliwia pełne wykorzystanie inwestycji zagranicznych w Angoli jest rozrost biurokracji i trudne warunki prowadzenia biznesu. W raporcie Banku Światowego „Doing Business", który klasyfikuje kraje ze względu na łatwość prowadzenia działalności gospodarczej w 2020 r. Angola zajęła 177. miejsce wśród 190 państw. Prowadzenie działalności gospodarczej implikuje konieczność załatwiania licznych formalności oraz konieczność poniesienia znacznych kosztów na infrastrukturę (zapewnienie energii elektrycznej, wody itp.) i szkolenia.

Wszyscy cudzoziemcy, którzy zamierzają podjąć pracę w Angoli, muszą uzyskać pozwolenie na pracę. Formalności związane z legalizacją pobytu są złożone i mogą trwać bardzo długo. Wniosek o wizę pracowniczą należy złożyć przed wyjazdem do Angoli, w przedstawicielstwie dyplomatycznym tego kraju. Okres ważności wizy pracowniczej wynosi 1 rok i nie może przekraczać terminu końca kontraktu.

Angolska konstytucja stanowi, że wszystkie grunty należą do państwa. Jedyną formą własności ziemi jest dzierżawa od państwa. Zasada wyłącznej własności państwa nie obejmuje tych nieruchomości, w przypadku których zachowały się księgi wieczyste z czasów kolonialnych. W praktyce procedury związane z nabyciem nieruchomości są bardzo złożone, nieprzejrzyste i trwają nawet kilkanaście miesięcy. Status prawny większości nieruchomości jest bardzo złożony, ponieważ zbywający i kupujący rzadko dopełniają wszystkich formalności. W wielu wypadkach sytuację komplikują roszczenia dawnych właścicieli, oraz wady prawne przepisów nacjonalizacyjnych i reprywatyzacyjnych.

Wizerunek Angoli jako kraju o rozpowszechnionej korupcji związany jest w dużej mierze ze sposobem realizacji zamówień publicznych i praktykami stosowanymi podczas poprzedniego reżimu. Eksperci Banku Światowego i Międzynarodowej Korporacji Finansowej wskazują m.in. na rozpowszechnienie w Angoli zjawiska udzielania zamówień publicznych przedsiębiorstwom powiązanym z wysokimi urzędnikami państwowymi. W wielu przypadkach ubiegający się o zamówienie przedsiębiorcy zagraniczni spotykają się z żądaniami zawiązania konsorcjum ze wskazaną firmą miejscową. Zamówienia publiczne realizowane są głównie w formie przetargów. Organy administracji rządowej ogłaszają informację o otwarciu przetargu na 90 do 15 dni przed terminem zgłaszania ofert. Oferty przetargowe zazwyczaj muszą być zgłoszone bezpośrednio do odpowiedniego ministerstwa. Informacje na temat przetargów publicznych są zwykle ograniczone. Podmioty ubiegające się o zamówienie mają w wielu wypadkach poważne trudności ze zdobyciem informacji i dokumentów niezbędnych do skompletowania oferty przetargowej. Niekiedy zdarza się, że informacja o wyniku przetargu nie jest podawana do wiadomości publicznej. Ogłoszenia dotyczące przetargów ukazują się najczęściej w dzienniku Jornal de Angola.

Kraj jest pod znacznym wpływem kultury portugalskiej. Językiem portugalskim, co do zasady, posługują się wszyscy mieszkańcy Angoli (choć stopień znajomości tego języka poza miastami może być ograniczony). Brak znajomości języka portugalskiego może uniemożliwić nawiązanie i utrzymanie trwałych relacji biznesowych. Najważniejszym ośrodkiem biznesowym jest stolica kraju, Luanda, gdzie mieszczą się siedziby wszystkich największych firm krajowych i międzynarodowych korporacji. Luanda jest jednym z najdroższych miast na świecie, a poruszać się po mieście można w zasadzie tylko samochodem (transport publiczny ogranicza się do sieci prywatnych minibusów, które nie są bezpiecznym środkiem transportu).

Botswana

Stolica	Gaborone (Gaborone)
Język urzędowy	angielski
Liczba ludności	2 351 625
Powierzchnia	581 730 km^2
Waluta	pula (BWP)
Produkt krajowy brutto (w mld USD)	15,78

Botswana graniczy z Namibią, RPA, Zimbabwe i Zambią. Większość kraju zajmuje półpustynna, bezodpływowa kotlina Kalahari. Kraj ten jest jednym z największych producentów diamentów na świecie. Rząd Botswany dąży do dywersyfikacji gospodarki poprzez rozwój turystyki, rolnictwa oraz przemysłu przetwórczego.

Charakterystyka rynku

Rząd Botswany w mijających latach wdrażał programy mające na celu dywersyfikację gospodarki kraju, chcąc uniezależnić się w większym niż do tej pory stopniu od zmiennej koniunktury na światowych rynkach surowców i minerałów. Szczególny nacisk kładł na rozwój turystyki, rolnictwa, przemysłu przetwórczego (w tym przetwórstwo surowców mineralnych) oraz inwestycji w infrastrukturę. Ogólnie pozytywne wskaźniki makroekonomiczne Botswany pozwalają na to, aby jej rozwój ekonomiczny w dużym stopniu był finansowany ze środków krajowych. Główną słabością gospodarki Botswany pozostaje niska wydajność pracy (wynikająca z niskiego poziomu wykształcenia i etyki pracy), a także mało efektywna administracja państwowa, choć stosunkowo mało skorumpowana.

Bardzo ważnym sektorem gospodarki jest górnictwo (głównie produkcja diamentów). Botswana jest drugim pod względem wielkości wydobycia producentem diamentów na świecie (po Australii), a pierwszym jeśli chodzi o wartość wydobycia.

W ostatnich latach w Botswanie szybko rozwijają się sektor usług, który stanowi znaczą część PKB. Rząd chce, aby Botswana stała się regionalnym centrum transportu i w tym celu rozszerza ofertę usług lotniczych Air Botswana. Sektor bankowy, ubezpieczeń oraz handlu wytworzyły w sumie ponad 10% PKB. Sektor finansowy Botswany jest uznany przez rząd za mający potencjał stania się jedną z sił napędowych rozwoju i dywersyfikacji gospodarki. Zwiększone wydatki rządowe na projekty infrastrukturalne wpłynęły na znaczny wzrost sektora budowlanego, którego udział w PKB Botswany wynosi około 6,3% PKB.

Grunty rolne stanowią tylko 2% powierzchni kraju, z czego 70% to pastwiska. Botswana jest znaczącym eksporterem mięsa wołowego, a pogłowie bydła liczy ok. 2 - 3 miliony sztuk. Podstawowymi płodami rolnymi Botswany są: kukurydza, sorgo, orzeszki ziemne, proso,

słoneczniki, rośliny strączkowe, warzywa, owoce i bawełna. Lokalna produkcja rolna zaspokaja jedynie ok. 25% krajowego zaopatrzenia, reszta importowana jest głównie z RPA.

Produkcja przemysłowa Botswany daje pracę aż ok. 10% zatrudnionym w gospodarce kraju. Rozwój tego sektora jest hamowany przez stosunkowo wysokie płace, niedobór terenów przemysłowych i wysokie koszty transportu.

Dostęp do rynku

Relacje handlowe Polski z Botswaną opierają się na Umowie o Partnerstwie Ekonomicznym EU-SADC z 16 lipca 2014 roku.

Rząd Botswany nie stosuje żadnych utrudnień w dostępie do rynku pracy. Władze zachęcają do inwestowania w rozwój gospodarki (poza sektorem górniczym) systemem preferencji, obejmującym m.in.: pomoc finansową w ramach Financial Assistance Policy dla przedsiębiorstw podejmujących produkcję antyimportową i eksportową.

Nie istnieją żadne ograniczenia w nabywaniu nieruchomości przez obcokrajowców w Botswanie. Konstytucja Botswana zabrania nacjonalizacji własności prywatnej.

Zamówienia publiczne w większości przypadków podlegają procedurom przetargowym. W większości przetargi są otwarte i teoretycznie nie ma ograniczeń w składaniu ofert. Przy większych przetargach obowiązuje klauzula pre-kwalifikacji bądź też dopuszczane są tylko te firmy, które zostały już zarejestrowane i uznane przez organizatora przetargu. Zamówienia publiczne są oceniane przez Public Procurement and Asset Disposal Board (PPADB).

Eswatini

Stolica	Mbabane, Lobamba (Mbabane, Lobamba)
Język urzędowy	angielski, suazi
Liczba ludności	1 160 164
Powierzchnia	17 363 km^2
Waluta	lilangeni (SZL)
Produkt krajowy brutto (w mld USD)	3,97

Eswatini graniczy z RPA oraz Mozambikiem i usytuowane jest na wschodnich stokach Gór Smoczych. Strategia rozwoju państwa traktuje priorytetowo dywersyfikację gospodarczą oraz rozwój infrastruktury. Eswatini, jako jeden z sześciu krajów położonych w południowej części Afryki, jest państwem sygnatariuszem Umowy o partnerstwie gospodarczym z Unią Europejską, która zapewnia dogodne warunki w handlu z państwami członkowskimi UE.

Charakterystyka rynku

Gospodarka Eswatini oparta jest na przemyśle tekstylnym oraz przeróbce trzciny cukrowej oraz rolnictwie i leśnictwie komercyjnym, charakteryzującymi się wysoką wydajnością. W ubiegłych latach produkcja przemysłu przetwórczego uległa zmniejszeniu w wyniku zamknięcia szeregu zakładów produkujących wyroby włókiennicze i odzież oraz pulpę drzewną i papier. Pomimo, że wydajność przemysłu odzieżowego znacznie się poprawiła i lokalny sektor wyrobów włókienniczych oraz odzieży ma znacznie niższe koszty w porównaniu z innymi krajami w południowym regionie Afryki, wzrost tej branży był niewielki, częściowo z powodu konkurencji z Chin i produkujących po niskich kosztach innych producentów z Azji.

Sektor usług jest zdominowany przez usługi finansowe, bankowe i transport. Pomimo spowolnienia gospodarki światowej, wpływy z turystyki Eswatini zwiększyły się. W celu utrzymania tendencji wzrostowej w turystyce, rząd oraz przedstawiciele prywatnego sektora turystycznego zapowiadają ścisłą współpracę, wskazując na potrzebę wsparcia i dalszego rozwoju tej gałęzi gospodarki, która posiada duży potencjał wzrostu.

Rolnictwo i leśnictwo Eswatini jest bardzo ważną gałęzią gospodarki, chociaż jego udział w PKB systematycznie maleje na rzecz innych sektorów. Pomimo urodzajnej ziemi (80% powierzchni całkowitej) i wystarczających zasobów wody, państwo produkuje tylko 20% konsumowanych owoców i warzyw i jest zależne od importu z RPA. Ministerstwo handlu i przemysłu kraju określiło obszar 978 hektarów w południowej części kraju jako nadający się do uprawiania warzyw, ale jest to zaledwie ułamek możliwości. Eswatini jest jednym z najbardziej wydajnych i produkujących po najniższych kosztach światowych producentów cukru z trzciny cukrowej. Blisko 90% cukru jest sprzedawane na rynek UE, dużo mniej do SACU i COMESA, a tylko około 2% na rynek światowy. UE partycypuje w projektach, które mają zwiększyć obszar uprawy trzciny cukrowej i zwiększyć zdolność produkcyjną zakładów.

Dostęp do rynku

Z uwagi na ograniczony rynek wewnętrzny, gospodarka Eswatini nastawiona jest proeksportowo i posiada stosunkowo liberalne przepisy dewizowo-celne. Wyrazem proeksportowej polityki rządu są zachęty inwestycyjne: zintegrowany 30% podatek, 5-letnie ulgi podatkowe dla nowych przedsiębiorstw produkujących na eksport, dopłaty do kosztów infrastrukturalnych. Rząd Eswatini nie stosuje żadnych utrudnień w dostępie do rynku pracy, szczególnie gdy chodzi o wysoko wykwalifikowanych pracowników. Pozwolenia na pracę na okres 5 lat z możliwością przedłużenia są wydawane w przypadku, gdy nie jest możliwe znalezienie lokalnego pracownika na dane stanowisko.

W Eswatini nie istnieją żadne ograniczenia w nabywaniu nieruchomości na rynku prywatnym przez obcokrajowców.

Zamówienia publiczne w większości przypadków podlegają procedurom przetargowym. W większości przetargi są otwarte i teoretycznie nie ma ograniczeń w składaniu ofert. Przy większych przetargach obowiązuje klauzula pre-kwalifikacji bo do nich dopuszczane są tylko te firmy, które zostały już zarejestrowane i uznane przez organizatora przetargu. Zamówienia publiczne są zarządzane przez Eswatini National Tender Board.

Lesotho

Stolica	Maseru (Maseru)
Język urzędowy	angielski, soto
Liczba ludności	2 142 252
Powierzchnia	30 355 km^2
Waluta	loti (LSL)
Produkt krajowy brutto (w mld USD)	1,84

Lesotho jest jedynym krajem na świecie położonych w całości na wysokości ponad 1000 m n.p.m.. Rząd tego państwa dąży do poprawy otoczenia biznesowego, tworzenia nowych miejsc pracy i wzrostu gospodarczego. Niewielka gospodarka Lesotho jest uzależniona od wąskiej bazy ekonomicznej, na którą składa się przemysł tekstylny i odzieżowy, rolnictwo oraz przekazy pieniężne. Lesotho to największy afrykański eksporter odzieży do USA. W ramach dywersyfikacji gospodarki określono branże o dużym potencjale, takie jak turystyka, agrobiznes i produkcja urządzeń elektronicznych.

Charakterystyka rynku

Lesoto jest krajem ludnościowo małym i względnie ubogim. Prawie 40% ludności kraju żyje za mniej niż 1 USD dziennie. Większość gospodarstw domowych utrzymuje się z produkcji rolnej na własne potrzeby. Grunty orne stanowią 9% powierzchni kraju. Uprawia się głównie kukurydzę, sorgo, pszenicę i fasolę. Spośród wszystkich osób zatrudnionych w Lesotho w formalnej gospodarce, ok. 20% pracowników zatrudnionych jest w przemyśle tekstylnym i odzieżowym, kolejne około 20% w sektorze rządowym oraz również około 20% pracuje poza granicami kraju (przede wszystkim w RPA). Sektor tekstylny i odzieżowy, zatrudniający prawie wyłącznie kobiety, rozwinął się w ramach amerykańskiej Ustawy o Rozwoju i Tworzenia Możliwości w Afryce (African Growth and Opportunity Act). Lesoto jest największym eksporterem odzieży do Stanów Zjednoczonych w Afryce subsaharyjskiej.

Problemy gospodarcze Lesotho są m.in. spowodowane nagłym spadkiem wpływów z ceł z Południowoafrykańskiej Unii Celnej (South African Customs Union - SACU), które są głównym źródłem dochodów budżetu Lesotho (ok. 50 -55% dochodów budżetu). Niższe przychody z eksportu i przekazów pieniężnych z zagranicy zwiększyły deficyt bilansu obrotów bieżących. Na zmniejszenie transferów od pracujących w RPA mieszkańców Lesotho miało wpływ ograniczenie zatrudnienia w przemyśle tekstylnym i wydobywczym w tym kraju.

Lesotho nie ma wystarczających zasobów pod względem umiejętności i zdolności ludzkich, szczególnie w zakresie technologii cyfrowej i statystyki, częściowo z powodu migracji wykwalifikowanej kadry do Republiki Południowej Afryki. Brak wiarygodnych danych statystycznych utrudnia krajowe planowanie, monitorowanie i ocenę projektów finansowanych przez darczyńców. Unia Europejska przerwała wsparcie budżetowe z powodu nieprzejrzystości budżetu.

Dostęp do rynku

Głównymi przeszkodami w prowadzeniu działalności gospodarczej w Lesotho są utrudnienia w rozpoczęciu działalności handlowej i otrzymania wymaganych zezwoleń, niezadawalająca ochrona inwestorów i utrudnienia w prowadzeniu handlu przygranicznego.

Rząd Lesotho nie stosuje żadnych utrudnień w dostępie do rynku pracy, szczególnie gdy chodzi o wysoko wykwalifikowanych pracowników. Konieczne jest uzyskanie pozwolenia na pracę.

Nie zdiagnozowano ograniczeń w nabywaniu nieruchomości w Lesotho. Konstytucja Lesotho zabrania przejęcia własności prywatnej przez państwo bez przeprowadzenia stosownych procedur sądowych i za odszkodowaniem.

Zamówienia publiczne w większości przypadków podlegają procedurom przetargowym. W większości przetargi są otwarte i teoretycznie nie ma ograniczeń w składaniu ofert. Przy większych przetargach obowiązuje klauzula pre-kwalifikacji bądź też dopuszczane są tylko te firmy, które zostały już zarejestrowane i uznane przez organizatora przetargu.

Malawi

Stolica	Lilongwe (Lilongwe)
Język urzędowy	angielski, chichewa
Liczba ludności	540 542
Powierzchnia	118 480 km^2
Waluta	kwacha malawijska (MWK)
Produkt krajowy brutto (w mld USD)	11,96

Malawi graniczy z Mozambikiem, Tanzanią i Zambią. Z północy na południe kraju rozciąga się Wielki Rów Zachodni, w obrębie którego znajduje się trzecie co do wielkości jezioro afrykańskie o nazwie Niasa. Malawi to kraj stosunkowo słabo rozwinięty. Gospodarka opiera się głównie na rolnictwie, które zatrudnia zdecydowaną większość siły roboczej i odpowiada za prawie całość dochodów z eksportu. Kluczem do krótkoterminowego wzrostu jest branża tytoniowa, gdyż tytoń stanowi ponad połowę eksportu kraju.

Charakterystyka rynku

Malawi należy do najsłabiej rozwiniętych krajów świata. Wyniki gospodarcze kraju były historycznie słabe ze względu na niestabilność makroekonomiczną, słabą infrastrukturę, korupcję, wysoki wzrost liczby ludności oraz słabe wyniki zdrowotne i edukacyjne, które ograniczają wydajność pracy. Gospodarka jest głównie rolnicza, a około 80% ludności mieszka na obszarach wiejskich.

Gospodarka zależy od znacznego napływu pomocy gospodarczej z MFW, Banku Światowego i poszczególnych krajów-darczyńców. Darczyńcy wstrzymali bezpośrednie wsparcie budżetowe w latach 2013–2016 ze względu na obawy związane z korupcją i niedbalstwem budżetowym, ale Bank Światowy wznowił wsparcie budżetowe w maju 2017 r.

Dochód z eksportu w głównej mierze zależy od tytoniu (55% eksportu). Innymi popularnymi produktami eksportowymi są: suszone warzywa, cukier, herbata, bawełna, orzeszki ziemne, kawa, soja. Malawi eksportuje towary głównie do Belgii, Stanów Zjednoczonych, Egiptu, RPA i Niemiec. W zakresie importu opisywane państwo importuje głównie żywność, produkty naftowe, półfabrykaty, towary konsumpcyjne i sprzęt transportowy. Import pochodził głównie z RPA, Chin, Zjednoczonych Emiratów Arabskich, Indii oraz Wielkiej Brytanii.

Dostęp do rynku

W celu przyciągnięcia inwestycji do Malawi rząd tego kraju zaaprobował szereg ulg inwestycyjnych, podatkowych oraz dochodowych. Istnieją tez specjalne strefy proeksportowe – Export Processing Zones. Firmy w takich strefach korzystają ze zwolnień od podatku dochodowego, zwolnień celnych na import dóbr inwestycyjnych, zwolnień z podatku VAT i innych.

Cudzoziemcy nie mogą nabywać nieruchomości w Malawi. Obecnie większość gruntów jest zwyczajowo dzierżawiona, ale dzierżawcy rzadko posiadają prawnie wiążący tytuł do gruntu.

Zamówienia publiczne w większości przypadków podlegają procedurom przetargowym. W większości przetargi są otwarte i teretycznie nie ma ograniczeń w składaniu ofert. Przy większych przetargach obowiązuje klauzula pre-kwalifikacji bądź też dopuszczane są tylko te firmy, które zostały już zarejestrowane i uznane przez organizatora przetargu. Zamówienia publiczne są ewaluowane przez Internal Procurement Committee.

Mozambik

Stolica	Maputo (Maputo)
Język urzędowy	portugalski
Liczba ludności	31 255 435
Powierzchnia	799 380 km^2
Waluta	metical (MZN)
Produkt krajowy brutto (w mld USD)	14,02

Mozambik graniczy z Malawi, RPA, Eswatini, Tanzanią, Zambią i Zimbabwe. Jest to jedno z najbiedniejszych państw świata. Wskaźnik umiejętności pisania i czytania wśród ludności powyżej 15-go roku życia wynosi ok. 47%. W kraju przeprowadzono serię reform makroekonomicznych, które doprowadziły do ustabilizowania gospodarki i przyspieszyły jej wzrost. Gospodarka Mozambiku oparta jest głównie na rolnictwie i rybołówstwie. Występują tam też duże złoża surowców mineralnych, głównie gazu oraz węgla kamiennego.

Charakterystyka rynku

Największe znaczenie dla gospodarki Mozambiku posiada sektor usług, w tym przede wszystkim usługi handlowe i transportowe. Pozostałe usługi w tym m.in. finansowe, budowlane oraz komunikacyjne pozostają na niskim poziomie. Coraz istotniejszym sektorem gospodarki Mozambiku staje się turystyka. Rząd przewiduje przyciągnięcie w ciągu najbliższego kilku lat ok. 1 mld USD w postaci inwestycji bezpośrednich skierowanych na ten sektor.

Kolejną pozycję pod względem znaczenia dla gospodarki Mozambiku zajmuje sektor wydobywczy i produkcja przemysłowa (aluminium, gaz ziemny, napoje, piwo, papierosy, mydło, cement, rowery, baterie). Należy przy tym odnotować, że zdecydowanie największa część ww. sektora skupiona jest wokół huty aluminium Mozal. Szacuje się, ze w najbliższych latach górnictwo (głównie złoża - węgiel, gaz ziemny, złoto, tytan, żelazo, marmur, grafit, granit, tantal) będzie odgrywać coraz większą rolę w gospodarce Mozambiku. Jest to jeden z sektorów, którego dynamiczny rozwój ma stymulować prywatyzacja. W ostatnich latach sektor górniczy notuje duży wzrost w porównaniu z analogicznymi okresami w odleglejszej przeszłości. Nowe projekty, szczególnie w sektorze górnictwa węgla kamiennego powinny przyczynić się do szybszego rozwoju tej gałęzi gospodarki Mozambiku. Największym problemem rozwoju tego sektora jest w dalszym ciągu brak infrastruktury transportowej.

Rolnictwo, rybołówstwo i leśnictwo generują łącznie około 25% PKB, zatrudniając ok. 70% siły roboczej Mozambiku, jednakże rozwijają się one wolniej niż inne sektory gospodarki. Główne eksportowane produkty rolnicze to: krewetki, cukier, orzechy nerkowca, bawełna, kopra, drewno i herbata.

Niski poziom umiejętności utrudnia zatrudnienie i wydajność, podczas gdy szybko rosnąca populacja podnosi stopy bezrobocia, szczególnie wśród młodzieży. Bardzo zły stan infrastruktury transportowej, energetycznej i portowej wpływa negatywnie na dalszy rozwój Mozambiku. Pejoratywny wpływ na gospodarkę państwa ma również prowadzona od wielu lat w prowincji Cabo Delgado działalność grup terrorystycznych. Ataki z ofiarami śmiertelnymi do jakich doszło w miejscowości Palma w marcu 2021 r. spowodowały zawieszenie działalności przez wiele miejscowych i zagranicznych firm oraz wstrzymanie przez wiele z nich inwestycji w tym kraju do czasu ustabilizowania się sytuacji bezpieczeństwa.

Dostęp do rynku

Wśród czynników utrudniających inwestowanie w Mozambiku wymienić należy: niestabilną sytuację polityczną i słabość zarządzania, nadmiernie obciążony system sądownictwa i podatny na naciski wpływowych interesariuszy lokalnych, instytucje publiczne mają różne poziomy egzekwowania prawa i zdolność do wdrażania przepisów, długie procedury rejestracyjne, brak praw własności prywatnej do ziemi, niewystarczająca infrastruktura transportowa i portowa.

Rząd Mozambiku nie stosuje żadnych utrudnień w dostępie do rynku pracy. Jednocześnie zachęcając zagranicznych inwestorów do obecności w Mozambiku ustanowił ulgi celne i podatkowe oraz specjalne strefy ekonomiczne.

Nie istnieją żadne ograniczenia w nabywaniu nieruchomości przez obcokrajowców w Mozambiku. Istnieją jednak ograniczenia w nabywaniu ziemi, która jest własnością państwa. W takim przypadku istnieje możliwość wieczystej dzierżawy na okres 99 lat.

Firmy zagraniczne chcące wziąć udział samodzielnie w przetargu muszą być zarejestrowane w Mozambiku. Można też skorzystać z usługi miejscowej firmy, która wystąpi oficjalnie jako oferent. Przetargi w Mozambiku bywają często ustawiane pod konkretnego oferenta, bądź też w rezultacie działań korupcyjnych ich warunki nie są przestrzegane. Oferent kwestionujący warunki i przebieg przetargu nie może ich zaskarżyć do Centralnej Komisji Przetargowej lecz do sądu krajowego. Znajomość portugalskiego i lokalnych zwyczajów jest niezbędna. Przetargi rządowe publikowane są w gazecie codziennej „Noticias”.

Styczeń nie jest dobrym miesiącem na organizowanie spotkań biznesowych lub negocjacji w Mozambiku. W tym miesiącu pierwszeństwo mają święta państwowe.

Namibia

Stolica	Windhoek (Windhoek)
Język urzędowy	angielski
Liczba ludności	2 540 916
Powierzchnia	824 292 km^2
Waluta	dolar namibijski (NAD)
Produkt krajowy brutto (w mld USD)	10,69

Namibia położona jest u wybrzeży Oceanu Atlantyckiego i graniczy z Angolą, Botswaną, RPA, Zambią oraz Zimbabwe. Namibia posiada otwartą i rozwijającą się gospodarkę rynkową o średnim dochodzie na mieszkańca. Jest silnie uzależniona od wydobycia i przetwarzania minerałów na eksport, głównie uranu oraz diamentów. Jej drugim filarem jest sektor rolno-spożywczy, który opiera się na rybołówstwie i przetwórstwie ryb.

Charakterystyka rynku

W mijających latach Rząd Namibii kontynuował politykę otwartej gospodarki rynkowej i starał się realizować przewidziane na lata 2015 - 2019 duże inwestycje budowlane (linie kolejowe, porty, kopalnie) oraz program rozwoju turystyki. W ostatnich latach Namibia dokonała znaczącego postępu w zakresie ograniczenia nierówności dochodowych oraz skali i poziomu ubóstwa. Niemniej jednak wg Urzędu Statystycznego Namibii w 2018 r. wskaźnik mieszkańców tego kraju żyjących w biedzie wciąż przekraczał 30%.

W dalszym ciągu ważnym sektorem gospodarki Namibii pozostaje górnictwo. Diamenty i uran są największym źródłem dochodów z eksportu. Ważną pozycję zajmuje również eksport złota, miedzi i cynku. Wydobycie diamentów ze złóż morskich corocznie ulega zwiększeniu w porównaniu z wydobyciem ze złóż lądowych. Obecnie wraz ze zwiększeniem zapotrzebowania na rynkach światowych wznowiono na nowo pełno cyklowe wydobycie diamentów z morskich pól diamentowych. Drugą najistotniejszą kopaliną w Namibii jest uran. Wydobycie tego surowca odbywa się głównie w kopalni Rössing Uranium, która jest największą odkrywkową kopalnią rudy uranu na świecie.

Inną ważną gałęzią gospodarki Namibii jest rolnictwo. Według szacunków 70% ludności w bezpośredni lub pośredni sposób jest powiązane z tym sektorem gospodarki. Mniej więcej połowa ludności Namibii jest aktywna w rolnictwie na małą skalę, produkując przede wszystkim na własne potrzeby. Główne produkty eksportowe sektora rolno-spożywczego stanowią ryby i ich przetwory. W związku z czym niezwykle ważną gałęzią sektora rolniczego jest rybołówstwo i przetwórstwo ryb. Namibia jest jednym z 10 największych producentów ryb na świecie i może śmiało konkurować z takim potęgami jak: Hiszpania, Kanada czy Norwegia.

Dostęp do rynku

Namibia jest bardzo otwarta na handel zagraniczny, który stanowi 84% PKB kraju (zgodnie z danymi Banku Światowego). Polityka rządu jest skierowana w stronę zachęcaniu do inwestowania w Namibii. Niektóre z tych inicjatyw obejmują program rozwoju sektora prywatnego, ustawę o inwestycjach zagranicznych i ustawę o strefie przetwarzania eksportu. Opłaty celne są niskie i nie ma większych barier handlowych.

Możliwości zatrudnienia w Namibii są ograniczone z powodu ogromnej rezerwy niewykwalifikowanych i średnio wykwalifikowanych pracowników. W związku z tym, pozwolenia na pracę nie są zwykle wydawane osobom wykonującym zajęcia, na które jest już dostateczna ilość pracowników lokalnych. Pracodawcy, którzy chcą sprowadzić pracowników z zagranicy są zobowiązani do wykazania Ministerstwu Spraw Wewnętrznych i Imigracji (Departament of Home Affairs & Immigration), że nie są w stanie pozyskać potrzebnego personelu na lokalnym rynku pracy. Władze miejscowe popierają również wnioski o rozpoczęcie działalności gospodarczej w Namibii przyczyniające się do: sprowadzania kapitału z zagranicy do Namibii, rozpoczęcia produkcji towarów na eksport lub tworzenia miejsc pracy dla obywateli tego kraju. Procedura uzyskiwania pozwolenia na pracę jest długotrwała, choć jasno określona.

Nie istnieją żadne ograniczenia w nabywaniu nieruchomości przez obcokrajowców w Namibii. Jedynym ograniczeniem jest zakup ziemi przez cudzoziemców. W celu przyciągnięcia inwestycji do Namibii rząd tego kraju stosuje również ułatwienia do zagranicznych inwestorów. Środki ze sprzedaży nieruchomości mogą być transferowane wraz z zyskiem z odsprzedaży nieruchomości.

Zamówienia publiczne podlegają procedurom przetargowym. Przetargi są otwarte i nie ma ograniczeń w składaniu ofert. Nad prawidłowością przebiegu procedur przetargowych czuwa Komisja Przetargowa Namibii. Przy większych przetargach obowiązuje klauzula pre-kwalifikacji bądź też dopuszczane są tylko te firmy, które zostały już zarejestrowane i uznane przez organizatora przetargu. Firmy zagraniczne chcące wziąć udział samodzielnie w przetargu muszą być zarejestrowane w Namibii. Można też skorzystać z usługi miejscowej firmy, która wystąpi oficjalnie jako oferent.

Zambia

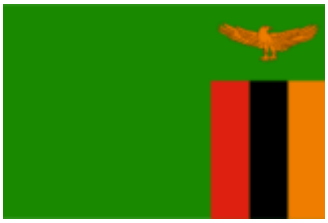

Stolica	Lusaka (Lusaka)
Język urzędowy	angielski
Liczba ludności	18 383 956
Powierzchnia	752 614 km^2
Waluta	kwacha zambijska (ZMW)
Produkt krajowy brutto (w mld USD)	20,75

Zambia graniczy z Demokratyczną Republiką Konga, Tanzanią, Malawi, Mozambikiem, Zimbabwe, Botswaną, Namibią i Angolą. Zambia jest względnie uprzemysłowionym krajem i charakteryzuje się postępującą liberalizacją i prywatyzacją gospodarki. Główny filar zambijskiej gospodarki stanowi sektor wydobywczy, w szczególności miedzi. Duże znaczenie ma również przemysł przetwórczy, a zwłaszcza produkcja nawozów, tekstyliów i produktów przemysłu petrochemicznego. Gospodarka Zambii jest także oparta w wysokim stopniu na rolnictwie.

Charakterystyka rynku

Na poziomie makroekonomicznym system gospodarczy Zambii nadal bazuje na wydobyciu miedzi i na obecnym etapie, biorąc pod uwagę aktualne priorytety rządu, wydaje się, że sektor ten pozostanie na długo kluczową gałęzią gospodarki Zambii. Plany rządu przewidują zwiększenie wydobycia miedzi do ok. miliona ton w ciągu najbliższych kilku lat. Na skutek koncentracji rządu na sektorze wydobywczym, 75% eksportu pochodzi z sektora górniczego. W konsekwencji dalsze zwiększanie wydobycia w coraz większym stopniu uzależnia ekonomię Zambii od globalnych cen surowców. Dynamiczny wzrost wydobycia planowany jest głównie w oparciu o zapowiedziane chińskie inwestycje w górnictwo miedzi w opisywanym państwie.

Produkcja przemysłowa skoncentrowana jest głównie na sprzedaży produktów na rzecz rozbudowanego sektora górniczego, który jest „lokomotywą" zambijskiej gospodarki. Według przedstawicieli władz to właśnie ww. sektor gospodarki ma największe szanse na dalszy dynamiczny rozwój ze względu na postępujące ożywienie górnictwa oraz wielomiliardowe inwestycje zagraniczne. Dodatkowym impulsem jest postępujący rozwój rolnictwa, a przede wszystkim postępujący proces mechanizacji. W jego wyniku zaczął rozwijać się sektor części zamiennych oraz podstawowych maszyn i urządzeń rolniczych.

Niezwykle istotnym elementem gospodarki jest rolnictwo. Głównymi produktami rolnymi kraju są: kukurydza, zboża, kawa, soja, orzechy, warzywa, tytoń, bawełna oraz kwiaty (w większości eksportowane). Zambia realizuje program aktywizacji rolnictwa, w ramach tej inicjatywy już w 2010 r. doprowadzono elektryczność i wodę do ok. 165 tys. hektarów ziemi, która została przekazana rolnikom, dysponującym wiedzą i funduszami do prowadzenia gospodarstw wielkoobszarowych. Program ten jest skierowany nie tylko do obywateli Zambii, ale również do rolników z innych krajów. Dodatkowo w ramach tego programu Zambia zmniejszyła do zera cła na urządzenia i maszyny

rolnicze. Zambia dysponuje ok. 35 mln hektarów ziemi nadającej się do upraw, lecz zagospodarowane jest jedynie 7%. Z rolnictwa utrzymuje się 65% ludności. Na uwagę zasługuje fakt, iż Zambia dysponuje znaczącymi zasobami dobrej gatunkowo ziemi, zaś odpowiednia ilość opadów zapewnia prowadzenie efektywnej działalności rolnej. Największymi wyzwaniami stojącymi przed zambijskim rolnictwem są brak kapitału zarówno finansowego, jak i ludzkiego (brakuje osób z wiedzą rolniczą) oraz zły stan infrastruktury komunikacyjnej.

Według analizy Banku Światowego, Zambia posiada potencjał turystyczny na poziomie Kenii i Tanzanii jednak brak korzystnych uregulowań prawnych (np. bardzo drogie wizy turystyczne i skomplikowany proces budowy i rejestracji hoteli) uniemożliwia rozwój tego sektora gospodarki. Zambia świadoma ww. ograniczeń rozpoczęła proces nowelizacji istniejących przepisów prawnych. Można przypuszczać, że w najbliższych latach kraj ten może stać się ważnym krajem afrykańskim w zakresie sektora turystycznego.

Według Banku Światowego i Międzynarodowego Funduszu Walutowego, Zambia wyróżnia się wśród krajów afrykańskich stosunkowo pomyślną realizacją procesów liberalizacji i prywatyzacji gospodarki. Rząd stara się zdywersyfikować gospodarkę kraju, rozbudowując m.in. sektor turystyczny. Bezpośrednie inwestycje zagraniczne w Zambii wahają się od 5% do ponad 10% PKB. Rząd konsekwentnie realizuje program pozyskiwania inwestorów zagranicznych. W tym celu Zambia uruchomiła 5 stref ekonomicznych do których miały napłynąć inwestycje o wartości 2,7 mld USD. Rząd Zambii przeznaczył 100 mln USD na budowę infrastruktury w ww. strefach. Obszary te powstały głównie z myślą o inwestorach z Chin, którzy w ostatnich kilku latach intensywnie penetrują rynek górniczy. Jednym z efektów ww. przedsięwzięcia było przyciągnięcie przez Zambię bezpośrednich inwestycji zagranicznych ze wszystkich krajów Afryki Subsaharyjskiej. Podział dochodu w Zambii jest bardzo nierówny. Na najbogatsze dziesięć procent społeczności przypada 47% dochodu, podczas gdy najuboższe dziesięć procent społeczności posiada półtora procenta. Obecnie aż 64% mieszkańców Zambii żyje za mniej niż 1,25 USD dziennie, zaś 87% za mniej niż 2,50 USD.

Dostęp do rynku

Przeciwności w podejmowaniu działań inwestycyjnych w Zambii są następujące: wysoki poziom biurokracji handlowej znacznie wydłużający czas dostaw do i z Zambii, korupcja, przedsięwzięcia poniżej 10 milionów USD nie kwalifikują się do niektórych ulg podatkowych i zachęt.

Rząd Zambii nie stosuje żadnych utrudnień dla cudzoziemców w dostępie do rynku pracy. Jednocześnie, zachęcając zagranicznych inwestorów do obecności w Zambii ustanowił ulgi celne i podatkowe, jednak nie wszystkie przedsięwzięcia im podlegają.

Co do zasady nie istnieją ograniczenia w nabywaniu nieruchomości przez obcokrajowców.

Zamówienia publiczne podlegają procedurom przetargowym. Przetargi są otwarte i nie ma ograniczeń w składaniu ofert. Nad prawidłowością przebiegu procedur przetargowych czuwa Komisja Przetargowa. Przy większych przetargach obowiązuje klauzula pre-kwalifikacji bądź też dopuszczane są tylko te firmy, które zostały już zarejestrowane i uznane przez organizatora przetargu. Firmy zagraniczne chcące wziąć udział samodzielnie w przetargu muszą być zarejestrowane w Zambii. Można też skorzystać z usługi miejscowej firmy, która wystąpi oficjalnie jako oferent.

Zimbabwe

Stolica	Harare (Harare)
Język urzędowy	angielski
Liczba ludności	14 862 927
Powierzchnia	390 580 km^2
Waluta	dolar amerykański (USD)
Produkt krajowy brutto (w mld USD)	32,57

Zimbabwe graniczy z Botswaną, Mozambikiem, RPA oraz Zambią. Państwo to ma wymagające środowisko biznesowe, posiada młodą i rosnącą grupę konsumentów oraz względnie wykwalifikowaną i zdywersyfikowaną bazę kapitału ludzkiego. Gospodarka zimbabwejska jest uzależniona od wydobycia i rolnictwa.

Charakterystyka rynku

Rolnictwo było zawsze najistotniejszym sektorem gospodarki Zimbabwe i głównym źródłem wpływów dewizowych. Najważniejszym towarem eksportowym jest tytoń. Inne kluczowe uprawy to: kukurydza, bawełna, trzcina cukrowa, kawa i zboża.

W Zimbabwe w ponad tysiącu kopalniach wydobywa się 40 rodzajów minerałów, w tym m.in.: nikiel, złoto, ferro-chromy, żelazo, azbest, miedź, węgiel, granit, diamenty, lit. Sytuacja w opisywanej branży uzależniona jest nie tylko od światowych cen na poszczególne surowce mineralne ale również od inwestycji w przemysł górniczy (przede wszystkim w wydobycie diamentów w Chima-nimani i Marange, jak i złota). Odkrycie nowych złóż diamentów w Zimbabwe potwierdza coraz większą rolę tego kraju w obrocie tymi kamieniami na globalnych rynkach. Rząd Zimbabwe wiąże również duże nadzieje z wydobyciem złota, które ma się zwiększyć z około 3,5 do 50 ton w najbliższych latach.

Wysoki koszt działalności gospodarczej i brak pewności pod względem prawnym ujemnie rzutują na wzrost gospodarczy. Zimbabwe nadal znajduje się w recesji. Gospodarka wymaga zdecydowanych zmian strukturalnych i rozwoju sektora przemysłowego. Na wskutek wielu błędnych decyzji rządu Zimbabwe ucierpiała również turystyka, jeszcze do niedawna ważny sektor gospodarki kraju.

Dostęp do rynku

Zainteresowanie inwestycjami w Zimbabwe ogranicza brak stabilności politycznej oraz tzw. prawo naturalizacji gospodarczej wymagające, aby 51% udziałów w jakiejkolwiek spółce było w rękach czarnoskórych mieszkańców Zimbabwe. Około 60% ludności tego kraju żyje poniżej krajowego progu ubóstwa.

Unia Europejska wynegocjowała umowy o partnerstwie gospodarczym między UE a krajami Afryki, którym podlega również Polska.

7. Zestawienie kluczowych konkurentów oraz wyselekcjonowanych potencjalnych partnerów

Przedmiotowy rozdział stanowi podsumowanie danych na temat konkurentów oraz potencjalnych partnerów dla przedsiębiorstw działających w ramach inteligentnych specjalizacji województwa wielkopolskiego. Każde z sześciu polecanych państw na kontynencie afrykańskim jest szczególnie perspektywiczne dla konkretnych inteligentnych specjalizacji. W związku z tym w niniejszej części dokumentu przedstawiono konkurentów oraz partnerów odpowiadających właśnie tym specjalizacjom, które w danym kraju wydają się najbardziej rozwinięte i o największym potencjale. Ponadto, w ramach partnerów uwzględniono poza standardowymi przedsiębiorstwami również instytucje otoczenia biznesu, które także mogą być jednostkami wartymi nawiązania współpracy. Niżej zamieszczone tabele odpowiadają poszczególnym państwom i zawierają najważniejsze informacje na temat kluczowych konkurentów oraz wyselekcjonowanych potencjalnych partnerów.

ALGIERIA					
Kluczowi konkurenci					
Branża	**Nazwa konkurenta**	**Strona internetowa**	**Adres e-mail**	**Numer kontaktowy**	**Adres**
Biosurowce i żywność dla świadomych konsumentów	INAMED Production	https://inamed-dz.com/	contact@ inamed-dz.com	+213 23 57 01 24	Algeria, JQMM+F7W, Chemin des vaches Sidi Bouzid, Koléa
Przemysł jutra	Say Metal Rayonnage	https://www.saymetal-dz.com/	contact@ saymetal-dz.com	+213 25 24 42 87	Algeria, El Nadjah، 18 Cité, Chiffa 09010
Nowoczesne technologie medyczne	EL KENDI Pharmaceutical Co.	https://www.mspharma.com/fr/algerie	Pharmacovigilance@ mspharma.com	+213 23 07 73 30	Algeria, N° 19 zone d'activité El Boustane, commune de Rahmania 16121, Alger
Potencjalni partnerzy					
Branża	**Nazwa partnera**	**Strona internetowa**	**Adres e-mail**	**Numer kontaktowy**	**Adres**
Biosurowce i żywność dla świadomych konsumentów	La Vague DISTRIBUTION	https://www.facebook.com/Vague.VDPA?_rdc=1&_rdr	vague.vdpa@ gmail.com	+213 23 10 86 29	Algeria, Zone industrielle N° 33 & 34, Ain Benian
	Center for Development of Advanced Technologies	http://www.cdta.dz	lacom@cdta.dz	+213 23 35 22 68	Cité 20 août 1956 Baba Hassen, Alger, Algérie
Przemysł jutra	EURL ALUDAI DISTRIBUTION	http://www.aludai.com/index.php	contact@ aludai.com	+213 555 07 19 57	Algeria, Micro Zone, Ouled Moussa 35011
	Renewable Energy Development Center	https://www.cder.dz	lacom@cder.dz	+213 23 18 90 51	Algeria, BP 62 Rte de l'Observatoire, Bouzareah

Nowoczesne technologie medyczne	SOMEPHARM Alger	https://somepharm.com/	info@ somepharm.com	+213 770 08 10 10	Algeria, Birkhadem
	Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit (GIZ) GmbH	https://www.giz.de/en/ worldwide/309.html	info@giz.de	+213 21 23 73 46	Algeria, 23Rue des Frères Meslem 16000

EGIPT					
Kluczowi konkurenci					
Branża	**Nazwa konkurenta**	**Strona internetowa**	**Adres e-mail**	**Numer kontaktowy**	**Adres**
Biosurowce i żywność dla świadomych konsumentów	Silo Foods Industries • NSPO	http://www.nspo.com.eg/ nspo/madenaE.html#	nspo@ nspo.com.eg	+202 23 42 69 29	Egypt, El Sadat City Desert, Menofia Governorate
Przemysł jutra	France Metal	https://www.francemetal.net	info@ francemetal.net	+202 22 55 21 77	Egypt, Cairo Governorate 11341
Rozwój oparty na ICT	EMAK for Computer Manufacturing	http://www.emak-co.com	info@emak-co.com	+201 066 67 20 69	Egypt, El-Obour City, Industrial zone A , lot 14 , block 12006, Street 118
Potencjalni partnerzy					
Branża	**Nazwa partnera**	**Strona internetowa**	**Adres e-mail**	**Numer kontaktowy**	**Adres**
Biosurowce i żywność dla świadomych konsumentów	AMFoods Group Co.	https://amfoodsgroup.com	amf-info@ amfoodsgroup.com	+200 21 64 46	Egypt, 3 Taha Hussein, Mohammed Mazhar, Zamalek, Giza Governorate 4271140
	VALORIZEN	https://valorizen.com/	info@ valorizen.com	+202 25 73 42 50	Egypt, 571, Unit, Cairo Governorate
Przemysł jutra	Younesta Metal Trading	https://younesta.com	info@ younesta.com	+201 003 90 39 03	Egypt, 73 Al Sabteya St, Al Qolali, Al Azbakeya, Cairo Governorate
	CGC Egypt	https://cgcegypt.com/	info@cgcegypt.com	+202 37 62 66 64	Egypt, 92 El Tahrir, Ad Doqi, Dokki, Giza Governorate 12311
Rozwój oparty na ICT	Abu El Kher Distribution	https://abuelkher.com	e-commerce@ abuelkher.com	+202 24 51 96 97	Egypt, Al Ghabarti, Mansheya El-Bakry, Heliopolis, Cairo

					Governorate 4460040
	BlackNGreen - The Innovation Hub	http://www.blackngreen.com/	info@ blackngreen.com	+202 24 80 06 42	Egypt, City Stars Complex Tower 2A, Omar Ibn El-Khattab Street Heliopolis, Cairo Governorate 11765

KENIA					
Kluczowi konkurenci					
Branża	**Nazwa konkurenta**	**Strona internetowa**	**Adres e-mail**	**Numer kontaktowy**	**Adres**
Biosurowce i żywność dla świadomych konsumentów	MTOFU	http://mtofu.co.ke/	info@ mtofu.co.ke	+254 711 83 50 05	Kenya, School Lane 30
Przemysł jutra	MABATI YETU FACTORY	https://mabatiyetu.co.ke/	sales@ mabatiyetu.co.ke	+254 700 66 76 67	Kenya, Embakasi, North Airport Road, Next to Coca Cola Bottling Company
Rozwój oparty na ICT	Powersource Technologies Co Ltd	https://powercontrol.co.uk/	info@ powercontrol.co.uk	+254 203 75 51 16	Kenya, Occidental Plaza, Muthithi Rd, Nairobi
Nowoczesne technologie medyczne	Regal Pharmaceuticals Ltd	https://regal pharmaceuticals.com/	info@ regal pharmaceuticals.com	+254 208 56 42 11	Kenya, Road 1, off Baba dogo Road
Potencjalni Partnerzy					
Branża	**Nazwa partnera**	**Strona internetowa**	**Adres e-mail**	**Numer kontaktowy**	**Adres**
Biosurowce i żywność dla świadomych konsumentów	Adamji multi supplies ltd.	https://www.adamji.com/	adamji@ adamji.co.ke	+254 202 53 75 40	Kenya, Ground Flr ICD Road, Kings Business Park, Warehouse No. 22., Nairobi
	FSD Kenya	http://www.fsdkenya.org/	info@ fsdkenya.org	+254 205 13 73 00	Kenya, Green Suite, Palm Suites, Riverside Apartments, Riverside Drive, Nairobi
Przemysł jutra	Kens Metal Industries Limited	https://www.kensmetal.co.ke/	info@ kensmetal.co.ke	+254 207 90 39 03	Kenya, Off Enterprise Road, Nairobi
	Keyna CIC	https://www.kenyacic.org/	info@kenyacic.org	+254 703 03 47 01	Kenya, 59857 Nairobi KE
Rozwój oparty na ICT	Dukatech Stores Limited	https://dukatech.co.ke/	account@ dukatech.co.ke	+254 111 01 72 00	Kenya, Corner House, Mezzanine 2 Kimathi St, Nairobi

	Kisumu Innovation Centre	https://kicktrading.org/	info@ kicktrading.org	+254 720 25 05 85	Kenya, Impala road, Kisumu
Nowoczesne technologie medyczne	Zadchem Healthcare Ltd	https://zadchem.health/	info@ zadchem.health	+254 735 73 69 39	Kenya, Jabavu House, Jabavu Lane, off Argwings Kodhek Rd
	HOPE worldwide Kenya	https://hopewwkenya.org/	hope@ hopewwkenya.org	+254 706 14 01 17	Kenya, P.O. Box 11775-00100, Nairobi

MAROKO					
Kluczowi konkurenci					
Branża	**Nazwa konkurenta**	**Strona internetowa**	**Adres e-mail**	**Numer kontaktowy**	**Adres**
Biosurowce i żywność dla świadomych konsumentów	Silver Food Sa	http://www.silver-food.com/	contact@ silver-food.com	+212 522 53 52 53	Morocco, 93 Boulevard Moukawama, Casablanca
Wnętrza przyszłości	ZebranoContract	http://www.zebrano contract.com/	e.atas@ zebranocontract.com	+212 607 21 68 00	Morocco, 223 Bd Ghandi, Casablanca 20250
Przemysł jutra	Maghreb Steel	http://www.maghrebsteel.ma/	info@ maghrebsteel.ma	+212 522 76 25 00	Morocco, km 10 N9, Casablanca 20600
Potencjalni partnerzy					
Branża	**Nazwa partnera**	**Strona internetowa**	**Adres e-mail**	**Numer kontaktowy**	**Adres**
Biosurowce i żywność dla świadomych konsumentów	ORIENT24	https://orient24.ma/	info@ orient24.ma	+212 613 13 68 73	Morocco, 92, Bd Zerktouni, 2ème Etage, Apprt N°6, Marrakesh 40000
	INRA	https://www.inra.org.ma/	info@ inra.org.ma	+212 660 15 70 37	Morocco, 78, Av. Sidi Mohamed Ben Abdellah, Tangier
Wnętrza przyszłości	Moroccan craft dream	https://www.moroccan craftdream.com/	Customerservice@ moroccan craftdream.com	+447 312 36 48 71	Morocco, Casablanca Ain sebaa Lot Hafida rue 2 N°8, Casablanca 20590
	Chambre de Commerce Industrie et Services	https://ccistta.ma/	ccistta@ facebook.com	+212 539 32 27 32	Morocco, Rue Ibn Taimia et El Hariri, Quartier Administrative, Tangier

Przemysł jutra	Temara Steel	http://www.temarasteel.ma/	info@ temarasteel.ma	+212 537 61 34 60	Morocco, Avenue Moulay El Hassan I, Skhirat Temara, Temara 12000
	ENCG	https://encgt.ma/	encgtanger@ encgt.ma	+212 539 31 34 88	Morocco, Route de L'aeroport PO Box 1255, Tanger, Maroko

NIGERIA					
Kluczowi konkurenci					
Branża	**Nazwa konkurenta**	**Strona internetowa**	**Adres e-mail**	**Numer kontaktowy**	**Adres**
Biosurowce i żywność dla świadomych konsumentów	De-United Foods Industries Ltd	https://www.dufil.com/	info@ dufil.com	+234 70 00 88 88 88	Nigeria, 38 Eric Moore Rd, Iganmu 101241, Lagos
Przemysł jutra	Metal Manufacturing Nigeria Ltd	http://www.mmnltd.com/	info@mmnltd.com	+234 80 64 72 57 55	Nigeria, Gbara, Ikorodu - Shagamu Rd, Ikorodu, Nigeria
Rozwój oparty na ICT	Easy Computer Technologies	https://easycomputertech.com/	contact@ easy computertech.com	+234 80 30 63 18 91	Nigeria, Plot 22, Lateef jakande Agidingbi, Road, Lagos

Potencjalni partnerzy					
Branża	**Nazwa partnera**	**Strona internetowa**	**Adres e-mail**	**Numer kontaktowy**	**Adres**
Biosurowce i żywność dla świadomych konsumentów	Afro Foods and Spices	https://afrofoods.com.ng/	info@ afrofoods.com.ng	+234 80 57 61 82 83	Nigeria, 7 RANDLE CRESCENT, OFF Randle Rd, Apapa, Lagos
	One Finance and Investment Limited	https://onefi.co/	info@ onefi.co	+234 14 60 99 45	Nigeria, Plot, 642C Adeyemo Alakija St, Victoria Island 101241, Lagos
Przemysł jutra	Esteel fas	http://www.esteelfas.com/	info@ esteelfas.com	+234 70 65 94 12 25	Nigeria, Lagos Island 101241
	Nigeria CIC	https://nigeriacic.org/	info@ nigeriacic.org	+234 90 66 49 39 57	Nigeria, Innovation Rooftop Floor, EDC, Lagos Business School
Rozwój oparty na ICT	Tellgate	https://tellgategroup.com/	Chairman@ Tellgategroup.Com	+234 81 29 11 08 83	Nigeria, 2 Olu koleosho street,

					Ikeja 100001, Lagos
	Brainiacs Innovation Hub	https://www.brainiacs.com.ng/	info@ brainiacs.com.ng	+234 90 91 09 50 57	Nigeria, 78A Isale Eko Ave, Dolphin Estate 106104, Lagos

REPUBLIKA POŁUDNIOWEJ AFRYKI					
Kluczowi konkurenci					
Branża	**Nazwa konkurenta**	**Strona internetowa**	**Adres e-mail**	**Numer kontaktowy**	**Adres**
Biosurowce i żywność dla świadomych konsumentów	Khula Nami	https://www.khulanami.africa/	info@ khulanami.africa	+27 733 82 86 85	South Africa, 2b Ino St, Naturena, Johannesburg South, 2095
Przemysł jutra	Steelmor Industries	https://www.steelmor.co.za/	vish@ steelmor.co.za	+27 117 47 57 00	South Africa, 2 Rotterdam Rd, Apex, Benoni, 1501

Potencjalni partnerzy					
Branża	**Nazwa partnera**	**Strona internetowa**	**Adres e-mail**	**Numer kontaktowy**	**Adres**
Biosurowce i żywność dla świadomych konsumentów	Philafrica Foods (PTY) LTD	https://www.philafricafoods.com/	info@ philafricafoods.com	+27 110 63 22 24	South Africa, 12 Byls Bridge, 2nd Floor, Highveld, Centurion, 0046
	IHG Johannesburg	https://www.innovation-hub.co.za/	info@ innovationhub.co.za	+27 800 06 45 40	South Africa, 14th Avenue Offices, 275 Vaaljakkals St, Constantia Park, Johannesburg, 1709
Przemysł jutra	BSi Steel Pty Ltd	https://www.bsisteel.co.za/	info@ bsisteel.com	+27 118 61 76 00	South Africa, 24 Farm Waterval Kliprivier, 1451
	Branson Centre of Entrepreneurship	https://www.bransoncentre.co.za/	hello@ bransoncentre.co.za	+27 114 03 06 22	South Africa, 1st Floor, Mvelelo House, 19 Melle St, Braamfontein, Johannesburg, 2001

Podsumowanie

Kontynent jakim jest Afryka zdecydowanie może stać się kierunkiem prowadzenia działalności eksportowej i inwestycyjnej dla przedsiębiorstw z powiatu pilskiego, w tym w szczególności prowadzących działalność w obszarach Inteligentnych Specjalizacji dla Wielkopolski.

Należy mieć na uwadze, że jest to obszar niezwykle zróżnicowany, zarówno pod względem przyrodniczym, społecznym, jak i gospodarczym. W Afryce znajdują się państwa niezwykle ubogie, wpisane na listę najbiedniejszych krajów świata, jak i takie, które prężnie się rozwijają i mają wiele do zaoferowania pod względem biznesowym.

Opisywany kontynent już od wielu lat nawiązuje i prowadzi relacje gospodarcze zarówno z światowymi mocarstwami, jak i mniejszymi krajami. Polska realizuje stałą współpracę z wieloma państwami afrykańskimi. Otwartość poszczególnych krajów Afryki nieustannie się zwiększa, władze coraz częściej wprowadzają zachęty i ulgi, które mają na celu podwyższyć udział inwestycji zagranicznych. Warto podkreślić, jak ważne jest uczestnictwo w Unii Europejskiej, która nawiązuje wiele umów, dzięki którym również Polska może prowadzić swobodniejszą wymianę międzynarodową. Jednocześnie, władze państw afrykańskich coraz mocniej dostrzegają jak istotne jest budowanie indywidualnej siły i dywersyfikowanie gospodarki. W związku z tym w krajach tych otwierają się nowe rynki zbytu oraz pojawiają się możliwości uczestniczenia w zamówieniach publicznych.

Warto wziąć pod uwagę Afrykę jako potencjalny kierunek działalności eksportowej i inwestycyjnej, pomimo tego, że rozpoczęcie współpracy może być trudniejsze niż przykładowo z krajami europejskimi czy północnej Ameryki. W szczególności polecanymi destynacjami jest sześć państw: Algieria, Egipt, Kenia, Maroko, Nigeria oraz Republika Południowej Afryki. Ponadto, w przyszłości zyskać na atrakcyjności mogą następujące kraje afrykańskie: Libia i Tunezja (Afryka Północna); Ghana i Senegal (Afryka Zachodnia); Etiopia, Mauritius i Rwanda (Afryka Wschodnia); Angola, Namibia i Zambia (Afryka Południowa).